

סדר היום כהלכתו

דברי עידוד, לימוד וחיזוק
המחזקים והמעוררים מאוד לעזרה
לתחילת דרכם של נערי הצאן
המגיעים לגיל המצוות

נכתב ונערך
בעזרת חונן הדעת
ע"י
מיכאל גדז'

תמוז תשע"ח

עמל וממון רב הושקעו
בהוצאת ספר זה
וכשם שאי אפשר לבר בלא תבן
אי אפשר לספר בלא שגיאה
אם מצאת טעות
נא להודיענו בפרטים הנ"ל

אפשר להעתיק ולצלם
ולהעביר חומר לזיכוי הרבים

כתובת המחבר:

מיכאל גדז'

רח' אבטליון 5 בני-ברק

פלא': 054 - 843 - 5991

שריאל רוזנברג

ראב"ד בית דין צדק - בני ברק
רב שכונת רמת דוד (פרדס ברמן)
בני ברק

בס"ד, ק' א"כ ג' א"ת

כא"ז את הקנינים "קבל" סדר היום" שהיו הוגעו ה' א"תל' ג' ע' ש"א"י.
כא"ז כולל דא' ס'א"ה, ומה ס'נו הקרה ומה'ה' א"תל' כ' מ'צ'ו, ה'תל'כ'
א"תל' ו'א'צ'ו'ה' ב'פ'ו'ן ה'תל'כ' ב'ר' ק'א. ו'ה'ק'נ'י'ס כ'א"ל' א"ת' ס'נו ה'ז'ס, ה'תל'כ'ו-
ה'ס"כ'ו- ו'ק'ב'י' מ'ו'ס'ר ו'ב'ע'י'ב'ה' ק'ר'י'ב' א"ת' ס'ל' ה'תל'כ' א'ב'ע'י'ב'ה' ו'ת'. ו'א'ת'ל' א"ת'
ה' ס'ט'ק' ב'י'ד'י' א'ב'ע'י' ס'ל' ה'ק'ב'ו'י'ס א"ך ב'א"ת'ל', א"ך ב'א"ת' מ'י'ד'ו' א"ת' ה'תל' כ' א'ז'ב' ה'ו'א',
ו'ת'ל' ה'תל'כ' א'ת'ל'ו' ו'ה'ת'ל'ו'ו' ב'א"ת' ל'ז'ס ו'י'ש'י' ה'ק'ב'ו'י'ס א"ת' א"ת'ו', ב'ז'ק'ו'י' ה'ת'ל'ו'
ה'ת'ל'ו'ו'ו'ו' ש'ק'ל'ו' מ'ה'ק'ב'ו'י'ס, ו'י'ש' כ'ת'ה' ג'ש'ת' צ'י'כ'ו' ה'ת'ל'כ'י'ס. [א"ת' ח'ק' ה'ה'ת'ל'כ'ו'ו' א"ת'
א'ב'ו'ת', כ'י' כ'ב'ר'י' א"ת'ו' צ'י'כ'ו'י' ד'ז'ק' ר'ב' ו'ה'ת'ל'ו'ו'ו'ו', ו'א"ת' א"ת' א'ב'ו'ת' א"ת'ו'ס מ'ק'ו'פ'י'א"ת'.
ו'ה'ת'ל' כ'ב'ע'ה', כ'י' א"ת' י'ש'ת' א'ת'ו'ת'ל' ו'א"ת'ו' א'ת'ל' מ'י'ש'י' ה'ת'ל'כ'י'ס, ו'א'ת'ל'ו'ו'ו'ו' א"ת' ה'ת'ל'כ'י'ס
ה'ה'ת'ל'כ'י'ס מ'ו'ת'ל'י'ס, ו'י'ה' ק' א"ת'ו'.

א'ב'ע'י'ב'ה'
ל'ה'ת'ל'כ'ו'י'ס

מאיר צבי ברגמן

ישיבת רשב"י

זכרון מאיר, בני ברק

בס"ד, י"ג ניסן תשצ"ג

מכתב קרבה

הכאן וידידי היקר, היגד קת"נה מזהה לילות בימים קדמיה של תורה,
 א"ש מי מניחה פתחים למעלה, וה"ה כדכ"ג ז' מיטאל ג'צ'צ' יומי-לאו"ש.
 פלמ"ז קיסי-דמ"ן בקדושה במה שנים, מתנ"ל על ידידי היקר נדושה
 ומחלה, ומקדק אב"ל על ישיבת אלתנה אויכזת שמיז, ייגאת ה"ה היא אול"נו
 מצבה אלת בקדושה ה"ה כדכ"ג ז' אלתיהו אול"ן אלת"א, מה אכתב וליקט
 וקיד"ץ צדוק ד"ן היקר לקדמת היבול"ס אלת היוגו-אמצוה ודולה,
 קיצונו נדינים ובחזרת אלוט"ים על האד"ס, מיוס היבול"ס אלוית צדד לוית
 קט"ז, ופ"ה און קאנ"לות: אדוק על טוכן הס"ג, אק"ז ודידי ד"ן אלה
 ונתחלה ודומה קדמ"ן בול"קד"ו על אהר"ס, ודכו"ל על הס"ג קיד"ץ ת"ה
 דקדוקן בהלכה, ויל"ל שם בקרה דקדוק ונמקדוקים אלת האד"ס אלוית
 קדמ"ם בס"ג.
 אב"ל אהר"ב"ו קצה לינאו הנדקה נמת דקדוקה מהד"ן היקר יומי-לאו"ש ז"ס
 על צאצאיוהם היקדוקים קימוח לאו"ש, ויצ"ב אה"קד"ו תורה אלהאזיונה, קדד"ת
 ד"ק אלת וק"ים אלת התורה, אצ"ב"ג אלת הנק"ים, דפ"ס"ס הס"ג,
 ד"ש ומכ"כ קדד"ת ח"ג על ור"מ, ור"צ"ג אלו"ל מן הצד"ים
 מן הנ"ס"ים, קדו"ת הנ"אל, דפ"ן ת"מ
 מאיר צבי ברגמן

הרב אברהם ישעיהו קרליץ

רב בית הכנסת הליגמן

מרכז בני ברק

רח' הרב בלוי 5

טל: 03-5701870 פקס: 03-5787273

בסייד, כ"ו נסן 1771

למוה נטא דא דראוב דראוב אג ספי קולף ספי כו"ה

שניי כ"ו ופד. (הרה"ק ר' אהרן אב"ד פאטריאש כו"ה) קדוה שלום

דבירה מיועל, האמן, וואגנר ספי חיות א"ת"י די מקום

אבל בא הקורא בו ובי או גאון דאגה אגון ופאלי דיבוב שמו

סאזי אב אדיר הספה,

זיגטו ופזנפ אצט בידה דין דגידור ספ. יקין דרגהסוף

זיגטו דאצט אפארה היוזעג גיק פיקוק צמטו דרוגה האל

אזיגט אב עור גא יודא. אלבין

אויב ווא קולף

דברי ברכה

מאת

מו"ח הרה"ג רבי אליהו אוזן שליט"א

רב בית-הכנסת ברעננה מרביץ תורה לעדרים ולצעירי הצאן

לכבוד חתני היקר כבני השם הטוב רבי מיכאל שליט"א שלום וכל טוב סלה.

אותו יום בראש-חודש אדר שהראת לפני את ספרך היפה הרגשתי מיד שריח טוב נודף ממנו ומאז לא מש הספר מתוך ידי הוא כל כך מושך את הלב.

השכלת לסדר את כל סדר היום בלי לדלג שום פרט מהתיאור של החיים אמתיים חיים של יהודי שחי ע"פ קדושת התורה זה נותן הרגשה נעימה לעשות כל הזמן מה שצריך לעשות להתעלות מיום ליום.

אין ליצר הרע מקום לבלבל אותנו עם כל מיני ספקות איזה אלו חיים עשירים? חיים של "ישמח לב מבקש ד".

בספר אתה מדבר בתור אבא לבן שלך וכידוע אב מעיד עדות אמת לבנו ולא מוסר שקרים לבן שלו. במשך הזמן גדל חשקך לזכות את הרבים ולפרסם את ספרך. בטוחני שבע"ה יתקבל הספר ברצון רב אצל כל הציבור של בני תורה הדואגים לחינוך ילדיהם.

יהי רצון מלפני אבינו שבשמים שתזכה עם בתי היקרה שתחיי לראות רק נחת דקדושה מכל יוצאי חלציקם שיהיו כולם עובדי ד' באמת מוכתרים במידות טובות ויר"ש.

המעריך אותך כערכך הרם

ואוהב אותך מעומקא דליבא

אליהו אוזן

Rabbi DAVID HANANIA PINTO
Raanana Israel e-mail: rhp26@hpinto.org.il

ע"ה דוד חנניה פינטו
רעננה - ישראל

יום רביעי כ"ז באדר ה'תשע"ח

כתב המלצה

הובאו לפניי גיליונות הספר "סדר היום כהלכתו" בעניין הנהגת האדם בבוקר, וענייני ההנהגה הנחוצה לו מרגע קומו בבוקר ועד עלותו על יצועו. פרי נטע נאמן מעשה ידי אומן, הגאון הרב מיכאל גד'ז שליט"א ראש כולל "דעת שלמה" בעיר בני ברק.

ויפה עשה המחבר, אשר נתן דעתו וליבו להעלות על הכתב את העניינים הללו, דבר שלא מציינו כל כך בספרי הקודש והמוסר. ומן השמים הניחו לו מקום להתגדר בו.

ואין לי כל ספק, שבסייעתא דשמיא יתקבל ספר חשוב זה בכל בתי ישראל, ויעלה על שולחן שוחרי התורה ולומדיה בכבוד מלכים "מאן מלכי רבנן".

אברך את הרב המחבר שליט"א בברכה נאמנה, שישכיל ויצליח בכל אשר יפנה, והקב"ה יעזרהו שיפוצו מעיינותיו חוצה וימשיך בזיכוי הרבים לחבר עוד ספרים חשובים כיוצא בהן, למען ציבור בני התורה ולכלל ישראל.

זכות אבותיי הקדושים זיע"א תגן בעדו אלף המגן, ויזכה להגדיל תורה ולהאדירה מתוך יישוב הדעת והרחבה ברוכה.

ובאתי על ההתום

לכבוד התורה ולומדיה

ע"ה דוד חנניה פינטו

Paris
Ohr Haim Ve Moche
32, rue du Plateau
75019 Paris - France
Tel: +331-42-082540
Fax: +331-42-060033
hevratpinto@aol.com

Paris
HeBeith Midrash
Rabbi Haim Pinto

13, rue laugier 75017 Paris
Tel: +336-506-173-38

Lyon Villeurbanne
Hevrat Pinto Birkat haim

20 bis, rue des Muriers
69100 Villeurbanne France
Tel: +334-78038914
Fax: +334-78686845
info@hevrat-pinto.fr

New York
Orot Haim Ve Moshe
Chevrat Pinto

207 West 78th St.
New York NY 10024 U.S.A
Tel: 1-212-7210230
esther@chevratpintonyc.com

Argentina
Orot Jaim VeMoshe
Chevrat Pinto

Viamonte 2715 C.A.B.A 1213
Buenos Aires Argentina
Tel: +5411 4962 4691
hevratpinto@gmail.com

Mexico
OR JAIM VEMOSHE

Fuente de trevi 218
Mexico city
Tel. +5559900579
jkurson@aol.com

Toronto
Kollel Yismach Moshe

Kollel Yismach Moshe
10 Bainbridge Ave
Toronto Ontario, M3H3P4
Tel. +416.636.5557
info@sephardicoutreach.com

קול חיים - רעננה
רחוב האחוזה 98 רעננה
טל. 09-8828078
פקס: 09-8828077
kolhaim@hpinto.org.il

אוהל סמדרה
בית כנסת
רח' האדמור"ר מבעלזא 35
אשדוד
טל. 08-8520672

ישיבת תורת דוד - אשדוד
רחוב האדמור"ר מבעלזא 43
אשדוד 77378 ישראל
טל: 08-8522166
פקס: 08-8522144

פניני דוד - אשדוד
רחוב הקליטה 3 (סיטי)
טל: 08-8543342
פקס: 08-8659498
ct@hpinto.org.il

אורות חיים ומשה - אשדוד
רחוב האדמור"ר מבעלזא 43
אשדוד 77378 ישראל
טל: 08-8521527 פקס: 08-8564233
ashdod@hpinto.org.il

פניני דוד - ירושלים
רחוב בית וגן 8 ת.ד. 16253
ירושלים 91162 ישראל
טל: 02-6433605 פקס: 02-6433570
jerusalem@hpinto.org.il

דברי ברכה

מאת

הרה"ג רבי עוזיאל שליט"א

מחשובי ונכבדי אברכים שבכולל חזון איש
מו"ץ מוסמך ע"י הרה"ג דינר שליט"א

הנה חברי וידיד נפשי הרב מיכאל גדז שליט"א ראש כולל "דעת שלמה חי" הגיע אלי עם הקונטרס סדר היום כהלכתו פרי עמלו שכתב בסיבת כניסת בנו נ"י לנועם עול מצוות.

והנה תמהתי מאוד על הטירחה הגדולה שהשקיע במצוה זו וקיים בזה הפסוק במשלי (ד, א) "כי בן הייתי לאבי רך ויחיד לפני אמי" והיינו ד"ר ויחיד חוזר גם על תחילת הפסוק שגם לאביו היה רך ויחיד וממילא "ויורני ויאמר לי יתמך דברי ליבך שמור מצוותי וחיה". ובאמת כך הוא הקונטרס הזה שהוא דברי הדרכה בתורה ומצוות היוצאים מלב אב לבנו האהוב ורך ויחיד לפניו ואני מברך אותו שיצא תועלת מרובה מהספר הזה שהוא כאבן פינה לתחי' דרכו של כל בר מצוה.

יעקב עוזיאל

הקדמה

ספר זה חברתי בעזר השם יתברך בכוונה תחילה להכין את הבנים היקרים שלי שיחיו לקראת יום הבר מצווה שלהם, להודיעם את המעשה אשר יעשון ואת הדרך אשר ילכו בה. מטעם זה סגנון הספר הוא מאוד אישי, והוא כתוב בשפה קלה ופשוטה!

אמנם לאחר זמן, נזכרתי בכלל שאמרו חז"ל מגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה, ולכן עלה בדעתי להדפיס אותו, ואם חפץ השם יתברך אולי יביא תועלת וחיזוק גם לנערי בר מצווה אחרים, וגם לאלה שמתחילים צעדיהם הראשונים בחיי תורה ומצוות, ואולי גם לאלה שהתחילו מזמן...

יש בחיבור זה רק תמצית שבתמצית של ההלכות המצויות בחיי יום יום, ואין כוונתו לפסוק הלכה או לשנות איזה מנהג או מסורת, אלא רק לעורר את תשומת ליבם של הקוראים שיחיו בכדי שידעו איך להתיעץ עם השו"ע בכל רגע של היום, עד שילמדו בעצמם את כל ההלכות בספרים המקובלים כמו משנה ברורה, בן איש חי וכף החיים...

עיקרי הדינים המובאים כאן, הם לפי מנהג עדות המזרח והספרדים, אבל השתדלתי גם להזכיר את מנהג בני אשכנז איפוא שהיה מתבקש.

מה אשיב להשם כל תגמולהי עלי, ולא כלו חסדיו מאיתי מעודי עד היום הזה, אודה להשם בכל לבב על שזיכני לשבת באהלה של תורה מיום עומדי על דעתי, ובחסדיו המרובים הסיר מעלי עול מלכות ועול דרך ארץ כדי שאוכל ללמוד בנחת ובישוב דעת, ודאג לכל צורכי עלי די שלוחים נאמנים ביותר.

בשנה אחרונה גדל חסדו עד למאוד, וזכני במתנת חינם להקים כולל בעיה"ק בני-ברק, ונקרא שמו בישראל: כולל "דעת שלמה", ע"ש ולעילוי נשמת סבי ז"ל; והוא כולל המיועד לבני תורה הספרדים שעלו והתעלו בישיבות הקדושות, והם בני עליה עם שאיפות גדולות, הם בנויים לתפארת הן ביראת-שמים שלהם הן באישיותם והן בתורתם.

לעת עתה יש בלי עין הרע יותר כמאה אברכים, כל העול הגשמי מוטל על הני תרי שלוחי דרחמנא נדיבי הלב ומוקרי תורה ולומדיה החפצים בעילום שמם, הם עושים עבודתם נאמנה בחפץ לב ובהרגשה האמיתית של הארון נושא את נושאו. יתן השם להם שפע ברכה והצלחה בריאות ואריכות ימים, ויזכו לראות בנים ובני העוסקים בתורה ובמצוות!

והנה עולם התורה הספרדי פרח באופן מופלא ביותר בלי עין הרע, יתרבו מוסדות התורה, תלמודי תורה ישיבות קטנות וישיבות גדולות, רק בבני ברק יש בכל שנה לפחות כמאה חתנים חדשים בני תורה אמיתיים, ומאוד קשה למצוא מסגרת של כולל מתאימה, לרוב הם צריכים לנדוד למקומות רחוקים, וגם להתפשר על מסגרת שלא כ"כ מתאימה לסגנון הלימוד שלהם. ולצערנו, מתוך כך נחלש מרץ נעורים שלהם, ולא מצליחים להגשים את השאיפות שלהם. אין ספק כי חובות השעה היא להקים עוד מסגרות של כוללים עם סגנון ישיבתי, כדי שבשנים הראשונות שלהם אחרי חתונה ימשיכו בעלייתם וירכשו בקיאות בסדרים נשים נזיקין, ואז לגשת לעולם של ההלכה מתוך בנין עצמי ומתוך רוממות!

אכן, אף שהכולל קיים רק כשנה בלבד, יש ביקוש גדול מאוד. אברכים מוכנים להכנס אפילו בלי מילגה ותמיכה, כי הם לא מוותרים על מסגרת המתאימה להם. מטעם זה, מרשה אני לעצמי לפנות בזה לכל מי שהדברים נגעו לליבו וכבוד התורה ולומדיה יקר בעיניו, להיות לנו לעזר להמשיך במפעל הקדוש הזה ולאפשר לאברכים היקרים האלה לגדול ולצמוח ולהיות דור הבא של התלמידי חכמים, אמן וכן יהי רצון!

ברגשי כבוד והוקרה, באתי כאן להביע במעט את הכרת הטוב, התודה וההודאה להורי היקרים שיחיו לאוי"ט, על אשר לא חסכו ממני מאומה וביותר סבבוני בים של חסדים לאין סוף, והיו לי לאחיעזר ולאחיסמך עד עצם היום הזה. ברור לי שכל הזיקה שלי לתורה שאבתי מאבי מורי שיחיה, שעמל ועומל בכפיו כל ימי חייו, ואעפ"כ קובע עיתים לתורה, ותמיד מוכן ומזומן לשמוע איזה דבר תורה יפה, איזה מהלך מחודש בפרשה, אין דבר המשמח אותו יותר מזה. יתן השם ויזכו להמשיך לראות נחת מכל יוצאי חלציהם, וירו מהם נחת דקדושה מתוך בריאות איתנה לאורך ימים ושנים!

עוד אוסיף לשגר ברכה קמיה מו"ח הרה"ג אליהו אוזן שליט"א ורעייתו, אשר קיבלו אותי בידיים פתוחות וחמות, וסבבנו בחסדים וטובות לאין קץ, הם בשבילי סמל ודוגמא, ומהם אנו שואבים כח וסייעתא דשמיא. מו"ח שליט"א מרביץ תורה לאלפים ורכבות, הן לנערים והן למבוגרים יותר, כל שיחות שלו הן ממש תורת חיים, והן נאמרו מתוך התלהבות דקדושה, כל מי שזכה לשמוע אותו פעם אחת, הרגיש כמה חום וחיות ואהבת השם הוא מצליח להכניס בלב של כל אחד ואחד, ובכח זה זכה לקרב הרבה נשמות לאבינו שבשמים; אפשר לומר עליו אוהב את הבריות ומקרבן לתורה, אוהב ומאהיב את הקב"ה על כל בריותיו, ראו כמה נאים דרכיו וכמה מתוקנים מעשיו, עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר, מקדש שמו יתברך בכל הליכותיו ממש!! יתן השם ויזכו לראות כל יוצאי חלציהם לצעוד בדרכה של תורה, וירווי מהם נחת דקדושה מתוך בריאות איתנה לאורך ימים ושנים!

ראיתי לייחד כאן מזכרת לדורות להאי גברא רבה הרה"ג אברהם מויאל זצ"ל, אביה של חמותי שתחיה, ת"ח מופלג בקי בכל התורה אשר לא פסק פומיה מגירסא ממש, אהבתו לתורה לא ידעה גבולות, זכה להקים דורות ישרים, יהי זכרו ברוך וימשיך להיות מליץ יושר על כל בני המשפחה, ובפרט לרעייתו שתחיה, שהיא סמל ודמות לתפארת להגדרה של אשה כשירה יתן לה הקב"ה כח ובריאות איתנה לאורך ימים ושנים.

פינה קטנה וחמה לעילוי נשמת איש תם וישר ר' יעקב אוזן ז"ל אחיו של מו"ח שעזב אותנו לאנחות לפני כשלש שנים, נדיב לב ורודף צדקה וחסד בהצנע לכת, מעשיו הטובים לא נגמרו רק במתנת ידו, אלא ממש במתנת לבו, דאג לתת תחושה טובה לכל אחד ואחד, מקבל בספר פנים יפות ומקדיש מזמנו אפילו לאנשים שלא הכיר בכלל, ואף לנו תרם מהונו ומזמנו ומליבו בחכמה וברגישות עצומה בלי לחכות אפילו למילה טובה או תודה רבה. כעת בהוצאת חיבור זה, יש לי הזדמנות להכיר לו טובה, ולייחד לעילוי נשמתו כל חיזוק ותועלת שיצא מחיבור זה בס"ד!!

ברכה מיוחדת לכל אלה אשר עזרו וסייעו בעריכת ספר זה ובהוצאתו לאור, אשר ברור לי שללא עזרתם לא היה ספר זה יוצא לעולם כלל; ובפרט לידידי הרה"ג עוזיאל

שליט"א מחשובי ונכבדי אברכים שבכולל חזון-איש, אשר העביר כל סעיף תחת שבט ביקורתו, בכדי שיצא דבר נאה ומתקבל, מאחל בו בזה שפע ברכה והצלחה לו ולרעייתו, שיזכו לרוות נחת דקדושה מכל יוצאי חלציהם.

ועל כולן הודאה רבה וגדולה לנוות ביתי שתחיה שעומדת תמיד לימיני לתומכני ולסמוך נפשי, אשה משכילה ונבונה אשר בחכמתה בנתה ביתה, וכל משאלתה אחת היא שאזכה לשבת בבית השם כל ימי חיי, ומחדירה את המסר הזה לבנינו ובבנותינו היקרים, ברכה אחת היא לנו שנזכה לראות כל יוצאי חלצינו לצעוד בדרכי אבותינו, שתולים בבית השם וספונים בד' אמות של הלכה, ולא תמוש התורה מפינו ומפי זרענו עד עולם אמן.

אחתום מעין הפתיחה, בהודאה רבה קמיא שמיא, ואשא עיני בתפילה שלא אכשל בדבר הלכה, ולא תצא ח"ו תקלה מתחת ידי, ושחיבור קטן זה יתקבל ברצון ויביא תועלת לרבים.

מיכאל באאמו"ר רפאל שליט"א גדז'

מכתב

אליך, נער בר המצווה היקר,

ראשית כל ברצוני לברך אותך בברכת ברוך הבא לעולם חדש, לעולם של גדולים, לעולם של המצויים ועושים, מן הסתם כשתקרא שורות אלו כבר הספקת להכין את הפרשה או ההפטרה, וגם להכין את הדרשה שלך ואולי גם הספקת ללמוד עיקרי דיני תפילין, אבל מסופקני מאוד אם הספקת להכין את עצמך, הרי אחרי שיגמרו החגיגות, אתה תתעורר בבוקר לחיים חדשים עם כללים חדשים שאולי עוד לא הספקת להכיר ולהתרגל אליהם.

ובכן סדר היום של יהודי הוא סדר קפדני, מלא מצוות ודינים ופרטים, מהקימה עד השינה, וחבל להכשל בהם בקטנות ומיד בהתחלה מחוסר ידיעה, כידוע התורה רחבה מיני ים ועד שתצליח ללמוד עיקרי ספרי הלכה (כמו משנ"ב, בן איש חי, כף החיים ועוד) יעבור הרבה זמן עד שתספיק ללמוד כל אלה, ועד אז אם לא למדת לא תדע את המעשה אשר תעשה ואת הדרך אשר אתה צריך ללכת בה.

למטרה זו, חיברתי בס"ד את החיבור אשר לפניך: "סדר היום כהלכתו" כשמו כן הוא הוא בא כדי לסדר ולתכנן לך כל שלב ושלב של היום של החיים כולם, כדי שתצליח לעשות מה שמוטל עליך כלפי הקב"ה וגם כלפי בשר ודם שאתה בא איתם בקשר יום יום.

וזאת למודעי: שאין ספר זה מיועד להחליף לימוד מקיף ויסודי של ההלכות בספרים המקובלים הנ"ל, ואין כוונתי לפסוק הלכה או לשנות ממנהג ומהמסורת של כל אחד ואחד, אלא הכוונה היא רק לתת הבסיס של חיי יום יום וההרגלים הנכונים עד היום שתעמוד על דעתך, ותהיה בקי בהלכה בכוחות עצמך.

עיקרי הדינים המובאים בחיבור זה הם פסקים לפי בני עדות המזרח והספרדים אבל השתדלתי גם להזכיר בתוכם מנהגי בני אשכנז בכל מקום שיש מחלוקת ביניהם.

מן הסתם כשתעבור בין דפי הספר תראה ריבוי דינים ופרטים וגם הרבה חומרות והידורים, אז תרגיש שהמשימה כבידה, שצריך להשקיע ולשים תשומת לב ומאמץ בכל

צעד וצעד, וטבע של האדם הוא לאהוב עצלות ולמעט בעמל, ואינו שש לשאת בעול, ולמרות הכל הקב"ה דורש מאיתנו לא רק לקיים מצוותיו אלא גם לקיים אותם מתוך אהבה ושמחה וחפץ לב.

ע"כ ברצוני להציע לך בזה מבט חדש על הכל, שיכול לעזור לך לאהוב את המצוות לאהיב עליך את תורתנו הק', אז כידוע כל אדם מורכב מגוף ונשמה, הגוף מוכר לנו אנו מכירים את צרכיו את התאוות שלו אבל הנשמה פחות מוכרת לנו אז מה היא צריכה? מה היא רוצה? מה מביא לה את הטוב את ההנאה בשבילה.

ובכן דוד המע"ה מגלה לנו מה זה הנשמה, בספר תהילים (ס"ב) מסופר שדוד המלך ברח למדבר יהודה והיה שם חס מאוד מאוד לווהט ממש אין מים ארץ ציה ודוד המלך סובל שם אז במקום כזה מה הוא ביקש?? קצת מים, מאוורר או מזגן?? לא ולא!! הוא ביקש מהקב"ה צמאה לך נפשי כמה לך בשרי במקום הזה בארץ ציה ועיני בלי מים זה מה שאני רוצה אני כמה לך הקב"ה כמו בן שלא ראה את אביו זמן רב וכמה לראותו כבר, דוד המלך היה הולך ללמוד כל היום משתעשע בדברי תורה מדבר בלימוד עם תלמידי חכמים פוסק בהלכה אבל כעת כל זה חסר לו, והוא מתגעגע לזה, לכן ביקש כעני בפתח, שירחמו ויחוסו עליו, ויחזירו אותו לבית-המדרש.

הרי זה הצורך של הנשמה, הנשמה צריכה אוכל משלה, ומה הואכל שלה?! האוכל שלה הוא לעשות מה שמוטל עליה כדי להיות קרוב אל ד' יתב' ויתעלה, לפעמים אדם מתפלל בכוונה כגון בימים נוראים נכון שצריך להתאמץ ולהתרכז אבל כשעמד במשימה בשלימות מרגיש סיפוק רוחני גדול, זה האוכל של הנשמה זה הסיפוק הגדול של התקרבות אליו ית'! נכון שבכל מצוה ומצוה יש הרבה פרטים יש גם את החומרות שאתה לא חייב, אבל אם תצליח לקיים אותם בשלימות תרגיש סיפוק גדול ונעלה יותר, תרגיש שאתה מלא, שהחיים שלך מלאים ומאושרים, אבל אלה שלא עובדים ומתאמצים אלא מתעצלים הם מרגישים ריקנות גדולה, נכון שלא מתאמצים אבל גם סיפוק שמחה ואושר אין להם. עם מבט כזה, כל הפרטים והדקדוקים אינם עול כבד, אלא הם כלים לבצע כל משימה בתכלית השלימות באופן שהנשמה תרגיש הנאה רוחנית הרבה יותר גדולה מכל ההנאות של העולם. זה מה שיכול לעזור לך לעבוד את השם בשמחה, העמל כבר אינו קשה, הוא רק הזדמנות לשמח את עצמך בזה שאתה עושה נחת רוח להקב"ה.

המצוה הכי חשובה כדי שתוכל להרגיש את התענוג הזה, הוא בלימוד התורה הקדושה והטהורה, לימוד תורה בהתחלה זה כקריעת ים סוף ממש, צריך לעמול ולעמול

בהתמדה רצופה, אבל לבסוף אחרי כל ההשקעה והעמל מרגישים תענוג ומתיקות שלא ניתן לתאר וחבל על כל רגע של בטלה.

ע"כ כדי שתוכל להכין עצמך לעלות ולהתעלות, יחדתי פרק מיוחד בחיבור זה "הדרכה לבני הישיבות" כדי לעזור לך להצליח לנצל כל רגע ורגע מהתקופה שתלמד בישיבה, ולהסיר המכשולות ולהכין לך את דרך העליה העולה בית קל, ובזה לעצב את כל האישיות התורנית שלך למשך כל החיים.

אני מאחל לך דרך צלחה וקלה בקריאת חיבור זה.

ואשא תפילה אל בורא עולם שנזכה שלא תצא תקלה תחת ידינו מעתה ועד עולם ושחיבור זה שחיברתיו יביא את התועלת הנצרכת לכל אחד מקוראיו ויביא יר"ש והצלחה לכל בני הישיבות שיצליחו בדרכם.

המחבר

תוכן ענינים

1	הקדמה .....
5	מכתב לנער הבר־מצוה .....

• סדר היום בהלכתו

א	סימן א	הלכות הנהגת אדם בבוקר: מודה אני, ונטילת ידים .....
ה	סימן ב	הלכות קימה בבוקר, והלבשה .....
ח	סימן ג	הלכות בית הכסא [שירותים] .....
יב	סימן ד	הכנות אחרונות לפני התפילה .....
יג	סימן ה	ההליכה וההתנהגות והכניסה בבית־הכנסת .....
יז	סימן ו	מצוות ציצית [טלית קטן] .....
כב	סימן ז	מצוות ציצית [טלית גדול] .....
כה	סימן ח	דיני הנחת תפילין .....
לא	סימן ט	הלכות פסוקי דזמרה .....
לז	סימן י	הלכות ברכות קריאת שמע [הלכות דקדוק במצוות קריאה] .....
מב	סימן יא	הלכות קריאת שמע .....
מה	סימן יב	כוונות בקריאת שמע .....
מח	סימן יג	דיני תפילת שמונה עשרה .....
נז	סימן יד	דיני טעות ושכחה בתפילה [וכן בברכת המזון] .....
סב	סימן טו	דיני סוף התפילה .....

• מיוחד לבני הישיבות

סז	סימן טז	כמה דברים נחוצים שנוהגים ושייכים לסדר היום .....
עז	סימן יז	סדר מנחה ומעריב וסדר סוף היום .....
פג	סימן יח	נטילת ידים לסעודה .....
פז	סימן יט	דיני ברכות .....

תוכן ענינים

• הלכות שבת קודש

סימן א	דיני ערב שבת – קידוש – כבוד שבת ועונג שבת	צט
סימן ב	הלכות בישול	קה
סימן ג	פרטי דיני השימוש בפלטה ובבלען	קי
סימן ד	דיני בורר בשבת	קכא
סימן ה	מלאכת דש	קלב
סימן ו	מלאכת טוחן	קלז
סימן ז	מלאכת לישה	קלט
סימן ח	תיקון אוכלים	קמד
סימן ט	מלאכת מלבן	קמו
סימן י	מלאכת קריעה ומחתך – דיני פתיחת אריזות ושקיות	קנד
סימן יא	מלאכת גוזז	קסא
סימן יב	מלאכת ממחק וממרח	קסב
סימן יג	כמה הלכות כלליות נחוצות [מלאכת כתיבה - בונה]	קסג
סימן יד	הלכות מוקצה	קסז

סדר היום כהלכתו

סימן א

הלכות הנהגת אדם בבוקר: מודה אני ונטילת ידים

א. המצוה הראשונה של היהודי כשמתעורר בבוקר הוא לומר מיד "מודה אני לפניך מלך חי וקים, שהחזרת בי נשמתי בחמלה, רבה אמונתך" ואין לדבר כלל לפני מודה אני, ככה יהודי גומר את היום בדברי קדושה (על ידי קריאת שמע על המיטה), ומתחיל היום בדברי קדושה (על ידי מודה אני), וכל היום שלו מלא בקדושה ובתורה.

ב. הפירוש של מודה אני הוא, שבכל לילה שאדם יושן, הנשמה שלו עולה למעלה כדי להתחזק ולקחת כוחות חדשים: השינה בלילה היא כמו מיתה קטנה, ולכן כשאדם מתעורר בבוקר זה כמו תחיית המתים (ולכן מברכים אחר כך המחזיר נשמות לפגרים מתים). ולכן צריך להודות להשם יתברך שהחזיר לנו את הנשמה בחינם ובכוחות חדשים. תשים לב, בני היקר, שהמילה יהודי דומה למילה הודאה, שיהודי צריך תמיד תמיד להודות להשם יתברך על כל הטוב והחסד.

ג. המצוה השנייה של הבוקר, היא מצוה מאוד מאוד חשובה, וזה נטילת ידים: הנהגה של כל יהודי ירא שמים וכשר, להכין כלי סמוך למיטתו, כי אסור ללכת 2 מטר בלי נטילה. בזוהר הקדוש כתוב שמי שהולך 2 מטר בלי נטילת ידים, כאילו מתחייב בנפשו, ולכן חובה גמורה להיזהר בזה. וכשנוטל ידיו בחדר שינה, יזהר שלא להעיר אחרים שעדיין ישנים, וא"כ יטול ידיו במתינות!

סדר היום כהלכתו

אם שכח להכין הכלי, ילך לאט לאט לברז הכי קרוב כדי ליטול ידיים: ויזהר לא ללכת 2 מטר בבת אחת, אלא כל פעם עושה שלוש פסיעות ומפסיק, עוד שלוש פסיעות ומפסיק, עד שמגיע לברז.

ד. לפני נטילת ידיים יש רוח טומאה על הידים, ולכן יש איסור חמור לגעת בעיניים, בפה, באף ובאזניים, וקל וחומר שאין לגעת באוכל וכדומה. זאת הסיבה שצריך מהר ליטול ידיים אפילו לפני שאדם מתלבש, כדי להוריד מהר את רוח הטומאה הזו.

טעם נוסף לנטילה הוא זה טעם התחדשות של הבריאה.

ה. כך הוא סדר נטילת ידיים בהידור מצוה: נוטל הכלי ביד ימין, וממלא מים ונותן אותו ליד שמאל. אחר כך שופך פעם ראשונה על יד ימין. ואחר כך שופך על יד שמאל. ויעשה ככה שלוש פעמים בכל יד, ומיד צריך לשפוך המים לכיור, כי הם טמאים.

החזון איש היה אומר דההידור הכי גדול הוא לשפוך ארבע פעמים על כל יד ויד, לפי הסדר ימין-שמאל, (לסירוגין) ואז הוא מסלק לגמרי כח הטומאה.

אם אח"כ נוגע בידיים של מי שלא נטל עוד את ידיו, צריך לחזור וליטול.

ו. אם אתה לא מרגיש שצריך להתפנות, אתה יכול לברך מיד "אשר קדשנו במצוותיו וציוונו על נטילת ידיים" וכך הוא סדר הברכה: אחרי שנטל ידיו, ירים אותם אל מול פניו, ויברך ואחר-כך ינגב היטב.

מכיון שרוב הפעמים, בבוקר אדם צריך להתפנות, ולכן אינו יכול לברך ברכה זו מיד, מה יעשה? נוטל ידיים של בוקר, ילך להתפנות, וכשיצא יטול ידיו עוד פעם, ואח"כ יברך לפי סדר זה: על נטילת ידיים, אשר יצר, אלקי נשמה (כי עדיף לסמוך אותה לברכת אשר יצר); שאר הברכות יכול לברך יותר מאוחר.

ז. וכל מה שאמרנו, הוא אם יכול קצת להתאפק; אבל אם יש לו צורך דחוף להתפנות אסור מן התורה להתאפק, ילך מיד לשירותים אפילו לפני נטילת

סדר היום כהלכתו

ג

ידיים, ויזהר שלא לגעת במקום הברית מילה עם ידיים טמאות; ויטול ידיים ויברך לפי הסדר שבסעיף הקודם.

ח. כל פעם שאדם נכנס לשירותים או לאמבטיה במשך היום, אסור לו ללמוד ולהתפלל או לברך לפני שנוטל ידיו. והטעם לכך הוא, במקומות אלו יש בהם טומאה, וכן צריך ליטול ידיים. והידור מצוה ליטול ידיים בכלי, שלוש פעמים על כל יד ויד, לפי הסדר: ימין - שמאל, ימין - שמאל, ימין - שמאל, וכאן אין שום צורך ליטול ארבע פעמים בכל יד. וכשנוטל ידיו לא צריך לברך כלום, דנכנס לשירותים או לאמבטיה אך לא עשה צרכיו, וכמוכן אם עשה את צרכיו, מברך אשר יצר.

אמנם מעיקר הדין, די ליטול ידיו, פעם אחת על כל יד, שיעור רביעית מים.

ט. אדם הנוגע במקומות של הגוף שרגילים להיות מכוסים, כגון הבטן או הרגלים או הזרוע, והיינו בעצם העליון של היד, צריך נטילת ידיים. כל המקומות האלו הם מקומות של זיעה וטינוף, והתורה דורשת ידיים נקיות כדי ללמוד ולהתפלל. וגם כאן הנטילה היא בסדר ימין - שמאל, ימין - שמאל, אבל בלי ברכה.

כמו כן במי שמגרד בשערות ראשו, או נוגע מתחת לכיפה כל אלו המקומות של זיעה, ולכן צריך ליטול ידיו. (וגם במקום הפנימי של הכובע הוא מקום זיעה, ולכן יש ליטול ידיים).

כמו כן מי שנוגע בנעליים, או בחלק של הגרביים, שנכנס לתוך הנעליים צריך נטילת ידיים בלי ברכה.

ועוד במי שנוגע באף או באוזן יש נידון גדול באחרונים בדין זה ורוב האחרונים סוברים שמי שנוגע באף כדאי שיטול ידיו ולגבי נגיעת האזניים יש הסוברים שאין צריך.

י. דע לך בני שהחזון איש היה אומר דהסוד להצלחה בתורה הוא לשמור על נקיות הידיים והטהרה שלהם, ומי שלומד תורה ונוגע במקומות האלה בלי נטילת ידיים מפסיד הרבה.

סדר היום כהלכתו

לכ תמיד אומר מרן הרב חיים קנייבסקי שליט"א שאין ללבוש חולצה קצרה שלא מכסה החלק העליון של היד, ואפילו מילדים היה דורש חולצה ארוכה, ובירך פעם אבא אחד בבדיחה שיהיה לו מספיק כסף לקנות חולצה ארוכה עם שרוולים ארוכים.

יא. גם אם הוא ישן ביום חצי שעה ויותר צריך נטילת ידיים, אבל בלי ברכה. ואם קם באמצע הלילה ונטל ידיים ובירך, בבוקר אחרי עמוד השחר יחזור ויטול ידיים בלי ברכה.

יב. בליל שבועות ובהושענא רבה שאדם ער כל הלילה, יש ספק גדול האם צריך ליטול ידיים ולברך: ולכן יטול ידיו בלי ברכה, וישתדל לשמוע את הברכה ממני שישן לפחות חצי שעה בלילה לפני עמוד השחר.

יג. השולחן ערוך פתח בתחילת דבריו שיש מצוה שאפשר לנהוג ולעשות תמיד, והיא המצוה של "שיויתי השם לנגדי תמיד" והיינו להרגיש ולזכור שהקדוש ברוך הוא נמצא תמיד לנגדנו ומסתכל עלינו, ומאוד שמח ומרוצה כשעושים מצוות ומתנהגים במידות טובות, ומאוד עצוב אם חלילה לא מתנהגים כהוגן, וזו גם מצוה חשובה עד למאוד, והיא הבסיס ליראת שמים.

יד. כמו כן בהמשך היום, יש הרבה רגעים שהולכים לאיבוד, בעבודה, בהמתנה לאיזה תור וכדומה, הזמן הזה אינו שלנו, ואין לנו רשות לוותר עליו בלי לעשות ממנו כלום; ביטול הזמן דומה לשפיכות דמים, וגם בשפה שלנו הביטוי הוא להרוג הזמן. א"כ מי שיודע ללמוד, כמה טוב וחשוב להכין איזה ספר שיוכל ללמוד בו; וגם מי שקשה לו ללמוד, יכול לנצל זמנים אלו לקיים מצוות במחשבתו, יש שש מצוות תמידיות, שאדם יכול רק לחשוב עליהן ולהרוויח שכר מצוה: אמונה בהשם יתברך, לא להאמין בשום כח אחר, לא עשיר ולא שר... לייחד שמו יתברך, לאהוב אותו, לירא ממנו ולא לעבור על דבריו, לשמור על לבו ועיניו!

סימן ב

הלכות קימה בבוקר, והלבשה

א. דע לך בני היקר, שבכל הנהגות החיים שלנו, צריך להתייעץ עם ההלכה איך להתנהג, ולא רק בדברים של איסור והיתר, אלא גם איך לחיות, איך לאכול ואיך לישון. ובכן גם לגבי שינה יש כללים, כבר אמר לנו הרמב"ם שהשיעור של השינה צריך להיות שמונה שעות. יותר מזה זה מזיק את הגוף: ואף שיש אנשים שאומרים שיש תענוג לישון הרבה ולקום מאוחר, אין הדבר כן, מי שיושן יותר מדי הוא עייף וחלש. לכן אין לנו אלא דברי הרמב"ם. ואינו חייב לישון כל השמונה שעות בלילה רצוף אלא יישן שבע שעות, וביום יכול לנוח עוד שעה. וכך יהיה בריא, והראש שלו יהיה רענן ויכול להתרכז טוב טוב להבין עומק התורה.

בבר אמר מרן הסטייפלר (אביו של הרב חיים קנייבסקי), דאף מי שיושן שמונה שעות יכול להספיק ללמוד 12 שעות ביום, ולהיות מתמיד גדול, ותלמיד חכם גדול. לכן אין להתאמץ יותר מדאי כדי לא להישבר חלילה, אבל כמו כן אין מקום להתעצל (כשהאדם נהיה יותר מבוגר, כמו בגיל שלושים, יכול להיות שצריך לישון פחות, עד שש שעות, ואז ינצל הזמן ללמוד יותר, גדולי ישראל יושנים אולי שלוש או ארבע שעות בלילה, ויש להם הרבה זמן ללמוד).

ב. אמר ר' אברהם גניחובסקי זצ"ל שאם בחור ישיבה קם מאוחר בבוקר, ומפסיד את זמן קריאת שמע, אפשר לומר עליו בשידוכים שאין לו יראת שמים, וזה ממש הבסיס של כל בן תורה, לומר קריאת שמע בזמנה, דע לך בני, שיש שני זמנים של קריאת שמע, הזמן של המגן אברהם שהוא יותר מוקדם והזמן של הגאון מוילנא, ואנו בני התורה כבר קיבלנו על עצמנו אז הזמן הראשון, הזמן של המגן אברהם, ולכן כמה צריך להזדרז לקום מוקדם בבוקר.

ג. לדוגמא, בקיץ הזמן של קריאת שמע הוא מאוד מוקדם, סוף הזמן הוא 7:50 ולכן צריך להתחיל את התפילה בשעה 7:00 או 7:15, ואם כן צריך לקום

סדר היום כהלכתו

ו

לפחות חצי שעה קודם והיינו 6:30. לכן אדם שעניו בראשו, צריך לדעת לישון מוקדם (מקסימום 10:30) כדי שיהיה לו כח לקום מוקדם, וזה אפילו בקיץ, ואפילו בחופש: זה הבסיס והסוד של כל ההצלחה. (ובשיבות, קורה שבחורים מפטטים מאוד מאוחר בלילה בלי שום תועלת, כמה חבל. ואפילו אלה שמתמידים ולומדים מאוחר, אם לא קמים בזמן, מפסידים הרבה).

לכן העצה הטובה ביותר לקנות שעות מעורר חזק, שלא נכבה לבד אחר דקה, ולשים אותו רחוק מהמיטה, וכך זה יחייב אותך לקום מיד כדי שלא להעיר אנשים בבית, ואז תהיה מוכן ומזומן לעבודת הבורא יתברך.

ד. אם קורה אונס, והתעוררת יותר מאוחר, כמו בשעה 7:30, יש להזדרז ליטול ידיו וללכת להתפנות, ומיד לברך על נטילת ידים, אשר יצר, אלוקי נשמה, ואז לברך ברכת התורה*, ואחר כך קריאת שמע (דהרי אסור לומר פסוקים לפני ברכת התורה), לפחות לפני סוף הזמן להספיק לומר כל הקריאת שמע, אחר כך תתכונן היטב, ותלך להתפלל מיד ללא עיכוב.

ה. אומר השולחן ערוך כשהאדם מתעורר, אין לו לקפוץ מיד מהמיטה, כי זה מסוכן לבריאות, ולכן יחכה כמו חצי דקה או דקה, ואחר כך יתגבר כמו ארי לקום לעבודת הבורא, ולא ישאר הרבה זמן במיטה, כי זו העצה לחזור ולישון, כי כך היא דרכו של היצר הרע.

ו. דע לך בני היקר, שיש להתנהג בצניעות כשאדם מתלבש, ולכן קודם יש להקפיד לישון באופן צנוע, והיינו עם פיג'מה וגופיה או חולצה שמכסים טוב את הגוף. ואף על פי שהדרך של ילדים, להתלבש בחדר שינה, מי שנעשה בר מצוה אין לו לעשות כך, כי הרי צריך לגלות כמה מקומות בגוף, ואין לעשות את זה בחדר או בסלון, הקב"ה מלא כל הארץ כבודו, לכן יש להתלבש תחת הסמיכה או הסדין, אבל דבר זה קשה קצת. לכן העצה המקובלת יותר להתלבש אך ורק בחדר אמבטיה, דהואיל ומקום זה מיועד להלבשה (וגם אין שם מזוזה), אין בכך חסרון בצניעות, לכן תקפיד היטב להתלבש דווקא בחדר

---

* ובאונס גדול שהולך להפסיד ק"ש לא יברך ברכות התורה.

סדר היום כהלכתו

אמבטיה, ולא להסתובב בבית עם גופיה קלה או בלי מכנסיים, כך הוא דרכו של בן תורה אמיתי.

ז. אדם צריך להקפיד מאוד על הנקיות ועל הסדר, ולא רק מטעמי הבריאות, אלא בעיקר משום חילול השם, בני אהובי, יש לך דין של בן תורה ותלמיד חכם, וכשאתה הולך בחוץ באופן נקי ומסודר, אתה יכול לעשות קידוש השם כל רגע ורגע, אין צריך כלל בגדים מפוארים ויקרים, ואף אין צריך בגדי אופנה, אלא בגדים נקיים ומסודרים, וכמו כן כמה צריך להקפיד על מקלחת כשצריך, וגם לצחצח שיניים כדי להזכיר שם שמים עם פה נקי, וכן לנקות העיניים מהשינה, וכל שאר הפנים.

ח. אמר רבי שלמה זלמן אוירבך זצ"ל, דכל אדם צריך ללבוש חולצה או מכנסיים, והרי אי אפשר להכניס שתי ידיים בבת אחת או שתי רגלים בבת אחת. ולכן מכניס קודם אחד ואחר כך השני. ולכן בא השם יתברך, ואמר בני אני נותן לך מצוה בלי טורח, ואני מצווה אותך ללבוש ימין ואחר כך שמאל. וכן כשאתה מוריד ופושט הבגדים, להוריד השמאל קודם ואחר כך ימין, הרי הרווחת לפחות שתי מצוות כל יום לחולצה, ועוד שנים למכנסיים, ועוד שנים לגרביים. וכן הלאה. כל יום יש לפחות עשר מצוות בחינם, וכל חודש שלוש מאות מצוות וכל שנה 3600 מצוות, בלי שום טורח, בלי לעשות כלום. הרי כולם צריכים להתלבש, אז אתה בני תתלבש כמו שאני רוצה, ואז יהיה לך מצוות.

ובכן הנה כמה פרטים למצוה הנפלאה הזאת:

- כשאתה לובש חולצה, מכנסיים, גרביים, קודם הימין ואחר כך השמאל.
- כשאתה פושט הבגדים, קודם השמאל ואחר כך הימין.
- כשאתה מתרחץ, קודם לרחוץ הראש שהוא החלק הכי חשוב בגוף ואחר כך החלק הימין של הגוף, ואחר כך השמאל, גם זה מחנך אותנו שהעיקר בחיים שלנו זה הראש, המחשבה בתורה, ולא הגוף וכל ההנאות שלו.
- בנעליים לנעול של ימין ואחר כך של שמאל, אמנם כשאתה קושר, לקשור את השמאל קודם (כבוד לתפילין שהם ביד שמאל), ואחר כך לקשור את

סדר היום כהלכתו

ה

הימין, וכשאתה מוריד נעליים קודם כל להתיר קשר של ימין ואחר כך של שמאל ואז להוריד נעל שמאל ואחר כך נעל ימין.

וגם אין ללבוש בגדים הפוכים שהצד הפנימי הוא בחוץ, וזה מצוי בפרט בגרביים, כי זה יכול להביא שכחת התורה חלילה, ולכן מיד יסדר עצמו כמו שצריך.

סימן ג

הלכות בית הכסא [שירותים]

א. הגמרא בברכות (ס"ב.) מספרת שפעם יהודי נפטר, וקם רב אחד להספיד אותו ולספר עליו שבחים (וזה תועלת גדולה לנשמה ליום הדין) ובתוך דבריו אמר כמה היה צנוע היהודי הנ"ל, קם רב נחמן ואמר לאותו ספדן. מאיפוא אתה יודע? וכי בדקת איך הוא מתנהג בשירותים? (רב נחמן הקפיד עליו, כי אסור להגיד שבחים לא נכונים על המת, כי זה מזיק אותו). ומכאן למדו חכמים כי עיקר מידת הצניעות של האדם נמדדת כשהוא נמצא לבד, בינו לבין עצמו, בשירותים, ולא כשנמצא עם אנשים.

ולכן נביא כאן בסיעתא דשמיא כמה הלכות נחוצות:

ב. אין לגלות את עצמו עד שישב, פירוש הדברים כשרוצה לשבת על האסלה.

אין ראוי להוריד מכנסיים אלא רק בזמן שהולך לשבת ממש, ולא לפני זה. וכשיושב גם כן אין לו לגלות את עצמו לגמרי אלא רק מה שנצרך לו כדי לשבת. ומצד שני יזהר גם שלא ללכלך את עצמו.

ג. אין לדחוק את עצמו בכח כשעושה גדולים, כי זה מזיק את הגוף, אלא יחכה בסבלנות. מתפנה לאט ובמתנינות, וכלל אמרו לנו חכמים שהמאריך בבית הכסא, מאריכים לו ימיו ושנותיו, כוונת הדברים שלא יתעכב אלא הזמן הצריך כדי להתפנות לנקות עצמו כמו שצריך, ולא ימהר לצאת אלא ימתין עד

סדר היום כהלכתו

ט

שירגיש שהתפנה לחלוטין. ומצד שני אין לו להתבטל שם יותר מן המידה, ויחוס על הזמן שלו, שהוא המתנה הכי יקרה שנתן לנו השם יתברך.

ד. כשהוא מקנח, אין לקנח ביד ימין, כי הימין זה היד שמניחה את התפילין אלא יקנח ביד שמאל. וגם כשהוא מקנח ביד שמאל, לא ישתמש באצבע האמצעית, כי על אצבע זו מניח רצועות הקדושות של התפילין. (ומי שהוא איטר ומניח תפילין ביד ימין, לא יקנח ביד שמאל שלו).

ה. יזהר מאוד לקנח יפה יפה, כי אם נשאר לכלוך אפילו קטן, זה מעכב להתפלל, ודבר ידוע דקשה לנקות טוב עם נייר טואלט, לכן אמרו לנו חכמים דהכי טוב הוא לנקות במים (כגון לעשות מקלחת קטנה), ונראה לי דגם במגבונים לחים אפשר לנקות טוב, אבל יזהר שלא להשליכם בתוך האסלה, כי זה סותם מערכת הביוב (ובפרט אם הוא במקום ציבורי, זה גול גמור, וחייב לשלם הנזק).

ו. הדרך הכי טובה שהורו לנו חכמינו, בין מצד הבריאות והנקיות, ובין מצד הקדושה וטהרה והכנה לתפילה, הוא להרגיל את עצמו להתפנות כל בוקר לפני התפילה, וגם בערב לפני השינה, ואחר כך ינקה עצמו עם מים, ואז הוא מגיע נקי וטהור לתפילה, ויכול להתפלל בכוונה. ועל זה אמרו החכמים שמי שמתפנה בבוקר, ובא עם טלית ותפילין, וקורא קריאת שמע בזמנה ומתפלל, הרי זה קבלת עול מלכות שמים בשלימות.

ז. יש איסור גמור מן התורה להתאפק ולא ללכת לשירותים מיד, בין לקטנים בין לגדולים, ויכול לבוא חס ושלום לסכנה, לכן ברגע שמרגיש שהוא צריך יודרו ולא ישהה מלעשות צרכיו.

ח. כשנכנס לעשות קטנים בלבד, יזהר שלא לאחוז ביד את האמה, אבל אם קשה לו לכוון בתוך האסלה ומפחד לעשות בחוץ, יכול לאחוז בביצים, כדי לכוון איפוא הוא עושה.

ט. לפני כמאתים שנה, היה גדול הדור אחד וקראו לו רבי עקיבא איגר, הכח שלו בתורה היה אדיר ונורא, וכל פעם ששאל קושיא בסוגיא, הקושיא היתה כל כך חזקה, עד שכולם רעדו ממנה. ואף אם תלמיד מצא תירוץ הוא

סדר היום כהלכתו

י

היה מתלבט ואומר שאם רבי עקיבא איגר נשאר בשאלה, סימן שהתירוץ שלי לא כל כך נכון, למה אני מספר את זה? המשנה ברורה מביא בשם רבי עקיבא איגר חידוש גדול ועמוק, אדם שהולך לשירותים, לפעמים נופלות כמה טיפות על מושב האסלה, יזהר מאוד לנקות אותם כדי שמי שיבוא אחריו ימצא מקום נקי, ויש בזה מצוה בין אדם לחבירו, וכבוד האדם, ותמיד היה קשה לי, וכי צריך להיות כזה גאון ואדיר כדי להגיד דבר כזה פשוט? ואמנם התשובה היא, שכנראה היה לו רוח הקודש בדבריו כאן. וראה שבדור שלנו, הדור שלפני המשיח, המצב שלנו יהיה כל כך ירוד, עד שצריך להגיד את זה הרי רואים אנשים נכנסים לשירותים, ולא מנקים את מושב האסלה, וגם לפעמים בתוך השירותים נשאר לכלוך שצריך לנקות אותו. ויותר מזה, כמה פעמים מונח נייר טואלט על הרצפה בלי שום סיבה זה בזיון נורא. ולא מדובר בחיידר או בשיבה, אלא אפילו אצל מבוגרים, בבית הכנסת או בכולל, ונראה לי דיש בזה עוון גדול של חילול השם. מה יגיד אדם שלא זכה לשבת באהלה של תורה אם הוא נכנס בשירותים כאלה? לכן אפשר לומר שהדין הזה הוא מת מצוה, כלומר מצוה שכמעט אף אחד לא מקיים, וזה ההזדמנות לתפוס אותה ולקיים אותה בהידור, ואז יזכה בעזרת השם לתקן את עצמו, ולהיות עדין נפש.

יא. מסופר על רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל שכל פעם שהיה נכנס למקוה, היה מנגן איזה מנגינה, ושאלו אותו מה פשר מנהג זה? הוא ענה תשובה נפלאה. ברוך ד', מוחי תמיד עסוק בדברי תורה, בקושיות ותירוצים, ובחידושי תורה, אבל כידוע אסור לחשוב בדברי תורה בשירותים או באמבטיה, וקשה לי מאוד להתאפק, לכן אני מנגן מנגינה כדי להסיח דעתי מדברי תורה. אשרי מי שזוכה שהמוח שלו תמיד דבוק בתורה הקדושה, וזה כל המהות של תלמיד חכם אמיתי, ולמדנו מסיפור זה דאין לחשוב בדברי תורה במקום טמא או מטונף, כי אין זה כבוד התורה.

יב. מסופר על רבי אברהם גניחובסקי זצ"ל סיפור נפלא המלמד על יראת שמים גדולה שלו ועל הזהירות בפרטי פרטים. כשהיה חוזר מבית הכנסת לביתו, היה מלווה תדיר בתלמידים שבאו לכבוד התורה ולשמוע ממנו את תורתו המתוקה. הם באו מלאים בקושיות כרימון, והוא ענה להם לשביעות רצונם, להגדיל תורה ולהאדיר. אמנם בהתקרב ליד ביתו, ברחוב, הוא שם לב שהביוב

סדר היום כהלכתו

היוצא מהבנין איפה שהיה גר היה בולט ברחוב, ולפעמים היה גם ריח לא נעים. מיד פסק להלכה שאסור לדבר דברי תורה ליד הביוב כי זה נקרא מקום מטונף, ולכן התרחק ממנו ועשה סיבוב כדי להכנס לביתו. עד שבאו תלמידיו והניחו כיסוי על אותו ביוב, ואז יוכלו לדבר דברי תורה כאשר חפצה נפשם.

יג. עוד הלכה חשובה דאין מזכירים שמו של הקדוש ברוך הוא בשירותים או באמבטיה, ולכן אין אומרים שלום, שגם שלום הוא אחד משמות של השם יתברך, ואם יש לו חבר שקוראים לו שלום, לא יקרא לו שלום במקומות אלו, אלא יגיד שלו'.

יד. מי שנכנס לשירותים או אמבטיה, אף שלא עשה כלום, חייב נטילת ידיים כי מקומות אלה הם מקומות של טומאה, ואסור להגיד ברכה או תפילה או דברי תורה לפני נטילת ידיים.

טו. כשיוצא מהשירותים, נוטל ידיים בכלי יצר ויברך אשר יצר בכוונה. בזמן הברכה אסור לעשות שום פעולה, ואפילו לא לנגב ידיים. אלא קודם כל מנגב את ידיו ואחר כך יברך אשר יצר.

טז. להזדרז לברך אשר יצר, מיד כשיצא מהשירותים, ולכל הפחות בתוך חצי שעה. ואחר כך מן הסתם כבר אינו יכול לברך.

טז. מי שיש לו שלשול, ויצא מהשירותים, ועדיין מרגיש שצריך לחזור לשירותים, אין לו לברך אשר יצר, אלא נוטל ידיו בלי ברכה, ומחכה עד שיחזור לשירותים ואז בצאתו בשנית יברך אשר יצר רק פעם אחת.

יז. אין לדבר כשהוא בבית הכסא לא דיבורי קודש ולא דיבורי חול, ובמקום צורך גדול יש להקל ולהתיר הדיבור. אבל בזמן שהוא מתפנה ממש, אז אסור לדבר אפילו במקום צורך גדול.

יח. אם אין לו מים לנטילת ידיים (כגון שיצא לטיול) משפשף את ידיו באיזה קיר או ברצפה, ואחר כך יכול לברך אשר יצר.

סימן ד

הכנות אחרונות לפני התפילה

א. אחרי שגמר להתלבש ולנעול נעלים, וללכת לשירותים, הואיל ובודאי נגע במקומות המכוסים וידיו טמאות, יטול ידיו עוד פעם בלי ברכה, כדי להתכוון לתפילה. ואז ישלים כל ברכות השחר (לפי הסדר שכתבנו לעיל, שכבר בירך ענט"י, אשר יצר, אלוקי נשמה). ולכן ישלים מה שנשאר כולל ברכת התורה וברכת כהנים.

דע לך בני, דגם לתפילת מנחה וערבית צריך נטילת ידים כדין, אף שלא ידוע לך שהידיים נטמאו, זה לכבוד התפילה (בלי ברכה).

ב. מותר לשתות כוס מים, או כוס קפה עם סוכר, או כוס תה עם סוכר כדי לחזק ליבו להתפלל בכוונה. אף שיש שנהגו לשתות גם חלב, אין המנהג שלנו כן. ובאופן כללי, אין לאכול ולשתות דברים אחרים (כגון מיץ) לפני תפילת שחרית. ומי שאוכל ושותה לפני התפילה, יבוא להתפלל עם הרגשה של גאווה, ואין תפילתו תתקבל, (אך אם אינו מרגיש טוב או מאוד חלש מתיר המשנה ברורה בדיעבד אבל לא לפני שיאמר ברכות התורה וכל מקרה לגופו במצב מעין זה).

ג. אסור לומר שלום לפני שחרית, כי זה אחד משמותיו של אלוקים, ואין לומר שם אלוקים לאחרים לפני שהתפלל להשם. אבל בוקר טוב, או צפרא טבא מותר לומר וגם זה רק באקראי, כשפוגש אדם ברחוב, ואולי יפגע אם לא יברך אותו. אבל אין להרבות בשיחת ריעים לפני התפילה, אלא ימהר להתפלל וכתוב שהמתעכב בדברים קודם התפילה כעובר על הפסוק "ואותי השלכת אחרי גוון" – אחרי ששוחת עם כל חבריך ואחרי שעשית מלאכתך עכשיו אתה מתפנה להודות על שקמת בבוקר ולכן יקפיד מאוד להתפלל קודם עסקיו ואפילו אם צריך לנסוע בדרך כגון לישיבה או לעבודה וכד' ואינו יכול להתפלל

סדר היום כהלכתו

לפני נסיעתו או יתחיל לפחות ברכות השחר כדי שלא יראה כאילו הנסיעה חשובה לו יותר.

ד. אסור לעשות מלאכה לפני התפילה, שמא ימשך ויפסיד זמן התפילה, אבל מותר ללמוד תורה, ואף רצוי ללמוד תורה, כי זו הכנה הכי טובה.

ה. יקפיד מאוד להתפלל תמיד במנין, בין שחרית בין מנחה ובין מעריב, ויקפיד להתפלל בישיבה או במנין של בני תורה. ויתרחק מאוד ממקומות שמתפללים שם רק כדי לצאת יד"ח ולא בכונה ולאט, כי מאוד קשה להתפלל כראוי במקומות אלה. אלא יבחר מקום תפילה קבוע, בזמנים קבועים, במקום שמתפללים במתינות ובנעימות. וכבר אמרו רבותינו גדולי הדור דאחד המבחינים הכי חשובים בזמן שמבררים בזמן השידוכים זה איך הבחור מתפלל ואיפה מתפלל, ובאיזה זמן מתפלל, זה ההתחלה של כל עבודת השם והדרך לשלמות.

ו. עיקר תפילת הציבור הוא להתחיל את העמידה (השמונה עשרה) עם הציבור, ולכן יודרו להגיע מוקדם (יש מעלה מיוחדת להגיע בין עשרה הראשונים), כדי להניח תפילין ולהספיק כל התפילה בנעימות כדי להגיע לעמידה עם השליח ציבור.

סימן ה

ההליכה וההתנהגות והכניסה בבית הכנסת

לפני שנכנס לבית הכנסת יאמר:

- בבית אלוקים נהלך ברגש. צריך להתרגש כשבאים לבית של השם.
- מה טובו אהליך יעקב, משכנותיך ישראל. מאוד חשוב להרגיש שאשרינו מה טוב חלקנו שזכינו לשבת בבתי כנסיות ובתי מדרשות, ולא בבתי מרוח של הגויים.

סדר היום כהלכתו

• ואח"כ יעמוד בפתח, ישתחוה ויאמר ואני ברוב חסדך, אבוא ביתך, אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך. ואח"כ יאמר ה' צבקות עמנו משגב וכו' ה' צבקות אשרי אדם וכו' ה' הושיעה המלך וכו', ויכול לאומרם כשנכנס והולך. כאן דוד המלך אומר יסוד גדול מאוד, נכון שחובה להתפלל, אבל זה בעיקר זכות. יש לנו פגישה מסודרת כל יום, שלושה פעמים ביום, בלי פרוטקציה, להיכנס לפני מלך מלכי המלכים ולבקש ממנו מה שאנו צריכים. לכן דוד המלך מודה להשם יתברך שנתן לו זכות לבוא לבית הכנסת ולהתחנן לפניו, כך צריך להיות הרגשה שלנו כל יום וכל בוקר. (עיין בסימן ח' אות י"א בענין אמירת הפסוק הזה).

א. יש כמה חלקים בתפילה שהם בגדר מת מצוה, כלומר לא הרבה נזהרים מלומר אותם. והנני כותב לך את הסדר הראוי:

- פרשת העקידה – ויהי אחרי הדברים האלה.
- אלו דברים שאין להם שיעור.
- לעולם יהא אדם ירא שמים.
- פרשת הקרבנות והקטורת – וידבר השם אל משה לאמר, צו את בני ישראל.
- איזהו מקומן של זבחים.
- רבי ישמעאל אומר.
- הודו.

כמוזן עדיף לומר כל מה שמודפס בתוך הסידור ממש, אבל הרבה פעמים הזמן בבוקר מצומצם, וא"כ לכל הפחות יקפיד לומר את הסדר הנ"ל.

ב. כל הסדר הזה הוא כשקמת מספיק מוקדם כדי לומר הכל ולהגיע בזמן לבית הכנסת. אבל אין להפסיד תפילה בציבור בשביל זה, ואפשר תמיד להשלים אחרי התפילה.

עוד דבר חשוב שצריך לדעת, דהיצר הרע הוא חכם מאוד, ונותן לך חשק להתפלל על הכל, ואז אתה מתחיל ובאמצע מתייאש, עד כדי כך שלא נשאר כח אפילו לקריאת שמע ותפילה. ולכן ועשית כחכמתך, תבדוק את

סדר היום כהלכתו

טו

עצמך אם אתה בנוי לעשות את זה, אם יש לך חשק ומרץ להתפלל הכל, ואם לא אל תיפול ברשת של היצר הרע. הכלל הגדול תפסת מרובה לא תפסת כלום, תפסת מועט תפסת.

ג. ראיתי כאן צורך גדול לכתוב כמה דברים נחוצים בקדושת בית הכנסת, דכבר אמרו חכמים כשם שיש מצות עשה מן התורה של מורא בית המקדש, והיינו לירא ולכבד בית המקדש, כך יש מצוה זו גם על בית הכנסת שהוא מקום השראת השכינה, והוא כמו בית מקדש קטן. מן הדין אסור לאכול ולשתות ולישון ולדבר דברים בטלים בבית הכנסת ובבית המדרש, אבל לתלמיד חכם שרוב שעות היום נמצא בבית המדרש מותר לאכול ולשתות ולישון כי הרי זה כמו ביתו דרוב הזמן הוא נמצא שם. היתר זה לא נאמר לכולם אלא רק לתלמידי חכמים ולכן מי שהרבה זמן הוא בטלן, ומדבר דברים בטלים אין לו לסמוך על ההיתר הזה, ולכן גם מי שאוכל ושותה ויושן קצת, יש לו להיזהר מהאיסור לדבר דברים בטלים, דאם לא, אז הוא כבר לא תלמיד חכם. ואם יש לו כמה דברים לסדר, או לדבר עם החבר שלו, שיצא מבית המדרש עד שיגמור לדבר ואז יחזור ללימודו.

ד. אין לנהוג קלות ראש או לשחוק בבית הכנסת, וכן אין להשתמש בו כדי לעשות קיצור דרך (קפנדריא), ואין להיכנס לביהכנ"ס ללא צורך, לכן אם הוא צריך להכנס כדי לקחת משהו או לדבר עם משהו, יאמר לפחות פסוק אחד, או משנה אחת כדי שלא יחשב כזלזול.

ה. קדושת בית המדרש, והוא מקום שלומדים בו תורה שבעל פה, על אף שאין שם ספר תורה, קדושתו חמורה מבית הכנסת, וכל הדינים של קדושה יתירה נהגת בו כי בו לומדים תורה. בוא תראה כמה חביבה מצות לימוד התורה, ובפרט המשנה והגמרא, דחכמים נתנו לזה חשיבות יותר מספר תורה עצמו. הרי הכיתה שאתה לומד תורה (וכן הישיבה אחר כך בסיעתא דשמיא) יותר קדושה מבית הכנסת שמתפללים בו. כל ילד שלומד תורה, הרי הוא קדוש כמו ספר תורה.

ו. גם בספרים וסידורים יש לנהוג בהם כבוד וקדושה, ויזהר מאוד לא להניח ספרים הפוכים, או לשבת בכסא ליד איפה שמונח שם ספר, ואף כשיש

סדר היום כהלכתו

ספסל ארוך אין לשבת ליד ספר המונח על הספסל. כמו כן אין להניח ראשו או גופו על ספר שמונח על השולחן.

ז. יש להיזהר מאוד לא להניח סידור או ספר אחר על החומש, דהקדושה של החומש הכי גדולה. וכמו כן אין להניח סידור על תהילים או על ספר אחר של התנ"ך.

אמנם אין קפידא בזה להניח גמרא על משנה או משנה על גמרא, או משנה על סידור, אבל כן יש להיזהר שלא להניח ספר גדול על ספר קטן, באופן שלא יהיה מונח באופן יציב, יש כאן זלזול גדול לעשות ערימה של ספרים באופן לא מסודר, וככלל, עדיף ואפילו חובה גמורה להחזיר ספר כשסימת להשתמש בו לתוך ארון הספרים במקומו המיוחד לכך כדי שהבא אחריו ימצאהו בקלות.

ח. והנה אמרו לנו חכמינו דיהושע בן נון היה מנהיג הדור אחרי משה רבינו, במה הוא זכה לזה? הוא לא היה תלמיד חכם הכי גדול, עד כדי כך שאמרו חכמים שלא היה בן תורה, כלומר בהתחלה לא היה כל כך מצליח בלימוד, ואם כן במה הוא זכה?!

התשובה היא שהיה משמש כל הזמן את משה רבינו, הוא היה מגיע מוקדם בבוקר בבית מדרשו של משה רבינו, היה מסדר ספסלים והסטנדרים, כמו כן היה מסדר הספרים והסידורים, ולא יצא כלל מבית המדרש, ושמע תמיד תורתו של משה רבינו ודבק בו בהתמדה. הרי דברים אלו נשגבים וחשובים ובזכותם זכה להיות הגדול הדור.

ראיתי לכתוב כאן נקודה חשובה, שזו מצוה שלצערנו היא כמו מתה, ואין הרבה מקיימים אותה, הסטייפלר תמיד היה אומר וצועק מי שבא לישיבה ומתיישב ולומד, ולומד בעיון טוב מאוד, הוא מוציא את הרשב"א, הרמב"ם, הקצות החושן ועוד הרבה ספרים, עושה פלפול שלם לומד ברוך ד' לשם שמים אבל אחרי שגמר את לימודו קם והולך לו, ומניח הכל על השולחן (ולפעמים אף שוכח לסגור ספר), מי יסדר את הספרים שלו? למה הוא מטיל את זה לאחריים? זה עבודת פרך, וגול גמור ממש, וגורם ביטול תורה של ציבור. אחר כך הרבה מחפשים ספרים בספרייה ולא מוצאים אותם, הרי כמה עבירות

סדר היום כהלכתו

חמורות בשביל חוסר תשומת לב, מה שוה כל הלימוד שלמד? וגם אם למד ואין אנו מזלזלים בזה אבל הוא חושב רק על עצמו ומה אם זה שרוצה לשבת ללמוד אחריו למה רק הוא צריך ללמוד, ואף במקום שיש סדרן קבוע, שמקבל משכורת, למה להכביד עליו? ועוד מי שמוציא ספר ואינו מחזיר, הוא משחית את המידות שלו, ומה לנו אם יש סדרן? לכן מי שחשוב לו להיות אדם ממש, אדם מושלם, יחוס על עצמו ועל נפשו, וינצל את המצוה הזאת שיש לה דין של מת מצוה, ויחזיר הספרים שלו.

ט. יש להיזהר מאוד לא לדבר בזמן קדיש וחזרת השליח ציבור, ולענות תמיד ברוך הוא וברוך שמו. כשעונה אמן, יש לבטא טוב את המילה ולא לבלוע האות האחרונה אלא להאריך קצת, וכתבו חכמים במסכת שבת כל מי שמאריך באמן, מאריכים לו ימיו ושנותיו. אבל לא יאריך יותר מדאי, וכן לא יענה באופן משונה מהציבור, דאסור לעשות דבר משונה בציבור. משום כך לא יצעק יותר מדאי. (ומנהג אשכנז, לעמוד בזמן הקדיש, ולכן כשמתפלל אצל בני אשכנז, ראוי ונכון גם לעמוד. כדי שלא להיות משונה מהם).

י. כשאומר יהא שמיא רבא, יתכוין שיתגדל ויתגלה ויתברך שמו הגדול כשיבוא משיח צדקנו, ואז ידעו כל עמי הארץ כי השם הוא האלוקים, ויצפה לזמן הנפלא הזה. אמרו חכמים כל העונה אמן יהא שמיא רבא בכל כוחו וכוונתו אפילו היה לו חס ושלום גזר דין לרעה במשך שבעים שנה, קורעים אותו, לכן כמה נואלו אנשים שלא משתדלים לענות קדיש, ומפטטים או סתם חולמים, ולא מקשיבים כמו שצריך.

סימן ז

מצוות ציצית [מלית קמן]

א. אמרו חכמים ששקולה וחשובה מצוה זו כנגד כל שאר מצוות שבתורה, והטעם משום שעל ידי מצוות ציצית זוכר הוא את כל השש מאות ושלוש עשרה מצוות. איך יכול להיות? ציצית בגימטריא צ - 90, י - 10, צ - 90, י -

סדר היום כהלכתו

10, ת - 400, והיינו סך הכל 600. ועוד בציצית יש 8 חוטים ועוד 5 קשרים, א"כ סך הכל 600 ו 8 ו 5 ו 613, לכן הוא זוכר 613 מצוות.

ב. במסכת מנחות (לט.) כתוב שציצית היא החותמת של עבד השם, הרי כל חייל חייב ללבוש המדים של הצבא, גם אנחנו חיילים בצבא של השם יתברך, ומה המדים שלנו? ציצית, כל מי שלובש ציצית הוא מכריז בזה שהוא עבד השם. ולכן יש לתמוה, הרי מי שאין לו ציצית לא עושה עבירה רק שמפסיד מצוה (ורק מי שיש לו בגד של ארבע כנפות, ואין לו ציצית, עושה עבירה), וא"כ אין חיוב גמור לקנות בגד של ארבע כנפות ולהטיל בו ציצית, ומדוע? למה השם יתברך לא חייב אותנו חיוב גמור? הרי ציצית הוא החותמת של עבד השם, והיא מצוה שקולה כנגד כל התורה, ולמה היא רק מצוה של רשות? התשובה לזה שמעתי מהרב אשר וייס שליט"א דהשם יתברך רוצה שנהיה עבדים שלו אבל מתוך שמחה לא מתוך הכרח. לכן הוא לא חייב אותנו ולא הכריח אותנו ללבוש המדים של החייל בצבא השם, רק מי שרוצה להיות חייל מרצונו הטוב ומשמחה יבוא וילבש המדים של החייל של השם יתברך.

ג. משום כך מצוה זו חביבה עד למאוד, דבזה אדם מראה שהוא שמח ומרוצה להיות עבד השם, וכל מי שלובש ציצית עושה הרבה נחת רוח להשם יתברך. וחסידי ואנשי מעשה נהגו לא ללכת ארבע אמות בלי ציצית, ועוד שמצוה זו שומרת את האדם שלא ליפול בעבירה חס וחלילה, ועוזרת לו תמיד לזכור שצריך לשמור את העיניים שלו שלא לראות חס וחלילה פריצות וטומאה. וכמו שכתוב בפרשת ציצית, ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם.

ד. מנהג בני הספרדים ללבוש טלית של צמר ולהטיל בו ציצית, דמן התורה רק טלית של צמר חייבת בציצית, אבל טלית של כותנה וכדומה אינו חייב אלא מדרבנן. וא"כ עדיף לקיים מצות ציצית מן התורה מאשר מצוה מדרבנן.

אמנם מנהג בני אשכנז ללבוש דווקא טלית של כותנה, אף שאינו חייב אלא מדרבנן והם נוהגים בזה ע"פ הוראת הגאון מוילנא, והיה לו טעם מיוחד

סדר היום כהלכתו

יט

לזה ללבוש דוקא טלית של כותנה (ואין כאן המקום להאריך ולבאר מה הטעם). ולכן מאוד חשוב שכל אחד ישמור את מנהגו הקדוש, ולכן תלבש תמיד טלית של צמר אף שהוא יותר חם, ובימי הקיץ אפשר להזיע יותר, זה רק מגדיל את השכר ואת חביבות המצוה.

ה. בלילה אין חיוב ללבוש ציצית, דכתיב וראיתם אותו, ובלילה אי אפשר לראות באופן טבעי (היינו בלי חשמל). אמנם מנהג טוב להשאיר תמיד הציצית עליו, וכמו שאמרנו כי הוא שומר ומזכיר לו לשמור על העינים.

אין חיוב לישון עם הציצית, אמנם על פי מנהג האר"י ז"ל הקדוש (על פי קבלה) יש ענין לישון עם הציצית. אמנם אז אין צריך להקפיד בטלית של צמר ומספיק עם טלית של כותנה.

ו. יש מנהג בכמה קהילות להכניס את הציצית בתוך המכנסיים, ומי שעושה את זה ע"פ מנהג אבותיו ורבותיו אין שום בעיה מבחינת ההלכה, אמנם מרן החפץ חיים בספרו משנה ברורה הזוהיר מאוד להוציא את הציצית מתוך המכנסיים, ויש שתי סיבות: סיבה ראשונה אין זה הכבוד שלהם להיות בתוך המכנסיים שאין זה מקום נקי, סיבה שניה שהרי כל המטרה של המצוה היא לראות את הציצית ולזכור על ידם את כל המצוות, ואם הכל בפנים מה יש לראות ומה יש לזכור? ולכן הכריע החפץ חיים שצריך להוציא תמיד הציצית, כדי שיהיה אפשר לראותם תמיד. וכבר התפשט הפסק הזה אצל כל הבני תורה היקרים והחשובים להוציא הציצית. לכן בזמן הזה, יש חובה מיוחדת להוציא אותם, ובדרך כלל זה האות והסימן של יראת שמים ושל עובד השם (בלי חס ושלוש לזלזל במי שלא נוהג כך, דכאמור אין זו עבירה).

ז. והנה יש שנהגו לשים הציצית שתיים ביחד בצד ימין, ושתיים ביחד בצד שמאל. ואף שבזה קיים מצוה בודאי, עכ"פ אין זה הידור מושלם שהרי מצוה הוא שאיפא שמסתובב תמיד הוא פוגש אחד מהציציות שלו, וכלשון הפסוק על ארבע כנפות. לכן כמה יפה וחביב בעיני השם יתברך להפריד אותם, ולשים אותם על ארבעה צדדים, כדי לקיים רצון השם בשלימות. ואף אתה בני היקר, תקיים המצוה שלך בתמימות, וכמו שכתוב בהלכה.

סדר היום כהלכתו

כ

ח. אין להניח הציצית על הגוף עצמו אלא על הגופיה.

ט. מנהג בני הספרדים שלא לברך שום ברכה על טלית קטן, והנה כשהיית ילד לפני הבר מצוה בירכת על מצות ציצית. היינו משום שאז לא היה לך טלית גדול, אבל כעת יש לך ברוך ד' טלית גדול לכן כשתברך על הטלית גדול להתעטף בציצית, תחשוב לפטור בברכה גם הטלית קטן. אחת מן הסיבות שלא מברכים על טלית קטן הוא שחוששים שחסר לו בשיעור מינימום שקבעו חכמים, ושהוא קצת קטן ולא ראוי לברכה, אבל אין זה חשש גמור אלא חומרה.

י. מנהג בני אשכנז דאין להם טלית גדול עד החתונה, לברך על מצוות ציצית על טלית קטן כל יום.

יא. אמנם למשל בערב שבת עושים מקלחת לפני שבת, ואז מחליפים טלית קטן ולוקחים חדש לכבוד שבת קודש, הרי לא תשים טלית גדול אחר כך, לכן יש שנהגו לברך על מצוות ציצית על הטלית קטן, גם אצל הספרדים.

יב. חובה כל בוקר לבדוק שחוטי הציצית הם שלמים ולא חסרים, יש לבדוק שיש בכל אחד 8 חוטין שלמים שלא נקרעו או שחסרו. כמו כן יש לבדוק שהחוטין שבתוך החור של הטלית הם שלמים, אם חס וחלילה אדם לובש ציצית פסול הרי הוא עושה עבירה כמו שאמרנו, ואם יוצא כך בשבת במקום שאין עירוב הוא מחלל שבת, כי החוטים פסולים ואסור לטלטל אותם ברשות הרבים. לכן יש להקפיד כל יום בזה.

יג. אם חוט אחד נקרע למטה, היינו איפא שנכנסים לתוך החור, זה פסול,

יד. אם בתוך שמונה חוטים חוט אחד חסר או נקרע הציצית כשרה.

טו. אם נקרעו שני חוטים, הדין תלוי: אם נקרעו מאותו צד של הקשר (הרי יש ארבע חוטים מצד זה, וארבע חוטים מצד זה), הציצית עדיין כשרה, אבל אם נקרע חוט אחד מצד זה, וחוט אחד מצד זה, הציצית פסולה, דחוששים שמא זה מאותו חוט, ונמצא חסר חוט אחד שלם.

סדר היום כהלכתו

יד. אם נקרע שלושה חוטין תמיד פסול. כאן לא כתבתי כל פרטי ההלכות, כי הם מסובכים, ובכל מקרה יש לשאול רב.

יז. גם כשהציציות שלמים לפעמים הם מסובכים ביחד, לכן כל בוקר יש להפריד ביניהם שכל אחד יעמוד על מקומו בשלום. וכמו כן יש לחזק את הקשר האחרון כי דרכו להיפרם ולהיות רפוי. (הקשר האחרון הוא בעצם קשר כפול קשר על קשר, אבל לפעמים חסר אחד, ולכן תיזהר לעשות אותו בחזרה, שיהיה תמיד קשר כפול).

אמנם בשבת אף שיש לבדוק שלימות הציצית, אין להפרידם ואין לחזק את הקשר מחשש איסור מלאכה בשבת.

יז. המנהג שלנו בטלית קטן, לעשות כריכות במספר 7,8,11,13 סך הכל 39, (היינו הכריכה הראשונה סמוך לבגד היא במספר 7).
וזה גימטריה של י - ה - ו - ה אחד.

המנהג שלנו בטלית גדול לעשות כריכות במספר 5,6,5,10, בגימטריה סך הכל 26 וזה הגימטריה של י - ה - ו - ה.

יז. יש להזמין ציצית אצל ירא-שמים ולא סתם בחנות, כי צריך לעשותן לשם מצוה ולהגיד את זה בפה כל פעם כדי שיהיה לשם מצוות ציצית ולא סתם לשם מכירה וקנייה, וכדאי לברר אם בחנות מקפידים תמיד על זה, ועדיף לשלם כסף ולהזמין אצל יהודי פרטי ירא שמים, משום חשיבות וחיבוב המצוה.

יח. כל החוטים הם שזורים, אבל לפעמים החוט השזור מתפרק והולך, לכן יש לעשות קשר קטן בסוף החוט כדי למנוע את המשך הפירוק.

יט. כל מי שמקפיד היטב על הדינים האלה, ומתנהג במצות ציצית, כשיבוא המשיח צדקנו במהרה בימינו, יזכה ויהיו לו 2800 עבדים לשרת אותו בזכות קיום המצווה החשובה.

סימן ז

מצוות ציצית [טלית גדול]

א. כל מה שכתבנו לעיל שצריך לבדוק כשרות הציצית ולהפריד ביניהם ולחזק את הקשרים נוהג גם כן בטלית גדול. אמנם כאן זה יותר חמור, בגלל שהוא אומר ברכה על הטלית, ואם הוא נמצא פסול הרי אמר ברכה לבטלה. לכן יש לבדוק אותם לפני הברכה. ובאמת יש לך שתי אפשרויות: בסוף התפילה תבדוק הציצית כמו שצריך ואז תכניס אותו לתוך התיק שלו, ולמחרת אין צריך בדיקה נוספת. או אם לא בדקת אתמול, צריך לבדוק אותם עכשיו לפני הברכה.

ב. כתוב במסכת שבת (דף קל"ג:): שצריך להדר במצוות ולעשות מצוות יפות ומהודרות כגון ציצית נאה וטלית נאה. ולכאורה יש מקום לשאול, היינו ציצית היינו טלית, זה אותו דבר? התשובה היא שצריך לשמור על החוטים בפני עצמם וגם על הטלית בפי עצמו. כלומר, החוטים יכולים להתלכלך כשהם נגררים על הרצפה, וחוף מזה יש זלזול גדול בזה, והמשנה ברורה כתב דברים נוראים במי שמזלזל בזה ולא נזהר שהחוטים לא יגררו ברצפה, לכן צריך זהירות לכבד ולחבב מצוה זו. (וגם ברצועות של תפילין, כשמורידים את התפילין, הרבה פעמים הרצועות יכולות להיות ממש עד הרצפה, ואשרי מי שנוהר בקדושתם). אבל גם בטלית צריך יופי והידור, ולפעמים מרוב שימוש, הוא מתלכלך מהזיעה או מהכתמים, ואפילו נהיה צהוב או שחור. כשם שאדם מקפיד על החליפה והכובע שלו שיהיו נקיים ויפים, קל וחומר שיש להקפיד על הטלית, ובזמן הצורך להביא אותו לניקוי יבש.

ג. בתיק שלך, יהיה בעזרת השם תיק של טלית ותיק של תפילין (וגם סידור), יש תמיד להיזהר לשים התיק של הטלית יותר גבוה מהתיק של התפילין, ויותר קרוב לפתח, מדוע? אם אתה פותח את הרוכסן ותפגוש את התפילין תחילה, הלכה היא שאין מעבירין על המצוות, ולכן צריך להניח התפילין לפני

סדר היום כהלכתו

הטלית. ולכתחילה אינו נכון לעשות כן, לכן יזהר להניח טלית מעל התפילין, ואז יתעטף בטלית קודם כדת וכדין. (הבן איש חי אומר שגם שהוציא את התפילין תחילה בטעות, יתעטף בטלית קודם).

ד. התיק של הטלית יש לו דין של תשמישי מצוה, ואין לו קדושה, ומותר להכניס שם הסיידור או ארנק של מטבעות לצדקה. או מראה של תפילין. אבל התיק של התפילין הוא תשמישי קדושה, וגם הוא יש לו קדושה, לכן אין להכניס שם שום דבר חוץ מן התפילין.

ה. לפני שאתה מברך על הטלית גדול, חשוב מאוד לחשוב על שלוש כוונות, ועוד יותר טוב לומר אותם בפה מלא, וכדאי שיאמר את הלשם יחוד ששם מוזכרים הכוונת האלו.

- צריך לחשוב שאתה מקיים מצות עשה כמו שצויה השם יתברך.
- צריך לפטור בברכה גם הטלית קטן.
- צריך לחשוב שמצוות ציצית היא עוזרת לך לזכור את כל המצוות ולשמור את העינים שלך מראיות אסורות. וכמו שכתוב וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות השם.

ו. וכעת הגיע הזמן להוציא הטלית מן התיק, יש ענין חשוב לנשק חוטי הציצית בשביל חיבוב מצוה, אח"כ תפתח את הטלית לגמרי, ותחזיק אותו פתוח, בשתי הידים מעל הראש, מאחוריך. ואז תברך את הברכה אשר קדשנו במצוותיו וציוונו להתעטף בציצית, ואומרים בציצית שוא תחת הב', ומיד תניח הטלית על הראש. הסיבה שצריך להתנהג כך היא, משום שהברכה צריכה להיות צמודה למצוה, ולכן אם אתה מברך לפני שאתה מוציא ופותח הטלית יש הפסק מדי גדול. לכן יש להחזיק הטלית פתוח מעל הראש בלי להניח אותו, ואז לברך ומיד להניח אותו.

ז. השלב הבא הוא לתפוס את השוליים של הטלית ולקפל אותם סביב הצוואר שלך, אח"כ לקחת הציציות שהם בצד ימין ולזרוק אותם מעל הכתף השמאלית, ואז לעשות הפסקה קטנה, ואח"כ לזרוק הציציות שהם מצד השמאל מעל הכתף השמאלית לשהות מעט ואח"כ להניח הטלית כמו שצריך, כשהיא מכסה רוב הגוף.

סדר היום כהלכתו

ח. כאן יש להעיר נקודה חשובה, וזו נקודה שנוגעת למידות טובות. הרי לפעמים אדם ממחר בבוקר ואיחר קצת לתפילה, ורוצה להתעטף בטליתו במהירות. לכן זורק כל הציציות מאחוריו בכח ולא מסתכל שם מה קורה. וקורה הרבה פעמים שעובר שם יהודי ומקבל סטירת לחי מכובדת מהציציות, או שהם נכנסים לו לתוך העינים. הרי חוץ מן הכאב שאפשר לגרום, יש כאן ממש מידות לא טובות, דהאדם עסוק מידי בעצמו, עסוק בעבודת השם שלו, ויכול להזיק לאחרים כי לא חושב עליהם בכלל, לא מתייחס אליהם. מצוה כזו איננה כל כך רצויה בעיני השם יתברך, והיא כמעט מצוה הבאה בעבירה, לכן כמה יש להיזהר לזרוק הציציות לאט לאט, ולא בכח, ולהסתכל מאחורה אם יש משהו שזה יכול להפריע לו.

ט. בזמן התפילה צריך להניח טלית על הראש, ובעקיר חיוב זה הוא בתפילת שמונה עשרה. (והוא הדין במנחה וערבית צריך שני כיסויים) וכתב הב"ח שראוי ונכון לכסות ראשו בטלית במשך כל התפילה, זה סגולה להוסיף יראת שמים וגם עוזר להתפלל בכוונה ולא להסתכל לכאן ולכאן.

כמה קהילות נהגו שבחור לפני חתונה לא מניח טלית על הראש אלא כובע, ויש שלא חילקום.

י. לפעמים קורה שבמשך התפילה, הטלית מחליק ונופל, או מקצתו או כולו. מה הדין לגבי הברכה? האם כשחוזר ומתעטף צריך לחזור ולברך שוב? דע בני שזה נידון גדול בפוסקים, אמנם המנהג הפשוט שלנו לא לחזור ולברך דהוי ספק ברכות להקל. אמנם הואיל וההכרעה בפוסקים היא לא קלה, יש להיזהר בזה שהטלית תהיה תמיד מונחת כמו שצריך על הגוף, ולא לבוא למצב כזה שיכול ליפול בקלות (לבני אשכנז אם נפלה כולה אפילו לזמן קצר יש לברך).

כמו כן אם באמצע התפילה צריך להתפנות, ומורידים הטלית והתפילין, אז כשחוזר ומניח אותם, אין צריך לחזור ולברך.

יא. אמנם כשמוריד בכוונה את הטלית, וכגון שסבר שהתפילה נגמרה ושכח שהיום ראש חודש ויש גם מוסף, הואיל והוריד בכוונה, יש היסח הדעת גמור וצריך לחזור ולברך. וכמו כן אם למשל מוזמנים לסעודת שבת, ומיד

סדר היום כהלכתו

אחרי התפילה הולכים אצל המארחים ולא חוזרים הביתה, וא"כ הוא עדיין לבוש בטלית, ושם מורידים את הטלית לסעודה, ואחרי הסעודה (מכיון שאינו מטלטל ברשות הרבים) רוצה לחזור ולהתעטף בטלית כדי להחזיר אותו הביתה. כאן מאוד סביר לומר שיש היסח הדעת גמור, ואף על פי שיודע ורצה לחזור ולהניח אחרי זמן, הואיל ועברו כמה שעות טובות, מן הסתם הסיח דעתו ממנו, וא"כ יהיה צריך לחזור ולברך, אמנם גם פסק זה אינו ברור לחלוטין, וא"כ הכי טוב לחזור הביתה אחרי התפילה ולא להיכנס לשאלות כאלה.

יב. בסוף התפילה נוהגים קודם כל להוריד התפילין ולקפל אותם, ואחר כך להוריד הטלית ולקפל אותו.

יג. בשבתות וימים טובים לא יקפל טליתו אחרי התפילה משום איסור מלאכת מתקן מנא בשבת, אבל במוצאי שבת יודרו לקפלו אחרי תפילת ערבית.

יד. כשהולכים בבית הקברות נהוג להכניס את הציצית בתוך מכנסיים כדי שלא יגרר על הקברים ויהא זה לועג לרש - למת שאינו יכול כבר לקיים מצוות.

סימן ח

דיני הנחת תפילין

א. בתוך הכיס של התפילין, יזהר שהתפילין של יד תהיה יותר קרובה למקום פתיחת הרוכסן מאשר לתפילין של ראש. בכך ידו תפגוש תחילה תפילין של יד ואז יוציא אותה ויניח כדין וכדת. אבל אם פוגש תחילה תפילין של ראש ומוציא אותה, הוא יצטרך להניחה בצד, ולהניח קודם כל תפילין של יד, אבל בכך הוא מעביר על המצוות ואסור לעשות כן. לכן יזהר שלא לבוא למצב כזה, ואף אם קרה שהוציא תפילין של ראש תחילה, לעולם יניח של יד תחילה.

ב. כשמוציא את התפילין מהנרתיק שלהם, מנהג טוב ויפה לנשק אותם משום חיבוב מצוה, וצריך לנשק גם את הבית עצמו וגם הקשר של התפילין, ויזהר

סדר היום כהלכתו

מאוד לאחוזו רק את הבתים עצמם, אבל אין לאחוז את הרצועות באופן שהבתים יהיו תלויים למטה, שזה בזיון המצוה.

כמו כן יש להתנהג בעדינות כשמוציא אותם מהכיס וכשהוא מניח אותם, שלא יבוא חלילה להפיל אותם על הרצפה. ואם חס וחלילה קרה שהתפילין נפלו, נוהגים לתת צדקה בסכום מכובד (כמו 30 ש"ח פחות או יותר).

ג. מן הדין, כל התפילין הם בצבע שחור, וזהו הלכה למשה מסיני שיהיו הבתים והרצועות צבע שחור, ואם קורה חלילה שהצבע השחור התקלף, אפילו בסוף הרצועה למטה אם יש מקום קטן שאינו שחור, כל התפילין פסולים לגמרי מן הדין. ועל זה אומרים שאפילו אם יש 99 אחוז של צבע שחור, התפילין הם 100 אחוז פסולים. לכן טוב מאוד לקנות דיו מיוחד לצבוע בתים ודיו מיוחד לצבוע הרצועות (וצריך דיו עם הכשר טוב) כדי לבדוק אותם ולתקן במקום הצורך. הדיו של הרצועות יותר נוזלי ואינו מתאים לבתים, לכן יש דיו מיוחד גם לבתים שאינו משאיר הרבה שכבה של צבע, אלא צובע יותר בעדינות.

ד. אין חובה לבדוק אותם כל יום כמו ציצית, אלא מפעם לפעם יש לבדוק. ובפרט כשהם קיבלו מכה או נפלו. הרי יש הלכה חשובה שהבתים של התפילין צריכין להיות מרובעים ממש, וקורה לפעמים שבארבע קצוות או ארבע קרנות שלהם הם מקבלים מכה, ולכן זה מוריד הצבע ונהיה קצת לבן, וכמו כן זה יכול לקלקל אותם לגמרי באופן שלא יהיו כל כך מרובעים. לכן אם חסר קצת צבע, יתקן עם הדיו. אבל אם רואה שהמכה רצינית, והקרן אינו כל כך מרובע צריך להביא לסופר שיתקן אותם.

ה. יש כמה מקומות שצריך לבדוק אותם במיוחד:

- כל הקצוות של הבתים כמו שאמרנו.
- חלקים של הרצועות שנכנסים לתוך הבתים, כמובן אי אפשר לבדוק מה שבתוך הבתים, אבל מה שקרוב להם לפעמים מתקלקל, ולכן יש לבדוק.
- חלקים של הרצועות שהם סמוכים לקשר של התפילין של הראש, גם שם מצוי קלקולים.

סדר היום כהלכתו

כו

- סוף הרצועה של תפילין של יד, לפעמים היא נגררת על הרצפה, ולכן מצוי שם ג"כ קלקולים.
- ו. אין להכניס שום חפץ בתוך הכיס של התפילין, כי הכיס יש לו דין של תשמישי קדושה ואסור להשתמש בו שימוש אחר, וכבר הזכרנו דין זה לעיל.
- ז. לפני שמתכוונן להניח תפילין ולברך עליהם, צריך לכוון 4 כוונות, ומה טוב אם יכול לומר אותם בפה מלא. והנני לפורטם:
  - צריך לכוון לקיים מצוות השם יתברך, שציוונו להניח תפילין.
  - כשמברך להניח תפילין, הברכה איננה רק על תפילין של יד אלא גם על תפילין של ראש. ולכן לפני שמתחיל לברך יש לכוון לפטור בברכה גם תפילין של ראש.
  - צריך לכוון ללשון הפסוק למען תהיה תורת השם בפיך, זו היא המטרה של מצוות תפילין, אדם מניח תפילין כדי לזכור שתמיד תורת השם תהיה בפיו ויזכור ללמוד תורה בכל עת ובכל רגע פנוי.
  - צריך לכוון לשעבד כל הרצונות וכל המחשבות שלנו לצורך עבודת הבורא יתברך. הרי התפילין של יד הם כנגד הלב כנגד תאות הלב, ואם כן התפילין באו לעזור לשעבד התאוות שלנו להשם יתברך. וכמו כן התפילין של הראש הן על הראש, ובאות לעזור לנו לשעבד מחשבות שלנו להשם יתברך.
- ח. לוקח התפילין של יד ומניחן בחלק העליון יותר של הזרוע באופן שהתפילין הוא מוטה לצד הפנים לצד הלב, ואז מחזיק אותם טוב, ומתחיל להדק במקצת את הרצועה מעל ידו, אבל אינו מהדק ממש, דקודם כל צריך לברך. דע לך בני היקר, דמנהג בני הספרדים על פי הקבלה הוא לברך ולהניח תפילין של יד מיושב, ואחר כך תפילין של ראש מעומד, וכן כשבא להוריד התפילין, מוריד התפילין של ראש שהוא עומד, ואחר כך תפילין של יד כשהוא יושב (ואין כן מנהג בני אשכנז).
- ט. כשהתפילין מונחים היטב במקום הראוי לפני שמהדק טוב, מברך בכוונה אשר קדשנו במצוותיו וציוונו להניח תפילין. ומכוון גם על תפילין של ראש.

סדר היום כהלכתו

ואז מסבב את הרצועה פעם אחת על החלק העליון של הזרוע*, ושוב 8 פעמים מסביב לחלק התחתון של היד, עד העצם של היד. ואינו גומר לסבב מסביב לאצבע, אלא מיד לוקח התפילין של ראש (כדי למעט זמן ההפסקה בין תפילין לתפילין). מנשק אותם ומניחם על הראש היטב, ומהדק אותם טוב, כדי שהתפילין יהיו בין העינים, וגם יבדוק שהקשר מאחורה יהיה מכוון מתחת העצם באמצע הראש ויזהר מאוד שרצועות התפילין לא יהיו הפוכות, אלא מונחים על הראש כשהחלק החיצוני והשחור לצד חוץ, וזו חובה גמורה. כמו כן יזהר שהרצועות שיוורדות על הגוף לא יהיו הפוכות, אבל אין זה חובה גמורה אלא הידור מצוה.

י. אחר כך יגמור לסבב הרצועות של היד סביב האצבע האמצעי (האמה) ובאצבע יש 3 חלקים שהם 3 עצמות, עושה סיבוב אחד על החלק האמצעי של האצבע, הסיבוב השני על החלק התחתון, והסיבוב השלישי שוב על החלק התחתון סמוך לכף היד, וכשהוא מסובב סביב האצבע אומר הפסוקים וארשתין לי לעולם... כמו שמופיע בסידור. וגומר לסובב כל הרצועה מסביב לכף יד, והנה ברוך ד' סיימת את מצוות ההנחה.

יא. יש מנהג יפה לא להניח תפילין בבית הכנסת עצמו, אלא בחדר ליד, בכך הוא נכנס לבית הכנסת כבר מעוטף בטלית ומוכתר בתפילין, ואז בכניסתו יאמר את הפסוק: ואני ברוב חסדך אבוא ביתך אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך, יש אומרים שאם נכנס לבית הכנסת בלי טלית ותפילין על ראשו, דאין לומר פסוק זה, אבל יש שכן אומרים אפילו בלי טלית ותפילין. (ובשבת שאין תפילין, ודאי יאמר פסוק זה בכניסתו לבית הכנסת). ועיין לעיל סימן ה', אמנם לא כולם נוהגים להניח תפילין בחדר הסמוך, ואם זה מפריע לך, תנהג כמו כולם להניח בבית הכנסת.

---

* ויש נוהגים לכרוך כריכה אחת על התפילין ויש נוהגים לכרוך הרצועה סביב התפילין ואח"כ כרוך שבע כריכות וי"א שמונה כריכות.

סדר היום כהלכתו

כט

יב. אחרי הנחת תפילין יש לומר פרשת קדש לי כל בכור, ופרשת והיה כי יביאך כמו שמופיע בסידור. ואם אין לך זמן אפשר לומר אותם בסוף התפילה (פרשיות אלו הן כתובות בתוך התפילין).

יג. כאמור לעיל אין להפסיק בדיבור כלל בין תפילין של יד לתפילין של ראש ואפילו אם שמע קדיש או קדושה או כל דבר אחר אין לו להפסיק, וקל וחומר לדיבור חול שאין להפסיק. ואם בטעות הפסיק בדיבור, לפני שמניח תפילין של ראש צריך לברך בשם ומלכות, אשר קדשנו במצוותיו וציוונו על מצוות תפילין, אבל יזהר מאוד שלא לגרום לעצמו לברך ברכה נוספת זו.

יד. אם באמצע תפילה, הוא צריך לשירותים, יחלוץ התפילין והטלית. וכשיוצא מן השירותים שוב מתעטף בטלית ומניח שוב את התפילין. כבר אמרנו לעיל שאינו חוזר ומברך על הטלית, אמנם בנוגע לתפילין יש מחלוקת גדולה בין הפוסקים והמנהג שלנו מנהג הספרדים שלא לחזור ולברך. אמנם ראוי מאוד להזהר שלא להיכנס למצבים של מחלוקת וספיקות, ולכן כמה חשוב להתכונן לתפילה וללכת לשירותים לפני זה כדי שלא להיכנס למצבים מסובכים.

טו. כמו כן מצות תפילין צריכה נקיות המחשבה ונקיות הגוף, ולכן אין מחנכים לקטנים למצוה זו אלא סמוך לבר מצוה בלבד, כי קשה להם לשמור על הנקיות. ולכן יזהר מאוד שלא לחשוב מחשבות זרות. ושהגוף יהיה נקי, והכלל בנקיות יש איסור להפיח הרי קשה לכאורה להתאפק, ואם מגיע למצב שאינו יכול להתאפק, יזיז מהר את התפילין ממקומם קצת, וכאילו לא הניח אותם, ואחר כך מחזיר אותם למקומם בלי לחזור ולברך, דין זה דרוש מאמץ גדול לשמור על קדושת התפילין (וכמו כן מטעם זה, יש להיזהר שלא להרדם עם התפילין, שאז יכול לבוא להפיח).

טז. אין להסיח דעת מהתפילין כל זמן שמניח אותם, ומפעם לפעם יש לבדוק האם הם במקומם הנכון ולא זזו משם. ובפרט לפני קריאת שמע יש לבדוק, דאמרו חכמים כל מי שקורא קריאת שמע בלי תפילין (או שהתפילין לא במקומם) הוי כמעיד עדות שקר לעצמו, שהרי הוא אמר וקשרתם לאות על

סדר היום כהלכתו

ידיך, והם אינם על ידו ממש אלא זוו קצת. ולכן יש לבדוק אם הם במקומם ובפרט לפני קריאת שמע.

יז. כשאומר בקריאת שמע וקשרתם לאות על ידיך, נוהגים לנשק תפילין של יד, וכשאמר והיו לטוטפות בין עיניך מנשק את התפילין של הראש. והוא הדין בפרשה שניה של קריאת שמע, כשמגיע לפסוקים של התפילין.

יח. לפי הדין יש להשאיר התפילין עד ובא לציון גואל, עד קדושה דסדרא, והיינו קדוש קדוש קדוש, וברוך כבוד השם ממקומו. אין להוריד התפילין לפני זה מן הדין ואם אחר כך הוא ממחר ורוצה להוריד אותם, אין כאן עבירה, והרשות בידו. אמנם הנהגה טובה וראויה מאוד שלא להוריד התפילין עד הסוף של התפילה ממש, עד אחרי עלינו לשבח. ואומרים בלשון צחות שעלינו לשבח איננה תפילת הדרך, דהרבה פעמים אנשים ממהרים ומורידים התפילין מוקדם ואז אומרים תפילת עלינו לשבח ברחוב... אינו נכון לעשות כן (אם לא במקום אונס גדול), תפילה זו חשובה מאוד, בוא ותראה דבראש השנה ויום הכיפורים חכמים הכניסו אותה בתוך העמידה ממש.

בראש חודש מוריד אותם לפני מוסף.

יט. בסוף התפילה מוריד התפילין, אומר השל"ה הקדוש דמוריד התפילין של ראש ביד שמאל, כדי להראות שקשה לו להיפרד מהמצוה הזו, ואינו שמח ואינו ממחר להוריד אותה ביד ימין, וכשמוריד התפילין מנשק אותה ומקפל אותה כראוי ומכניס אותה בתיק.

פני שמוריד תפילין של ראש, הוא מוריד רצועות התפילין שהם סביב לאצבע וסביב לכף היד, אבל אינו מוריד כל השמונה כריכות שהם מסביב לכל היד. אחר כך מוריד התפילין של הראש ומקפל אותה כמו שאמרנו לעיל. ורק אחר כך מוריד התפילין של יד, מנשק אותה ומקפל אותה.

אינו רשאי להוריד תפילין של יד לפני שגמר לסדר תפילין של ראש בתוך התיק (והטעם שמא יבוא לטעות ולהכיס בתיק תפילין של יד קודם, ולמחרת כשפותח התיק יפגוש תפילין של ראש תחילה, ואז יש איסור להעביר על המצוות, וכמו שהסברנו לעיל).

לא

סדר היום כהלכתו

ב. צריך לדעת שקשר בתפילין של יד ובתפילין של ראש, יותר קדוש מרצועות עצמם. לכן כשמקפל התפילין אין להניח הרצועות מעל הקשר, אלא יש לקפל באופן שהקשר יהיה למעלה.

בא. בשבת יזהר להפריד התפילין מהטלית, כי התפילין הם מוקצה, ולכן יוכל לקחת הטלית בלי להזיז אותם. (אמנם מותר לטלטלם בשבת כדי להניחם במקום המשתמר ולא להשאירם במקום שיכולים להנזק).

בב. דבר פשוט הוא שצריך להניח התפילין על היד ממש ועל הראש ממש בלי שום חציצה. ולכן יזהר שהתפילין לא יהיו מונחים על החולצה שלו אלא ישר על היד. וכמו כן בתפילין של הראש, שהרצועות לא תהיו מונחות על הכיפה, אלא להניח כיפה מעליהם.

וכמו כן מי שיש לו שערות מדי ארוכות, או שחס ושלום מגדל בלורית (שהחזון איש כבר התבטא עליה, שזה דבר מאוס), יכול לבוא למצבים קשים של חציצה, ולאבד בידים מצוה יקרה זו של תפילין, לכן שומר נפשו יתרחק מהכיעור ומכל הדומה לו, ולא ישנה את הלבוש היהודי ואת הצורה היהודית, ולא יגדל בלורית ושאר מרעין בישין, ובני היקר, דע לך, שצריך להיות חזק ברוחו כדי לא להתפתות לזה, ובפרט שיתכן שיש הרבה שכבר נתפתו לזה, וכמו שאומר הרמ"א לא לחוש למלעיגים ולא לטענה המפוקפקת שכולם עושים ככה. חזק ואמץ וקוה אל ד'.

סימן ט

הלכות פסוקי דזמרה

א. לפני שמתחיל ברוך שאמר, יבדוק את עצמו שוב אם הוא בירך ברכות השחר, והטעם בזה משום דאחרי התפילה שוב אינו יכול לברך הברכה של אלוקי נשמה דכבר יצא על ידי הברכה של מחיה המתים, וכן אינו יכול לברך ברכת התורה דכבר יצא על ידי הברכה של אהבת עולם אהבתנו ואף על פי

ששאר הברכות השחר יכול להשלים, אבל חבל להפסיד ברכות אלו. (וגם ברכת על נטילת ידים לא יברך אחר התפילה).

ב. כשאומר ברוך שאמר, הוא צריך לעמוד, ואוחזו שתי ציציות שהם לפניו, ובסוף הברכה הוא מנשק אותם ויכול להניחם. ובברכת ישתבח שמך, אין צריך לעמוד ואפשר לאומרה מיושב. ומנהג אשכנז לעמוד גם בברכה זו.

ג. מתחילת ברוך שאמר עד סוף העמידה אסור לדבר אפילו מילה אחת, ואפילו להגיד שלום נהגו היום שלא להפסיק בשביל זה. ואמרו חכמים במסכת סוטה מ"ד: דמי שמדבר בין ישתבח לברכת יוצר אור, עוון גדול בידו, ואין זוכה לשמירה עליונה במקום סכנה חלילה, ולכן אינו יכול לצאת למלחמה עם שאר בני ישראל וקל וחומר דאסור לדבר בין ברוך שאמר לברכת ישתבח, דברוך שאמר זה ברכה ראשונה של פסוקי דזמרה, וברכת ישתבח זה הברכה אחרונה. ויודע אני שבתור ילד, קשה מאוד להתאפק, אבל ברוך השם אתה כבר בר מצוה, והקדוש ברוך הוא נותן כח חדש לקיים מצוותיו.

ד. האמת היא, דלא רק עד אחרי העמידה אסור לדבר, אלא אסור להפסיק נמי בין התפילה לתחנונים. ובמסכת בבא מציעא (דף נט:): מסופר שנחלקו חכמים ורבי אליעזר באיזה הלכה, ורבי אליעזר לא היה מסכים לקבל דעת הרוב, כל כך היה משוכנע שהוא צודק. והרי התורה אמרה אחרי רבים להטות, ואם כן יש כאן סכנה עצומה למסורת התורה לא לקבל דעת הרוב. לכן חכמים ובתוכם רבן גמליאל עשו נידוי על רבי אליעזר עד סוף ימיו, והתפלל בביתו ולא בבית הכנסת והיה אסור להתקרב אליו בתוך ארבע אמות, והנה אף על פי שרבן גמליאל ודאי צדק בהחלטה שלו, אבל סוף סוף תלמיד חכם גדול כמו רבי אליעזר נפגע והצטער בזה, אשתו של רבי אליעזר היתה גם אחותו של רבן גמליאל, והיא מאוד חששה שכשרבי אליעזר התפלל וישפוך שיחו וצערו לפני השם, שחס ושלום יגיע עונש לאחיה רבן גמליאל. מה היא עשתה? מיד אחרי העמידה, היא הלכה להפריע לו כדי שלא יאמר מיד תחנונים ונפילת אפים, הלכה לדבר איתו כדי שיפסיק בין העמידה לתחנונים, בכך אין תפילתו תתקבל כל כך. יום אחד היא חשבה שזה ראש חודש ולא אומרים תחנונים לכן לא הלכה להפריע לו, אבל אח"כ הבינה את הטעות שלה, ורבי אליעזר התפלל

סדר היום כהלכתו

ושפך ליבו ומיד אחר כך אמר תחנונים בלי הפסקה. באותו יום יצתה הלווייתו של רבן גמליאל... (רבי אליעזר לא ביקש חס וחלילה שהשם יהרוג אותו, אלא ראה השם את רוב צערו, וממילא מי שמצער את השני אפילו בצדק זה כמו ששיחק עם אש).

מכאן למדנו דאדם שמתפלל ורוצה שתפילתו תתקבל, מיד אחרי התפילה יש לו לומר תחנונים בכוונה ובלי הפסקה. דכשמתוודה על העבירות שלו ונשבר לבו בקרבו ומוכן לחזור בתשובה, זו סגולה נפלאה לקבלת התפילה, וכמו שנאמר לב נשבר ונדכה, אלוקים לא תבזה.

ה. יש כמה דברים שמותר להפסיק בשבילם, ואף חובה גמורה היא. וכעת נעשה רשימה בסייעתא דשמיא:

- כשהאדם שומע קדיש באמצע פסוקי דזמרה, צריך להפסיק ולענות, ואפילו באמצע פסוק צריך להפסיק. אמנם לא לכל הקדיש צריך לענות אמן אלא רק לחמש אמנים הראשונים והיינו: יתגדל ויתקדש שמיא רבא עד לעילא מן כל ברכתא, שירתא תושבחתא ונחמתא, דאמירן בעלמא ואמרו אמון, עד כאן עונה אמן מכאן והלאה אינו עונה אמן.
- כשהוא עונה אמן יהא שמיא רבא, אין לו לענות את כל הנוסח עד הסוף. אלא כך הוא אומר: יהא שמיא רבא מבורך לעלם ולעולמי עלמיא. עד כאן.

ו. כשהוא שומע את הקדושה, הוא צריך לומר ולענות: קדוש קדוש קדוש השם צבקות מלוא כל הארץ כבודו, ברוך כבוד ד' ממקומו, ויש אומרים שגם ימלוך השם לעולם אלוקיך ציון לדור ודור הללוקה יכול לענות אבל כל שאר הדברים אינו עונה.

ז. כשהוא שומע ברכו את השם המבורך, הוא צריך לענות ברוך השם המבורך לעולם ועד.

ח. באמצע פסוקי דזמרה יש לענות אמן על כל ברכות אמנם כשהוא עומד בברכת קריאת שמע אין לענות אמן לכל הברכות אלא רק לברכת הקל

סדר היום כהלכתו

הקדוש ולברכת שומע תפילה של עמידה. וכמו כן גם בברכות קריאת שמע ובקריאת שמע, יפסיק לחמש אמנים הראשונים של הקדיש.

ט. כשהוא שומע מודים בחזרת השליח ציבור, הוא צריך לעמוד ולכופף את הראש עם הציבור ולומר המילים מודים אנחנו לך, בלבד, יותר מזה אין לו להגיד.

י. כשהוא שומע ברכת כהנים, יפסיק כדי לשמוע בכוונה את הברכה, אבל אינו עונה אמן. אבל אם שומע קריאת התורה יפסיק לשמוע ויענה אמן אחר הברכות וכמו כן יענה גם ברוך ד' המבורך לעולם ועד.

יא. כשהוא רואה שהציבור אומר שמע ישראל, הוא מעביר היד על העיניים, כאילו הוא משתתף עם הציבור בקבלת עול מלכות שמים. אבל אינו אומר כלל המילים של שמע ישראל, כי זה הפסקה באמצע פסוקי דזמרה.

ואם אינו באמצע תפילה ושומע הציבור אומר שמע, צריך לומר שמע ישראל וברוך שם עם כל הציבור, וגם כל מודים דרבנן, וגם עלינו לשבח וכמו כן כל פעם ששומע קדיש קדושה וברכו, אף על פי שכבר יצא ידי חובתו, חייב לענות עם הציבור.

יב. כל מה שאמרנו שצריך להפסיק באמצע פסוקי דזמרה כדי לענות, זה נכון בקשר לכל מקום ומקום שנמצא בפסוקי דזמרה חוץ משתי מקומות: כשאומר ברוך שאמר, והתחיל כבר את הברכה ברוך אתה השם האחרון (היינו ברוך אתה ד' מלך מהולל בתשבחות), וכן כשאומר ישתבח והתחיל לומר ברוך אתה השם, אין לו לענות כלום, כי בזה מקלקל את צורת הברכה.

יג. אם הוא הלך לשירותים באמצע פסוקי דזמרה, אינו מברך מיד אשר יצר כי זו הפסקה. אלא אחרי ישתבח לפני שמתחיל יוצר אור, שם הוא יברך אשר יצר. אבל אחרי שהתחיל יוצר אור אסור להפסיק כלל לומר אשר יצר, ואז יצטרך לברך ברכה זו אחרי העמידה והתחנונים, אבל אז יזהר שלא יעבור חצי שעה מאז שהלך לעשות צרכיו.

יד. כתוב במסכת ברכות (דף ג'): דכל מי שאומר אשרי יושבי ביתך שלוש פעמים ביום בכוונה, מובטח לו שהוא בן העולם הבא. והפני יהושע שם

שואל וכי בשביל קיום מצוה "קטנה" וקלה כזאת, כבר מובטח לו שהוא בן העולם הבא? ומבאר דבאשרי יושבי ביתך יש 2 מעלות גדולות: יש בו 22 אותיות כנגד 22 אותיות התורה, והוא מסודר לפי סדר אלף, בית, גימל. (א - ארוממך, ב - בכל יום אברכך, ג - גדול השם) חוץ מהאות "נ" שאינה נמצאת באשרי, שהיא מרמזת לנפילה חס ושלוש ככתוב "נפלה לא תוסיף עוד בתולת ישראל", כמו כן יש פסוק מיוחד שצריך לכוון בו באופן מיוחד והוא הפסוק פותח את ידך ומי שלא אומר זה בכוונה, צריך לחזור ולאומרו בכוונה, מדוע? הפסוק הזה הוא ריכוז של האמונה של עם ישראל בבורא עולם, שהוא זן ומפרנס לכל, שהוא נותן פרנסה לכל אחד לפי צורכו.

ואם כן אומר הפני יהושע מי שמחזק האמונה שלו שהשם יתברך הוא נותן פרנסה, ואין צריך כל כך להשתדל, ממילא יש לו הרבה זמן פנוי כדי לעסוק בתורה שניתנה ב-22 אותיות, ואז הוא יזכה לעולם הבא. הרי לא רק אמירה של אשרי יושבי ביתך היא מביאה לעולם הבא, אלא בעיקר התוכן שיש בו, ומי שמנהל החיים כך שממעט בעסקים, ועוסק בתורה, אז הוא יש לו זכות כניסה לעולם הבא.

מז. כשאומר ויברך דוד, ומגיע למילים ומושל בכל, יש מנהג לתת אז שלש מטבעות קטנות לצדקה, קודם כל מכניס 2 מטבעות ביחד, ואחר כך מכניס מטבע שלישית בנפרד, כך הוא המנהג על פי האר"י ז"ל הקדוש.

ישורש טעם המנהג הוא לקיים הפסוק: ואני בצדק אחזה פניך, בזכות הצדקה אדם זוכה לחזות ולראות פני השם יתברך, וזו סגולה נפלאה שתפילתו תתקבל. וכן אם רואה שברוך השם תפילתו התקבלה, לא יזוח דעתו ולא יחשוב שהוא צדיק גדול, דאפילו גאווה בלב אסרה תורה, אלא יחשוב שבזכות הצדקה התקבלה תפילתו.

ולפי טעם זה, יש שנוהגים לתת צדקה גם לפני מנחה וערבית, אבל אז אין צריך שלוש מטבעות בדווקא.

מז. אומר המגן אברהם כל מי שאומר שירת הים בכוונה (והיינו אז ישיר משדה) שהוא מלא תשבחות להשם יתברך, מוחלין לו על כל עוונותיו.

סדר היום כהלכתו

יז. מי שאיחר לתפילה, ורואה שלא יצליח להתחיל העמידה עם הציבור, מותר לדלג חלק מפסוקי דזמרה, ולהשלים אותם אחרי סוף התפילה. אבל בני היקר, הוי יודע שהיתר זה הוא בדיעבד גדול, אין להתנהג כך באופן קבוע כי זה מקלקל ומהפך צורת התפילה, ורק באקראי מותר.

- אם הוא איחר מאוד, יאמר רק ברוך שאמר, אשרי, ישתבח, אבל בפחות מכך לא, ואם גם לזה אין לו פנאי, אז יאמר הכל כסדר ואל יתפלל עם הציבור.
- אם יש קצת יותר זמן, יאמר הללויה האחרון (הללו את השם בקדשו), ואם יש עוד יותר זמן יאמר הללויה השלישי (הללו את השם מן השמים).
- וכן הלאה, אם יש לו יותר זמן יאמר כל ההללויה.

סימן י

הלכות ברכות קריאת שמע

- א. כשאדם נמצא בברכות של הקריאת שמע, והוא הדין בקריאת שמע עצמו, הוא צריך להפסיק כדי לענות לקדיש וקדושה וברכו. לענות אמן לברכת הקל הקדוש ולברכת שומע תפילה. וכבר ביארנו לעיל לאיזה חלק של הקדיש והקדושה יש לענות! אמנם יש כמה מקומות שאסור להפסיק והנני לפורטם:
- כשאמר ברוך אתה השם, אין לו להפסיק ולענות כלום כי זה מקלקל צורת הברכה, וכבר הזכרנו סברא זו, ולכן בתחילת היוצר, בברכת ברוך אתה השם יוצר המאורות, בברכת ברוך אתה השם הבוחר בעמו ישראל באהבה, ברוך אתה השם גאל ישראל אין לו להפסיק.
  - כשקורא פסוק ראשון של קריאת שמע, והוא הדין ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד אין לו להפסיק בכלום כי זה עיקר קבלת עול מלכות שמים, וצריך כוונה גדולה.
  - בסוף הקריאת שמע, כשאומר השם אלוקיכם אמת, אין לו להפסיק כלל בין אלוקיכם לבין אמת, אמנם בשאר מקומות שבקריאת שמע יש להפסיק אפילו באמצע פסוק.

• כשגומר הברכה של גאל ישראל אין להפסיק כלל, דאסור להפסיק בין גאל ישראל לבין העמידה, ואיסור זה שייך רק בשחרית ולא בערבית, והרי הראיה שבערבית אומרים קדיש לפני העמידה, ולכן מותר להפסיק.

ב. מנהג אשכנז, שהציבור גומר הברכה של יוצר המאורות, ושומע ברכה זו מהשליח ציבור כדי לענות אמן. המנהג שלנו דאין לענות אמן כלל לברכה זו ולא לברכה שניה של הבוחר בעמו ישראל באהבה.

ג. כשאתה אומר המילים יוצר אור, יש לנשק התפילין של יד בלבד, והוא הדין כשאומר קדוש קדוש קדוש, יש לנשק תפילין של יד בלבד.

ד. יש בברכה הראשונה של יוצר אור, כמו נוסח הקדושה, אומרים קדוש קדוש קדוש, וגם ברוך כבוד השם ממקומו, בחלק הזה אנו מספרים איך שמלאכי השרת אומרים קדושה לפני השם יתברך, ואיך הם מתכוננים באימה ויראה לקבל עול מלכות שמים, כדי שגם אנו ניקח דוגמא לזה. החלק הזה של קדוש קדוש, וברוך כבוד ה', יש לאומרו לכתחילה עם הציבור, אבל בדיעבד אם לא הספיק להגיע לשם עם הציבור, אין זה מעכב.

ה. תוכן ברכות של קריאת שמע הוא, לעורר את האדם להתבונן בכל הטוב והחסד שהקב"ה משפיע עלינו בכל יום, ולהבין עד כמה השם יתברך אהב אותנו ומחבב אותנו, ודבר זה גורם לנו לרצות ולקבל עול מלכותו יתברך באהבה, וממילא גם לאהוב אותו אהבה עזה ביותר. לכן הסדר הוא שתי ברכות – קבלת עול מלכות שמים בפסוק ראשון של קרית שמע – מצוות ואהבת את השם אלוֹקֵיך.

ברכה ראשונה, צריך להתבונן על כל הטוב והחסד שהשם יתברך השפיע בעולמו, שברא השמש והירח, וכל הטבע מלאה בדברים שמביאים הרבה הנאות. יש הרבה סוגים של מאכל שלא צריך כל כך, כגון הפירות, הדבש, השוקולד, הקפה והתה, כל מיני תבלינים למיניהם, וכל זה כדי שיהיה לו להאדם לא רק אוכל מזין ומשביע אלא גם אוכל טעים ומפנק, כל זה כדי להגביר בנו אהבת השם.

ו. ברכה שניה עולים דרגה ברוחניות, ואז מתבוננים על הטוב והחסד הרבה יותר גדולים מתפנוקי הטבע שהשם יתברך חונן אותנו, והוא הזכות והתענוג לגשת ללמוד תורתו וחכמתו יתברך, הגוים המסכנים לא זכו להנות מהאור החכמה העליונה ולא מבינים בה כלום. וברוך השם אנו זכינו לקרבה הגדולה הזאת, שמותר לנו ללמוד תורה הקדושה (אבל גוי שלומד תורה חייב מיתה).

אמנם דא עקא, לא כולם זוכים להבין עומק התורה, ולכן לא כולם זוכים להשתעשע בדבריה, כי התורה היא חכמה אלוקית, עמוקה מני ים ורחבה מאוד. ובכדי להבין אותה על בוריה, צריך לעמול ולהתייגע מאוד מאוד. וגם צריך הרבה שכל וכשרונות, והנה לעמול בתורה, תלוי בנו ובבחירה שלנו, אדם צריך לבחור לנצל כל רגע ורגע של החיים, ולהתיישב ולהתמסר כולו לתורה. אמנם צריך לדעת שלא דומה עמל התורה לשאר עמלים (כמו עמל פרנסה) כשאדם עומל להשיג משהו מן העולם הזה, העמל בעצמו לא מביא לו תענוג, אלא מטריד אותו, וכל מטרתו להשיג את תאוותו, אבל בשביל זה צריך לטרוח אז הוא טורח בעל כורחו. אבל בתורה הקדושה, העמל בעצמו הוא המקור של כל הסיפוק והשמחה והרגשת רוממות שבחיים, ואף על פי שלבסוף אפשר שעדין לא הבין את הסוגיא, עצם הדבר שעמל קשה, והתייגע המון, זה כבר מרומם אותו מאוד, הרי הוא מרגיש שעשה נחת רוח להשם יתברך, לכן בוודאי שיש בזה שמחה יתירה.

ז. אמנם אף על פי שהעמל בידינו, אבל השכל והכשרונות אינם בידינו, ומה יעשה אדם שנולד עם קצת שכל. מוגבל, עם כשרונות קטנים. ההבנה שלו היא לא טובה, הזכרון שלו חלש, איך יכול להצליח בתורה? חס ושלום הוא יכול להגיע ליאוש ולחשוב חלילה שאף פעם לא יהיה תלמיד חכם.

דע לך בני היקר והחביב, אם למשל אדם נולד בעיניים שחורות, והוא היה מאוד מאוד רוצה עיניים כחולות, הוא יכול להתפלל ולשפוך דמעות כל יום וכל הלילה, זה לא יעזור לו, אבל גם אדם שנולד עם שכל בינוני או חלש, אין דבר שאי אפשר לשנות. והראיה שמתפללים על השכל, משמע שבתוך רגע

סדר היום כהלכתו

לט

אחד, הקב"ה יכול לפתוח לו שערי חכמה ודעת, שאין לו בטבע, אבל בשביל זה צריך להתפלל טוב מאוד, להתחנן על נפשו ולבקש מבעל הרחמים שיפתח לבנו בתורתו. בוא תראה כל הלשונות בתפילה: כן תחנינו אבינו אב הרחמן, המרחם רחם נא עלינו, אנו מבקשים רחמים גדולים. בעבור שמך הגדול, בעבור אבותינו שבטחו בך, למה? באיזה צרה אדם נמצא? כמה ישועות ונפלאות הוא צריך? מה הוא מבקש בכלל? בריאות? חיים? פרנסה? כבוד? ילדים? שום כלום מה כן? ותן בליבנו בינה להבין, להשכיל, לשמוע, ללמוד וללמד. זה הבקשה שלנו, וצדיקים היו בוכים בדמעות שלישי, כדי שיזכו הם ובניהם לזכות להבין את התורה, כך השאיפה שלנו.

ח. על זה אמר הח"ח משל נפלא שהיה אדם אחד עני מרוד, רבי זלמן שמו, אין לו פרוטה לפורטה בבית. והגיע הזמן להשיא בתו למצוא לה חתן שלה. בבוקר בשעה 7 טלפן לעשיר שבכפר רבי ברוך, בוקר טוב, רבי ברוך, מה שלומך? מה שלום הילדים? רבי ברוך הכיר טוב טוב את הקול של רבי זלמן, והבין מיד מה כוונתו. לכן רצה לקצר בכל הגינוני כבוד וכדומה, ושאל אותו: תכלית, מה רצונך? אמר לו תראה, הבת שלי צריכה להתחתן, וצריך לשלם החתונה, הבגדים, הדירה, הכל הכל ולרש אין כל. ענה לו רבי ברוך אין בעיה, תבוא למשרד שלי בשעה 2, אני כבר מכין לך צ'ק של 1000 רובל, סכום מכובד, אבל אל תאחר, אני אדם מאוד עסוק. טוב טוב, תודה רבה רבי ברוך, אני אבוא בזמן, אל תדאג, כל טוב לך וישר כח, בשעה 2, מחכה רבי ברוך, ואין קול ואין עונה. רבי זלמן לא בא. חשב רבי ברוך, אנוס הוא, לך תדע הרי עני מרוד אולי הוא גם חולה. למחרת בבוקר בשעה 7, עוד פעם טלפון. בוקר טוב רבי ברוך. מה שלומך מה שלום הילדים? אמר לו רבי ברוך, מה קרה אתמול? אמר לו רבי זלמן, כן כן אני יודע, אבל תשמע יש לי בת לחתן, אולם, דירה, חתונה, אמר לו רבי ברוך, אני יודע כבר, הצ'ק כבר מוכן, אבל תבוא היום בשעה היעודה ותקבל מיד. תודה רבה רבי ברוך. יישר כח, וכל טוב, ושוב בשעה 2 אין כלום. מוזר מה קורה כאן, ושוב למחרת, בבוקר בשעה 7, בוקר טוב רבי ברוך, מה שלומך? מה שלום הילדים?...אז הבין רבי ברוך, שהכל בלוף אחד גדול, אין רבי זלמן, אין בת, אין חתונה, סתם משוגע אחד.

סדר היום כהלכתו

אמר החפץ חיים כל בוקר, מתקשרים לריבוננו של עולם, בוקר טוב אני רבי זלמן המסכן, אני עני, אין עני אלא בדעת. ותן בליבנו בינה להבין להשכיל... אדם מתחנן ובוכה... והשם יתברך מתרשם שבאמת ההוא מסכן בלי תורה לכן קורא למלאכי השרת להכין לו חביות שלימות של חכמה ודעת, ולשפוך עליו מיד שמתחיל ללמוד, והנה נגמרה התפילה, אותו רבי זלמן רץ הביתה, אוכל, קורא חדשות, הולך לעבודה, מפטפט על דא ועל הא, חוזר הביתה בלילה, מתפלל ערבית, ובמיטה יושן, המלאכים לא מבינים, כל היום החזיקו בידים חביות של דעת, וחיכו לו רק שיפתח גמרא, חיכו וחיכו, אין קול ואין עונה, טוב, זה קורה, אונס. למחרת שוב 7 בבוקר, ותן בליבנו, בוכה, מתחנן, ושוב המלאכים מכינים חביות של דעת ו... כל היום מחכים ומחכים, אין קול ואין עונה, אין גמרא, אין משנה, אין כלום, למחרת בבוקר, בשעה 7, אבל אז המלאכים הבינו, סתם משוגע, אין רבי זלמן, סתם אדם משועמם נורא ואיום.

מ. כשהוא אומר מארבע כנפות כל הארץ, לוקח את כל הציציות ומחזיק אותם ביד שמאל בין הזרת לקמיצה, ואז אוחו אותם כל משך קריאת שמע.

- כשמגיע לפרשת ויאמר, אז מחזיק אותם גם ביד ימין. ואז כל פעם שהוא אומר ציצית, מנשק אותם להראות שהוא מחבב מצוה זו.
- וכשהוא אומר וראיתם אותו, הוא צריך להסתכל בהם ואז לדעת שעל ידם הוא צריך לזכור כל מצוות השם, ואז אומר ועשיתם אותו, מנשק אותם שוב.
- כשהוא אומר ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, מעביר אותם על העינים פעמים ומנשק אותם.
- אח"כ מתחיל אמת ויציב, וכשהוא אומר לעד ולעולמי עולמים, שוב מנשק אותם, ואז יכול הוא להניחם.

י. כשהוא אומר אמת ויציב ונכון וקים וישר וטוב ויפה, צריך להגיד כל מילה ומילה במתינות, ולהפסיק טוב בין מילה למילה. למשל כשהוא אומר טוב ויפה, אם אינו מפסיק אז זה נשמע וטוביפה, קטע זה מאוד חשוב, כי הוא מדבר

בשבחה של כל התורה, דכל התורה כולה זה דבר אמת ויציב ונכון, ולכן אין לאומרו במהירות.

יא. כבר אמרנו דאסור להפסיק בין ברכת גואל ישראל לעמידה, ואפילו בשתיקה אסור להפסיק. אלא מיד כשהוא אומר גאל ישראל צריך להתחיל העמידה, ולכן אם יודע למשל שהשליח ציבור מיד הולך להגיד קדושה, ולא יספיק להתחיל העמידה ולהגיע לברכת מחיה מתים עם השליח ציבור, אז ימתין בשירה חדשה שבחו גאולים, ואז יענה לקדושה ויענה רק קדוש קדוש ברוך כבוד... ולאתה קדוש, ואחר כך ימשיך בשירה חדשה ויתחיל את העמידה. אבל אם הגיע לברכת גאל ישראל יתחיל להתפלל מיד.

יב. כתוב במסכת ברכות ט': כל הסומך גאולה לתפילה מובטח לו שהוא בן עולם הבא. וגם כאן יש לשאול כמו ששאלנו באשרי יושבי ביתך, וכי משום דבר כל כך קל מובטח כבר שיכנס לעולם הבא?

רבינו יונה שם מפרש דבברכת גאולה, אנו מספרים איך השם יתברך גאל אותנו ממצרים בניסים ונפלאות. ומה המטרה לכל זה? תעבדון את האלוקים בהר הזה והיינו שאנו נהיה עבדים להשם יתברך, ולא רק לשעבד לו את הידים והרגלים וכל הגוף שלנו, אלא אפילו את הלב צריך לשעבד לו. ואמרו חכמים במסכת תענית ב'. איזוהי עבודה שבלב? זו תפילה, ותפילה דורשת ריכוז גדול, וכל הלב משועבד להשם יתברך. לכן מי שסומך גאולה לתפילה, הוא מודה בזה שכל מטרת הגאולה היא שהוא יהיה עבד גמור להשם, שהוא יהיה משועבד לגמרי להשם ולתורתו. לכן הוא בן העולם הבא.

- עוד פירש רבינו יונה פירוש שני כשהוא מתפלל מיד אחרי ברכת הגאולה, הוא מראה בזה שהוא מאמין באמונה שלימה דכשם שהקב"ה גאל אותנו בניסים גדולים, כך הקב"ה יכול למלא כל משאלות לבנו וצרכינו ובקשתינו לטובה, כי הכל בידו יתברך, אם כן כשהוא סומך גאולה לתפילה, זאת אומרת שיש לו אמונה גדולה מאוד בהקב"ה, בזכות זה הוא יזכה לעולם הבא שני פירושים אלו מאוד עמוקים, וגם אם לא תבין אותם לעומק מיד, בעזרת השם כשתהיה מבוגר יותר, ונשוי עם משפחה וילדים, תבין ותרגיש אותם בעומק.

סדר היום כהלכתו

יג. לפני שמגיע לעמידה, הוא אומר: עוזר דלים העונה לעמו ישראל בעת שוועם אליו. כשאומר עוזר דלים, צריך להרגיש בעצמו שהוא דל ואביון. ואף על פי שהוא עשיר מאוד, השם יכול לקחת לו את כל עושרו בבת אחת. ולכן כשמרגיש שהוא בעצמו דל, ואין לו כלום, וכל כולו תלוי בהשם יתברך. זו הסגולה הנפלאה ביותר כדי שתפילתו תתקבל, כך כותב המשנה ברורה.

יד. כאמור אין להפסיק בין גאולה לתפילה, וכל זה בשחרית אבל בערבית מותר להפסיק (הרי אומרים קדיש לפני תפילה). כמובן אסור לדבר, אבל במקום הצורך מותר לו לא לסמוך גאולה לתפילה. הכיצד? אם מגיע לבית הכנסת, והציבור עומד להתחיל את העמידה של ערבית, ואם כן עלול להפסיד תפילה בציבור, יתפלל עמהם את העמידה ואחר כך יגיד הברכות וקריאת שמע אף על גב דבזה אינו סומך גאולה לתפילה, אבל כמובן, כל זה בדיעבד.

סימן יא

הלכות קריאת שמע [הלכות דקדוק במצוות קריאה]

א. כשם שפרשת זכור היא מצות קריאה מן התורה, ומדקדקים בה הרבה בדקדוקי קריאה, כמו כן פרשת קריאת שמע יש לדקדק בה מאוד ולקרוא כל אות ואות כמו שצריך, בהברה טובה ומובנת, ולהפסיק בין מילה למילה. כעת נביא כמה דוגמאות שחכמים הדגישו שצריך להקפיד בהם:

- בכל לבבך, אם אומר מילים אלה בלי הפסק, זה ישמע בכלבבך, ואין לזה שום משמעות. לכן כל פעם שיש ב' מילים והאות האחרונה של זה שווה לאות הראשונה של זה, יש להקפיד ולהפריד טוב טוב ביניהם.
- אשר אנוכי, אם אומר בלי הפסקה, זה נשמע אשרנוכי, כי אות א לא מבטאים אותה.
- על ירך לעשות הפרדה, שלא ישמע מילה אחת.
- ושמתם את – הפרדה.

סדר היום כהלכתו

מג

• ועשיתם אותם – אם קורא בבת אחת, זה נשמע ועשיתם מותם חס ושלום.

• וחרה אף – אם קורא בבת אחת זה נשמע וחרף.

• בדרך כלל יש להפסיק בין כל מילה ומילה, אבל להקפיד יותר במקומות שהזכרנו.

ב. אם קרא בלא לדקדק באותיות, יצא ידי חובתו, אבל לא קיים המצוה בשלימות, יש שנוהגים לקרוא עם טעמי התורה, אבל אם זה מפריע לריכוז, אין צריך.

ג. יש להקפיד לומר על "ע", שלא ישמע "א", לדוגמא כשאומר ולעבדו בכל לבבכם, אם לא אומר טוב, זה נשמע ולאבדו חס ושלום, וזה משנה כל המשמעות, ונותן משמעות מאוד שלילית.

ד. כשאומר תזכרו, יתיו טוב את האות – ז, שלא ישמע תשכרו, שכוונתו לקבל שכר ומשכורת.

ה. כשאומר אשר אנוכי מצווח היום על לבבך, צריך לתת פסיק אחרי היום, ולקרוא כך: אשר אנוכי מצווח היום, על לבבך, שאם הוא קורא כך היום על לבבך, זה נשמע שרק היום המצוות צריכות להיות על לבבך ולא מחר.

ו. כשאומר וקשרתם לאות על ירך, מנשק תפילין של יד, וכן בפרשה שניה. כשאומר והיו לאות בין עיניך, מנשק תפילין של ראש. וכן בפרשה שניה. כשאומר וכתבתם על מזוזות, אין צריך לקום ולנשק המזוזה, אבל אם הוא נמצא ליד, מהיות טוב ינשק אותה, אמנם כשנמצא בציבור אפשר שזה הנהגה משונה לכן אין צריך להקפיד ולנשק אותה.

ז. כאמור אסור לדבר ולהפסיק בקריאת שמע, וביותר מזה אסור אפילו לעשות רמזים או לקרוץ בעינים או לעשות סימן עם הראש. כמו כן אסור "לדבר" עם הידיים, או לעשות נו, נו, וזו חומרא יתירה בקריאת שמע, וביותר יש להיזהר בזה בכל הפרשה הראשונה (ואהבת) כי היא עיקר קבלת עול מלכות שמים, ומי שעושה רמזים בה, אמרו חכמים דברים נוראים, ושייך בו לשון הפסוק: ולא אותי קראת יעקב, כי יגעת בי ישראל, כי כביכול עושה צחוק

סדר היום כהלכתו

בעבודת השם, וגם בפרשה השניה יש להיזהר בזה, אבל במקום צורך גדול יש להתיר לעשות איזה רמז עם הראש או הידיים.

ח. כשגומר פרשה שלישית, אומר כל הפסוק אני השם אלוקיכם, ואינו מפסיק בין אלוקיכם לבין אמת. ואז הוא מחכה את השליח ציבור וישמע ממנו שוב את המילים השם אלוקיכם אמת, טעם הדבר כי בכל קריאת שמע יש 245 מילים, ובתוך הגוף שלנו יש 248 איברים, לכן צריך לחזור ולומר 3 מילים האלה: "השם אלוקיכם אמת", כדי להשלים למנין 248, ואז יש לו קבלת עול מלכות שמים בכל איברי הגוף, ולכתחילה צריך לשמוע מילים אלו מפי השליח ציבור, אמנם אם השליח ציבור גומר לפניו, ולא הספיק לגמור ביחד עם השליח ציבור, הדין הוא שגומר את השמע ואומר הפסוק אחרון ומסיים אמת, ושוב הוא בעצמו חוזר ואומר השם אלוקיכם אמת ויציב... הרי הוא בעצמו ישלים את החשבון של 248.

זהנה מי שאומר קריאת שמע שלא במסגרת התפילה, כגון בקריאת שמע על המיטה או שהוא קם קצת באיחור ואומר קריאת שמע לפני התפילה, כדי שלא לאחר סוף הזמן, הדין הוא והמנהג הוא, שלא לכפול המילים: השם אלוקיכם אמת, אלא גומר כרגיל, וכדי להשלים מנין עד 248 הוא אומר קל מלך נאמן לפני ק"ש (ובאמצע תפילה, אינו יכול לומר קל מלך נאמן כי זאת הפסקה).

ט. אין לקרוא קריאת שמע במקום לא נקי, כגון ליד פח הזבל או טיטול של תינוק, וכמו כן אין לקרוא קריאת שמע כנגד ערוה, כלומר כנגד תמונה לא צנועה או אשה שאיננה לבושה כמו אשה כשרה.

סימן יב

כוונות בקריאת שמע

א. מן הדין כל תפילה וכל ברכה צריך לאומרה בכוונה ובריכוז ולא לחשוב מחשבות אחרות. אלא לחשוב על פירוש המילים ולהבין אותם. וכמו כן כל פעם שמזכיר שם השם יש צורך לכוון הכוונה הרצויה, (שנלמד בהמשך בעזרת השם) אבל אם קרא בלא כוונה בדיעבד יצא ידי חובתו.

ב. אמנם בפסוק הראשון של קריאת שמע, ושל ברוך שם כבוד... אין הדין כן, אלא אם אומר אותו בלא כוונה, אינו יצא ידי חובתו כלל, וצריך לחזור ולומר אותו בכוונה, צריך לכוון לקיים מצוות השם יתברך, וגם לכוון את פירוש המילים.

ושואל הרשב"א מה ההבדל בין פסוק ראשון (וגם ברוך שם) לבין שאר הקריאה של קריאת שמע? ומפרש שכל המצווה של קריאת שמע היא הקריאה עצמה, ולכן אף על פי שלא כיוון כמו שצריך, על כל פנים הוא קרא, וזה כל המצווה, התורה אמרה לקרוא והוא קרא. לכן אף על פי שכשחסר כוונה אין כאן מצוה בשלימותה אבל עצם המצוה הוא כן עשה.

אבל בפסוק ראשון המצוה איננה רק בקריאה, אלא עיקר המצוה לקבל עול מלכות שמים ולחשוב שהוא עבד המלך, ולכן אם אמר בלי כוונה, לא קיבל עול מלכות שמים, ואין כאן שום מצוה כלל, מטעם זה הוא צריך לחזור ולומר אותו, לכן מנהג בני תורה לא להתחיל מיד לומר שמע ישראל, אלא להמתין כמה שניות כדי להתכוון לכוון דעתו כמו שצריך.

ג. בעזרת השם נפרט כאן הכוונות הרצויות בפסוק ראשון:

השם – צריך לכוון ב' כוונות:

שהוא ארון הכל, מלשון אדנות.

שהוא היה בעבר, הווה, יהיה בעתיד.

סדר היום כהלכתו

והיינו שהשם תמיד היה ותמיד יהיה, ושם זה הוא מידת הרחמים.

אלוקינו – שהוא תקיף ובעל היכולת, ובעל הכוחות כולן, שהשם יתברך שולט על כל הכוחות, ויכול לעשות מה שהוא רוצה. זה הוא מידת הדין.

השם – אדון הכל, היה הווה ויהיה.

אחד – אין עוד מלבדו, והכוונה בזה אף על פי שהשם יתברך מתנהג לפעמים במידת הרחמים, ולפעמים במידת הדין. אני מאמין באמונה שלימה שהשם אחד, ואפילו הדין מקורו ברחמים ובאהבה שהשם יתברך אוהב אותנו. לכן גם כשחס ושלום מגיע נסיון קשה לאדם, הוא לא בועט הוא לא מתמרד, אלא מקבל הכל באהבה.

כשאומר ח – השם יתברך שולט בעליוניים בעולמות של מלאכי השרת. שולט גם כן בתחתונים בעולם שלנו.

כשאומר ד – השם יתברך שולט בכל 4 כנפות הארץ. מאמריקה ועד רוסיה מאירופה עד אפריקה, הכל תחת שליטתו יתברך, וכשאומר ד הוא צריך להאריך בה.

ברוך שם כבוד – זו תפילה שיתגדל ויתגלה ויתברך שמו הגדול בכל העולם, כשיבוא משיח צדקנו, אז ידעו כל עמי הארץ כי השם הוא האלוקים, (וזה כמו יהא שמיא רבא מבורך).

ד. כשאומר ואהבת את השם אלוקיך, צריך להתבונן כמה גדול החיוב לאהוב את השם, על כל הטוב והחסד שעשה ושעושה ושיעשה גם כן, על ידי ההתבוננות הזאת, הלב צריך להיות שופע אהבה ומלא אהבה להשם יתברך.

ומבאר ספר החינוך דאדם צריך לאכול ולשתות ולנוח, ואפילו קצת לטייל ולהתאורר, אמנם אדם ששקוע בתאוות של העולם הזה ויש לו אהבה לכל התענוגים, איננו יכול להגיע לאהבת השם אמיתית. לא אמרנו שצריך להתייטר ולהתענות, אלא לקחת מה שצריך ואז לבו יהא מוכן לאהוב את השם.

סדר היום כהלכתו

מז

אמרו חכמים כשאומר בכל נפשך, צריך לכוון למסור נפשו לאהבת השם, והיינו אם יבוא חס ושלום נאצי ויאמר לנו או אתה מתנצר או אני הורג אותך, צריך לאהוב כל כך את השם עד שיהיה מוכן אפילו למסור הנפש בשבילו, וכמו שעשה רבי עקיבא בזמנו. ואם כל יום ויום מתבונן בפסוק הזה ומדמיין בראשו למסור נפשו, הוא יכול להגיע לדרגה גבוהה הזאת של אהבת השם.

ועוד אמרו חכמים אחרי בכל נפשך, יש דרגה יותר גדולה, בכל מאודך. דרגה זו היא לאהוב השם בכל ממונו, לפזר אותו לצדקה וחסד, ובעיקר לדעת לוותר עליו. הרבה פעמים יש סכסוכי ממונות, ואפשר שהוא צודק בדין, ואם הולכים לבית דין, הדיין אומר לו שהצדק עמו. ואף על פי כן, השני מתמלא שנאה ומרירות, ויבואו לידי קטטה ומריבה. וכי אבא מרוצה ושמח לראות בנים שרבים ביניהם? מה איכפת לך שאתה צודק, אבל אתה גורם צער לשכינה. אין לך אהבה גדולה מזו לוותר על ממונך כדי שלא לצער אביך שבשמים. ותשים לב, לוותר על ממונו זה יותר קשה מאשר למסור את נפשו, כי אדם מוסר נפשו רק פעם אחת רק רגע אחד, אבל לוותר על ממונו זה דבר שבכל רגע ורגע, וכבר אמר החפץ חיים יותר קל למות על קידוש השם, מאשר לחיות על קידוש השם.

ה. איך מגיעים לדרגה גבוהה כזו? התשובה היא בפסוק השני והיו הדברים האלה על לבבך, ומבאר המדרש תנחומא (פרשת נח) שזה מצות תלמוד תורה. הרי לך מי שעומל בתורה ומתייגע בה, הוא מגיע לטעום ממתיקות התורה ומשתעשע בה, וזה מביא לו אהבה גדולה ועצומה להשם יתברך, על שנתן לו מתנה גדולה כזו, שהיא חכמת התורה.

ו. פרשה שניה נאמרה בלשון רבים, וכתוב שם רק בכל לבבכם ובכל נפשכם, אבל לא בכל מאודכם, מדוע? כי פרשה זו נאמרה לכל הציבור, ואי אפשר לדרוש מכל כלל ישראל לאהוב את השם בכל ממונם, ולמעט בפרנסתם ולהרבות בתורה. לדרוש מהציבור מסירות נפש כן, אבל לוותר על הממון לא. ולכן בפרשה זו יש שכר ועונש, יש ברכה בפרנסה או חס ושלום קללה ועצירת גשמים, זאת לכל הציבור.

סדר היום כהלכתו

אב פרשה הראשונה נאמרה לבני תורה לעמלי התורה, מה שמעניין אותם זה רק ללמוד תורה ולהתענג בה. וכן לחנך בניהם ללמוד תורה. ולכן לא כתוב שכר ועונש וכל עניני עולם הזה, כי מה שמעניין אותם זה רק להתמסר לתורה ולחנך ילדיהם לתורה.

ז. בתוך הקריאת שמע, יש עוד מצוות עשה מן התורה, והיא לזכור את יציאת מצרים בכל יום ויום, פעמים ביום. מתי מקיימים מצוה זו? כשמגיע לפסוק אני השם אלוקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים, לאיזו מטרה? להיות לכם לאלוקים. ולכן לא ימהר בפסוק זה. אלא יתכוון לכוון טוב טוב לקיים מצוות עשה של זכירת יציאת מצרים, ואם שכח לכוון, כשאומר אמת ויציב או אמת ואמונה, שם יכוון לקיים מצוה זו, כי שם מדברים על הניסים והנפלאות שעשה לנו השם יתברך, כשיצאנו ממצרים.

סימן יג

דיני תפילת שמונה עשרה

א. כשמגיע לתהילות לקל עליון, יעמוד על רגליו ויתכוון להתחיל שמונה עשרה. כשאומר שירה חדשה שבחו גאולים, מתחיל לעשות 3 פסיעות לאחוריו למקומו. באופן שכשגומר הברכה של גאל ישראל יכול להתחיל מיד את העמידה בלי הפסקה.

אופן עשיית הפסיעות היא כך: מתחיל ברגל ימין, ומניח אצבעות של רגל ימין בסוף עקב של רגל שמאל. אחר כך מניח אצבעות של רגל שמאל, בסוף עקב של רגל ימין. אח"כ מחזיר רגל ימין שוה בשוה לרגל שמאל, כך היא הצורה המהודרת ביותר.

ובסוף העמידה הדין הוא הפוך, שאז צריך להתחיל רגל שמאל, ואחר כך רגל ימין ואחר כך ברגל שמאל. טעם של השינוי הוא להראות שקשה לו להיפרד מהתפילה, ולכן מתחילים ברגל שמאל. ובתחילת התפילה מתחילים ברגל ימין, להראות רצון טוב וחפץ לב להתפלל.

סדר היום כהלכתו

מט

ב. טעם עשיית פסיעות אלו הוא, כבקשת רשות דרך כבוד לבוא ולהתפלל לפני מלך מלכי המלכים. וכבר אמרנו דחוץ ממה שאדם חייב להתפלל, זה גם זכות מיוחדת שיש לו הזדמנות לבוא לפני המלך ולדבר איתו, אין צריך תורה, אין צריך פרוטקציה הוא לבד עם המלך, וכן בסוף העמידה, זה בקשת רשות להיפרד מהמלך. ולכן כשעושה 3 פסיעות בסוף התפילה צריך לכרוע את הראש, דרך כבוד, ובהמשך נבאר יותר בעזר השם.

בזמן תפילת העמידה, צריך להדביק ב' רגלים ביחד, הטעם בזה הוא כדי להיות דומה למלאכי השרת שיש להם רגל אחת, הרי בעמידה אדם צריך להתרומם ולשאוף יותר, להתקרב אל השם כמו המלאכים.

ג. אומר הרב חיים מבריסק בעמידה, יש בעיקר 2 כוונות עיקריות: הכוונה הראשונה להרגיש שהוא עומד לפני השם יתברך ומדבר איתו, ולכן יש חיוב מיוחד לעמוד באימה וביראה ולא בקלות ראש.

- משום כך אסור להכניס ידים בתוך הכיסים, שזה דרך של קלות ראש. וכן אסור להסתמך על קיר או על הסטנדר, אלא יש לעמוד ישר ומכובד.
- כמו כן יש לסגור העיניים כדי לעזור להתרכז, או לכל הפחות להסתכל אך ורק בסידור. אבל איסור גמור לפתוח עיניים ולהסתכל פה ושם, דחוץ ממה שבזה מפסיד הכוונה, הרי הוא מבטל נמי המצוה לעמוד באימה וביראה לפני השם יתברך, ואומרים חז"ל שכל מי שעוצם עיניו בשעת התפילה מסתכל רק בסידור אחרי 120 שנה הוא יזכה לראות פני שכינה ומכלל לאו אתה שומע הן (וכמו כן אסור לגהק, ולפקק, ולהפיח, ומי שמפיח בקול בתפילה סימן רע לו, אבל מי שמתעטש סימן יפה לו, שתהא תפילתו מקובלת).

ד. כמו כן יש כוונה שניה חשובה, והיא לכוון פירוש המילים. והנה המילים של התפילה אינם קשים (זה לא לשון ארמי), אלא אלו המילים שאתה מכיר אותם. אלא מחוסר התבוננות ותשומת לב, אדם לא יודע מה שהוא אומר בכלל. לכן יש להתחזק ביתר שאת וביתר עוז, הרי התפילה היא לא עבודה שבפה, אלא עבודה שבלב. אדם שמצליח להתפלל בכוונה, הוא יודע שלב שלו מחובר ודבוק להשם יתברך, וזה מבחן גדול לדעת מה הרמה האמיתית שלו.

סדר היום כהלכתו

ג

ה. אמר רבינו ירוחם ממיר אם חס ושלום אדם מתפלל רוב פעמים בלי כוונה, הרי לבו רחוק מהשם יתברך. ומה עושה השם כדי לקרבו? שולח לו צרה או נסיון, ואז יעמוד בתפילה בכוונה עצומה ויתקרב אל השם. אבל מי שכבר מתפלל בכוונה, וכבר קרוב להשם, אין צריך צרות, הרי לא חבל, אדם יכול לחסוך בצרות כשמתפלל בכוונה, וחוסר הכוונה בתפילה הוא שמביא צרות רחמנא ליצלן.

ו. אף על שאמרנו שתפילה בלא כוונה, כגוף בלי נשמה. אדם שמתפלל בלא כוונה יצא ידי חובתו, חוץ מהברכה הראשונה של העמידה, שם הכוונה מעכבת. לכן יש להתכוון היטב לפחות בברכה הראשונה, לחשוב כל מילה ומילה, ושם הרי עוסקים בגדלות השם יתברך וברוב חסדו ונוראותיו, ומן הדין מי שלא מכוון בברכה ראשונה, יש צורך לחזור ולהתפלל.

אמנם פסק הרמ"א דהואיל ויש לחשוש שמא גם בפעם השנייה לא יכוון כראוי, אינו חוזר ומתפלל, הרי לך מצב משונה ומצער, אם אמר ברכה ראשונה שלא בכוונה לא יצא ידי חובתו, ואין לו אפשרות לתקן את זה, נורא ואיום, לכן ישתדל מאוד, לכוון בכל כוחו בברכה זו.

יש עוד ברכה שצריכה כוונה יותר מברכות אחרות, והיא ברכת מודים אנחנו לך. לכן אם הוא מרגיש שאין לו כח לכוון בכל ברכה וברכה, יתאזר בכוחו לכוון במודים, דבברכה זו נותן הודאה להשם יתברך על כל הטוב והחסד, וזה בזיון גדול לומר תודה בלי לחשוב על מה שאומרים, ואומרים בשם הסטיפלער מי שלא כיון בברכה הראשונה יש לו קצת תשלומים עם הוא מתכוון במודים.

ז. והנה גדולי הדור שלנו נתנו עצה חשובה בענין זה, כידוע מאוד מאוד קשה לכוון בכל המילים של כל העמידה, ואם רואה אדם שלא יצליח, יתייאש ויריים ידיים חס ושלום. לכן לפחות יתחזק לכוון טוב טוב בברכה ראשונה, ובברכה של מודים. ואחר כך בכל ברכה וברכה, אם קשה לכוון בכל מילה, לפחות שידע במה מדובר ומה הוא מבקש. לדוגמא כשעומד באתה חונן, שידע שכעת הוא מבקש חכמה ודעת ושכל. וכן בכל ברכה וברכה. וכשמגיע לסיום הברכה אומר ברוך אתה השם, אז יוסיף בכוונה כדי להגיד שם השם בכוונה.

סדר היום כהלכתו

ח. לפעמים קורה שאדם מתחיל להתפלל, וליבו בל עמו, לא הצליח לכוון. כעת עומד למשל בבונה ירושלים, ומרגיש בלבו כאשר אבדתי אבדתי, ולכן הואיל והתחיל לא טוב, רוצה למהר ולגמור גם כן לא טוב, בחושבו שהפעם תפילה זו אבודה, זו ממש עצת היצר, ואין זה רצונו יתברך. אלא אם הוא יכול לתפוס את עצמו, אפילו בברכה אחרונה ממש, ולכוון אפילו בכמה מילים בלבד שכרו רב, וכן צריך לעשות, ולא חס ושלום להתייאש מתפילה זו, ולהוסיף חטא על פשע, (ובכל מקרה גם אם הוא מתפלל בלא כוונה, סוף סוף התפלל. אבל לא להתפלל כלל, בגלל חוסר כוונה או עייפות, זה עוון חמור).

ט. חכמים תיקנו שצריך לכרוע 4 פעמים בעמידה, אין להוסיף על זה ואין לגרוע, והמקומות ידועים לך איפא לכרוע. אמנם דיני הכריעה הם בגדר מצוות שאדם דש בעקביו, ואף על פי שקלים הם, לא כל כך נזהרים בזה. לכן גם זה הוי כמו מת מצוה, וראוי לתפוס אותה ולהחיות אותה.

כשאומר ברוך מקפל את הברכיים.

כשאומר אתה, כורע כל גופו בבת אחת (ולא רק הראש), עד שראשו יגיע בגובה בטנו פחות או יותר. וכשהוא כורע כורע במהירות, להראות שחביבה עליו מצות הכריעה. (אמנם במהירות נורמלית ולא באופן משונה).

כשאומר השם, מתחיל להתרומם לאט לאט, כדי להראות שהכריעה לא קשה עליו, כאילו שהוא רוצה להתפטר ממנה. תשים לב לדבר מעניין, ההגיון אומר שצריך לכרוע ראש דוקא כשאומר שם השם, וכאן דוקא הוא מתרומם כשאומר שם השם, מדוע? הרי לכאורה אם רוצים לכבד המלך, צריך לכרוע הראש כשאומרים שמו? התשובה היא דצריך לכרוע לפני שאומרים שם השם, ואז כשהשם רואה שאדם משפיל את עצמו לפניו, הוא בא ומרומם אותו, דכך רצונו יתברך, לרומם ולכבד גם אותנו. אבל התנאי הוא דוקא אם ידע להשפיל עצמו אז השם מרומם. אבל מי שמגביה עצמו ונוהג בגאווה, השם משפיל אותו. וכן אומרים משפיל מרומים ומגביה שפלים.

י. בסוף העמידה, כשעושה השלושה פסיעות, הוא צריך לכרוע הראש מהתחלה ועד הסוף ואז להתחיל ללכת אחורה. כשאומר עושה שלום

סדר היום כהלכתו

במרומיו, פונה הראש שמאלה. כשהוא אומר הוא ברחמיו יעשה שלום, פונה הראש ימינה, כשהוא אומר עלינו ועל כל ישראל פונה הראש ישר, וכורע ישר בפניו, ואז מחכה כמה שניות במקומו, ואחר כך חוזר ופוסע קדימה 3 פסיעות.

אין לפסוע מאחורה, כשעדיין יש מי שלא גמר להתפלל; כמו כן אין לעבור לפניו או לשבת בתוך ד' אמות שלו.

יא. אם לא גמר העמידה, והשליח ציבור כבר הגיע למודים, כל הציבור כורע וגם הוא צריך לכרוע עם כולם, להראות שמתנתן להודאה ולכניעה לפני השם יתברך. אמנם אם הוא בתחילת הברכה ממש, או בסוף ברכה ממש, ובברכות שחכמים לא תיקנו לכרוע, אסור לכרוע עם הציבור, כדי שלא יהיה נראה כמוסיף על תקנת חכמים, ורק אם הוא באמצע הברכה, כורע עם הציבור.

יב. כשלא גמר העמידה, ושומע קדיש וקדושה אסור לו לענות, אבל יפסיק וישמע, ואז יצא ידי חובתו מדין שומע כעונה, ואם הוא שומע ברכה כהנים, דעת מרן הרב אלישיב דאין צריך להפסיק ולשמוע, אלא ימשיך להתפלל, והברכה בין כה וכה תחול על ראשו. אמנם יש פוסקים שסוברים שצריך להפסיק ולשמוע הברכה בלי לענות אמן כמובן.

יג. כשמגיע לאלוקי נצור, מותר להפסיק ולענות לקדיש וקדושה. בדיוק כמו בפסוקי דזמרה, ואם הוא כבר גמר הכל, ואמר יהיו לרצון אמרי פי בהפעם השנייה, וחסר לו רק לפסוע אחורה ולומר עושה שלום, יכול להמשיך ולהתפלל כרגיל, ולענות לכל ממש, דכאן במקום זה, זה ממש כבר סוף העמידה, ואין לו איסור להפסיק בדברים אחרים.

יד. סדר ברכות העמידה בקיצור:

יש בעיקר שלושה חלקים –

שלוש ברכות ראשונות הם דברי שבח ותהילה לקב"ה.

אחד עשר ברכות אמצעיות – בקשות.

שלוש ברכות אחרונות הן דברי הודאה.

סדר היום כהלכתו

נג

בשליש ברכות ראשונות, צריך לכוון ולהגיד דברי שבח להשם יתברך, על גדלותו ורוממותו, ועל מידת חסדו ורוב טובו, וכמו כן שהוא קל עליון ונורא. מצד אחד משפיע עלינו שפע של חסד ורחמים, ומצד שני הוא גם אדון הכל ונורא מאוד להיפרע מן הרשעים, כל זה מכניס בנו אהבת השם, יראת העונש ויראת רוממותו יתברך.

וכמו כן לכוון שביד השם להוריד גשם לפרנס ולכלכל ולהחיות מתים, כשהוא מתבונן שהקב"ה הוא כל יכול ממש, זה מחזק את כח האמונה והבטחון, וזה עוזר ומכוין להתפלל בכונה, ביודע שרק השם יתברך יכול למלא בקשותיו. **טו**. בברכות האמצעיות יש ב' חלקים: 6 ברכות הראשונות הם ברכות על הצרכים שלנו בחיי יום יום.

ונפריש קצת הסדר שקבעו חכמים:

אתה חונן – הדבר הראשון הכי נחוץ לאדם, יותר מהפרנסה זה החכמה והדעת. וכבר אמרנו שגם מי שלא חננו השם יתברך בהרבה חכמה כשהוא נולד, בכוחו לקבל חביות של חכמה נוספים ורק אם מתפלל לכך בכונה.

ואומר הבן איש חי מדוע התחילו חכמים בברכה זו? ומביא מה שכתוב בגמרא דאסור לרחם על מי שאין בו דעת, היינו שלא מתבונן ולא משתמש בשכל שלו אלא חי בלי חשבון. ולכן מבקשים מהשם שיתן לנו חכמה כדי שיוכל לרחם עלינו.

עוד טעם אחר, דאמר אביי אין עני אלא מדעת. כלומר אביי בעצמו היה עני מרוד, יתום מאביו ומאמו, וסבל מחיי דחקות כל ימי חייו. ובכל זאת אומר כאן שהחסרון הכי גדול, זה לא חסרון בלחם ובכסף, אלא חסרון בדעת, כמה מסכן מי שאין לו דעת יותר ממי שאין לו כסף, לכן זו בקשה ראשונה.

השיבנו אבינו – מה עושים עם החכמה? אמר רבא תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים. לכן אחרי בקשת החכמה יש בקשה לתשובה. והיינו על ידי החכמה שנוכה להשיבנו אבינו לתורתך, דבר ראשון שנחזור בתשובה על עוון חמור של ביטול תורה, נבין עד כמה חשוב לנצל כל רגע ורגע כדי

סדר היום כהלכתו

להתמסר לתורה. ואחר כך וקרבתנו מלכנו לעבודתך, זה שאר החלקים בעבודת השם שהם המצוות ומעשים טובים. ובשילוב שניהם נגיע לדרגה של והחזירנו בתשובה שלימה לפניך הרי אפילו על הזכות לחזור בתשובה צריך להתפלל ולהתחנן לפני השם, דבלי עזרתו אי אפשר לחזור בתשובה.

פֶּלַח לנו – אחרי בקשת התשובה, שהיא קבלה לעתיד, מכאן ולהבא מקבל על עצמו להתנהג כמו שצריך. יש לבקש סליחה על העבירות, אחרי שחזרנו בתשובה ואמרנו וידוי וחרטה, אפשר למחוק למפרע כל העבירות, וכאילו הוא בריה חדשה. אין שום עבירה שאי אפשר למוחקה, וזה היה טעותו של אלישע בן אבויה שנקרא "אחר" שעשה כל כך עבירות, שחשב שאין לו שום סיכוי לחזור בתשובה, לכן לא ישתדל לכך בכלל, ואינו כן, זו עצת היצר הרע לייאש את האדם ולהפיל אותו עוד יותר בתוך האדמה. הקב"ה מקבל את כל בניו, אפילו אם הגיעו לשפל גדול, אין מעצור לפני התשובה והסליחה.

רֵאָה נא בעניינינו – הבקשות הראשונות היו על הרוחניות, לזכות להיות תלמיד חכם וצדיק. אחר כך יש בקשות גשמיות. הואיל ואדם חזר בתשובה וזכה למחילה, שוב זוכה לגאולה שלימה בכל ענייניו. ברכה זו לא נתקנה על הגאולה של המשיח, אלא על הגאולה האישית. לכל אדם יש צרות ודאגות, אחרי שהוא מתנהג בסדר, הוא יכול להתפלל שכל הדברים שלו יסתדרו כמו שצריך.

רפאנו – יש בקשה מיוחדת על הרפואה, דאחרי שאין חטא ועוון אין גם מחלות. אף אדם שהוא בריא, יש מאוד לכוון בברכה זו, כדי שימשיך בבריאותו, ויהיה לו פנאי וכח לעבוד את השם יתברך.

אפשר ואפילו טוב מאוד להתפלל על חולה אחר, ויש נוסח מיוחד הנדפס בסידור כאן, כדי להתפלל על החולה, והכלל הוא כל מי שמתפלל על חבירו, וצריך גם הוא לאותו דבר, הקב"ה עונה לו תחילה.

יש בברכה זו גם הנוסח של רפואת הנפש, לפעמים גם הנשמה חולה על ידי מידות רעות כגון גאווה וכעס, תאוה וקנאה, וזה מביא עצבות לאדם, לכן מתפללים לתקן מידות אלו ואז נזכה לאושר אמיתי בעבודת השם.

ברכנו – היא ברכה על הגשמים ועל הפרנסה. ויכוון שהקב"ה יתן לו ולכל ישראל פרנסה הראויה, כדי שלא יהא ליבו דואג וטרוד בענייני עולם הזה, ויהיה תמיד פנוי ללמוד תורתו הקדושה.

פז. המשך הברכות – 5 ברכות הבאות הן בקשות על הגאולה העתידה, שלב אחרי שלב. קיבוץ גלויות, החזרת הדיינים והרבנים הגדולים כמו שהיה בימי קדם, הסוף של כל הרשעים בין בגויים בין ביהודים, פריחה גדולה של כל הצדיקים וחסידיהם שבכלל ישראל, בנין ירושלים, צמיחת קרן דוד והיינו בואו של משיח צדקנו, ושמיעת התפילה וקבלתה בכל העניינים.

במסכת שבת (דף ל"א.) אחת מהשאלות ששואלים אותנו ביום הדין הגדול (אחרי הפטירה) היא האם ציפית לישועה? כלומר אדם חייב להאמין באמונה שלימה שיבוא מלך המשיח, ויתגלה כבוד מלכותו יתברך בעולם. אבל לא די בכך, צריך גם לצפות ולהתגעגע לזה, להצטער על חילול שמו יתברך בעולם כשהרשעים הם בשיא גדלותם, ולקוות מכל הלב לראות סוף סוף שכולם יכירו ויקבלו עול מלכות שמים, בחלק הזה של התפילה, זה הזמן לעורר את הלב והרגש לגעגועים לראות משיח ובית-המקדש.

ובאמת גם הברכה הבאה של רצה השם אלוקינו היא כל כולה על הזכות לראות חידוש העבודה בבית המקדש, ולזכות לראות בעינינו את שובו לציון ברחמים, והיא השלמה של הברכות העוסקות בגאולה וישועה.

יז. ברכת מודים – היא הודאה על כל הטוב והחסד שעשה לנו כבר הקב"ה ושגם עתיד לעשות. כשמודה להשם יתברך, חשוב מאוד גם להדגיש שהוא מבקש ומתחנן שהשם ימשיך בחסדיו הגדולים תמיד ולהודות לו על כך, כי אם אדם מודה על העבר, בלי בקשה לעתיד, כאילו אומר להשם יתברך, תודה רבה שעזרת לי, אבל עכשיו אני יכול להסתדר לבד, ואין הדבר כן, אי אפשר לעשות כלום בלי להיות תלוי בחסדי השם.

כשהוא מודה להשם, יכוון גם להודות על הזכות שהיה לו לדבר עם המלך, ושהמלך הקשיב לו בכל דבריו והבין את בקשותיו.

סדר היום כהלכתו

נו

יח. שים שלום – סוף העמידה היא בקשת שלום, כי אין כלי מחזיק ברכה אלא השלום. והביאור בזה דאדם יכול לזכות לרוב עושר וכבוד ולכל הברכות, אם חסר שלום, יש מלחמות חס ושלום, יש פיגועים, או שהוא בעצמו מתקוטט עם חבריו, עם ההורים שלו, או אחים, או אשתו, מה ישאר לו מהברכות? כמה גדול השלום, ומגונה המחלוקת, ועדיף לוותר על הכל למען השלום.

יט. סיום העמידה – בתפילה של אלוקי נצור, יש בקשה מיוחדת להינצל מאיסור חמור של לשון הרע ודברי רמאות, וגם לזכות למידת השתיקה והותרנות ולא לענות לכל מי שפוגע בנו. בזכות זה הקב"ה יפתח לבו לתורה וירדוף אחרי כל המצוות.

פני יהי רצון האחרון, יש לומר פסוק שהאות הראשונה והאחרונה היא היא האות הראשונה והאחרונה של השם שלו. זו סגולה חשובה לזכור את השם שלו ביום הדין הגדול אחרי הפטירה.

כ. יקפיד תמיד להתפלל בבית הכנסת בציבור, גם אם עייפים מאוד כי תפילה בציבור מובטחת שאינה חוזרת ריקם. והקב"ה משרה שכינתו במקום קדוש כזה ובמנין יהודים. ואם נאלץ להתפלל בביתו עקב חולי וכו' ישתדל לכוון את השעה שהציבור מתפלל בו בכך יזכה שתפילתו תתקבל עם הציבור.

כא. כשגמר להתפלל ורוצה לעשות פסיעות לאחורה, יסתכל טוב אם יש אחד מאחוריו שלא גמר להתפלל. ואם הוא נמצא במרחק ממנו של 2 מטרים. אל יפסע מאחורה אלא ימתין עד שיגמור, ואל יפריע לו בכוונתו בזה שמסתובב הרבה פעמים בעצבנות כדי לרמוז לו שיגמור מהר, דכל רגע ורגע שממתין מרויח מצות. וכמו כן אסור לעבור לפני מי שהתפלל, וכן אסור לשבת בתוך 4 אמות (2 מטר) ליד מי שמתפלל עמידה.

כב. היה יושב, ובא אחד לידו ומתחיל להתפלל העמידה, מן הדין אין צריך לעמוד ובפרט אם גם עוסק בתורה או בתפילה. אמנם מידת חסידות היא כן לעמוד.

סדר היום כהלכתו

כב. איסור גמור וחמור לדבר בזמן חזרת השליח ציבור, אלא ישתוק ויכוון לענות לכל הברכות ברוך הוא וברוך שמו ואמן. ואפילו ללמוד תורה אסור, קל וחומר לדבר דברים בטלים, ולדאבונינו הרבה נכשלים בזה, ועונשם חמור מאוד, כי יש בזה זלזול בדברים של קדושה. ובן בנו של קל וחומר דאין לדבר באמצע קדיש שאז מפסידיים עניית אמן. גם באמצע קריאת התורה אין לדבר, וגם בין עליה לעליה אין לדבר שמא ימשיך בשיחה גם אחרי שבעל קורא התחיל לקרוא בספר תורה.

סימן יד

דיני טענות ושכחה בתפילה [וכן נברכת המזון]

א – ימים נוראים ועשרת ימי תשובה

חכמים תיקנו שבמקום לומר הקל הקדוש, צריך לומר המלך הקדוש. אם שכח ואמר הקל הקדוש, אם זה בתוך כדי דיבור יכול לתקן ולומר מיד המלך הקדוש. ואם לאו, אם עבר יותר משלוש או ארבע שניות, חוזר לתחילת העמידה.

כמו כן במקום לומר מלך אוהב צדקה ומשפט, צריך לומר המלך המשפט. אם שכח ואמר מלך אוהב צדקה ומשפט, ונזכר בתוך כדי דיבור, יתקן כמו שצריך אבל אם נזכר אחר כך, יש מחלוקת גדולה בין הפוסקים מה לעשות. והמנהג הפשוט שלנו הוא דאינו חוזר לתחילת העמידה, אלא ימשיך הלאה ויתפלל כרגיל, הטעם בזה, כי סוף סוף הוא אמר המילה "מלך" אוהב.

כמו כן צריך להוסיף זכרנו לחיים, מי כמוך אב הרחמים, וכתוב לחיים טובים ובספר חיים. הדין בכל אלה שאם שכח וכבר אמר ברוך אתה השם של הברכה הסמוכה, אינו חוזר כלל. אבל אם עדיין לא אמר ברוך אתה השם, חוזר למקום הזה ואומר מה ששכח, וממשיך הלאה.

כמו כן צריך לומר עושה השלום, במקום עושה שלום. ואם שכח, אינו חוזר.

סדר היום כהלכתו

נח

כֵּלֵךְ נְקוּט בִידֶךָ, וּמִכֵּאֵן וּלְהַבֵּא בְכֹל פֶּעַם שֶׁנִּזְכֵּיר שֶׁשָׂכַח לֹמֵר מִשְׁהוּ, הֵיִינוּ שֶׁשָׂכַח וְכִבֵּר אָמַר בְּרוּךְ אַתָּה הַשֵּׁם שֶׁל הַבְּרִכָּה הַסְּמוּכָה. אֲבָל אִם עֲדִיִּין לֹא אָמַר בְּרוּךְ אַתָּה הַשֵּׁם, חוֹזֵר לְמִקּוֹם שֶׁשָׂכַח וּמְשַׁלֵּם מִה שֶׁשָׂכַח לְהַגִּיד.

ב – רֵאשׁ חוֹדֵשׁ

אם שָׂכַח יַעֲלֶה וַיִּבּוֹא בְעֶרְבִית, אֵינּוּ חוֹזֵר. וְהִטְעַם בּוֹזָה, כִּי אֵין מִקְדָּשִׁין אֵת הַחוֹדֵשׁ בְּלִילָה אֲלֵא בְיוֹם. וְאִפִּילוּ אִם נִזְכֵּר לִפְנֵי שֶׁהִתְחִיל מוֹדִים, אֵין צָרִיךְ לְהַזְכִּירוֹ שֵׁם.

אם שָׂכַח בְּשַׁחְרִית וּמִנְחָה, וְנִזְכֵּר לִפְנֵי שֶׁהִתְחִיל מוֹדִים, אֹמֵר יַעֲלֶה וַיִּבּוֹא שֵׁם וְאַחַר כֵּךְ מִמְשִׁיךְ אֵת הַתְּפִילָּה.

ואם נִזְכֵּר לִפְנֵי יִהְיוּ לְרִצּוֹן אִמְרֵי פִי הָאַחֲרוֹן, חוֹזֵר לְתַחִילַת רִצָּה. וְאִם נִזְכֵּר אַחֲרֵי יִהְיוּ לְרִצּוֹן, חוֹזֵר לְתַחִילַת עֲמִידָה. וְאִם נִזְכֵּר בְּשַׁחְרִית שֶׁלֹּא הִזְכִּיר יַעֲלֶה וַיִּבּוֹא כֻּלָּל, וְכִבֵּר עֵבֵר זֶמַן הַתְּפִילָּה, יִתְּפַלֵּל מִנְחָה שְׁתִּים.

אם שָׂכַח בְּמִנְחָה שֶׁל ר"ח, וְנִזְכֵּר רַק בְּלִילָה שְׁאַחֲרֵי ר"ח, אֵינּוּ מִתְּפַלֵּל תְּשֻׁלוּמִין לְשֵׁם חוֹבָה אֲלֵא לְשֵׁם נְדָבָה. וּבְלִיל שַׁבַּת לֹא יַחֲזוֹר כֻּלָּל דְּבִשְׁבַת לֹא מִתְּפַלֵּלִים תְּפִילַת נְדָבָה.

ג – חוֹל הַמוֹעֵד פֶּסַח וְסוּכּוֹת

הַהִבְדָּל הַיַּחֲדִיד בֵּין ר"ח לְחוֹל הַמוֹעֵד, דְּבַחוֹל הַמוֹעֵד דִּין עֶרְבִית כְּדִין שַׁחְרִית וּמִנְחָה וְאִם שָׂכַח יַעֲלֶה וַיִּבּוֹא חוֹזֵר לְרֵאשׁ בְּדִיוֹק כְּמוֹ שַׁחְרִית וּמִנְחָה. וַיִּתֵּר הַדִּינִים שֵׁם כְּדֹלְעִיל וְעִיִּין שֵׁם.

ד – פּוֹרִים וְחֲנוּכָּה

אם שָׂכַח עַל הַנִּסִּים אֵינּוּ חוֹזֵר.

ה – תְּעִנּוֹת

אם שָׂכַח לֹמֵר עֲנָנוּ בְּבִרְכָּה שֶׁל שְׁמַע קוֹלֵינוּ, אֵינּוּ חוֹזֵר לְרֵאשׁ.

סדר היום כהלכתו

במ' באב צריך לומר בתפילת מנחה, גם נחם השם אלוקינו בברכת בונה ירושלים. אם שכח אינו חוזר.

ו – מוצאי שבת ויום טוב

צריך לומר אתה חוננתנו בברכה של אתה חונן. אם שכח אינו חוזר. הטעם בזה משום דעתיד לומר הבדלה על הכוס.

אמנם צריך להיזהר שלא יעשה שום מלאכה עד שיאמר הבדלה על הכוס, דאם לא אמר אתה חוננתנו, קדושת השבת עליו ואסור לעשות מלאכות.

ואם יש לו צורך לעשות מלאכה, יאמר ברוך המבדיל בין קודש לחול (בלי שם ומלכות).

ז – ימות החורף

- אם אמר מוריד הטל ולא מוריד הגשם, וגמר הברכה של מחיה המתים, אינו חוזר לראש. והטעם בזה כי לא אמר דבר שמזיק, דטל טוב גם בחורף.
- אם אמר ברכנו במקום ברוך עלינו, בברכת שמע קולינו יזכיר ותן טל ומטר. ואם שכח גם בשומע קולינו, כל זמן שלא עקר רגליו, חוזר לברך עלינו והלאה, ואם עקר רגליו, חוזר להתפלל*.

ח – ימות הקיץ

- אם אמר משיב הרוח ומוריד הגשם במקום מוריד הטל, וכבר גמר את הברכה חוזר לראש. והטעם כי אז מזכיר דבר שמזיק, כי גשם בקיץ זה סימן קללה.
- כמו כן אם אומר ברוך עלינו במקום ברכנו, חוזר מאותו טעם. אם יש לו ספק ואינו זוכר בדיוק מה שאמר, חכמינו נתנו לנו כלל ברזל, כשהאדם יש לו ספק, מן הסתם הוא אמר איך שהוא רגיל, והואיל ובכל החורף אמר

---

* אם במנחה של ערב שבת, שכח להזכיר טל ומטר, ונזכר רק בליל שבת, ואז אם התפלל תשלומין בין כה וכה לא יזכיר מטר, אף על פי כן חייב להתפלל תשלומין מדין חובה ולא נדבה, דהוי כאילו לא התפלל מנחה כלל !!

סדר היום כהלכתו

ס

מוריד הגשם, לכן מן הסתם אמר גם עכשיו מוריד הגשם. משום כך בספק, חוזר לראש.

• אמנם קבעו חכמים שאם כבר אמר 90 פעמים מוריד הטל, הלשון שלו מתרגלת לומר מוריד הטל, ולכן בספק הדין הוא שאמר כמו שצריך ואינו חוזר לראש.

ולכן להלכה, אחרי חודש ימים שהוא ביום ט"ו אייר (שאו אמר פחות או יותר 90 תפילות). אם יש לו ספק מה אמר אינו חוזר לראש. אבל לפני התאריך הזה, חוזר לראש.

ט – מי שהיה לו אונס

מי שהיה לו אונס ולא הספיק להתפלל תפילה אחת, והוא הדין מי ששכח לגמרי להתפלל, חכמים תיקנו לו דין תשלומין, ובפעם הבאה התפלל את העמידה פעמיים, והתפילה השניה יש לה דין תשלומין. וצריך להפסיק קצת בין תפילה ראשונה לתפילה שניה, כגון שאומר פרק אחד של תהילים, וכדומה. למשל, אם שכח ערבית, יתפלל שחרית פעמיים, אבל אם נזכר ששכח ערבית רק אחר הצהרים אין לו להתפלל מנחה פעמים, כי הדין של תשלומין הוא רק בתפילה הסמוכה ממש.

• אם שכח ערבית ושחרית, לא מתפלל מנחה שלוש פעמים אלא רק פעמיים ותפילת ערבית שהפסיד אין לה תקנה.

כאמור כל זה באונס, אבל אדם במזיד או בפשיעה גמורה שלא התפלל תפילה אחת אין לו דין תשלומין כלל, דקנסו אותו חכמים ומה שהפסיד הפסיד לנצח, וצריך לדעת ששכחה קרובה מאוד לפשיעה ולא לשוגג, קל וחומר אם חס ושלוש שוכח כמה פעמים.

י – דיני ברכת המזון

בשבת, אם שכח רצה בסעודה ראשונה ושניה, וכבר התחיל ברוך אתה השם אלוקינו מלך העולם חוזר לראש. והטעם כי בסעודות אלו הוא מחוייב לאכול פת, ואם כן ברכת המזון הוא חיוב גמור, ואם שכח רצה חוזר לראש,

סדר היום כהלכתו

(ואם נזכר אחרי שאמר בונה ירושלים, ולפני שהתחיל ברוך אתה, יש נוסח מיוחד). אמנם בסעודה שלישית, אין חיוב גמור לאכול פת (אף שודאי מנהג גמור לאכול פת דווקא, ואין להקל בדבר) אלא מיני מזונות ופירות וירקות, לכן אם שכח רצה אינו חוזר לראש כלל.

ביום טוב, אין חיוב גמור לאכול פת, אלא כל החיוב הוא בבשר ויין מדין שמחת יום טוב, ולכן אם שכח יעלה ויבוא אינו חוזר.

- אמנם בלילה הראשון של פסח, חיוב גמור לאכול מצה, לכן אם שכח יעלה ויבוא חוזר לראש.
- וכמו כן בלילה הראשון של סוכות, חיוב לאכול כזית פת דווקא בסוכה. לכן אם שכח יעלה ויבוא חוזר לראש.

בראש חודש, חול-המועד, חנוכה ופורים, אין חיוב לאכול פת לכן אם שכח יעלה ויבוא או על הניסים אינו חוזר.

יא – השלמה חשובה

לפעמים קורה שלבושתינו, אדם עומד בתפילה, ואינו זוכר באיזה מקום הוא אוחז, איך עליו לנהוג, והרי אם הוא חוזר ומברך ברכה שהוא כבר אמר יש כאן ברכה לבטלה. ואם דילג על ברכה אחת ולא חזר עליה, הרי לו יצא ידי חובת התפילה, ואם כן הוא תקוע משני הצדדים, ומה לעשות? מחלוקת גדולה בין הפוסקים, בין החיי אדם לסטייפלר (אביו של ר' חיים קנייבסקי שליט"א), והסטייפלר אומר שכך היא ההנהגה הראויה:

- אם ברור לו שאמר למשל אתה חונן לאדם דעת, והוא זוכר את זה, אבל מכאן והלאה הוא לא זוכר אם אמר השיבנו אבינו לתורתך, וגם כעת אינו זוכר איפא הוא עומד, אם כן חוזר ואומר הכל מהשיבנו אבינו לתורתך.
- הכלל בזה כל מה שברור לו שאמר אינו חוזר ואומר, וכל מה שהוא מסתפק חוזר ואומר ומה מאוד מאוד יש להיזהר לא להגיע למצב שכזה, כי פסק זה נתון למחלוקת גדולה, ואם כן יש חשש ברכה לבטלה, שהוא עוון חמור מאוד.

יב – נוסח התפילה בשבת

כידוע נוסח התפילה בשבת שונה מאוד מהנוסח של חול, אם בטעות אמר אתה חונן, גומר את כל הברכה כולה, וחוזר ואומר את הנוסח של שבת, וכל זה בשחרית מנחה וערבית, אבל במוסף מפסיק באמצע, ומתחיל מיד הנוסח הנכון.

בערבית הנוסח הוא אתה קדשת את יום השביעי. ובמנחה הנוסח הוא אתה אחד, לכן אם פתח ואמר רק "אתה", אין לו לגמור כל הברכה של אתה חונן, וחוזר ואומר נוסח של שבת.

וכמו כן אם המשיך ואמר השיבנו, ממשיך וגומר כל הברכה ואחר כך חוזר לנוסח של שבת.

סימן טו

דיני סוף התפילה

א. אחרי העמידה אומר מיד תחנונים ונפילת אפים בלי הפסקה. והנה הנוסח בני ספרד הוא לומר וידוי וגם 13 מידות הרחמים, ובזמן הוידוי הוא מכה באגרוף על הלב שלו, ידוע שהאר"י ז"ל הקדוש שהיה אשכנזי, שינה הנוסח שלו לנוסח ספרדי, כי הוא סובר שהנוסח הזה יותר נעלה ונשגב, ואחד מהטעמים שלו הוא משום שאומרים כל יום 13 מידות הרחמים (ויעבור השם...) ולכן יש להקפיד מאוד בנוסח זה.

ב. אמנם מנהג אשכנז לא לומר וידוי, וכמו כן הם לא מכים באגרוף על הלב. לכן הואיל וכתוב בתורה לאו של לא תתגודדו, והיינו שאסור לעשות באותו בית הכנסת גדודים גדודים, זה נוהג כך וזה נוהג כך, אין לעשות דברים משונים שאף אחד לא עושה, לכן נראה שמן היושר לא להכות באגרוף על הלב לפני כולם כשהוא מתפלל בבית כנסת אשכנזי, אלא ילך לאיזה פינה, או בחוץ, או שישאר במקומו ויאמר וידוי בלי להכות על הלב.

סדר היום כהלכתו

ג. כמו כן מנהג אשכנז מיד לשבת ולומר רק נפילת אפים, והם מניחים ומורידים הראש על הזרוע (שאינן בו תפילין). אמנם הואיל ואתה צריך לומר וידוי, וידוי אומרים רק בעמידה, אפשר להישאר בעמידה, ואין זה דבר משונה הואיל ויכולים לחשוב שלא גמרת את העמידה, ואחרי וידוי ואמירת ויעבור, יש לשבת ולומר נפילת אפים (רחום וחנון... לדוד אליך השם...) והמנהג שלנו לא להוריד הראש על הזרוע. אמנם שוב בבית הכנסת אשכנז, כדי לא להיות משונה, אפשר שצריך להוריד הראש על הזרוע, אמנם בשחרית שיש לו תפילין בזרוע השמאלית, אם כן מוריד הראש על זרוע הימנית. אבל במנחה מוריד הראש על זרוע השמאלית.

ד. מן הדין אין לומר הפסוק של ויעבור השם על פניו אלא בציבור, דזה דבר שבקדושה, וכל דבר שבקדושה אומרים רק כשיש מנין עשרה אנשים. אבל אם אין מנין, אפשר לומר פסוק זה עם הטעמים של קריאת התורה, ולכן מותר לאומרו אף בלא מנין, וביום שני וחמישי שאומר ויעבור 4 פעמים, יאמר כל פעם ופעם פסוק זה עם הטעמים של קריאת התורה, וכן בבית הכנסת אשכנז, שלא אומרים ויעבור, צריך לאומרו תמיד עם הטעמים של קריאת התורה.

ה. יש ימים שלא אומרים תחנונים (זה מופיע בסידור אחרי העמידה), ויש גם מצבים שלא אומרים תחנונים כגון שיש חתן או מוהל או סנדק או אבי הבן, אז משתתפים בשמחתם (וזה כח נפלא של האחדות בכלל ישראל, שאין כדוגמתם בגויים), אין אומרים תחנונים, אמנם יש מנהג (בעיקר אצל חסידים), שביום היארציית של אחד מהרבנים הגדולים אין אומרים תחנונים. אבל אין המנהג שלנו כך, ולכן אם אתה מתפלל אצל החסידים ולא אומרים תחנונים, צריך לברר מה הסיבה, ואם הסיבה משום יארציית, יש לך לומר תחנונים ביחידות. אמנם כמובן בצניעות כדי שלא להראות שאתה משנה ממנהג המקום.

ו. טוב מעט תחנונים בכוונה, מהרבה תחנונים שלא בכוונה, דכאן הכוונה להתודות ולהתחרט על עבירות שעשה, ולא רק לקרוא נוסח סתם. לכן אם אומר תחנונים במהירות בלי שום כוונה זה בעצמו עבירה. וכך אומרים ביום

סדר היום כהלכתו

הכיפורים, על חטא שחטאנו לפניך בוידוי, דלפעמים הוידוי עצמו הוא חטא משל למה הדבר דומה? לבן אחד שחטא כנגד אביו, ובא לבקש מחילה, וכשהוא מבקש מחילה הוא קורא ספר או משחק במשחק. מה שווה המחילה שלו? אביו יתרגז עוד יותר חזק.

ז. כל יום שלא אומרים תחנונים, לא אומרים גם כן למנצח מזמור לדוד (בין אשרי לבין ובא לציון), וגם לא אומרים תפילה לדוד הטה השם... וכו'.

ח. אחרי התחנונים, בשני וחמישי קוראים בתורה. יש לכוון טוב לשמוע כל מילה ומילה מבעל הקורא, וכמובן לענות ברכו ואמן כמו שצריך, כשעושים הגבהה, וכאן צריך להצביע על הכתב עם האצבע הקטנה (הזרת) או עם הציצית, ולכרוע את הראש במקצת, ולהסתכל טוב על הכתב של ספר תורה (זה גם סגולה לזכות לחכמת התורה), ואחר כך ינשק את הזרת או הציצית שבהם הצביע על הכתב.

ט. יש להשתדל לעלות לספר תורה לפחות פעם אחת בחודש (גם אם צריך לשלם על זה), וכשהוא עולה אוחז בידו בשתי ידיו את הספר תורה, וסוגר אותו ומברך ברכה ראשונה. אחר כך השליח ציבור פותח וקורא, ויש להיזהר שלפחות היד ימין שלך תאחוז ותתפוס את העץ חיים הימיני של הספר תורה, לקיים הפסוק עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר.

י. כשהשליח ציבור קורא בתורה, ואתה עולה לתורה, יש לקרוא עם השליח ציבור בלחש מילה במילה מתוך הכתב. ואחר גמר הקריאה שוב אוחז בספר תורה בשתי ידיים, וסוגר אותו, ומברך הברכה אחרונה, אחר כך יעמוד בצד ימין של התיבה, עד שהעולה הבא אחריו יגמור לברך הברכה אחרונה שלו.

יא. כשהוא עולה לבימה (לתיבה) יעלה דרך הכי קצרה, ובמהירות, כדי שלא יעכב הציבור. וכשהוא יורד אחר כך, אינו חוזר באותו הדרך, אלא יורד מהצד השני, אף על פי שהוא דרך יותר ארוכה לחזור למקומו, וכל זה כדי שלא יתרגל לקדושת הספר תורה ומתוך כך לא יתנהג ביראת כבוד הראויה. אלא כל פעם מרגיש התחדשות ורעננות לקדושת ספר תורה.

סדר היום כהלכתו

סה

יב. אמרו חכמים מי שזוכה להגבהה וגלילה, מקבל שכר כנגד כולם, אמנם יש להם להיזהר ללוות אחר כך הספר תורה מיד, עד שובו בתוך ארון הקודש, וישתדלו להיות צמודים לספר תורה מאחורה, ולא לתת לאחרים להיכנס ולהפריד בינם לבין הספר תורה, אמנם כמובן חס ושלום בלי לדחות או להתנהג בגסות, אלא בעדינות בלבד ילווה מיד הספר תורה. ואם נכנסים אנשים אחרים, אל יריב עמהם ואל ידחוף אותם, ובפרט זקנים ותלמידי חכמים (מי שעושה גלילה, יזהר שלא לגעת בקלף של הספר תורה).

יג. המנהג להשתדל ללוות הספר תורה, ולנשק אותו בפה (ולא רק בידים) אבל גם כאן כמובן יזהר בכבוד אחרים ולא ידחוף אותם כדי לנשק, דאז הוי מצוה הבאה בעבירה.

יד. אחר כך אומרים אשרי - למנצח - ובא לציון, בפסיקא של ובא לציון, אומרים שוב קדוש קדוש, וברוך כבוד השם. וזה נקרא בהלכה קדושה דסדרא, לכתחילה יש לאומרה ביחד עם הציבור, אבל אם לא הספיק אין זה לעיכובא. ומנהג חזון איש לעמוד בקדושה דסידרא, אבל אין חיוב בדבר. חכמים מאוד הפליגו בחשיבות של קדושה דסדרא, ואמרו שהעולם מתקיים בזכותה. ואף על פי שיש דברים נשגבים בזה, הפשט הפשוט שמקדשים שם שמים בזה ומברכים כבוד השם במלכותו, אחר כך יש תפילה מיוחדת ברוך הוא אלוקינו שבראנו לבכודו, שהשם יתברך ברא אותנו רק להרבות כבודו בעולם, ולשם כך מבקשים ומתחננים לפניו יתברך שיפתח ליבנו בתורתו, ונזכה להשיגה, ולהשיג אהבת השם ויראת השם.

טו. כשאומרים שיר של יום, זה השיר שהלווים היו שרים ומזמרים בבית המקדש כל יום כשהיו מקריבים קרבן התמיד, אומרים היום יום אחד בשבת קודש, השיר שהיו הלווים אומרים על הדוכן, לפי דעת הרמב"ן יש לכוון כאן, לקיים מצוה עשה מן התורה לזכור את השבת כל יום ויום, ולכן אומרים זה היום ראשון אחרי שבת, זה היום השני אחרי שבת, ובכך כל יום ויום שבת הוא שגור על לשונו וזכרונו, ומקיים הפסוק זכור את יום השבת לקדשו.

טז. בראש חודש וחול המועד, אומרים רק היום יום אחד בשבת קודש, ואומרים המזמור הבא. אבל לא אומרים השיר שהיו הלווים, כי בזמנים

סדר היום כהלכתו

סו

אלה לא היו שרים השירים שבכל יום, אלא שירים מיוחדים, (וכגון בראש חודש, היו אומרים ברכי נפשי את השם... וגם אנו אומרים אותו אחרי מוסף של ראש חודש).

יז. אחר כך אומרים קוה אל השם, פיטום הקטורת, ועלינו לשבח. מנהג אשכנז לומר עלינו לשבח מיד אחרי ובא לציון, אבל המנהג שלנו לאומרו ממש בסוף התפילה. מצד אחד חשוב לומר עלינו לשבח עם הציבור, ומצד שני חשוב נמי להתפלל כפי הסדר שמופיע בסידור. לכן יש כאן שאלה מעניינת, איך אתה צריך להתנהג ומתי צריך לומר עלינו לשבח כשאתה בבית הכנסת אשכנזי? אין פסק ברור בנושא, ולכן תתנהג לפי הרגשת הלב שלך (ואולי עדיף לומר עלינו לשבח עם הציבור אחרי ובא לציון, כי לפעמים בסוף התפילה, ממהרים ולא נותנים מספיק חשיבות לעלינו לשבח, אבל כאמור אתה תנהג, איך שאתה רוצה).

יח. אחרי עלינו לשבח, מנהג טוב לומר 13 עיקרי האמונה, וגם 10 זכירות שמופיעים בסידור.

יט. כשיוצא מבית הכנסת, אל יתן הגב לארון הקודש, אלא יסתובב ויצא קצת מאחורה, ויכרע שנפרד דרך כבוד והכנעה, יזכור לנשק המזוזה (וזה שייך במשך כל היום) ביד ימין, אבל לא בפה. הואיל והרבה נוגעים במזוזה בידיים שלהם (והמזוזה של הבית הפרטית, יש כן לנהוג לנשק בפה), לא ירוץ מיד כשיצא, כדי שלא להראות חס ושלום שזה היה קשה בשבילו להישאר בבית הכנסת. אלא בהתחלה יצא לאט, ואחר כך ימהר לדרכו.

תלמידי חכמים מקיימים הפסוק ילכו מחיל אל חיל, ללכת מבית הכנסת לבית המדרש כדי ללמוד תורה, ובזה זוכים ומקבלים אור פני השכינה.

מיוחד לבני הישיבות

סימן פיז

כמה דברים נחוצים שנוהגים ושייכים לסדר היום

א. חכמים הפליגו מאוד בחשיבות פת שחרית, דחוץ ממה שזה נותן כח ללמוד, יש בכחה לדחות הרבה הרבה מחלות. ולא יפה מה שכמה אנשים עושים לדלג לפעמים על ארוחה זו, או לאכול רק מיני ירקות ופירות. כשיש עצה כל כך מפורשת לשמור על הבריאות מפי חכמינו הקדושים, למה לזלזל בזה. לכן הכי טוב ליטול ידים ולברך המוציא, ולאכול כמה פרוסות לחם שהוא צריך עם ממרח כלשהו. אמנם גם מיני עוגות ומאפה תנור מוגדרים כפת שחרית.

ב. אמר מרן הרב שטיינמן (שליט"א הי"ו) [זצוק"ל] שבחור ישיבה, וכן אברך בן תורה, יש חובה גמורה ללכת ברחוב תמיד עם כובע וחליפה, וגם כשיוצא לזמן קצר. והטעם בזה שהכובע והחליפה זה היום הלבוש של בני תורה, וזה הכבוד שלך להתלבש כך, אדם צריך לכבד את עצמו כי הוא בן יחיד של הקדוש ברוך הוא, ואדם שהוא מכובד, זה שמירה גדולה לא להיכשל בעבירות חס ושלום.

כמו כן צריך לדעת שיש חובה גמורה להתפלל שחרית, מנחה וערבית גם בחליפה וגם בכובע* (ובשחרית הכובע יהיה מונח מאחורי התפילין של הראש) כי בתפילה יש חיוב לכסות את הראש בשתי כיסויים, וכמו כן ברכת המזון שהיא מן התורה, צריך ג"כ כובע וחליפה ושאר ברכות שהם מדרבנן אין

---

* ויש בני ספרד הנוהגים לשים תלית על הראש ללא כובע.

סדר היום כהלכתו

צריך (ויש שעושיין הידור ללבוש חליפה וכובע גם בברכת על המחיה, שהיא דומה לברכת המזון, ואפשר שצריך להגיד בלי נדר בקבלת הענינים האלה).

ג. השל"ה הקדוש אומר שדבר טוב מאוד לומר כמה תהילים בכל יום, במשך כמו 5 דק'. בכח של התהילים (כשמתבונן בפירוש הפסוקים) לעורר לבבות בני אדם ולהלהיב אותם לאהבה ולדביקות בהשם. השל"ה עשה חלוקה מיוחדת כדי לגמור כל ספר תהילים פעם אחת בחודש.

ד. יש חובה גמורה לגמור כל הפרשה של השבוע, שני מקראות ואחד תרגום, ובכדי שמצוה זו לא תהיה מדי כבידה, יש להתנהג בחכמה: יש אנשים שגומרים כל הפרשה ביום שישי ואף שהם עושים כהוגן, לפעמים אדם יכול להרגיש קושי בדבר, מכיון שזה לוקח הרבה זמן והרי הפסוק אומר פיקודי השם ישרים משמחי לב, התורה של השם משמחת את הלבבות. ואם כן יש להתנהג כאן באופן שגם מצוה זו נקיים אותה בשמחה.

אפשר להקדיש כמו 10 דק' ביום, ואז אפשר להספיק כל שני מקראות ואחד תרגום בקלות גדולה.

ה. יש שתי אופנים לקיים מצוה זו: לקרוא כל פסוק ופסוק פעמיים, ומיד לומר התרגום: או אומר כל פרשה ופרשה פעמיים ולומר תרגום.

ו. המשגיח הגדול הרב וולבה זצ"ל היה אומר דללמוד חומש עם פירוש רש"י, זה הבסיס ליראת שמים. ונכון שבגיל שלך קשה לסיים כל הפירוש רש"י בכל שבוע ושבוע, אבל כמה טוב ונעים לפחות להתחיל ולהתרגל ללמוד אותו, אחר כך פירוש הרמב"ן על התורה, הוא פירוש מאוד חשוב ומאוד יסודי, ויש שם הרבה יסודות בתורה ובאמונה, כל הידיעות יביאו לך להבין טוב את הפרשה, את המוסר שיש בה וגם את הדינים שמוזכרים בה. וזה גם בסיס להכין דברי תורה על הפרשה, ובסיעתא דשמיא בגיל יותר מבוגר אתה תהיה ראוי לבנות בעצמך המהלך שבדברי תורה שלך.

חכמים גילו לנו, שחויץ מן המצוה, יש סגולה גדולה לאריכות ימים, במי שמקפיד בשני מקראות ואחד תרגום.

סדר היום כהלכתו

סט

ז. אמר לנו מרן החפץ חיים שחובה גמורה ללמוד כל יום בספרי מוסר, כמו רבע שעה או עשרים דקות. התועלת בזה שבספרי מוסר מדברים הרבה על תיקון המידות, להתרחק ממידות רעות כגון גאווה, כעס, תאוה, נקמה, קפדנות, קמצנות, ולקנות המידות הטובות כמו ענוה, סבלנות, וותרנות, נדבנות, בספרים אלה יש הרבה יראת שמים, וזה מאוד עוזר לאדם להגיע לשלימות ממש. ובלי זה חס ושלום אף שלומד הרבה תורה, יכול להיות בגדר תלמיד חכם מושחת, ואין לך חילול השם יותר גדול מזה, אבל כאן הוא יהיה גם תלמיד חכם, וגם בעל מידות טובות, אדם נחמד ואהוב, וישר בממונות. אין לך קידוש השם יותר גדול מזה, כולם ירצו להיות דומה לו, ויתקרבו בזה אל השם ואל תורתו.

הספרים העיקריים הם: מסילת ישרים, אורחות צדיקים, שערי תשובה, חובות הלבבות.. ועוד, בדרך כלל בסדרים של הישיבה, יש זמן קבוע ללימוד המוסר, וגם לאיזה ספר ללמוד, וגם חשיבות רבה לשמוע שיחות מוסר מאת המשגיח, שזה מעורר מאוד ליראת שמים, ופותח הלב לתורה ויראה, ומשום מה, גם כאן סדר מוסר הוא בגדר "מת מצוה", וזה חלק מהדברים העומדים ברומו של עולם, ואנשים מזלזלים בהם, הרבה פעמים בחורים (וגם אברכים) מעדיפים ללמוד בעיון, לדבר בלימוד, ולא כל כך מעניין אותם דברי מוסר ויראה, וגם שיחות לא מעניינות אותם, ולפעמים אפילו מזלזלים בזה. אבל מה לעשות? לא הם הקובעים הכללים אלא גדולי ישראל, ולא ראינו אף גדול בישראל שהיה מזלזל בתורת המוסר והיראה לתיקון המידות, ואי אפשר כלל לקנות התורה בלי זה, לכן על זה אמר הרמ"א אל תתבייש מפני המלעיגים, אלא תלך בדרך הנכונה בלי להתרשם ממה שהחברה חושבת.

החזון-איש היה מוסיף שאין צריך בדווקא ספרי מוסר הנ"ל כדי ללמוד מוסר, אלא אפילו כשלומדים סיפור אגדה בש"ס, ומתבוננים במידות הטובות של התנאים והאמוראים הקדושים, גם מכאן יש להתעורר למוסר; ולכן גם אלה שאוהבים ללמוד בעיון ובלמדנות, לא ידלגו סוגיות של אגדות ש"ס, גם אותם אפשר ללמוד בעיון ועמקות.

סדר היום כהלכתו

ח. סדר היום שלך צריך גם לכלול זמן מסויים ללימוד הלכות. הספר המקובל אצל כל בני תורה הוא השולחן ערוך והמשנה ברורה של מרן החפץ חיים, ולכן בשלב הראשון צריך להשקיע כוחות כדי להתרגל בלימוד המשנה ברורה. ובשלב שני אם תרצה לדעת כמה שאלות אקטואליות השייכות לאופן החיים שלנו שלא היה בזמן החפץ חיים, יש כמה ספרים של סיכומי הלכות שמדברים בזה, וטוב מאוד ללמוד אותם אמנם ללמוד רק בהם אינו דבר טוב, כי אינו מבין שורש ההלכות והטעמים, וזה אפשר לעשות רק על ידי משנה ברורה. (ולכשתגדל יותר, הלימוד הכי יסודי היינו בטור בית יוסף, שמפרש שורש הדינים מתוך הגמרא ומפרשי הראשונים).

- החשיבות של הלכות אלה משפיעה על כל החיים, והרבה פעמים בחורי הישיבות שלא השקיעו מאמץ קטן בלימוד זה מגיעים לחתונה, ונפגשים עם שאלות יום יום בהלכות ברכות, הלכות שבת, ומקבלים הרבה בושות מנשותיהם שלא יודעים כלום, וכדי בזיון וקצף. לכן ההכנה הראשונה לחתונה היא לקנות ידיעות בסיסיות להלכות יום יום, ובעיקר בהלכות ברכות והלכות שבת (כגון הלכות בישול - בורר - לישא - מוקצה - שהייה חזרה והטמנה...).

- חוץ מזה, משה רבינו עשה תקנה מיוחדת (מגילה ל"ב). ללמוד הלכות חג לפני החג שלושים יום, כגון בפסח ללמוד הלכות ליל הסדר, הלכות חמץ ומצה, בשבועות הלכות יום טוב, בסוכות הלכות לולב וסוכה, ובכך אפשר להתכונן יפה לחג.

ט. אחרי הדברים האלה, ניגש למצוה הכי חשובה שצריך להעסיק אותך רוב שעות היום, והיא מצות תלמוד תורה, ובפרט תורה שבעל פה, רוב הדברים שאני כותב לך כאן, שייכים לתקופה שבעזרת השם תהיה בישיבה קטנה וגדולה, ויש הדברים מאוד נחוצים לדעת כדי שבעזרת השם תגדל לאילן גדול וישר בלי עקמומיות. במצות תלמוד תורה, יש שלוש חלקים מאוד חשובים ובעזרת השם נפרט כל אחד ואחד.

לימוד תורה בבקיאות

י. הסדר השני בישיבות (אחרי הצהריים) מוקדש ללימוד בבקיאות, ובדרך כלל לומדים גמרא רש"י ותוספות. ההספק הרשמי הוא לפחות עמוד גמרא ביום, א"כ 2.5 עמודים לשבוע, ויוצא 10 דפים בחודש. במשך שנה שלימה (יש כמו 10 חודשים שלמים), יש סך הכל 100 דפים.

מטרת הלימוד הזה הוא לרכוש הרבה ידיעות בתורה, ובפרט בסדר נשים ונוזקין וגם קצת מסדר מועד. וזה מטרה חשובה מאוד להיות בקי ורגיל בכל הנושאים בש"ס. כאן יש ללמוד בהבנה ולא בשטחיות, אבל לא להתעכב על כל פרט ופרט, כי בזה אינו יכול להתקדם כמו שצריך.

הפטייפֿלר היה אומר שאדם צריך לחזור 4 פעמים על הגמרא כדי להבין אותה טוב טוב, ואחר כך במשך היום וגם בימי שישי – שבת שהבטלה גדולה, להקדיש זמן מיוחד לחזרות, כך תוכל לעשות קנין נצחי בנשמה שלך, וכל סוגיא שתלמד תהיה חקוקה על לוח ליבך.

• כל יהודי ויהודי צריך לשאוף לגדלות, ולפחות לגמור ולדעת כל הש"ס בבלי, ולא להישאר קטנוני ולהסתפק במועט, והרי בכל הש"ס בבלי יש 2769 דפים, חוץ מהש"ס ירושלמי מהשולחן ערוך והרמב"ם... לכן לפי הסדר הנהוג בישיבות, תוכל לגמור ש"ס אחרי 27 שנה, ותהיה כמעט בגיל 40. זה בלתי אפשרי, אז מה עושים?

מה שאני כותב לך כאן הוא דבר חשוב עד למאוד, אחרי שהתרגלת לסדר הזה, ואתה כבר בקי בלשונות הגמרא ובדברי תוספות, יש להקדיש זמן מיוחד (לבד או חברותא) מחוץ לסדרים הקבועים, ולבחור בהתחלה מסכתות קצרות וקלות (כגון מגילה, תענית ומכות), ואז ללמוד גמרא רש"י בלי תוספות. ולהתקדם בהבנה ובהרבה חזרות, ואז כל פעם שתעשה סיום מסכת, זה יתן לך סיפוק רב מאוד וחשק עוד יותר גדול להמשיך ולגשת אפילו למסכתות ארוכות, אפילו להקדיש בהתחלה רק חצי שעה לזה, זה תורם מאוד ומקדם אותך מאוד.

סדר עיון (סדר של הבוקר בישיבות)

יא. חוץ מרכישת ידיעות בתורה, יש גם מצוה להשתעשע ולהתענג בדברי תורה, וללמוד בעומק הדברים ובפלפול, ולחדד השכל והסברות שלך. שיא הלימוד זה כשאדם מתרגל לחשוב ישר, הוא בעצמו יהיה מסוגל לחדש חידושי תורה, לבנות מערכות ומהלכים, לתרץ קושיית חזקות, וזה הפסגה של מתיקות התורה.

אמנם בחורי ישיבות רוצים להגיע לפסגה ולעקוף שלבים, ומיד כשהם מתחילים ללמוד, רוצים לחדש חידושים אף על פי שלא יודעים עדיין ללמוד כמו שצריך. צריך לדעת שאין קיצורי דרך, ומי שרוצה לעלות לסולם יותר מדי מהר, ומדלג על השליבות, סופו חס ושלום ליפול. וכשמגיע לגיל עשרים או שלושים, מתחיל להתבונן שעדיין הוא לא יודע ללמוד ואומר סברות מאוד עקומות, וממלא מאבד כל חשק בתורה, שזה הדבר הכי מסוכן רחמנא ליצלן.

דע בני היקר, שיש הרבה בלבולים בתחום הזה. ולפעמים הרבה בחורים נדמה לנו שהם השפיצים של הישיבה, מבריקים וחריפים, אבל זה רק לעשות רושם טוב בחיצוניות. אבל בפנימיות הם לא בנו את עצמם שלב אחר שלב, חסר להם עיון ועמל התורה אמיתי, וכשהם מתחננים הכל מתפרק להם על הפנים... לכן אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו.

יסוד לימוד בעיון מתחיל בשלב הראשון, להתכונן לשיעור שנותן הרב כל יום, ההספק הוא מאוד איטי, (עמוד גמרא לשבוע) ולכן יש לך זמן להתעכב על כל דבר. לכן תתחיל ללמוד גמרא והשקלא וטריא, להגדיר לך בשפה שלך במה נחלקו התנאים, מה הראיות שלהם, איך אפשר לדחות הראיות שלהם, ובדרך כלל כל פעם שיש קושיא ותירוץ, להבין ולנסח בפה איך התירוץ מיישב את הקושיות, כשתלמד כך את השקלא וטריא, באופן אוטומטי עם הזמן, יתעורר לך שאלות, תרשום אותם בצד.

• עכשיו תיגש לרש"י, רש"י מפרש את הגמרא, אבל בתוך דבריו אתה צריך

סדר היום כהלכתו

עג

- לנחש מה היה קשה לו, מה הפריע לו, כשרש"י אומר כלומר, זה אומר שהיה לו כאן קושיא, צריך להבין מה.
- הרבה פעמים תוספות חולקים על רש"י, צריך להתאמץ להבין למה הוא חולק, מה מפריע לו בסברא מה מפריע לו בלשון הגמרא. תוספות מביאים קושיות מגמרות אחרות, אם תרצה להבין טוב טוב, צריך להסתכל שם במקום וללמוד הסוגיא שהוא מביא, ומי שמתעצל בזה, אינו יכול להבין התוספות כמו שצריך.
  - אם התוספות קשה, המהר"ם הוא מפרש אותו הרבה פעמים, וגם חשוב מאוד להסתכל במהרש"א ששואל הרבה קושיות על התוספות, וכך הדברים מתבארים יפה.
  - אם נשאר לך זמן, אחרי עבודה יסודית זו, יש ללמוד הרא"ש, הר"ן, הרשב"א, והריטב"א שהם עיקרי הראשונים, בדרך כלל יש להם מהלך אחר בסוגיא.
  - אם נשאר עוד זמן, יש להסתכל גם בספר הרמב"ם, ומפרשי הרמב"ם. הוא גם ספר של הלכה, וגם ספר של עיון מתוק מאוד. מתוך דבריו, אתה מבין איך הוא הבין את הגמרא. והרבה מגדולי ראשי הישיבות התענגו עד למאוד לבאר תורת הרמב"ם. (לא אמרתי שצריך ללמוד כל אלה, אלא עד שידך מגעת).
  - אם נשאר עוד זמן, יש ללמוד גדולי האחרונים, כגון רש"ש, פני יהושע, רבי עקיבא איגר, קצות, ונתיבות... הם שואלים קושיות חזקות מאוד, ומכניסים מתיקות עצומה. כמובן אי אפשר להספיק הכל, לכן תלמד איפא שהלב שלך נוטה יותר.
  - יש מכשול גדול עד למאוד, יש ספרים נפלאים של ראשי הישיבות אחרונים כמו חידושי רבי שמואל רוזובסקי, קהילות יעקב, חידושי רבי חיים... שעושים עבודה במקומך, ומביאים לך הכל על מגש של כסף. יש בהם הרבה מראי מקומות, הרבה חקירות ופולפולים יפים, ובאמת יש תענוג גדול עד למאוד ללמוד בהם, יש כאלה שמיד כשפותחים הגמרא, לומדים בספרים אלה, כמובן זה עושה רושם בחברה, וזה נותן אשליה שהוא שולט בסוגיא שהוא מדבר לענין. אין לך הרס גדול מזה, כי אדם

סדר היום כהלכתו

מתרגל בזה לשטחיות ולחוסר הבנה ומפסיד עיקר הסגולה של התורה, לעמול ולהתייגע לבד. לכן רק אחרי העבודה שלך, העמל שלך, אם תרצה להתענג יותר ולהרחיב יותר את הידיעות, תעיין בהם. אבל מיד בהתחלה, תתרחק מזה מאוד, תבנה עצמך, וגם אתה תהיה מסוגל להגיע לחידושים כמוהם.

ניצול הזמן

יב. יש אנשים שיש להם יותר סיפוק בבקיאות, ויש שיש להם יותר סיפוק בעיון. כל אחד לפי טבעו וכשרונותיו, התורה מספיק רחבה וגדולה כדי שכל אדם ימצא את התחום שמתאים לו, שמענג אותו ומגדל אותו. וגם אתה בני היקר, עם הזמן, אתה תצליח להכיר את עצמך, להכיר את המעלות והכשרונות שנתברכת בהם מן השמים, ורק אתה בעצמך תוכל לסלול את דרך המלך שלך, כמובן כל אחד צריך גם עיון וגם בקיאות, מזה ומזה אל תנח ידך, אבל איפא אחר כך להשקיע יותר כוחות? רק אתה תוכל לדעת, עם הזמן.

העיקר שבעיקרים שהדרך שאתה תבחר תתאים לך (ואין שום מקום להעתיק מאחרים בזה), ומביא לך חשק גדול באופן שתימשך אחר הלימוד, ולאט לאט תדע לייקר כל רגע ורגע, ולהקדיש רוב הזמן שלך לתורה, כמובן, כל אחד צריך לנוח, להתאוורר, ואפילו לפטפט דברים בטלים קצת, ומי שחי בלחץ יותר גדול, מתפוצץ אחר כך, וזה מסוכן. אבל באופן בריא ומאוזן, להיות רוב הזמן שקוע בתורה, זה תכלית כל היהודי. וכאמור אם הלימוד שלך מעניין ומושך אותך, רק כך תהיה שקוע רוב הזמן בלימוד, וזה האושר האמיתי בחיים, ואני כל כולי תפילה שתמצא המפתח לאושר הזה.

- כל אחד מחפש מעמד בחברה, רוצה שיכבדו אותו ויעריכו אותו, זה דבר טבעי וכך ברא אותנו השם יתברך. אבל איך אדם משיג כבוד והערכה? יש כמה דרכים, כמה מהם פסולים לחלוטין, וכמה מהם טובים מאוד.
- יש בחורים שאוהבים מאוד לדבר פוליטיקה, פוליטיקה חילונית וגם חרדית. הם אוהבים כל כל החדשות, ובעיקר גם מחלוקות, והם אלה שהם חברמין שיודעים הכל ומבינים הכל ומסבירים הכל. כמובן זה נותן להם מעמד גדול של בחור פיקח, מבין, משופשף דרך זה מאוד מושך, כי בקלות

אפשר להגיד כמה דברים שקראו פה ושם, להגיד כמה דיעות, ומהר מאוד מקבלים כבוד. בחורים כאלו לא מונחים בלימוד וגדלים עקום לחלוטין, הרבה פעמים מתערבים במחלוקות, ואפילו מבזים ומזלזלים ברבנים וגדולי ישראל חס וחלילה, הם מבינים יותר טוב מכולם, ושולחים לשונם אפילו בקדושי עליון השם ישמרנו מהם, וכל מי שיש לו נפש יקרה יתרחק מהם.

- יש עוד בחורים שמחפשים כבוד ומעמד, במה שהם משתוללים ועושים שטויות, מדברים בחוצפה, מטיילים בחוץ, קמים מאוחר לתפילות. יש בחורים אחרים שנמשכים אחרי האופנה וכל דבר מודרני, הלבוש והביגוד, מחפשים בגדים יקרים וכובע מיוחד, יש להם בלורית ומגולחים עד לשד עצמות, כמה יפים הם! מצטער לכתוב את זה, אבל הם נראים כמו גויים ממש עם כובע על הראש, איך התורה תיכנס בראש שלהם? כשהם גדלים ומתחתנים עם אשה מודרנית כמוהם, איזה בית הם בונים? איזה ילדים? נורא ואיום אבל יש להם כבוד, הם גיבורים ויפים ומודרנים... רחמנות עליהם ולא נותר לעשות איתם כלום אלא להתפלל שיחזרו בתשובה.

- כל מי שיש לו שכל בקודקודו, יודע שכבוד כזה הוא מדומה ושקרי. ואף שנדמה להם שכולם מעריצים אותם, לטווח הארוך מהר מאוד הם ירדו מהבימה ויבינו כמה הזיקו את עצמם. למה? כי בסתר ליבם, הם יודעים וכולם יודעים, כי אין כבוד אלא תורה. את מי באמת מכבדים כבוד אמיתי? את מרן הרב שטיינמן (זצוק"ל), או להבדיל איזה "אברך" מודרני שלא מבין כלום בלימוד, ורק מדבר בפוליטיקה אף שבחורים צעירים קשה מאוד להבחין בזה, אבל לטווח ארוך, הכבוד והמעמד האמיתי הוא שייך רק למתמיד רק לתלמיד חכם. אז איפא השכל?

שיעור של המגיד שיעור

יג. בכל יום בישיבה קטנה וגדולה, תשמע שיעור של המגיד שיעור. תפקידו של השיעור זה הוא לפתוח את הראש לעיון ולהרחיב את ה"אופקים" שלך בתורה. הוא מביא הרבה מראי מקומות, בונה בניינים יפים ומרתקים, כשאתה

סדר היום כהלכתו

מכין את השיעור, אתה צריך רק להכין הבסיס שלך הסוגיא, וכמו שכתבנו לעיל: שקלא וטריא טוב מאוד, רש"י ותוס' ומהרש"א, ועוד קצת רא"ש ור"ן ורשב"א.. זה הבסיס, זה המנה העיקרית, והרב בא ומוסיף פרפראות, ודוּבְדָבָן על הקצפת, לפעמים קשה להבין מיד את כל המהלך, אבל חשוב מאוד לרשום את המראי מקומות שהוא מביא, ואת השלד של המהלך שהוא אומר. הסדר שלישי בישיבה, הוא מוקדש לחזרה של השיעור, וזה מאוד חשוב, כי בזה אתה קונה דרך בלימוד, אתה מקיים עשה לך רב, לכן כמה חשוב ללמוד בפנים כמה ממראי המקומות, וללמוד מבפנים מה שהרב ציטט בשיעור, ומה טוב גם לרשום לך סיכומי דברים.

יד עיקר התפקיד של הישיבה הקטנה, להקנות לך הרגלים בלימוד הגמרא ורש"י ותוספות, ולהיות עצמאי בזה, יותר מאוחר (אולי בישיבה גדולה) יגיע הזמן שאתה בעצמך תדע לבנות בנין, לתרץ קושיות, להגיד סברות והברקות, אבל אין לעקוף את השלבים, אלא לבנות את עצמו בסבלנות, ולבסוף זה משתלם מאוד.

מזו בכל משך התקופה שלך בישיבות, וכן אחר כך בכולל, יש ענין חשוב עד למאוד, לקיים מה שאמרו חכמים עשה לך רב, והיינו שחוץ מהדרכה בלימוד התורה, חוץ משאילת ההלכה, יש גם שאלות אישיות שנוגעות לכל החיים. לפעמים אדם צריך לקחת החלטה חשובה בכל תחום ותחום, אבל אי אפשר לו להחליט לבד כי אדם קרוב אצל עצמו, וכל נגיעה זה שוחד שמונע לכוון לרצון השם. לכן יש לבחור תלמיד חכם גדול, שאתה מרגיש קרוב אליו, שהוא מבין אותך, כדי להתייעץ איתו על כל השאלות או חס ושלום בעיות וקושי שאפשר להיות. וכל מי שנוטל עיצה מן הזקנים, לעולם לא נכשל.

יש גם לקיים וקנה לך חבר, היינו חבר טוב וירא שמים שכוונתו להתעלות, והוא כל כך ידיד שלך, שאתה יכול לדבר איתו ולגדול איתו ביחד. [עד כאן סוף ההדרכה בנוגע ללימוד התורה]

מזו והנה בכל עיר ועיר בארץ ישראל רב העיר ממונה על העירוב ובכך יש אפשרות לטלטל בשבת ברחובות, ברור שלצורך הרבים צריך לתקן את העירוב הזה כדי לאפשר לרבים להתארח בשבת ולטלטל עגלת תינוקות וכד',

סדר היום כהלכתו

אמנם עירוב זה מבוסס על כמה קולות וגם קשה מאוד לפקח שהעירוב לא התקלקל במהלך השבת ויש מקרים שרק לאחר השבת ראו שהעירוב בסוף העיר נקרע וסמכו ע"ז, אי לכך הורה מרן החזו"א לבני התורה החפצים בעליה רוחנית גדולה, שנכון וטוב להחמיר ולא לסמוך על העירוב כלל אפילו בערים חרדיות וק"ו לבני הספרדים שמחמירים יותר בדיני עירוב קשה עד בלתי אפשרי למצוא עירוב שעונה על כל החומרות וההידורים לכן התארגנו בני התורה החרדים לתקן לפחות עירוב שכוונתי המוגבל לכמה רחובות וגם כאן צריך זהירות גדולה מאוד שיהא העירוב כשר ומהודר ומי שיכול להזהר לא לטלטל כלל ברחובות.

יז והנה לכל השיטות, מותר וטוב לעשות עירוב חצירות בבנין מגורים, ואז לפחות יהיה מותר לו לטלטל בחדר המדרגות את המפתחות וכדומה; וילך אצל בקי כדי לערוך העירוב כדין!

יח מרן החזון איש מאוד הקפיד לא להשתמש בחשמל המיוצר על ידי חברת חשמל, כי מעסיקים שם יהודים ולא השכילו להבין חשיבות השבת (היה אפשר להעסיק רק גוים...). ואע"פ שיש כמה צדדי היתר בזה, כבר הורה החזון איש לכל בני התורה להנזר מזה, ולהתחבר לגנרטור שבת; ואף שהעלויות גבוהות הן בכלל הוצאות שבת, שבהן נאמר ולו על בני ואני פורע.

סימן יז

סדר מנחה ומעריב וסדר סוף היום

א. יש ליטול ידיים לתפילת מנחה בלי ברכה, וסדר הנטילה היא לקחת כלי מלא ולשפוך על הידים לפי הסדר הזה. ימין - שמאל, ימין - שמאל, ימין - שמאל. אמנם יש שנהגו לשפוך רק פעם אחת על כל היד, כמות גדולה כמו חצי הכלי, וגם זה טוב.

ב. לפני תפילת מנחה, יש לומר גם כן פרשת התמיד, הקרבנות, ופיטום הקטורת. וכבר דיברנו שזה בגדר מת מצוה, שלא כולם מקפידים על זה, לכן יש להתחזק בזה ביתר שאת ויתר עוז, ואז מקבל שכר כנגד כולם.

סדר היום כהלכתו

ג. מנהג אשכנז להתפלל מנחה בזמן של "מנחה גדולה" שהוא חצי שעה אחר חצות. ועיקר הטעם שלהם משום זריזין מקדימין למצוות. אמנם מנהג של ספרדים להתפלל בזמן של מנחה קטנה שהוא שעתיים וחצי לפני הלילה, ועיקר הטעם בזה כי זה בדיוק הזמן שהקריבו בבית המקדש את קרבן התמיד של צהריים.

ואף על פי שחשוב שכל אחד ישמור על המנהג שלו, הרבה הרבה יותר חשוב להתפלל מנחה במסגרת של הישיבה או של הכולל. ובטל המנהג מפני סדרי הישיבה. ובבין הזמנים או בימי שישי שבת, ינהג כמו שהוא רוצה.

ד. יש להתפלל מנחה לפני שקיעת החמה שהיא כמו 40 דק' לפני הלילה, ולכן לא יאחר מלהתפלל, שמא חס ושלום ישכח בסוף או יקרה לו איזה אונס ויבטל התפילה לגמרי. ולכן בזמנים שהוא יודע שיהיה עסוק, כמו בזמן של טיולים וכדומה, מאוד חשוב להקפיד להתפלל לפני תחילת הפעילות ולא להגיע למצב שברגע האחרון יזכור שלא התפלל, ואז יתפלל במהירות בלי כובע וחליפה, בכגון זה נאמר איזהו חכם? הרואה את הנולד. וזה אחד מסממנים של יראת שמים לתכנן את סדר היום באופן שימלא את התפקיד הרוחני שלו על הצד היותר טוב, ולא כלאחר יד ודרך אגב. ואין לקיים את המצוות באופן של מקרה ואי חשיבות, אלא המצוות צריכות להיות במרכז החיים, העיקר ולא הטפל.

ה. אם קורה שעבר זמן שקיעת החמה, יש פוסקים שמתירים להתפלל מנחה אף על פי כן. וכן מנהג הרבה חסידים. אמנם דין זה נתון במחלוקת גדולה, ואין להיכנס לתסבוכת הזאת. לכן יזדרז להתפלל מבעוד יום, וקל וחומר מנחה של ערב שבת או ערב יום טוב, שיש לגמור התפילה כמו 2 או 3 דקות לפני השקיעה כי יש מצוה להוסיף מחול על הקודש, ולקבל השבת קצת לפני השקיעה.

ו. אם חס ושלום קרה אונס שלא התפלל מנחה, יתפלל מעריב שנים. ויגיד איזה מזמור תהילים בין עמידה לעמידה.

ז. אם שכח יעלה ויבוא במנחה של ראש חודש, ונזכר רק בלילה, ובלילה זה כבר לא ראש חודש, הרי מן הדין אינו יוצא ידי חובתו וכאילו לא התפלל

מנחה, ולכן הדין נותן שיתפלל ערבית שנים. אבל מה זה יעזור ומה זה יתקן להתפלל ערבית שנים, הרי לא יכול להזכיר עוד יעלה ויבוא, דזה כבר לא ראש חודש? ונחלקו הפוסקים בדבר, יש אומרים שחייב להתפלל שנים אף על פי שאינו אומר יעלה ויבוא.

ויש אומרים שהואיל ואינו מתקן כלום, לא מתפלל שנים. והפסק בזה דמתפלל בתורת נדבה! אבל אם ראש חודש חל בערב שבת, ושכח יעלה ויבוא במנחה, אין לו להתפלל ערבית שנים והשניה בתורת נדבה, כי בשבת אסור להתפלל תפילת נדבה (כי אין מקריבין קרבן נדבה בשבת).

ח. תפילת ערבית זמנה מצאת הכוכבים, וגם כאן יש ליטול ידיים בלי ברכה לכבוד התפילה. במוצאי הצום הרבה נוהגים להתפלל קצת לפני הלילה, כגון 20 דק' אחרי השקיעה, בכך גומרים* התפילה ממש בתחילת הלילה. מבחינת ההלכה, אין בעיא לנהוג כך (והמחמיר תבוא עליו ברכה), רק יש להיזהר לחזור ולקרוא קריאת שמע בלילה ודאי, בלי ברכות של קריאת שמע.

ט. חכמים החמירו לגבי מעריב, שאין להתישב ולאכול ארוחת ערב לפני התפילה. והטעם בזה דאדם עלול לחשוב שהלילה ארוכה, וילך לאכול ולנוח קצת, ואחר כך ירדם ולא יתפלל. לכן הם אסרו לאכול ולישון לפני התפילה, אלא יודרו להתפלל מיד בתחילת הלילה (או בזמן הקבוע לפי סדר הישיבה). האיסור הוא לאכול ארוחה ממש, אבל לאכול קצת פירות או קרקרים להרגיע את הרעבון אין בזה איסור, ואם בכל זאת רוצה לאכול ארוחה קבועה (כמו שמוזמן לשבע ברכות או בר מצוה) ולא הספיק להתפלל, יש לבקש מאדם אחר להיות שומר שלו ולהזכירו להתפלל.

י. לכתחילה יש לומר קריאת שמע לפני חצות הלילה (בחורף זה בשעה 11:30), ולכן בלילה שמוזמן לחתונה, אף שעשה שומר להזכירו להתפלל, אין לאחר קריאת שמע עד אחר חצות, ואם נאנס וכבר עבר חצות, לא הפסיד בזה מצוות קריאת שמע.

---

* זה נאמר לפי שיטת חזון איש שעיקר זמן צאת הכוכבים 40 דקות אחרי שקיעת החמה. אמנם יש כמה מנהגים אחרים, כגון 13.5 דקות.

סדר היום כהלכתו

יא. כשהשליח ציבור אומר ברכו, עונה אחריו ברוך השם המבורך לעולם ועד, ואז כבר חל עליו איסור לדבר, כשמתפלל ביחידות, אינו אומר ברכו, שזה דבר שבקדושה, ואין אומרים דבר שבקדושה פחות מעשרה, ובדרך כלל מאוד מאוד יש להתחזק ולהתפלל דווקא במנין, גם בתפילת ערבית ובפרט שגוברת העייפות, חבל להפסיד מצוות תפילה בציבור וברכו ועניית אמן לקדיש. ואם מתפלל ביחידות, יש נוסח בסידור לומר ברכו דרך לימוד שמופיע במדרש חז"ל.

יב. פעם אחת בחודש צריך לומר קידוש לבנה, ויש לצאת החוצה בשביל זה ולא להגיד אותה תחת קורת גג. מנהג בני ספרד שהלבנה צריכה להיות מגולה לחלוטין, ולכן אם יש עננים קצת שמכסים אותה, אף על פי שעדיין אפשר לראות אותה, אין מקדשים את הלבנה ככה, ומנהג אשכנז כל שאפשר לראות אותה אף שהיא מכוסה, אין בכך כלום, ואפשר לומר קידוש לבנה.

יג. זמן קידוש לבנה לפי מנהג בני ספרד הוא 7 ימים אחרי המולד (זמן המולד מופיע בלוח השנה, כל חודש וחודש. ובדרך כלל הוא בראש חודש או יום אחד סמוך לו), וצריך 7 ימים שלמים, לכן אם המולד היה למשל ביום ראשון בשעה 2:00 בלילה, אין לומר קידוש לבנה ביום ראשון הבא לפני 2:00 בלילה (אלא יאמר אותה למחרת).

סוף זמן קידוש לבנה הוא ביום 15 לחודש, כשהלבנה מלאה, דאז היא מתחילה אחר כך להתמעט, ואין לקדש אותה כשהיא מתמעטת.

מנהג אשכנז להתחיל לומר קידוש לבנה 3 ימים אחרי המולד, אמנם בן ספרד לא ישתתף עמהם.

יד. הידור מצוה הוא לומר קידוש לבנה במוצאי שבת, כשהוא מבושם בבגדי שבת וברוב עם הדרת מלך, אמנם הרי הזמן של מצוה זו הוא קצר (שבוע ויום אחד בלבד), ואם כן בחורף למשל שיש הרבה עננים, אם הוא מחכה עד מוצאי שבת הוא יכול לפספס את המצוה, כי אולי בלילה יהיו הרבה עננים וגם בלילות הבאים לכן חכם עיניו בראשו ויש לקיים מצוה זו בהקדם האפשרי, ויש גם בזה משום זריזין מקדימין למצוות. אבל בקיץ, יוכל להמתין עד מוצאי שבת שהרי הידור מצוה יותר חשוב מזריזין מקדימין.

סדר היום כהלכתו

פא

פז. מנהג בני ספרד, שבחודש אב לא אומרים קידוש לבנה לפני תשעה באב, כי קידוש לבנה צריך להגיד בשמחה (יש בזה משום קבלת פני מלך מלכי המלכים), ולפני תשעה באב אין זה זמן שמחה, וכמו כן בחודש תשרי אין לומר קידוש לבנה לפני יום הכיפורים, כי אז יש ימי דין ולא ימי שמחה, ולכן אומרים במוצאי תשעה באב, ובמוצאי יום הכיפורים. ועדיף לומר אותה אחרי שאכל ושתה, כך יכול לומר אותה בשמחה.

פז. לפני שהולך לישון, יש לומר ברכת המפיל וקריאת שמע על המיטה. יש בזה שתי סיבות: סיבה אחת כי קריאת שמע שומרת מפני המזיקים, וחלומות רעים והרהורים רעים שיש בלילה. וסיבה שניה כדי לישון מתוך דברי תורה, כך אדם מרגיש שכל היום שלו, וכל החיים שלו מסובבים מסביב לתורה.

מנהג. אשכנזי לברך ברכת המפיל בשם ומלכות, ולכן אסור להם לדבר אחר כך עד שנרדמים. אבל מנהג בני ספרד לברך בלי שם ומלכות (מחשש שמא לא ירדם מיד, ויבוא לברך ברכה לבטלה), ולכן אין איסור לדבר אחרי הברכה, אמנם כשהוא מדבר, וגמר לדבר, טוב מאוד לומר פסוק אחד בתורה (כגון תורה צויה לנו) סמוך לשינה, כדי לישון בתוך דברי תורה.

יז. כמה חשוב וראוי לשבח, מי שכל דאגתו לקיים מצוות השם ולעשות כל ההכנות הדרושות לכך. ואחת מהן להכין כלי לנטילת ידים של הבוקר סמוך למיטתו, בכך הוא לא צריך ללכת 2 מטר זה כל ההתחלה של עבודת השם ושל יראת שמים.

יח. גם בלילה גם בשינה אפשר להרוויח מצוות, ואחת מהן היא לישון כמו שציוונו הבורא יתברך. והיינו לישון קודם כל בבגדים צנועים וארוכים, ולישון בצורה שיהודי צריך לישון, והיינו אין לישון לא על הגב ולא על הבטן, כי זה דרך גאוה, אלא רק על הצד, או צד ימין או צד שמאל. נכון שצריך להתרגל לזה, וקשה להתרגל, אבל אפשר, שאם לא היה אפשר השם יתברך לא היה מצווה אותנו בזה. הרי לך כמה מצוות אפשר להרוויח בלילה בשינה.

סדר היום כהלכתו

יט. יש מעשים שאינם לכאורה לא מצוה ולא עבירה, כגון אכילה ושתיה ושינה. אבל עם קצת כוונה אפשר להרוויח מליונים. וזה הבדל גדול בין צדיק לרשע, שהרי כולם צריכים לאכול ולישון ולנוח ולהתאוורר, אמנם מי שהוא רשע או סתם אדם קטן עושה כל המעשים אלו רק בכוונה להנות, והוא מפסיד בידיים הרבה הרבה מצוות. ומה זה צדיק? גם צדיק נהנה מאכילה ושינה וכדומה, אבל רק הכוונה משנה את המעשים האלה למצוות גמורות. אדם צריך להנות, אבל אם הוא מתכוין שעל ידי הנאות אלה יהיה לו כח ומצב רוח טוב לעבוד את השם, הרי כל החיים שלו הם חיים עם תוכן של עבודת הבורא. שום דבר לא הולך לאיבוד!

כ. גם במשך היום אפשר לאסוף מצוות בלי לעשות שום מאמץ כמעט. למשל לקיים דברי המשנה הוי מקבל כל אדם בסבר פנים יפות. היום לדאבונינו יש אופנה חדשה שמקורה ברחוב, שאדם, גם בחור וגם אברך, צריך להיות עצבני ותוקפני, שמפחדים להתקרב אליו, ומדבר בתקיפות ובחוצפה: אדם כזה מכבדים אותו, אוהבים אותו, הוא גיבור, אבל מה נעשה, ממש התקלקל כאן צורת היהודי האמיתי, יהודי אמיתי למרות שיש לו נסיונות בחיים, הוא תמיד עם פנים צוחקות, החן היהודי הוא דווקא בחיוך ובסבר פנים יפות. מי שפניו עצובות או עצבניות, הוא בור ברשות הרבים, הוא מטיל איירה לא נעימה בכל סביבתו. אבל להיפך מי שעושה חיוך ומשמח אנשים, מקיים מצוות עשה מן התורה של חסד. בוא תראה כמה אדם יכול לקדש שם שמים כשהוא שמח ומשמח את האנשים, הרי כשפוגשים אנשים שמכירים, ואפילו מכירים רק קצת, כגון שכנים או יהודים שמתפללים באותו בית הכנסת, צריך להקדים להם שלום, וזה גם מצוות עשה דאורייתא. שלום לבבי ושמח, מיד הוא מטיל איירה נעימה, ואוהבים אותו ומכבדים, זה אדם עם מידות טובות ועם דרך ארץ, ישראל אשר בך אתפאר. ואם קורה שהשני הקדים לך שלום, יש לכפול לו שלום, ולומר שלום שלום או שלום וברכה, ואדם שלא עונה שלום, הוא ממש גזלן, ומונע מהשני נתינת שלום וברכה המגיעים לו.

כא. בזמן דוד המלך, כל יום ויום היו מתים 100 בחורים. והתקין דוד המלך שאדם חייב לברך 100 ברכות כל יום, ואז המגיפה נעצרה, נעשה חשבון קצר ופשוט בסייעתא דשמיא:

סדר היום כהלכתו

- ברכות השחר וברכות התורה – 20 ברכות.
- ברכות על טלית ותפילין – 2 ברכות.
- ברוך שאמר וישתבח – 2 ברכות.
- ברכות קריאת שמע בוקר וערב – 7 ברכות (3 בבוקר, 4 בלילה).
- שמונה עשר כפול $3 = 57$ ברכות ($19 * 3 = 57$).
- סך הכל – 88 ברכות.

הרי לך חסר 12 ברכות, ובהם יש ברכות על לחם וברכת המזון אשר יצר, כל פעם שאוכל ושותה. יש לספור שלפחות הוא מוסיף 12 ברכות כל יום, ובשבת יש בעמידה רק 7 ברכות במקום 19. ולכן מפסידים 36 ברכות, אבל יש גם תפילת מוסף שיש בה 7 ברכות, לכן חסר לנו 29 ברכות.

משום כך יש להתענג בעונג שבת, ולאכול כמה מיני מתיקה, וגם בזמן קריאת התורה, כל אחד עולה לתורה ומברך 2 ברכות, יש לכוון לענות אמן, והוי כאילו הוא בירך בעצמו, הרי לך 14 ברכות בשחרית ועוד 6 במנחה, 20 ברכות. ועוד ברכות של ההפטרה וכמעט השלמנו מה שחסר.

סימן יח

נטילת ידים לסעודה

א. יש הרבה הלכות ופרטי דינים שיש להקפיד בהם כשנוטל ידים לסעודה יותר מנטילת ידים של הבוקר או של השירותים. דבר ראשון צריך דווקא בכלי והוא שהכלי יהיה שלם בלי סדקים. אם יש לו כלי שיש בו סדק מסוים באופן שהמים יוצאים ממנו, ברוב המקרים בטל ממנו דין כלי, ולא יצא ידי חובתו, יש כמה חלקי דינים בענין גודל הסדק ומיקום הסדק, לכן כדי שלא להסתבר, יש לבדוק הכלי וליטול רק מכלי שלם ממש.

כמו כן כוסות פלסטיק ששימושם הוא חד פעמי אין להם דין של כלי, ואין ליטול ידים בהם.

סדר היום כהלכתו

פד

מי שנוטל ישר מהברז, בלי כלי, לא יצא ידי חובתו.

ב. כמו כן יש להקפיד שלא תהיה שום חציצה בידיים, באופן שהמים ילכו בכל היד ממש, ואם כן יש לבדוק שלא נשאר שיירים של אוכל וכדומה, שזה לכלוך שיש בהם ממשות, ולהוריד אותם לפני הנטילה.

כמו כן יש לפעמים לכלוך מתחת לציפורן, ובפרט כשהציפורן גדולה מדאי, נכנס בהם לכלוך. ובמקרים מסויימים יש להם דין חציצה. משום כך יש להקפיד לנקות את המקום הזה, וביותר להקפיד לגזוז הציפורניים בשכיחות באופן שלא יהיו גדולים ולא יעשו חציצה, (דרך אגב, לאלה שנהגו ליטול הציפורניים עם השיניים, אין להם בעיא כזו, אבל יש בעיא אחרת חמורה מאוד, שאסור לזרוק ציפורניים ברצפה, שזה יכול לגרום ממש סכנת נפשות לאשה שהיא בהריון, לכן גם אם קשה להפסיק "מנהג" זה לגזוז עם השיניים, כמה יש להיזהר לזרוק הציפורניים באופן הנכון, והכי עדיף הוא לזרוקם בשירותים).

ג. יש לפעמים כמה עורות מדולדלות, בעיקר מסביב לציפורן, גם אלה הם חציצה אם הוא מקפיד עליהם, ולכן יש להקפיד לבדוק טוב ולהוריד אותם בזהירות בלי לעשות בעצמו פצע. וביותר יש להיזהר בערב שבת, כי בשבת אסור להוריד אותם עורות, אם כן בערב שבת יש לבדוק בדיקה יסודית ולהוריד כל העורות האלה.

אמנם מי שאינו מקפיד על העורות האלה וזה לא מפריע לו ואין דרכו להוריד אותם הם לא חציצה לנטילה.

ד. עוד זהירות והכנה לנטילת ידיים, יש לנגב הידיים לפני שנוטל, ושלא יהיו רטובות כלל, לכן כשהוא ממלא הכלי ונוטל אותו בידיים, קורה לפעמים שנופלים כמה טיפות, או שידית הכלי בעצמה רטובה, באופן שזה מרטיב הידיים. אם כן לפני הנטילה, יזהר לנגב את ידיו טוב טוב.

ה. אחרי כל ההכנות האלה, ימלא הכלי, ירים אותו ביד ימין, מעביר אותו ליד שמאל, ושופך 3 פעמים רצופים על היד ימין. צריך לשפוך בשפע ובפרט בשפיכה הראשונה, באופן שהמים ילכו על כל היד, ישר והפוך, עד מקום

סדר היום כהלכתו

פה

חיבורן לעצם הזרוע, ויש שנוהגים גם כן לסבב את היד הימין בזמן השפיכה בכדי שהמים יתפזרו היטב היטב.

א. יהיה קמצן כששופך מים, אלא שופך בשפע. הטעם הראשון כדי לקיים מצוות הבורא יתברך בשלימות, ושלא ישאר שום מקום יבש בידיים. ועוד זה סגולה לעשירות וכמו שאמרו חכמינו, לכן אם צריך למלאות עוד פעם הכלי כדי לשפוך על היד שמאל, אין בכך כלום, וזה לא כל כך נורא (אמנם כשמחכים בתור, כגון בסעודות גדולות וכדומה וזה גורם להטריח הציבור וההמתנה גדולה. יש להזדרז בנטילת ידים ולא לחפש הידורים על חשבון השני, כמובן יטול הידיים כדין, אבל יזהר לא להכביד על אחרים).

ב. אחר כך לוקח הכלי ביד ימין, ויבדוק שיד שמאל עדיין יבשה, וישפוך 3 פעמים ברציפות כמו בפעם הקודמת. וכשהוא גמר, משפשף הידיים ביחד, ומרים אותם בגובה של הפנים שלו, ומתחיל לברך על נטילת ידיים. ובסוף הברכה ינגב היטב את הידיים באופן שיהיו ממש יבשות, כי מי שאוכל בידיים רטובות כאילו אכל לחם טמא, אמנם לא ינגב הידיים בזמן הברכה, כי כשאדם מברך אין לו לעשות שום פעולה אחרת, וזה שייך בכל ברכה וברכה (ולפעמים קשה מאוד לעמוד בזה, ובלי לשים לב כשהאדם מברך אשר יצר וכדומה, מתחיל לעשות כמה דברים מכח ההרגל. לכן יש "לקשור" (כביכול) הידיים והרגליים בזמן שאדם מברך).

ג. כידוע אין לדבר בין נטילת ידים להמוציא, אבל אם דיבר בטעות, אין צריך לחזור וליטול ידים ולברך. אבל יזהר בזה מאוד, וגם יזהר שלא יסיח דעתו מהידיים, שלא יגעו במקומות מטונפים שאז מתחייב פעם שניה בנטילת ידיים, וכמו כן בזמן האכילה, אם נוגע בנעליים, גרביים וכדו', צריך ליטול ידיו פעם נוספת בלי ברכה.

ד. אם כשנוטל ידיים, ולא הספיק לנגב אותם, ובא ילד שלא נטל ידיים עוד, והוא נוגע בידיים הרטובים שלך, המים האלה מעבירים את הטומאה והם פוסלים לגמרי כל הנטילת ידים. משום כך יש לנגב אותם טוב טוב, ולחזור וליטול ידיים כרגיל ולברך. משום כך כל עוד שלא נגב טוב יש להיזהר לא לגעת באחרים שלא נטלו. אבל אם כבר נגב, וידיו יבשות, אין בכך כלום,

סדר היום כהלכתו

ובפרט שלא יגע במקומות הרגילים להיות מכוסים (כמו רגל, או שערות הראש) וכמו שכבר כתבנו לעיל.

ט. יש להשתדל למעט הזמן בין נטילת ידיים לאכילת המוציא כמה שאפשר, אמנם בסעודות שבת וכדומה, שהרבה נוטלים ידיים לפעמים אין ברירה. לכן יחכה בסבלנות, בלי לדבר, ולהשגיח שידיו לא יגעו במקומות המכוסים.

י. אדם שצריך לשירותים לפני נטילת ידיים, ואם כן כשיוצא מן השירותים יטול ידיו לאשר יצר כרגיל, אבל אחר כך יש קצת בעיה, שהרי כבר טיהר את ידיו על ידי הנטילה הראשונה, ואיך יטול פעם שניה בברכה? העצה הכי נפוצה היום היא, ליטול ידיים פעם ראשונה, לברך אשר יצר, ואחר כך לגעת בשערות הראש ומתחת לכיפה, באופן שמטמא בידיים, ואז מתחייב פעם נוספת, ויכול ליטול ידיים לסעודה כרגיל.

יא. מי שצריך לשירותים באמצע הסעודה, ילך ויטול ידיו ויברך אשר יצר, אמנם אין צריך לחזור ולברך על נטילת ידיים.

יב. בסוף הסעודה, יטול ידיו למים אחרונים, וכאן מספיק מעט מים, ורגילים לומר מים אחרונים חובה. טעם של מים אחרונים הוא מפני סכנת מלח סדומית, יכול להיות שבאוכל מתערב מלח סדומית שמסמא את העיניים, ולכן נוטל ידיו כדי להוריד מלח סדומית מהידיים, אמנם יש שאומרים שהיום לא מצוי מלח סדומית בינינו, ולכן לא מקפידים על מים אחרונים. ואף על פי כן, יש שנהגו לקיים מים אחרונים, וכך ראוי לנהוג.

אחרי מים אחרונים, אסור לאכול ולשתות עד ברכת המזון, דכיון דנטל ידיו גילה דעתו שגמר סעודתו, ואם רוצה לחזור ולאכול נכנס לספק גדול האם צריך לחזור ולברך ברכה ראשונה, לכן אין להיכנס לספק זה, אלא נוטל ידיו, ומברך מיד ברכת המזון. וגם לדבר דברים בטלים בין מים אחרונים לבין ברכת המזון אינו טוב.

יג. קורה שבסוף הסעודה נצרך לשירותים, ואז כשנוטל ידיו זה מוציא אותו גם מנטילת ידיים של שירותים וגם נטילת ידיים של מים אחרונים. אמנם כעת הוא מתחייב בשתי ברכות: אשר יצר, וברכת המזון. מה הוא מברך קודם? מנהג

סדר היום כהלכתו

העולם לברך קודם אשר יצר, ואחר כך ברכת המזון. אחת מן הסיבות לזה היא, שיש חשש גדול שמא ישכח לברך אשר יצר לבסוף.

• אמנם מנהג החזו"ן איש לברך קודם ברכת המזון, והטעם כי ברכת המזון היא מן התורה, ואשר יצר היא מדרבנן. ובדין הוא להקדים דאורייתא לפני דרבנן. אמנם כאמור הואיל ויש לחוש שמא ישכח אשר יצר בסוף, העולם נוהג לברך אשר יצר קודם.

יד. חוץ מנטילת ידיים להמוציא, חכמים תיקנו עוד נטילת ידיים, אבל בלי ברכה, וגם אין צריך ליטול 3 פעמים רצופים על כל יד, אלא יטול כרגיל כמו שהוא נוטל לאשר יצר:

התקנה היא כשטובל אוכל בתוך משקה, יש 7 משקים שמחייבים נטילת ידיים, והם בראשי תיבות: יד שחט דם – יין, דבש, שמן, חלב, טל, דם, (היינו דם דגים שמותר באכילה כששם קשקשים בתוכו), מים.

המקרה הכי נפוץ הוא כשטובל עוגה בחלב או בקפה, צריך ליטול ידיים בלי ברכה אמנם כשאוכל מרק עם שקדי מרק, אין צריך נטילת ידיים, כי אז הרגילות לאכול עם הכף בלבד, ולא עם הידים.

כמו כן אם אוכל חלב עם דגנים, אין צריך נטילת ידיים, אבל תפוח בתוך דבש למשל, כן צריך נטילת ידיים בלי ברכה (ומטעם זה בליל פסח, כשטובלים הכרפס בתוך המי מלח, נוטלים ידיים בלי ברכה). לצערנו דין זה הוא קצת רופף, אפילו בציבור של בני תורה ולכן יש להקפיד בו ביתר שאת ויתר עוז.

סימן יט

דיני ברכות

א. דיני ברכות מרובים המה, וצריך להשקיע הרבה כוחות כדי ללבן וללמוד אותם טוב טוב, בשולחן ערוך ומשנה ברורה. וכבר אמרו חכמים דמי שרוצה להיות חסיד יקיים מילי דברכות, לא נביא לכאן כל הדינים ופרטי הדינים של הברכות, כי החיבור הקטן הזה לא יספיק להכיל את כולם, אלא נשתדל

סדר היום כהלכתו

בסייעתא דשמיא לסכם כמה כללים חשובים השכיחים כל יום, ובעזר השם עליך המלאכה לגמור, וברבות השנים תשלים הידיעות הנצרכות לזה.

ב. הכלל הראשון בזה, לפני שמתחיל כל הברכה, צריך לקחת האוכל או הכוס ביד ימין דווקא, ואז מתחיל לברך בכוונה, ויש לברכה על מה לחול. (מי שהוא איטר יד יקח האוכל ביד שמאל וכמו כן יקח כוס של קידוש ביד שמאל).

ג. צריך לברך בכוונה ובישוב הדעת ודרך כבוד, וכבר אמרו בדרך מליצה יש שבולעים בלי ברכה, ויש שבולעים את הברכה עצמה. וכמה צריך להשתדל לברך מיושב ולאכול ולשתות מיושב, קודם כל כי זה כבוד הברכה לברך אותה בישוב הדעת ולא עומד באקראי, ועוד כי אכילה בעמידה מזיקה לגוף, ונכון שבמציאות בימינו, אין לנו זמן לכלום, לא לוקחים זמן להתיישב ולאכול או להתיישב ולשתות, אבל מה לעשות, צריך לפחות לדעת מה האמת ואיך צריך להתנהג, גדולי ישראל ואנשים מכובדים בתורה, לא שותים בעמידה, וקל וחומר לא מברכים בעמידה, כך כבודו של אדם, כך כבודו של תלמיד חכם.

ד. מי שהשכחה שולטת עליו, ושוכח לברך ברכה ראשונה או ברכה אחרונה צריך לפחות לדעת מה שאמרו חכמים: מי שנהנה מהעולם הזה בלי ברכה כאילו גוזל את הקדוש ברוך הוא ואת כנסת ישראל. למה הוא גוזל את השם? כי כל העולם הוא שייך להשם יתברך, והוא נתן לנו רשות לאכול ולשתות רק בתנאי שנעשה ברכה: לכן בלי ברכה, אין רשות לאכול כלל.

אב"ל למה גוזל כנסת ישראל? וכי לקח ממון מהשני? הביאור בזה, כי כל השפע והחסד שיורד לעולם זה בזכות הברכות, לכן אדם ששוכח הברכה הוא עוצר או ממעט השפע בעולם, ואם כן הוא גורם הפסד גם לאחרים, משום כך הוי כגזל.

ה. כשאדם מוזמן לסעודה, ויש לפניו הרבה מיני מאכלים, במה צריך להתחיל לברך ולאכול?

כ"ל הקדימה הוא מ - ג - ע - א - ש.

מ — מזונות, אם אין לחם בסעודה יש להתחיל בברכת מזונות, כמו עוגיות וקרקרים, או קיגל ירושלמי.

סדר היום כהלכתו

ג. – גפן, יין או מיץ ענבים.

ע. – עץ, בורא פרי העץ, כגון שקדים, פסטוקים.

א. – אדמה, בורא פרי אדמה, כגון קיגל תפוחי אדמה, גזר.

ש. – שהכל, כגון על במבה או מיץ. ועדיף לברך שהכל על אוכל לפני השתיה. ומה שבירך על האוכל שהכל, פוטר את השתיה.

ו. מה נקרא מזונות? יש בעקרון 3 סוגים של מזונות:

- כל מה שהעיסה נילושה בסוכר, או דבש, או מיץ פירות, והטעם מורגש, ואינו טעם של לחם אלא של עוגה. ויש הרבה דוגמאות לזה, כמו בורקס ומלאווה (שטעם השמן מאוד מורגש), וגם רוגלאך וכדומה. בכל הדברים האלה יש לברך מזונות.
- כל דבר שממולא בפירות או בסוכר ונאפה כך, אף שהעיסה עצמה אין בה סוכר ושמן כגון שטרודל או טורט וכדומה.
- כל דבר שהוא דק ופריך, אף שבעיסה אין סוכר ושמן, כגון קרקרים או מצות וכדומה... אמנם במצות במיוחד יש שמחמירים לא לברך מזונות ולא לברך המוציא, אלא לאוכלם דווקא בתוך סעודת לחם, אמנם מי שמברך עליהם מזונות, יש לו על מה לסמוך, כי הרבה פוסקים ספרדים סוברים שיש לברך מזונות.

ז. בזמנינו יש המצאות חדשות כדי להתפטר ממצוות, דהיינו אדם רוצה לחם אבל מתעצל הוא ליטול ידים ולברך אח"כ ברכת המזון. מה הפתרון? אוכלים לחמניה מזונות, והנה מבחינת ההלכה לא פשוט בכלל שיש לברך מזונות, כי בהרבה מקרים הטעם שלהם הוא דומה מאוד לטעם של לחם, והסוכר או השמן לא כל כך מורגשים. אבל גם אם נניח שיש לברך מזונות, אין זה רצון הבורא יתברך שנעשה התחכמויות כדי להתפטר ממצוות. אם אתה רוצה לחם, תאכל לחם רגיל ותיטול ידים ותברך ברכת המזון. אל תחפש טריקים כדי לעקוף רצונו יתברך.

אמנם על פיצה, יש כן לברך מזונות (אם הפת נילושה במיץ פירות), כי כאן לא ניכר שכוונתו להתפטר מן המצוות הואיל ואין בזה צורה של לחם

סדר היום כהלכתו

או לחמניה, וכל זה שאוכל מנה אחת בלבד אבל שתי מנות או יותר יש כבר שיעור של קביעות סעודה ולכן אם יודע מראש שיאכל לפחות שתי מנות יטול ידיו ויברך המוציא וברכת המזון.

ח. כל מאכל שיש בו קמח חיטה, אף שיש רק מיעוט קמח והרוב הוא שאר דברים, ברכתו מזוונות, שקמח חיטה יותר חשוב מכל הדברים האחרים, ולכן למשל אם חטיפים מצופים שוקולד, אבל בתוכו יש וופלה, הברכה היא מזוונות, אף על גב שהרוב הוא שוקולד. וכן כשאוכל קרקר עם איזה ממרח, הברכה היא מזוונות. דלעולם מברכים על העיקר וזה פוטר את הטפל. על קרמבו, מברך גם שהכל, וגם מזוונות.

- אמנם יש חילוקי דינים רבים בזה, שהרי לפי הכלל שהזכרנו מי שאוכל שניצל היה לו לברך מזוונות, דהא יש בו פירורי לחם שהתבשלו בשמן, והרי העולם נוהג לברך שהכל? ובאמת רבי משה פיינשטיין זצ"ל היה פוסק שיש לברך מזוונות, אמנם מנהג העולם לברך שהכל, ודין זה מסובך וקשה להסביר למה, ואין כאן המקום להאריך, אבל הדין הוא שיש לברך שהכל.

- קציצות עוף או בשר, ויש בתוכם קצת קמח, הדין תלוי בזה: אם הקמח הוא בא רק לעבות את הקציצות, שיהיה יותר עבה וקשה, אז הברכה שלו שהכל, דאין הקמח עיקר כאן. אמנם אם הקמח בא לתת טעם טוב, אז הברכה היא מזוונות, וכאמור, חלק זה הוא מהכי מסובכים שבהלכות ברכות, וכתבתי רק הדברים הכי נחוצים.

ט. כל זה בנוגע לברכה ראשונה, שאפילו אם יש רק קצת קמח יש לברך מזוונות, אבל לענין ברכה אחרונה אין לברך על המחיה, אלא אם כן אוכל כזית קמח בתוך הזמן שנקרא כדי אכילת פרס (והוא בין 2 דק' ל- 4 דק', תלוי לפי השיטות). ומנהג בני ספרד צריך דווקא כזית קמח לבד בלי שום דבר אחר.

- ולכן למשל בעוגת שוקולד, שנקרא עוגת שיש וכדומה, יש בו מעט קמח והרבה סוכר וביצים, ואם כן אף על פי שמברכים מזוונות, אין לברך על המחיה, אלא כשאוכל כזית קמח. והרי פרוסה אחת בינונית יש בה כזית,

סדר היום כהלכתו

צא

אבל אין כזית קמח, וכדי שיגיע לכמות של כזית קמח צריך לאכול בין 2 פרוסות או 3 פרוסות בינוניות, וכל זה בתוך 4 דקות, בדרך כלל קשה לעשות את זה, ולכן אם הוא מצליח מברך על המחיה, אבל אם אינו מצליח, מברך לכל הפחות בורא נפשות כשאכל כזית עוגה.

י. שיעור כזית יש בו המון שיטות, והדבר הכי מקובל הוא לומר שכזית זה 30 גרם פחות או יותר. ולכן מי שאוכל קרקרים או ביסקוויטים, בדרך כלל כל קרקר או כל ביסקוויט שוקל כמו 10 גרם, לכן יש להיזהר לאכול 3 קרקרים או 3 ביסקוויטים במשך 4 דקות כדי לברך על המחיה, ואם עובר הזמן, שוב אינו יכול לברך על המחיה, כמובן שיעורים אלה אינם מדויקים, וזה רק השערה בעלמא.

יא. כשאוכל מיני מזונות הרבה כשיעור סעודה, שהוא כמו 240 גרם יש לברך ברכת המזון ולא על המחיה. ואם יודע מראש שהולך לאכול כמות גדולה של מזונות, מראש נוטל ידיים בברכה ומברך המוציא, ובסוף ברכת המזון. אבל אם בהתחלה רצה לאכול קצת, ואחר כך התברר לו שאכל הרבה כשיעור 240 גרם, אף על פי שבהתחלה בירך מזונות לבסוף יברך ברכת המזון.

הדין הזה שייך רק במזונות שהם מאפה תנור, כגון בורקעס או רוגלאך, אבל כשהם מבושלים במים כגון איטריות או קוגל ירושלמי, אפילו אם אוכל הרבה, אינו מברך אלא על המחיה.

יב. והנה כאן אין צריך 240 גרם של קמח בלבד, אלא מספיק 240 גרם סך הכל כדי לברך ברכת המזון. ולכן בורקעס שוקל כמו 60 גרם, ואם כן אם אוכל 4 בורקעס או 3 בורקעס ועוד 2 רוגלאך צריך כבר לברך ברכת המזון אם כן כמה צריך להיזהר בקידוש בבית הכנסת, שבקלות אפשר להתחייב בברכת המזון בלי לדעת, ואדם יברך על המחיה והוי ברכה לבטלה, ולא יצא ידי חובתו משום כך עדיף לאכול דברים אחרים, צריך לדעת שהלכה זו איננה ידועה כל כך, והרבה נכשלים בזה לצערנו.

יג. באמת אם אוכל 240 גרם יברך ודאי ברכת המזון, ואם אוכל פחות מ-180 גרם, יברך ודאי על המחיה. כעת בין 180 ל-240 גרם, זה ספק גדול בהלכה, ואם כן יזהר לא להיכנס בספק זה, משום כך אין לאכול 3 בורקעס שזה ספק,

סדר היום כהלכתו

צב

אלא 2 בורקעס ואז יברך מזונות ועל המחיה, או יאכל 4 בורקעס ואז מברך ברכת המזון.

זמי שאינו מרגיש שביעה אחרי 4 בורקסים מאוד קשה להורות מה עליו לברך: ברכת המזון לכאורה אינו יכול לברך שהרי אינו שבע, וגם לא אכל לחם רק מיני מזונות. על המחיה לכאורה גם כן אינו יכול לברך דסוף סוף אכל כדי שיעור קביעות סעודה. וא"כ הירא את דבר ד' לא יביא עצמו למצב כזה, ובמקום הצורך יש לשאול הבקי כי כל ענין לגופו ויש הרבה פרטי דינים שאין המקום לפורטם כאן.

יד. מי שאכל מנה אחת של פיצה מברך מזונות ועל המחיה, כי הפת נילושה במיץ תפוז או במיץ תפוח, וברכתה מזונות. אמנם יש המפקפקים בזה כי טעם המיץ לא מורגש כל כך, ונראה שהוא אוכל פת ממש. לכן עדיף לאכול ב' מנות של פיצה שאז השיעור הוא כבר 240 גרם, ואז לכתחילה יברך המוציא וברכת המזון.

פו. מי שנטל ידיו ואכל סעודת המוציא, ובתוך הסעודה רוצה לאכול מנה אחרונה כגון עוגה או טורט וכדומה, יש נידון גדול האם ברכת המוציא פוטרת את המזונות או לא. ולכן אם אוכל מאכל שיש בו 3 תנאים של מזונות שזהכרנו לעיל לפי כולם מברך מזונות ודאי, והדוגמא לזה היא וופלה, אם אוכל וופלה במנה אחרונה מברך מזונות, כי בופלה יש לנו 3 תנאים:

- יש סוכר בתוך העיסה.
- זה נאפה ממולא עם שוקולד.
- זה פריך.

אב אם אוכל עוגת שיש עוגת שוקולד או גביע של גלידה, או כל מיני מאפה אחרים שאין בהם 3 תנאים האלה ביחד, ספק גדול האם ברכת המוציא פוטרת אותו ואם כן איך יתנהג בזה?

אז מברך מזונות על משהו לפני נטילת ידים, אבל יזהר שלא לאכול כזית כדי שלא להתחייב בברכה של על המחיה. או אוכל קצת לחם עם כל ביס של

סדר היום כהלכתו

עוגה, או יכוון בפירוש בזמן המוציא שאינו רוצה לפטור כל מיני מזונות, ואז יברך מזונות על המנה האחרונה.

פז. ברכת המוציא פוטרת כל דבר הבא לסעודה כדי לשבוע, אבל כל דבר שהוא למתיקה אינו פוטר, ולכן אם אוכל במבה, סוכריה או מיני פירות צריך לברך הברכה הראויה להם.

- וכמו כן אם שותה יין או מיץ ענבים בתוך הסעודה (לא כשעשה קידוש לפני הסעודה) צריך לברך בורא פרי הגפן.

- והנה מנהג העולם, שברכת המוציא פוטרת גם את המים והמיצים, שאף על פי שלא באו לשבוע, הם חלק ממש של הסעודה, דרכו של מי שאוכל, לשתות גם כן בתוך סעודתו. אמנם חומרא יפה מאוד, ובפרט לבני ספרד, לשתות קצת מים לפני הסעודה, פחות מרביעית (שליש מכוס רגיל) ואז לברך אבל אם אינו צמא כלל, אין לו לברך שהכל; עיין לקמן סעיף ל'. שהכל ולא מברך בורא נפשות. ואז ברכה זו פוטרת כל המים ומיצים שישתה בתוך הסעודה.

- אם שכח לשתות מים קצת לפני הסעודה: יכול לברך על במבה, סוכר, סוכריה, שהכל, ואז ישתה מים. או יברך בורא פרי הגפן על מיץ ענבים וזה גם פוטר מים אחר כך, וכמו שנתבאר מיד בהמשך בעזר השם.

יז. כשם שברכת המוציא פוטרת משאר ברכות, כך ברכת בורא פרי הגפן פוטרת מברכה על המים ושאר מיצים. ולכן אם שתה רביעית (שליש כוס) של מיץ ענבים, ובירך בורא פרי הגפן, ואחר כך רוצה לשתות מים, אין צריך לברך שהכל על המים.

אמנם אם שתה מיץ ענבים פחות מרביעית, זה ספק גדול האם זה פוטר את המים. ואם כן לכתחילה לא יכנס למצב של ספק. מטעם זה כשיש קידוש בבית הכנסת, ומחלקים רק קצת יין, עדיף שלא לשתות אותו, כדי שלא יכנס לספק ברכה על המים (אלא ישמע קידוש ויכוון לצאת, ודי בכך), אמנם אם יש בסעודה במבה או סוכריות יכול לברך שהכל עליהם ולפטור המים. ואז יכול לשתות יין אפילו פחות מרביעית (ועדיף כך, משום חיבוב מצוות קידוש).

סדר היום כהלכתו

יח. מי שאוכל גלידה בתור מנה אחרונה, בתוך הסעודה של המוציא, יש להבחין כאן בשתי סוגי גלידה:

- יש גלידה בלי ביצים, כגון קרח או מיני סורבט, אף שהיא קשה בהיותה קפואה אין לה דין של אוכל אלא דין של משקה, ומן הדין ברכת המוציא פוטרת כל משקה אף שהוא בא לשם קינוח; ולכן אין לברך שהכל עליה.
- יש גלידה עם ביצים, כגון גלידת ווניל או שוקולד, ואז לפי כולם דינה כמאכל ולא כמשקה, והואיל וזה קינוח, לפי כולם מברך שהכל.

יט. אם שותה ליקר שוקולד בסוף הסעודה, ספק גדול אם יש לברך שהכל, ואם כבר בירך על קצת מים לפני הסעודה או על במבה בתוך הסעודה, שוב יכול לשתות כמה שהוא רוצה.

כ. קורה שבסוף הסעודה, שרים ואומרים דברי תורה, או שסתם מפטפטים. אמנם יש להיזהר ולהזדרז לברך ברכת המזון בתוך 72 דקות מסוף האכילה, דזה זמן עיכול, ואם ממתין יותר מזה יש מי שאומר שאין לברך שוב ברכת המזון, ובמקרה שיש אורח וכדומה, והסעודה מתארכת, יש לשים לב לאכול מפעם לפעם חתיכה קטנה של לחם, כדי שלא להישאר 72 דקות בלי לאכול.

כא. מי שטעה ובירך בורא פרי האדמה על תפוח, יצא ידי חובתו. הוא הדין אם בירך שהכל על תפוח דיצא, אבל יזהר לברך כל ברכה הראויה לאותו מאכל, וכבר אמרו דמתוך ברכותיו של אדם ניכר אם הוא תלמיד חכם או לא.

כב. אם בירך בורא פרי העץ על גזר, לא יצא כלל, ויחזור ויברך. ואם בירך שהכל על הכל, אפילו על לחם יצא ידי חובתו בדיעבד.

כג. מי שבירך בורא פרי העץ על תפוח, ואחר כך הוא עוד רעב, ומוציא תפוז מהמקרר, צריך לברך עוד פעם בורא פרי העץ, כי בברכתו הראשונה לא ידע כלל שרוצה גם תפוז, ולכן לא כיוון דעתו על התפוז. אמנם אם בהתחלה בירך רק על תפוח, ורצה לאכול רק תפוח, אבל תפוז היתה מונחת לפניו על השולחן, הואיל ובשעת הברכה ראה את התפוז, הברכה חלה גם עליה, ואין צריך לחזור ולברך עליה גם אם בהתחלה לא רצה לאכול תפוז.

סדר היום כהלכתו

כג. אמנם כשהוא מוזמן אצל אחרים, והוא הדין ילד או אבא שאוכל ממעדנים שהאמא הכינה, סומך דעתו על האמא, ולכן אם בהתחלה הביאה רק תפוח, ולבסוף הביאה גם תפוז, והילד או האבא לא ידע מזה, אין לחזור ולברך על התפוז, כי בשעת הברכה הראשונה, סמך דעתו על כל מה שתביא האמא.

כד. אם בא לאכול סוכריה, ואחז אותה בידה, ונפלה ונאבדה לו לגמרי, אם בא לקחת סוכריה אחרת, צריך לחזור ולברך שוב, דהברכה הראשונה חלה על הסוכריה הראשונה, והואיל והסוכריה נאבדה, הוא הדין דהברכה הראשונה הלכה ל"איבוד". אמנם אם בשעת ברכה ראשונה היו סוכריות אחרות מונחים לידו, אף שלא אחז אותם בידו, כשנאבדה הראשונה, אין צריך לחזור ולברך.

כה. כשיש לפניו תפוחים וענבים, עדיף לברך בורא פרי העץ על הענבים, כי הם חלק משבעת המינים שנתברכה בהם ארץ ישראל הקדושה. אבל אם ממש לא אוהב ענבים, יברך בורא פרי העץ על התפוחים.

סדר הברכות של שבעת המינים הוא לפי הפסוק:

ארץ חיטה ושעורה, וגפן ותאנה ורימון, ארץ זית שמן ודבש. דבש דהיינו דבש תמרים, מה שהכי קרוב למילה "ארץ" הוא הקודם, ותשים לב שכתוב פעמיים ארץ, ולכן הכלל הוא דפרי שקרוב לארץ שני גם כן קודם למי שרחוק מארץ ראשון.

סיכום הדברים:

- חיטה.
- זית.
- שעורה.
- תמר.
- ענבים.
- תאנה.
- רימון.

זה סדר קדימה של הברכות.

סדר היום כהלכתו

כו. אם אוכל אחד משבעת המינים, אינו מברך אח"כ בורא נפשות, אלא ברכה אחת מעין שלוש, והיינו הברכה על העץ ועל פרי העץ.

- אם אכל גם תפוחים וגם ענבים, מברך רק על העץ ועל פרי העץ, ואינו צריך לברך בורא נפשות על התפוחים, כי הברכה זו פוטרת אותם.
- אכל מזונות, פירות משבעת המינים, ושתה יין או מיץ ענבים, מברך על המחיה, על הגפן ועל פרי הגפן, ועל העץ ועל פרי העץ, וכן בחתימת הברכה מזכיר כולם לפי הסדר הזה.

כז. על אורז מברך מזונות ובורא נפשות. (וחומרה טובה לברך מזונות על קרקר וכדומה כי יש מי שסובר שבאורז שלנו יש לברך בורא פרי האדמה, ורק באורז בצורה של דייסה מברך מזונות).

- על פריכיות אורז, מברך בורא פרי האדמה, ובורא נפשות.
- על ציפס תלוי איך זה עשוי: אם זה עשוי מתפוחי אדמה חתוכים, יש לברך בורא פרי האדמה. ואם זה עשוי מקמח תפוחי אדמה יש לברך שהכל, בכל מקרה יש לברר על האריזה מה שכתוב.
- על קורנפלקס, אם זה עשוי מתירס ממש יש לברך אדמה, ואם זה עשוי מקמח תירס יש לברך שהכל. היום רובם עשויים מקמח תירס ולכן יש לברך שהכל, אבל יש לבדוק תמיד באריזה איך עשו את זה.
- יש עוד כמה מיני מאכלים מורכבים מאוד, כגון שהם שעשויים מתערובת של קמח חיטה וקמח תירס, ואי אפשר לתת כלל לכל הדברים, ובכל פעם יש לשאול רב מה הברכה, או לבדוק באריזה איזה ברכה צריך לברך.

כח. על פירה, הדין תלוי: אם הוא מרוסק היטב עד שלא ניכרים חתיכות תפוחי האדמה יש לברך שהכל. אבל אם יש חתיכות ניכרות יש לברך בורא פרי האדמה. ובמנה חמה של פירה, שזה קמח ממש, יש לברך שהכל.

כט. מרק של ירקות מרוסק לגמרי יש לברך שהכל (ועל שקדי מרק יברך מזונות בנפרד. ויש סוג של שקדי מרק העשויים מפירורי לחם אפויים, והברכה עליהם היא המוציא. אמנם הסוג הרגיל היום הם מטוגנים והברכה היא מזונות).

סדר היום כהלכתו

צו

- מרק של ירקות לא מרוסק, והירקות הם ניכרים היטב, יש לברך בורא פרי האדמה על הירקות, ואין צריך לברך שהכל על הרוטב.
- מרק שיש בו רק קניידלעך, מברך מזונות על קניידלך, ושוב אינו מברך כלום על הרוטב. אמנם אם יש גם קניידלך וגם ירקות, זה דין מורכב וצריך לשאול רב.
- מרק ירקות שלמים שיש בו עוף, ברוטב יש גם טעם העוף וגם טעם הירקות, במקרה כזה יש לשאול רב.
- גריסים מבושלים היטב, ברכתן מזונות ועל המחיה.

¶ מי ששותה מים כדי לבלוע תרופה, ואינו צמא כלל, אין לו לברך שהכל נהיה בדברו; אבל אם שותה איזה מיץ או מים בטעם, אע"פ שאינו צמא, צריך לברך שהכל. וכמו כן מי ששותה מים קרים ונהנה מהקרירות שלהם אף שאינו צמא, מברך שהכל.

¶ מי ששותה קפה או תה חמים, אינו מברך אחריהם בורא נפשות וכמו כן מי שאוכל גלידה לא מברך אחריה בורא נפשות. הטעם לזה, כי הדרך במאכלים האלה הוא לאכול ולשתות לאט לאט, ואם כן אינו אוכל השיעור המחייב ברכה אחרונה בתוך הזמן שנקרא כדי אכילת פרס (בין 2 ל-4 דקות, לפי השיטות), ומשום כך לא מתחייב בברכה אחרונה.

בענין שינוי מקום

ב. מי שבירך מזונות או המוציא, צריך להקפיד ביותר לברך ברכה אחרונה באותו מקום שאכל; ואף אם יצא משם והלך למקום אחר, צריך להתאמץ ולחזור למקומו הראשון.

אמנם אם ממשיך לאכול במקום החדש, לפחות כזית יכול לברך ברכה אחרונה במקום החדש. (וכל זה בתנאי שבזמן ברכת המוציא או מזונות, כבר חשב לגמור סעודתו במקום אחר.)

מי שבירך שהכל או בורא פרי העץ או בורא פרי האדמה, אם הלך למקום אחר, יוכל לברך ברכה אחרונה שם, ואינו חייב לחזור למקומו הראשון.

סדר היום כהלכתו

צה

אמנם הוא כן מפסיד את הברכה הראשונה, והיינו אם הוא רוצה להמשיך ולאכול במקום השני, יצטרך לחזור ולברך ברכה ראשונה. ודוגמא הכי נפוצה היא, מי שאוכל איזה סוכריה או לועס מסטיק בתוך הבית, ואחר כך יצא לרחוב, צריך להוציא מהפה מה שיש לו (כי צריך לברך בפה ריק), ואז לחזור ולברך ברכה ראשונה.

ומי שאכל גם מזונות וגם שהכל למשל, הואיל ואכל מזונות שדינו כסעודה חשובה וקבועה, אף כשיצא לחוץ לא הפסיד את מזונות ולא את השהכל; ואפילו אם הוא ממשיך לאכול רק מהשהכל במקום השני, אין צריך לחזור ולברך ברכה ראשונה.

תם ולא נשלם שבת לאל בורא עולם

הלכות שבת קודש

סימן א

דיני ערב שבת - קידוש - כבוד שבת ועונג שבת

א. מצוה גמורה להשלים כל הפרשה שנים מקראות ואחד תרגום. עיקר זמנה ביום שישי. אמנם יכול גם לחלק אותה לכל ימות השבוע כדי שלא יהיה עומס עליו. יש להקפיד שלכל היותר יגמור אותה לפני סעודה שניה של שבת. אמנם בדיעבד אם לא הספיק, יכול להשלים אותה עד יום שלישי של השבוע הבא.

ב. מדיני כבוד שבת יש מצוה להתרחץ לכבוד שבת. וכמו כן יש ענין גדול ללכת למקוה (אם אפשר עדיף אחרי חצות היום אבל אין זה לעיכובא), כדי לקבל שבת בקדושה ולסלק ממנו כל הטומאות שאדם יכול לטמא את עצמו במשך ימי השבוע.

כמו כן יש מצוה ליחד בגדים מיוחדים לשבת, כובע מיוחד, נעלים מיוחדות, וחליפה ומכנסיים, שכולם יהיו קצת יותר יפים משל ימות החול.

מנהג בני הישיבות ללבוש גם עניבה בשבת, ואף שאין כאן שום חובה וזה לא מוזכר בשום מקום, אמנם הואיל וזה נכנס במסגרת של הישיבות, וזה הלבוש המקובל, אין לשנות כלום מסדרי הישיבה.

ג. יש כאן מוסר גדול שצריך להתעורר בו, ולהתבונן במצוות שהקב"ה "מכריח" אותנו לעשות. יש פסוק בתהילים "ולך השם חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו", וזה פלא, הרי לשלם שכר על עשיית מעשה זה נראה על פי דין ולא מתוך מידת החסד? אמנם כשנבין שהרבה הרבה מן המצוות לא דורש מאיתנו כמעט שום מאמץ, ואדרבה, יש בהן הנאה גמורה, ואף על פי כן מקבלים שכר

סדר היום כהלכתו

זה לא חסד? כשאדם אומר לבנו אם אתה אוכל את העוגה תקבל סוכריה הרי להתרחץ זה דבר טבעי, וכולם עושים את זה ואפילו הגויים, ומה עוד שיש הנאה מרובה להיות נקי ורענן ובפרט בימות הקיץ, ועל זה אמר הקב"ה תקבל שכר, תתלבש בבגדים יפים ותקבל שכר, תעשה עונג שבת, וגם תקבל שכר גדול.

ד. מצוה גדולה לכבד את השבת בהכנות לשבת, או לעשות קניות לצורך שבת (ומה טוב לומר לשם כבוד שבת) או להכין את האוכל או לעזור בנקיון הבית. חוץ ממה שיש כאן מצות כיבוד אב ואם, שבחור עוזר להורים שלו בהכנות, יש גם מצוה לכשעצמה לטרוח בעצמו להכין השבת, ולא להפיל הכל על אחרים, קל וחומר אחרי החתונה שלך, יום ערב שבת הוא יום קצת מתוח מרוב ההכנות, ויש בזה חסד גדול לעזור לאשה להתכונן כנאה וכיאה לשבת קודש, ולהספיק להדליק הנרות כמה שיותר מוקדם.

כבר למדת במסכת קידושין (מ"א.) שאפילו אמוראים גדולים טרחו בעצמם להכין צרכי השבת.

ה. ומאידך גיסא, הואיל וימי שישי – שבת הם יותר קדושים משאר ימות השבוע, גם כח הטומאה גובר בו. ומשום כך מורגש רפיון גדול בלימוד התורה גם בישיבות הקדושות, והרי בדרך כלל אין כ"כ עול ההכנות על הבחורים, ואף על פי כן טומאת הבטלה גוברת עד למאוד. ותמיד גדולי העולם הזהירו על זה שבמצב כזה אדם עלול להפסיד כמעט שליש מימי חייו. אם הוא לומד רק חמישה ימים בשבוע, ויומיים הוא מתבטל, הרי כל שבע שנים איבד ממש שנתיים לריק, וימי שנתינו שבעים שנה, א"כ הולכים לאיבוד עשרים שנות חיים. על כן כמה עלינו לעשות חיזוק מיוחד ביומיים אלו.

והנה בשבת, גילו לנו חכמים שאדם "כבד" מריבוי אוכל, וקשה עליו ללמוד לימוד חדש, וגם בימי קדם היו מקדישים יום זה לחזרות. לכן כמה טוב להשתדל לחזור על כמה דפים במסכתות שכבר למדת. מסופר על רבי משה פיינשטיין שכל שבת למד חלק ממסכת שבת, ובכל שנות חייו הספיק לגומרה אלף פעם. אם הגוף מתענג כ"כ מהאוכל שבת, הנשמה יתירה מתענגת רק מהתורה שאדם לומד ביום זה, וגם מהתפילות. אמנם הואיל והקושי באמת

יותר גדול, קבע רבינו הבן איש חי ששעה אחת בלימוד בשבת שוה לאלף שעות לימוד בחול.

ן. יש מצוות עשה מן התורה לזכור את השבת, מצוה זו מתבצעת ע"י הקידוש של ליל שבת (ויש אומרים גם ההבדלה). ולכן כשאדם עושה קידוש או שומע הקידוש יכוון לקיים מצות עשה של זכור את יום השבת. ומשעה שקיבל עליו את השבת, או בבין השמשות, אין לטעום כלום עד שיקדש.

וכמו כן בבוקר אין לטעום כלום לפני שהוא מקדש, אמנם כאן הקידוש הוא רק מדרבנן ולא מדאורייתא, ואף על פי כן לפני התפילה מותר לשתות קפה או מים, אבל אחרי התפילה חל עליו חובת קידוש, ולכן אסור לטעום כלום עד שיקדש.

ז. אין קידוש אלא במקום סעודה, ולכן כל פעם שמקדש או שמיד אוכל לחם בשיעור כזית, או לפחות כזית מזוונות, וא"כ בקידושים שנערכו בבית הכנסת, יש הרבה חטיפים וממתקים, יש קודם כל להיזהר לאכול כזית מזוונות, דבלי זה לא יצא ידי חובתו.

ובפסח שאין מזוונות, ישתה רביעית יין או מיץ ענבים (והמקדש שכבר שותה רביעית לקידוש, ישתה עוד פעם רביעית).

מי שמקדש או מבדיל, צריך לשתות לפחות רביעית, או רוב רביעית.

ח. מצוה לאכול שלוש סעודות בשבת, וסעודה הכוונה לחם, ויזהר לאכול כזית לחם, ואם הוא יכול עדיף לאכול כביצה (60 גרם, כשתי פרוסות חלה) כדי לצאת לכל השיטות, וגם סעודת מלווה מלכה יש לאכול כזית או כביצה.

ומעיקר הדין, בסעודה שלישית אפשר גם במיני מזוונות או סוגי פירות. אמנם כבר נהגו בני תורה להקפיד על המוציא דווקא, ומה עוד שבמצוה זו יש סגולה מיוחדת להינצל מחבלי משיח, גם מלווה מלכה אפשר במיני מזוונות.

ט. מי שמברך המוציא יקח ב' חלות שלימות בידו, ויחזיק אותם בכל עשר אצבעותיו. בליל שבת יפרוס את החלה התחתונה* ובשבת ביום יפרוס

---

* ויקפיד לקרב את החלה התחתונה אליו יותר מהחלה העליונה.

סדר היום כהלכתו

קב

מהחלה העליונה, ויכסה אותם במפה בזמן הברכה, זכר למן שהיה מכוסה בטל.

י. דיני הזכרת רצה בברכת המזון כבר נרשמו לעיל, ונזכרים כאן בקיצור: אם שכח רצה בסעודת הלילה או בסעודת היום יחזור לתחילת ברכת המזון, ובסעודה שלישית לא יחזור, כי כאמור אפשר במיני מזונות או פירות.

ואם שכח רצה, ועדיין לא התחיל את הברכה הרביעית (ברוך אתה השם... לעד הא - ל...) יגיד את הנוסח שמודפס בסידורים ואז אין צריך לחזור לראש; אבל אם כבר התחיל הברכה הרביעית חוזר לראש.

יא. יש להיזהר להתחיל סעודה שלישית לפני שקיעה, כי אחרי השקיעה אסור לטעום כלום עד ההבדלה. ואם התחיל לפני השקיעה מותר לאכול כל מה שרוצה עד ברכת המזון ואחרי ברכת המזון לא יטעום עד הבדלה.

יב. יש להקפיד לענג את השבת, (שבת קי"ח.) לאכול מאכלים הערבים לו, דגים ובשר... ואף על פי שהאדם נהנה מזה, ינסה לכוון שעושה זה לכבוד השם יתברך, ולכבוד השבת ולא רק לכבוד כריסו. אמנם ענין זה קשה לקיימו, כי סוף סוף אדם חושב על הנאת עצמו, ולכן לפחות יכוון שכעת רצונו יתברך שהוא יהנה ויתענג.

בכ"ד עונג שבת, יש גם ענין של שינה ובפרט ללומדי תורה השוקדים על תורתם כל השבוע, עליהם נאמר שינה בשבת תענוג. וכמובן יש גם שינון בשבת תענוג, וכמה מאושר האדם שמרגיש עונג בלימוד שלו.

וא"ל שעסוקים בעבודתם כל ימות השבוע אף שהם עייפים גם כן יקפידו להקדיש יותר זמן ללימוד התורה בשבת וזה יחשב להם כאילו למדו תורה בזמן עבודתם, דאדם שמקדיש רוב זמנו הפנוי ללימוד התורה גם כשהוא אנוס לטרוח לפרנסתו יחשב בשמים כאילו למד תורה בשעות אלה, דהא גילה דעתו שרצונו ללמוד תורה כל מה שיכול ולכן גם מתי שלא יכול יחשב לו כאילו למד גם כן.

סדר היום כהלכתו

קג

יג. בכלל העונג, שיהיה אוריה טובה בבית, ומצב רוח טוב, ומשו"כ למשל אסור לבכות בשבת. וכמה אנשים גדולים שלא עלינו נפטרו להם איזה קרוב בשבת התאפקו שלא לבכות בשבת.

אמנם גם כאן יצה"ר יש לו מילה שלו, וימי שישי ושבת הם מלאים הזדמנויות של מריבות וכעסים ועצבנות, לכן לפחות ידע ויזהר שכך טבען של דברים, וישמור נפשו שלא לבוא לידי כעס אף אם הוא צודק (כי אם הוא לא צודק, מה לו לכעוס?) כי כל הכועס כאילו עובר ע"ז.

יד. כשיש קידוש בבית הכנסת יש בו מכשולים שכן תורה צריך ללמוד ולהיזהר. אם הוא טועם מהכוס של הקידוש, בדרך כלל ישתה פחות מרביעית יין, ובמקרה הזה יש ספק גדול בהלכה האם יכול לברך שהכל על מים או מיץ. ולכן יברך שהכל על במבה או לא ישתה כלל יין ומיץ ענבים.

עוד מכשול גדול, כשיש מיני עוגיות ובורקסים למיניהם, אדם עלול לאכול כמות של שלוש ביצים או ארבע (בין 180 גרם לבין 240 גרם שזה שיעור המחייב ברכת המזון), ובלי לשם לב מתחייב בברכת המזון מן התורה ולא מברך אותה אלא רק על המחיה, לדוגמא, מי שאוכל 4 רוגלאך או 4 בורקעס יש כבר כמות המדוברת לעיל. ונראה שמטעם זה נהגו להביא קוגל ירושלמי, דמכיון שלא אפוי בתנור אלא רק מבושל במים אין על זה הגבלה הנאמרת ולעולם יברך על המחיה גם כשאוכל הרבה, (כבר הזכרנו דינים אלה לעיל).

טז. כאמור במוצאי שבת אחרי ברכת המזון, אין לאכול ולשתות עד שיעשה הבדלה. וכמו כן אין לעשות שום מלאכה עד שיבדיל אף שכבר חל הלילה מזמן. ואם רוצה לעשות מלאכה לפני ההבדלה אחרי צאת הכוכבים, יאמר ברוך המבדיל בין קודש לחול, וכל זה בלי שם ומלכות, ואף על פי שמותר אז במלאכה, אסור באכילה ושתיה עד ההבדלה.

טז. אם לא שמע הבדלה במוצאי שבת, יכול וחייב להבדיל עד יום שלישי, אבל אז לא צריך בשמים ולא אש.

יז. סדר מוצאי שבת. אם זה זמן של קידוש לבנה, עדיף לעשותה במוצש"ק במנין, אבל בחורף יזדרז לעשותה גם בימות החול, שמא יהיה מעונן

סדר היום כהלכתו

במושצ"ק. יש מנהג יפה לומר פסוקי ברכה אחרי ההבדלה המודפסים בסידור, וזה מתחיל עם הפסוק ויתן לך אלוקים. טעם המנהג הזה לחזק האמונה שהשבת היא מקור הברכה לכל השבוע, ומי ששומר שבת לא מפסיד פרנסה בשביל זה, ואדרבה מביא על עצמו שפע ברכה, וכמו כן יש תפילה מאוד וותיקה שמתחילה ברבון כל העולמים, ומבקשים מהקב"ה שיפתח לנו כל שערי שמים, מקור התפילה זו בגמרא בירושלמי.

- יזהר לכבד את השבת גם ביציאתו, וללוות את המלכה בכבוד. לכן יסדר את שולחנו לסעודת מלווה מלכה, חשוב לאכול פת ולחם, ואם אי אפשר לפחות כמה מיני מזונות ומתיקה. מדרך העולם שיש רפיון גדול במצוה זו, ובפרט בשבתות הקיץ שהשבת נגמרת מאוחר, וגם שבעים ומדושנים מעונג מאכלי השבת, קשה להקפיד על מצוה זו. ואף למי שיש תאבון בריא ואוהב לאכול, הואיל והוא מצווה ועושה, יש לו "התנגדות" וקושי לקיים מצוה זו, לכן אין ספק שהיא בגדר מת מצווה, ומי שזוכה לקיים אותה כתיקונה עושה ממש תחיית המתים למצוה זו.

יח. במושצ"ק, טבע האדם להיות עייף מרוב מאכל, וגם קצת במצב רוח לא טוב, הרי הנשמה שלו הלכה וזה קצת מוריד את המרץ. אמנם השריש בנו מרן החזון איש דהכל הולך אחרי ההתחלה, ומושצ"ק זה הרי תחילת השבוע, לכן אם מתגבר על היצר הזה, ומצליח להשקיע עצמו בתורה, זה שופך כח תורה אדיר לכל השבוע, ובפרט בשבתות חורף שהלילה ארוך, יש להתכוון כדי שיהיה לו כח מרץ ורצון לעמול בתורה. על אותו כיוון, אמר החזון אי"ש כי גם ראש חודש הוא תחילת החודש, ולכן צריך זהירות יתירה לנצל יום זה בתורה ותפילה, ואז אם ההתחלה טובה כל החודש יימשך בטוב ובנעימות, בנעימות של תורה בעזר השם, (והוא הדין בראש השנה כמוכן).

יט. מבואר בגמרא, דבמושצ"ש טוב לשנות כוס מים חמים כגון קפה או תה, ולומר מים חמים במושצ"ש מלוגמא. הטעם בזה כי כל שינוי מביא קצת חולי, והרי בשבתות אוכלים הרבה, וזה מקשה על העיכול, וביום ראשון יש תחושה של עייפות וכבידות. מסרו לנו חכמים שכוס מים חמים היא מלוגמא, והיינו רפואה לקצת חולי הזה, והוא הדין שפת חמה במושצ"ש היא

קה

סדר היום בהלכתו

מלוגמא, אבל לא חמה יותר מדאי כי הרי אדרבה אמרו חכמים שזה מזיק לבריאות.

ב. יזדרז לקפל הטלית שלו במוצ"ש מיד כשחוזר הביתה, דכידוע אין לקפל הטלית בשבת כי הקיפול מועיל לבגד כמו ליבון (יש מי שמקפל אותו בשבת הפוך מהרגיל, אמנם עדיף להימנע מזה), ולכן הטלית מונחת באופן קצת בזוי, משו"כ יזדרז לקפל מיד במוצ"ש. ויש אומרים שזה גם סגולה לשלום בית (שהמנהג שהכלה תקנה הטלית לחתן).

סימן ב

הלכות בישול

א. בדרך כלל יש לחלק בין דבר יבש לדבר לח. נפסק להלכה דדבר יבש שכבר התבשל שוב אין בו שום איסור בישול, והכלל הזה נקרא אין בישול אחר בישול. ולכן אם יש חתיכת דג סלומון מבושלת (בלי רוטב), או קוגל או חלה, ואדם רוצה לחמם אותם בשבת אין כאן שום איסור בישול, אמנם לא יניח אותם ישר על הפלטה של שבת אלא רק עם ההפסקה, כגון על סיר אחר, ובעזר השם בהמשך נבאר למה אסור להניחם ישר על הפלטה. והטעם שנפסק שאין בישול אחר בישול בדבר יבש הוא משום שהבישול השני לא מביא שום שינוי במאכל עצמו, ורק מחמם אותו במקצת. אמנם האוכל בעצמו לא משתנה על ידי בישול שני כלל.

ב. אמנם קיימא לן שיש איסור בישול אחר אפיה, והיינו דבר שהיה אפוי בתנור אסור לבשל אותו שוב, אפילו דבר יבש, הדוגמא הקלאסית לזה היא פרורי לחם שנפלו בתוך הצלחת, שאין לשפוך עליהם מרק חם או תבשיל אחר חם עליהם. מה הטעם? הרי לחם אפוי בתנור בלי מים, וכעת ששופך מים חמים עליו, משתנה כל מהותו וטעמו של אותו לחם, ולכן אמרינן שיש איסור בישול אחר אפיה, דאפיה היא בלי מים, ובישול הוא עם מים, והבישול משנה את מהות האוכל האפוי ולכן יש איסור גמור ומשום כך יש להיזהר מאוד לנקות כל הפירורי לחם מעל הצלחות לפני שהאמא תשפוך לשם את המרק החם.

סדר היום כהלכתו

אמנם גרעיני קוסקוס שהם כן מבושלים, אין בעיה לשפוך עליהם מים חמים, ואין בישול אחר בישול בדבר יבש.

ג. וכאן יש לשאול, אם יש איסור בישול אחר אפיה, למה מותר להניח חלה על הפלטה לחממה? (והיינו לא ישר על הפלטה וכנ"ל) התירוץ הוא שחממום על הפלטה אין בזה שום מים, ואינו מוגדר כבישול אלא כאפיה בלבד, לכן מותר להניח חלה על הפלטה.

ד. יש עוד סוג של בישול והוא נקרא טיגון, הטיגון הוא בשמן והבישול במים. אף על פי שאין זה בדיוק אותו דבר, קבעו חכמים שאין איסור בישול אחר טיגון, דסוף סוף מאוד דומים זה לזה, הדוגמא הנפוצה בזה היא שקדי מרק, שהם מטוגנים בשמן, הואיל ואין איסור בישול אחר הטיגון, לכן מותר לשים שקדי מרק בצלחת, ולשפוך עליהם מים חמים.

- אמנם יש להיזהר, שיש סוג של שקדי מרק שהם אפויים, ובפרט אלה העשויים מפירורי לחם אמיתיים. וא"כ בהם יש איסור בישול אחר אפיה, וממילא אין לשפוך המרק עליהם בצלחת, אמנם אחרי ששפך מרק בצלחת, מותר לשים בה שקדי מרק בתנאים מסויימים וכמו שנבאר בהמשך ברצות השם.

- בשבת פסח, יש לנקות כל פירור מצה מעל הצלחת לפני ששופך עליהם מרק, כי מצה זה דבר אפוי ואמרינן שיש איסור בישול אחר אפיה. ואם כבר שפך מרק, מותר לשים בה מצה בתנאים מסויימים כמו שנבאר אם ירצה השם (והיינו למי שנוהג לאכול פת שרויה).

ה. דבר לח שונה לחלוטין מדבר יבש, דנפסק להלכה שיש איסור בישול אחר בישול בדבר לח. וטעם גדול יש בדבר: הרי דבר יבש שמתבשל יש בזה ב' נקודות: האוכל מתחמם, האוכל נהיה ראוי לאכילה ע"י הבישול. והיינו דאי אפשר לאכול בשר חי וצריך לבשל אותו, לכן דבר יבש שנתקרר, אף על פי שמאבד את מעלת החימום שלו, אינו חוזר להיות חי. בשר מבושל קר כן ראוי לאכילה, ואינו דומה לבשר חי, לכן בדבר יבש אמרינן אין איסור בישול אחר בישול, כי הבישול הראשון עדיין קיים, והבישול השני לא מוסיף כלום. לעומת זאת דבר לח שמתבשל, כגון סיר מים על האש, כל הבישול של המים הוא אך

סדר היום כהלכתו

קז

ורק החימום שלו, לכן ברגע שזה מתקרר, נאבד כל הבישול וכאילו לא היה בישול כלל, והרי המים החמים שנתבשלו ואחר כך נתקררו דומים מאוד למים שאף פעם לא נתבשלו, משום כך אמרינן שיש איסור בישול אחר בישול בדבר לח, דמכיון שהבישול הראשון התבטל, הבישול השני יש לו השפעה גדולה, ולכן אסור מן התורה.

ו. אמנם יש בזה הבדל בין אשכנזים לספרדים, והיינו דאצל בני הספרדים אם המים אינם בשיעור יד סולדת (שהוא כמו 40 מעלות) אלא פחות מזה, יש בהם איסור בישול. אבל אם הם בשיעור של יד סולדת ומעלה אין בהם איסור בישול, ולכן מותר להחזירם על הפלטה (לא באופן ישיר, וכל זה רק אם יתקיימו כל התנאים של היתר חזרה וכמו שיבואר בהמשך בעזרת ד' יתברך) אף שיעלו לחום של 100 מעלות. אמנם אצל בני אשכנז אינו כן, אלא אפילו אם החום ירד פחות משיעור של יד סולדת, כל זמן שמוגדר עדיין "חם", אין איסור בישול אחר בישול. ונמצא שהם מקילים יותר בזה, אמנם כאמור המנהג שלנו להחמיר טפי, ואין לשנות.

ז. דוגמא אחת מאוד חשובה, מי שרוצה להכין כוס קפה, ושופך מים חמים בתוך כוס, אם הכוס רטובה הרי אותן טיפות יתבשלו על ידי המים החמים, ולכן יש לנגב טוב טוב את הכוס לפני השימוש. והוא הדין אם כבר הכין כוס קפה אחד, ונשאר קצת טיפות בכוס, אף שאותן טיפות היו כבר חמות וכבר נתבשלו, מכל מקום הואיל ונתקררו יש איסור בישול אחר בישול, ומשום כך כל כוס וכוס ינגב היטב.

והוא הדין בצלחת מרק, אם שפך מרק בצלחת ואכל אותה, וכעת מביא עוד פעם מהסיר החם ורוצה לשפוך שוב בצלחת, השיריים שבצלחת כבר נתקררו וכעת הולך להתבשל שוב, לכן יש לנגב היטב.

ח. בהלכות בישול, חשוב להבחין בין שלוש סוגי כלים, ואז נבין היטב את כל ההבדלים בהלכה שיש ביניהם:

כלי ראשון – הוא הכלי שהיה עומד על האש, והסירו אותו. הדפנות שלו הן חמות מאוד ולכן אמרו חכמים שהכלי ראשון מבשל. ואסור לתת בתוכו שום דבר. אין להוסיף מלח או תבלין או מים בתוך הסיר ישיר. אמנם אם מפחד

סדר היום כהלכתו

שהסיר ט'שולנט יתחמם יותר וישרף, לפי מנהג בני ספרד הוא יכול להכין מראש סיר קטן של מים חמים מבעוד יום על הפלטה, ואז במקום הצורך יסיר סיר של הט'שולנט מעל הפלטה ויחזיק אותה בידיים, ומישהו אחר יקח סיר מים חמים וישפוך אותם לאט לאט לתוך הט'שולנט. והטעם של ההיתר כאן, דהמים החמים הם כבר בדרגת חום גבוהה שלהם, ואם שופך אותם בתוך הט'שולנט לא יוסיפו להתבשל כלל, אמנם לא לקחת מים קרים או פושרים ולשפוך לתוך הסיר, כי כלי ראשון מבשל.

זמה שכתבנו לשפוך לאט לאט, היינו משום שאם הוא שופך מהר הוא כאלו שהוא עושה הגסה בתוך הסיר, וחכמים אסרו להגיס בתוך הכלי כראשון, כי הגסה מקרבת וממהרת הבישול. (הגסה היינו לערבב הסיר עם הכף).

כ"י שני – כשהוא שופך מהסיר לתוך הצלחת, או מהקומקום לתוך הכוס, הדין של הצלחת או הכוס הוא כלי שני. כלי שני אינו מבשל, כי הדפנות שלו קרות וצוננות, ואם כן התבשיל או המים מתקררים על ידי הדפנות, ודבר שמתקרר אינו יכול לבשל דברים אחרים. מטעם זה מותר להוסיף מלח בתוך הצלחת, ומותר להוסיף סוכר או קפה בתוך כלי שני שמכיל מים.

אמנם יש דברים שמוגדרים כקלי הבישול, דברים מאוד קלים להתבשל והם מתבשלים אפילו בכלי שני, ולכן אין היתר לתת דברים קלי בישול בתוך כלי שני, דוגמא חשובה לזה היא עלי תה שהם קלים לבישול, ולכן אין לתת אותן אפילו בכלי שני. וגם תבלינים אין להוסיף בצלחת, הטעם יתבאר בהמשך, אבל מלח מותר.

כ"י שלישי – כששופך מכלי שני לתוך כלי אחר, יש לו דין של כלי שלישי, ובתוך כלי שלישי יש להתיר אפילו קלי בישול. א"כ באופן עקרוני יהיה מותר לתת עלי תה או שקית תה בתוך כלי שלישי, ואף על פי כן לא עושים את זה כי בשקית תה יש גם איסור בורר, שהמים מוציאים את התמצית דרך הרשת, ולכן המנהג הוא שלא להכין תה בשבת כלל ועיקר, אלא מערב שבת, וכמו שנתבאר בהמשך בסיעתא דשמיא, ומרן החזון איש הוסיף בזה שיש סוג של דברים שהם מאוד קלים להתבשל, וצריך לאוסרם אפילו בכלי שלישי וקשה לתת הגדרה ברורה בזה, ויש לעשות שאילת רב!

סדר היום כהלכתו

קט

פ. דין של מצקת – לכאורה כשאדם לוקח ט'שולנט דרך מצקת ושופך בצלחת, המצקת היא כלי שני והצלחת היא כלי שלישי, אמנם אין הדבר כן, דהא כשמכניס המצקת בתוך המרק או הט'שולנט, גם הדפנות שלה מתחממות (ובפרט כשמשאיר את המצקת הרבה זמן בפנים), ולכן נכון מאוד להחמיר ולהחשיב המצקת ככלי ראשון, ואז הצלחת ככלי שני. ואם כן שוב אין היתר להוסיף תבלינים בצלחת, הואיל והם מקלי בישול.

י. והנה יש הלכה חשובה שלא הרבה מכירים אותה, והוא דנכון שמה שיש בצלחת דינו ככלי שני, אבל כשיש גוש גדול יחסית כמו תפוח אדמה (או חתיכת בשר), החוש מרגיש שתפוח אדמה נשאר מאוד חם, כי טבעה לשמור חום בתוכה הרבה זמן, ולכן יש לה דין של כלי ראשון אף על פי שהיא בתוך כלי שני, ולכן יזהר שלא לקרב פירורי לחם וכדומה ליד אותו תפוח אדמה, כי אז היא תבשל את הפירורין, ויש איסור בישול אחר אפיה. מטעם זה אין לתת תבלינים בצלחת, כי יש דבר גוש שדינו ככלי ראשון. (וצריך לדעת שגם אורז ודוחן דינם כגוש).

יא. הכנת כוס קפה – יקח כוס נקי ונגוב וישפוך מים חמים לתוכו מן הקומקום, יקח כוס שני וישים בו סוכר וקפה כפי טעמו, ואחר כך ישפוך מן הכוס הראשון אל הכוס השני, זה האופן הכי מהודר להכין כוס קפה.

במקרה שצריך להכניס הכוס בתוך סיר מים חמים, אותו כוס דינו ככלי ראשון שהרי הוחמו הדפנות שלו, לכן ישפוך ממנו מים חמים לתוך כוס שני ריק ונגוב, וישים סוכר וקפה בתוך כוס שלישי, ואז ישפוך המים מהכוס השני לכוס השלישי.

יש להשתמש בשבת רק בקפה נמס, ולא בקפה שחור טורקי, כי הקפה הזה לא עבר כמעט שום תהליך של בישול, ולכן יש חשש בישול גדול בהכנתו.

יב. הכנת תה – אסור להכין תה בשבת משתי סיבות: קודם כל עלי תה הן בגדר קלי בישול, ולכן מתבשלים אפילו בכלי שלישי. וחוץ מזה יש איסור בורר כי השקית תה משמשת כמו מסננת, שמוציא התמצית ומשאיר את העלים.

סדר היום כהלכתו

לכך מערב שבת יקח כוס מים חמים ויכניס בו כמו ד' או ה' שקיות תה, וימתין עד שהתמצית יצא החוצה. ויזהר בזה להוציא כל השקיות לפני שבת, כי אם לא מוציא אותן, שוב יתקל באיסור בורר בשבת.

יג. אין להכניס ביסקויט בתוך כוס קפה שנמצא בכלי שני, כי יש איסור בישול אחר אפיה, ומעיקר הדין אם הכוס קפה הוא כלי שלישי זה מותר. אמנם כבר הזכרנו שהחזון איש מחמיר גם בזה.

יד. טבליות או אבקת סוכרזית לא עברו תהליך בישול אלא תהליך אפיה, ולכן אין להשתמש בהם בשבת לתוך מים חמים כי אז יש איסור בישול אחר אפיה (ואפשר שהיום יש כמה סוגים שכן עברו תהליך בישול, וצריך להתעדכן בזה, ואין לי מידע מסודר בענין זה).

סימן ג

פרטי דיני השימוש בפלטה ובבלעך

א. מדין תורה אין שום איסור להשאיר סיר מערב שבת לא מבושל על אש מגולה באופן שהיא מתבשלת מאליו בשבת. והטעם הוא כי לא עושה שום מעשה הואיל והנחת הסיר על האש נעשתה בערב שבת, והבישול נעשה לבד.

אמנם חכמים עשו תקנה ואסרו להשאיר סיר לא מבושל על גבי אש מגולה, כי חששו שמא יראה שהתבשיל לא יהיה מוכן ויבוא לחתות בגחלים והיינו להגביר חום האש כדי למהר הבישול, ואז יעבור על איסור מבעיר, איסור זה מכונה בשם איסור שהייה.

ב. אמנם אם התבשיל כבר הגיע לשיעור מאכל בן דרוסאי, שהוא כשליש בישול, שוב לא אסרו חכמים להשהותו על אש מגולה, והטעם דהואיל וכבר נאכל על ידי הדחק שוב לא חששו שיבוא להגביר האש. בן דרוסאי היה גנב מפורסם שהיה מתחבא והיה אוכל מהר כדי שלא להיתפס, לכן היה אוכל מאכל לא מבושל כל צרכו אלא מבושל במקצת וראוי לאכילה בדוחק (מסכן,

סדר היום כהלכתו

קיא

כמה סבל בחיים, אבל מי אמר לו להיות גנב?). חכמים השתמשו בשיעור זה כדי לקבוע מה הבישול המינימלי שהופך את המאכל להיות ראוי לאכילה.

החזון-איש מבאר איך לשער שלישי בישול: אם זמן הבישול הוא בדרך כלל שלוש שעות, אחרי שעה התבשיל כבר ראוי לאכילה ע"י הדחק, ולכן מי שרוצה להשאיר סיר על אש מגולה, יזהר מאוד לבדוק שהגיע לשיעור בישול של מאכל בן דרוסאי.

ג. פוסקי זמנינו קבעו שלגבי מים חמים, השיעור של מאכל בן דרוסאי הוא דרגת חום קצת יותר מהיד סולדת בו (כמו 40 מעלות חום) אם המים הגיעו לדרגה זו בכניסת שבת, מותר להשהותם על אש מגולה, כי אז לא חששו שיבואו להגביר חום.

ד. כל החשש של גזירה שמא יחתה את הגחלים הוא בסיר שהתחיל להתבשל אלא שלא הגיע לשיעור מאכל בן דרוסאי, לכן חששו שמא יגביר האש למהר כדי שהתבשיל יהיה מוכן לסעודת הלילה. אמנם אם בכניסת השבת, מניח סיר שלא התחיל כלל להתבשל, דבר ברור שכוונתו לייחד סיר זה לסעודת היום ולא לסעודת הלילה, כי בין כה וכה לא יספיק להתבשל עד הלילה, ומכיון שהסיר ישאר כל הלילה על אש מגולה, ודאי יהיה מוכן לצורך סעודת היום, לכן אין חשש שיבוא להגביר החום, ומשום כן לא גזרו כלום, ומותר להשהותה על אש מגולה ולכן סיר ט'שולנט שתמיד מיועד לסעודת היום, מותר להשהותו על אש מגולה באופן שלא התחיל הבישול כלל לפני שבת, אבל אם התחיל קצת אלא שלא הגיע למאכל בן דרוסאי אסור, היתר זה מכונה בשם קדירה חייתא, סיר שהמאכלים חיים לגמרי ולא מבושלים.

ה. מאכל שכבר התבשל אלא שהצטנן, והוא מאכל יבש בלי רוטב כגון קוגל, מותר להשהותו על אש מגולה בערב שבת כדי שיתחמם, כי החשש שמא הוא יגביר את החום הקיים רק אם הוא רוצה למהר הבישול, אבל לא כשרוצה למהר החימום.

אמנם תבשיל לח עם רוטב שכבר התבשל אלא שהצטנן לגמרי, הואיל וקיימא לן שיש איסור בישול אחר בישול בדבר לח, א"כ אם הוא משהה אותו

סדר היום כהלכתו

על אש מגולה, שהייה זו מוגדרת כשהייה על מנת לבשל ולא על מנת לחמם, ולכן מן הסתם גם כאן יש לחוש שמא יגביר החום, וא"כ הרי זה אסור.

ו. כל מה שאמרנו עד עכשיו הוא במקרה שהאש מגולה, אמנם כבר נהגו רוב כלל ישראל להשתמש בפלטה חשמלית או בחתיכת פח על הכיריים של גז. ובמקרה זה אין שום איסור שהייה אפילו בתבשיל שלא התבשל כמאכל בן דרוסאי, דהא הואיל והאש מכוסה שוב אי אפשר להגביר את החום. ולכן בפלטה או בפח על הגז מותר להשהות מערב שבת כל מיני תבשילים.

יש עוד טעם אחר שנהגו להשתמש רק בפלטה או בפח, והוא דבאש מגולה אם הוא מוריד הסיר מעל האש אין שום היתר להחזירו אפילו אם הוא אוחז אותה בידיים, אבל כשהאש מכוסה יש היתר חזרה בתנאים שנפרש בהמשך ברצות הקל החונן דעת.

ז. מעיקר הדין אם הוא מכסה האש בפח מתכת בערב שבת, אין צורך לכסות גם הכפתורים, דהואיל והאש מכוסה מסיח דעתו ממנו ולא יבוא להגביר אותו. אמנם טוב לכסות גם הכפתורים, כדי שיהיה היכר במקום הגברת החום, וזה תזכורת שלא לסובב הכפתורים להגביר האש, ואכן בחתיכת פח של היום יש גם חתיכת מתכת קטנה לכסות גם הכפתורים*.

ח. כל ההיתר לכסות את האש ע"י הפח הוא דבזה מראה שמסיח דעתו מן האש ולא יבוא להגביר אותו, ולכן אם אחרי שהניח הפח בערב שבת, מסובב הכפתור כדי לקבוע גובה לבת האש, שהוא מגדיל הלהבה או מקטין אותה, הרי סותר את עצמו, דהואיל ונתעסק באש אחרי הנחת הפח, שוב גילה דעתו שלא הסיח דעתו מן האש ולכן קודם כל צריך לקבוע גובה הלהבה, ורק אח"כ להניח הפח. ואם התברר שרוצה לשנות גובה הלהבה, ישנה, ושוב ירים את הפח ויניח אותה בחזרה. (דין זה הוא חומרא וטוב להקפיד בזה, אבל

---

* דעת החזון איש להחמיר בזה ולאסור כל חתיכת פח, וטענתו שאף על פי שכיסה את האש עדיין החום מאוד גבוה על הפח, והוא מחשיב את זה כאש מגולה, ולשיטתו עדיין קיים איסור שהייה אפילו בחתיכת פח על הגז אמנם מנהג העולם להקל בזה ולהתיר חתיכת פח.

סדר היום כהלכתו

ק"ג

מעיקר הדין אם קשה לו ואין לו זמן אין צורך להרים את הפח ולהניחו בחזרה).

פ. אדם שלא הניח פח על האש, והשאיר אש מגולה, והניח עליו סיר מבושל כבר באופן שאין איסור שהייה, ובאמצע השבת הוריד הסיר מעל האש, ואז החליט שרוצה להחזירה על האש. הרי כבר אמרנו שאין שום היתר להחזיר סיר על אש מגולה, ולכן רוצה להניח פח על האש באמצע השבת, למעשה אין היתר להניח את הפח באמצע השבת, כי הפח יתאדם כנגד האש ויש איסור בישול, דהא איסור בישול שייך גם במתכות, ולכן חכם עיניו בראשו יניח פח על האש לפני שבת.

י. כשמכסים הכיריים של גז ע"י הפח, זה היכר טוב ותזכורת טובה שלא להגביר החום, כי בימות החול אין הדרך לבשל בצורה זו. אמנם מי שמניח סיר על פלטה חשמלית באופן ישיר, הרי אין שום היכר מיוחד, כי גם בחול הדרך להשתמש בפלטה זו, ולכן הורו הפוסקים שיש לכסות את הפלטה בחתיכת נייר כסף עבה, ואז יש היכר טוב. אמנם יש אומרים שאין צורך בזה, כי בפלטה אין אפשרות טכנית להגביר חום ומה לו לעשות היכר? (ודעה ראשונה סוברת דמשום לא פלוג תמיד הצריכו לעשות היכר, אף במקום שאין חשש שמא יגביר החום).

יא. מי שרוצה להשהות תבשיל שאינו הגיע לשיעור מאכל בן דרוסאי בתוך תנור דלוק (עם שעון שבת כדי לכבות לאחר זמן) צריך להתקין מנעול לנעול את דלת התנור, ואז אין לחוש שמא יחתה או יגביר חום האש דדינו כאש מכוסה, ואם אין לו מנעול, ידביק נייר דבק על הכפתורים באופן שאינו יכול לשנות את דרגת החום. ויש שהקילו יותר דדי בכך שיוריד את הכפתורים באופן שאם ירצה לשנות דרגת החום יצטרך להחזיר הכפתורים, אמנם יש פוסקים שלא סמכו על הקולא הזאת.

יב. מי שהשהה קדירה על אש מגולה באיסור, באופן שהתבשיל עדיין לא הגיע לשיעור מאכל בן דרוסאי, צריך להסיר מיד את הקדירה מעל האש, משום שבכל רגע ורגע עובר באיסור שהייה וחוששים שמא יחתה. והחידוש בזה דהנה

סדר היום כהלכתו

התבשיל עדיין אינו ראוי לאכילה ומשום כך הוא מוקצה, עדיף לטלטל מוקצה חד פעמי כדי למנוע איסור שהייה בכל רגע ורגע.

אם שכח להסיר הקדירה, והקדירה המשיכה להתבשל באופן אסור, התבשיל אסור באכילה עד מוצאי שבת. וכל זה בתבשיל המיועד לליל שבת, אבל סיר ט'שולנט שמיועד ליום אף שלכתחילה אין להשהותו על אש מגולה (כשלא הגיע למאכל בן דרוסאי), מכל מקום הואיל ואין כ"כ חשש שמא יחתה, משום דבין כה וכה יתבשל לבד עד מחר, לכן בדיעבד מותר באכילה.

יג. מי שיש לו מיחם למים חמים בשבת (לא חשמלי), והיינו סיר מים שמניח על הפלטה, עדיף להרתיח מים מערב שבת כדי למנוע כל בעיה. ואם לא הספיק להרתיח המים, רשאי להשאיר אותו מיחם על הפלטה כדי שירתחו בשבת הואיל ודין הפלטה כדין אש מכוסה, אמנם יזהר שלא להוציא מים מהמיחם בשלב קודם שהגיעו לרתיחה, טעם האיסור דהואיל וממעט כמות המים ממחר בזה זמן הבישול של המים הנשארים ויש בזה איסור.

אמנם מיחם חשמלי דינו כאש גלויה, ולכן אם המים לא הרתיחו מערב שבת אסור להניחם במיחם וצריך להסירם מעל האש(והיינו להוריד השקע של המיחם החשמלי בערב שבת).

יד. מיחם שיש בו צינורות מדידה, המים שבתוך צינור זה לא מתבשלים עם שאר המים, שהרי הם בחוץ. אמנם המציאות היא שהמים אלה מתחלפים עם שאר המים שבמיחם, ואז מתבשלים, אלא שלוקח זמן רב עד שהחילוף הזה יצא לפועל. ולכן עדיף לקנות מיחם בלי צינור מדידה כלל, או להסירו בזהירות, ואם לאו צריך להמתין לפחות שעה אחרי הרתיחה לפני שמשתמש במים, שזה הזמן המשוער של חילוף המים שבחוץ והרתחתם.

טז. מיחם חשמלי שקרוב להתרוקן, אסרו חכמים לקחת מים שבסוף באופן שהוא יתרוקן לגמרי, והטעם דהואיל וגוף החימום יכול להינזק, בכך חששו שמא יוסיף מים במיחם למנוע הנזק.

סדר היום כהלכתו

קטו

איסור הטמנה

פז. חכמים אסרו גם לעטוף הקדירה כדי לשמור את חומה, ויש ב' סוגים של הטמנה: הטמנה בחומר שמוסיף הבל, כלומר לא רק משמר את החום אלא בא להוסיף על החום הקיים, והטמנה בחומר שאינו מוסיף הבל, היינו רק לשמר את החום ולא להוסיף עליו טעם גזירה זו מבואר בגמרא באריכות, ולשם אהבת הקיצור לא אביא אותו כי הדברים ארוכים.

יז. אם הקדירה מונחת על אש, אפילו אש מכוסה, או שהקדירה מונחת על קדירה אחרת שמונחת על אש מכוסה, אין לעטוף הקדירה העליונה (וכ"ש התחתונה) בבגד כלל, כי צירוף הפלטה והבגד עושה הטמנה כזאת שתוסיף חום ממש, והטמנה בדבר המוסיף הבל אסורה אפילו מערב שבת. לכן קדירה מונחת על הפלטה, אין לכסותה בבגד אפילו מערב שבת. דעת הרמ"א, וכן מנהג אשכנז להתיר הטמנה במקצת, והיינו לכסות רק חלק מן הקדירה בבגד בערב שבת. באופן שחלק די חשוב של הקדירה ישאר מגולה. אמנם דעת השו"ע, וכן מנהג בני ספרד (וגם מרן החזון איש) לאסור אפילו הטמנה במקצת כשהקדירה על האש.

יח. כיסוי הקדירה אינו חשוב כדבר הטמנה ועיטוף, כי כל מטרת הכיסוי היא שלא יפול לכלוך בתבשיל, אמנם לתת כיסוי על כיסוי כן נידון כמעשה הטמנה ולכן אסור, (ולכן אין לתת מגבת על הכיסוי).

יט. יש שמרתיחים סיר מרק מערב שבת, ומורידים אותה לגמרי מהאש ומהפלטה, ועוטפים אותה בבגד כולה כדי לשמר את החום עד סעודת הלילה, זה נקרא הטמנה בדבר שאינו מוסיף הבל, ולכן מותרת בערב שבת דווקא, אבל בשבת אסורה. ואם כן אם לא הספיק לעטוף אותה מערב שבת לא יעטוף את הסיר בשבת עצמה, ולמנהג אשכנז יהיה מותר לעטוף אותה במקצת אפילו בשבת, ולמנהג ספרד גם זה אסור.

סדר היום כהלכתו

כ. איסור הטמנה הוא דווקא כשהבגד נוגע בסיר, אבל אם הוא לא נוגע אין שום איסור להטמין, ולכן מי שבכל זאת רוצה לשמר את החום של הסיר, יניח על הסיר מגש שהוא יותר רחב מהסיר, ואז יניח הבגד על אותו מגש באופן שהבגד יכסה כל דפנות הסיר מרחוק, וזה מותר לפי כולם. אין די בהפסק כל שהוא בין הסיר לבגד, אלא צריך הפסק ניכר.

כא. כעת נבאר אופן הכנת בקבוק חלב לתינוק וחימומו: לפי מנהג אשכנז יש איסור להטמין הבקבוק במים חמים אף על פי שלא עומדים על האש, כי זה מוגדר כהטמנה בדבר שאינו מוסיף הבל. ולכן לשיטתם יש להקפיד לעשות רק הטמנה במקצת דהיינו לא לכסות את כל החלב שבבקבוק במים חמים אלא להשאיר מגולה חלק מהחלב.

ולמנהג בני ספרד שאוסרים אפילו הטמנה במקצת אסורה, וכי אין לנו פתרון לחמם את הבקבוק? צריך לומר שאנו סומכים על דעת החזון איש שאיסור הטמנה נאמר רק בבגדים ולא במים, ולכן לשיטתו מותר לכסות במים אפילו כל הבקבוק. לכן כאן יוצא קולא לבני ספרד באיסור הטמנה, שיהיה מותר לכסות כל הבקבוק במים אמנם מנהג טוב לחוש לכל השיטות, הואיל וזה דבר שקל לעשות, ולהקפיד לא לכסות כל החלב שבבקבוק.

כב. לפי מרן החזון איש מותר לתת ביצה קשה קלופה (כבר מבושלת) בתוך כלי עם מים חמים שאינו עומד על האש, כדי לחמם אותו, דהטמנה במים אינו הטמנה, אמנם כבר נתבאר שיש שהחמירו בזה ואסרו גם הטמנה במים במקום שמכסה כל הביצה. אמנם אסור לתת ביצה בתוך סיר ט'שולנט העומד על האש, והטעם יתבאר בהמשך בסיעתא דשמיא דהוי איסור נתינה בתחילה על הפלטה.

כג. והנה בסיר ט'שולנט בערב שבת שעומד על האש, נהגו לתת קישקע בתוך שקית ניילון, או אורז או שעועית לבנה, כל אחד לפי מנהגו. ודעת הרב אלישיב שיש לדון את זה כהטמנה בדבר המוסיף הבל שאסורה אפילו מערב שבת (וזה מוסיף הבל, כי ה'ט'שולנט עדיין על האש), ואם כן מה הפתרון? הפתרון הוא לעשות כמה חורים בשקית, כדי שהחמין יתנו טעם בקישקע והכל

סדר היום כהלכתו

יהיה חשוב כתבשיל אחד, ולא כתבשיל מוטמן בתבשיל אחר. אמנם לדעת הרבה פוסקים אין צריך לעשות חורים, כי אין כוונתו להטמין את הקישקע אלא פשוט לבשל אותה עם כל שאר הט'שולנט, ולכן אין בזה איסור. אמנם מהיות טוב, הואיל והוי דבר קל, ראוי להחמיר ולעשות חורים בשקית.

כד. דבר מאכל שאינו מכוסה, מותר לכסותו בשבת אפילו בבגד, כי אין כוונתו להטמינו אלא לשומרו מלכלוך, אמנם אין להוסיף על בגד אחד כלום.

כה. מותר לתת בשבת מים שרתחו כבר לתוך בקבוק טרמוס, ואין בזה משום איסור הטמנה.

כו. הניח בשבת דבר מאכל קר על מיחם והטמינו באופן האסור ואז הוא נתחמם אסור לאוכלו בהיותו חם. ויש להמתין עד שיצטנן ואז אינו נהנה מהאיסור.

איסור חזרה על פלטה

כז. אסרו חכמים להחזיר סיר שהוריד מהפלטה, אף על פי שהסיר עדיין חם והאש מכוסה. ברגע שסילק הסיר מהפלטה נתבטלה השהייה הקודמת, ואסור להחזירה דהוי כמו נתינה חדשה על הפלטה.

אמנם בתנאים מסוימים, התירו להחזיר הסיר, באופן שלא ביטל את השהייה הקודמת אלא המשיך אותה.

ואלו התנאים:

- צריך שהסיר יהיה עוד חם יותר מיד סולדת בו, דבלאו הכי יש איסור בישול אם יש בו דבר לח, (ובדבר יבש מותר).
- צריך שהאש יהיה מכוסה, ופלטה וגם בלעך דינם כאש מכוסה.
- צריך שהסיר עודו בידו, אבל אם הניח אותה ולא החזיקה אפילו בידו אחת, אסור להחזיר, דנתבטלה השהייה הקודמת.
- צריך דעתו להחזיר, אבל אם הוריד את הסיר ודעתו שלא להחזירה, אם

סדר היום כהלכתו

אחר כך נמלך ורוצה להחזירה, אין כאן המשך של השהייה הראשונה אלא נתינה חדשה על הפלטה, וזה אסור.

כעת נביא בעזר השם כמה פרטים בהלכה זו:

כאמור לעיל כשהאש מגולה, אין שום היתר להחזיר הקדירה על האש, אפילו אם התבשיל מבושל כל צרכו, ואפילו אם הוא מצטמק ורע לו (שחום האש גורע איכותו של התבשיל), וגם אם לא הסיר את הקדירה, אלא רק היטה אותה, שוב אין להחזירה על האש מגולה.

ואם עבר והחזירה על אש מגולה, צריך להסירה מהאש מיד, ואם הוא לא הסיר את הקדירה, ואותו תבשיל השביח או היה צונן והתחמם, התבשיל אסור באכילה, בין שעבר במזיד ובין שעבר בשוגג.

אמנם אם אין השבחה בתבשיל, וכגון שהיה כבר חם והיה ראוי לאוכלו חם, והוא רק שמר על החום, מותר באכילה, ואפילו אם התבשיל התחמם יותר ממה שהיה בהתחלה, סוף סוף לא ניכר כל כך שנהנה מדבר האסור כי גם בלי החזרה היה נאכל טוב בתור דבר חם.

אבל אם התבשיל היבש היה קר ממש וע"י חזרתו התחמם יותר, וכעת ניתן לאוכלו בתור דבר חם כאן ניכר שנהנה מדבר האסור ולכן אסור באכילה.

כח. כשהאש מכוסה, יש להקפיד שלא יהיה איסור בישול, ולכן צריך שהתבשיל יהיה מבושל כל צרכו (ולא רק כמאכל בן דרוסאי) ואם יש רוטב צריך להקפיד שהרוטב ישאר חם, דבלאו הכי יש איסור בישול.

כט. לכתחילה צריך שכוונתו היתה להחזירה, וגם שהסיר ישאר בידו ולא יניחנה אפילו על השיש. במקרה כזה, החזרה מותרת לכל הדעות בלי שום פקפוק, אמנם בדיעבד אם לא היתה כוונתו להחזיר, ואחר כך נמלך ורצה להחזירה, אם הקדירה עודנה בידו, הדבר מותר, אבל כאמור זה כבר בדיעבד.

ל. נטל קדירה והניחה על הקרקע לגמרי, אפילו אם לא הסיר ידו ממנה אסור להחזירה על הפלטה. אמנם אם רק מקצתה מונחת בקרקע ומקצתה באויר, והוא עודנה אוחזה בידו, יש להקל ולהחזירה.

סדר היום כהלכתו

קיט

וכפ' זה בהניחה על הקרקע ממש, שהוא מקום הנחה יציב וקבוע. אבל אם הניחה על גבי כסא, שהוא מקום הנחה זמני, יש להקל ולהתיר להחזירה אפילו אם לא היה דעתו להחזירה. נחלקו פוסקי זמנינו בהנחה על שיש שבמטבח, האם דינו כמו קרקע שהוא מקום קבוע או כמו כסא שדינו כהנחה זמנית. ולכן ראוי להחמיר בזה, ובפרט כשלא היה דעתו להחזיר. והפתרון בזה, להניחה רק מקצתה על השיש ומקצתה באויר, ואז מותר להחזירה בלי פקפוק.

א. אם טעה והוריד סיר ט'שולנט מהפלטה לסעודת הלילה, אפילו אם הניחה על הקרקע, יש מן הפוסקים שהורו להקל, דהואיל והסיר בטעות, לא נתבטלה השחייה הקודמת. וכמובן תנאי ההיתר הוא שאין איסור בישול, דהתבשיל מבושל כל צרכו, ואם יש רוטב, שהרוטב עדיין חם.

ב. אם כבתה האש מתחת, ורוצה ליתן הסיר על אש אחרת שהיא גם מכוסה, נחלקו פוסקי זמנינו אם הדבר מותר, או שנידון כמו ביטול שהייה הקודמת, ונתינה מלכתחילה על אש אחרת שהדבר אסור. ואם הפלטה או הבלעך הראשון עדיין בחמימותו, יש יותר צדדים להקל בזה, והוא הדין אם הסיר על פלטה חשמלית, וקרה הפסקת חשמל והזרם חזר לבד לאחר זמן, נחלקו ג"כ הפוסקים הנ"ל אם מותר להשאיר הסיר על הפלטה. אמנם אם התבשיל הצטנן לגמרי, ויש בו רוטב, אף שהזרם חזר לבד, יש להסירו מיד מהפלטה שלא יהיה כאן איסור של בישול.

ומנהג העולם אם התבשיל נשאר עוד חם, להקל בשני המקרים האלו.

ג. אם בכניסת שבת, הניח הקדירה על גבי קדירה כדי לשמור חומה, ובא להסיר הקדירה התחתונה, אסור להניח הקדירה העליונה על האש ממש, דזה נתינה חדשה.

והוא הדין אם הוציא חלה מהמקפיא, אין להניחה ישר על הפלטה דהוי כנתינה מחדש שאסורה בכל מקרה. מה הוא יעשה? דבר ראשון צריך להמתין שהקרח שנמצא בין הסדקים ינמס לבד, דאם מניח עכשיו על הפלטה הרי אותו קרח יתבשל ממש. וגם אין להורידו מן החלה משום איסור בורר.

סדר היום כהלכתו

לכ ימתין בסבלנות שהקרח ינמס, ואחר כך ההיתר הכי חלק בלא שום פקפוק הוא להניח החלה על הקדירה המלאה (ויש לדון שאם הסיר בשרי, גם החלה תהיה בשרית מכח האדים, לכן עדיף להכין סיר מים חמים, ואז יניח החלה עליה).

אמנם אם הקדירה ריקה, או כגון שיש איזה מגש של מתכת על הפלטה שהניח מערב שבת (אבל בשבת אין להניח אותו מגש על הפלטה, שגם מתכת מתבשלת). יש מן הפוסקים שאסרו את זה, הואיל ואותו מגש מתכת הוא רק המשכיות של פלטה, ובטל אגב הפלטה, וכאילו הניח החלה ישר על הפלטה. אמנם יש שהורו דהוי דבר ניכר לעין שאינו מניח ישר על הפלטה (ובפרט אם הקדירה קצת גבוהה), ולכן הם כן התירו להניח חלה על אותו מגש ואותה קדירה ריקה; ובפרט שבפלטה חשמלית יש יותר צד להקל מאשר בלעך על האש, כי בפלטה זו אין דרך בישול בכך כלל, כי החום יותר נמוך, ומנהג העולם להקל בזה.

לד. בפלטה חשמלית, מותר להזיז הקדירה ממקום למקום, אף שהמקום השני חם יותר. אמנם על הבלעך שמונח על להבה יש להבחין בין כמה אופנים:

- אם הקדירה מונחת קצת כנגד הלהבה, אפילו חלק קטן בלבד, מותר להזיזה רובה כנגד הלהבה, (כמובן אם היה התבשיל כבר מבושל כל צרכו).
- אבל אם היתה רחוקה מהלהבה, במקום קיצוניי בבלעך, ורוצה לקרבה כנגד הלהבה, יש שאסרו ויש שהתירו.

ונראה להורות בזה שאם המקום איפה שהסיר נמצא עדיין חם כשהיד סולדת אז אפשר לקרב הסיר ללהבה אבל אם מקום זה פחות משיעור של יד סולדת אין לקרב את הסיר ללהבה.

לה. אם רואה שהסיר ט'שולנט עומד להישרף, ורוצה להוסיף מים, קודם כל יוסיף רק מים חמים כמובן שכבר נתבשלו. אין ליתן מים מהטרמוס, דאף על פי שהם חמים, לא היו על הפלטה, ולכן יש איסור נתינה חדשה על הפלטה, אלא יכין מערב שבת סיר מים חמים על הפלטה, אז יכול לערות ממנה אל תוך הט'שולנט אלא יזהר לערות בנחת, דאם הוא מערה במהירות יכול לבוא

סדר היום כהלכתו

לידי איסור הגסה וכשהוא מערה לתוך סיר ט'שולנט צריך להרים אותה מן הפלטה ולהשאירה בידו, ואחר כך יחזור ויניחנה על הפלטה.

סימן ד

דיני בורר בשבת

א. יש בעקרון שלוש תנאים עיקריים שעל ידם מותר לברור מין ממיין אחר, ואלו הם:

- צריך לברור אוכל מתוך פסולת, ולא פסולת מתוך אוכל. וכשיש שני מינים לפניו לאכילה, אחד שרוצה לאכול ואחד שלא רוצה לאכול, המין השני נקרא פסולת לגביו, אע"ג דראוי לאכילה.
- צריך לברור ביד ולא בכלי, והיינו כגון מסננת או שקית שיש בה רשת עם חורים קטנים (כגון שקית תה), אבל במזלג או כף מותר, דלא חשיב ככלי אלא כידא אריכתא, והיינו כהמשך ידו.
- צריך לברור לאלתר בזמן הסעודה, ולא לברור לצורך אחר זמן, והזמן שנתנו חכמים הוא חצי שעה לפני תחילת הסעודה זה נקרא לאלתר, ומותר אז לברור.

ואלו הם ראשי הפרקים במלאכה זו, אמנם יש הרבה הרבה פרטי דינים וחילוקי דינים, ונשתדל להציג אותם כאן בעזר השם. והוי ידוע שכל התנאים האלה מעכבים זה את זה, והיינו שאם חיסר אחד מהם, הרי זה אסור.

ב. מי שהכין סלט עם מלח שמן ולימון, ומיץ לימון לא בא מן הבקבוק אלא מלימונים אמיתיים, קורה הרבה פעמים שנופל לשם כמה גרעיני לימונים, והרי דינם כפסולת. לכן אסור להוציא אותם בידיים, אלא יפריד את האוכל לכאן ולכאן, ואם מוציא מעט אוכל עם הגרעין של לימון, דעת המשנה ברורה להתיר, אבל החזון איש אוסר.

ג. פרי שנמצא בו תולעת, אסור להסיר את התולעת מהפרי, דהוי ממש פסולת מתוך אוכל, אלא יחתוך גם חלק מבשר הפרי, באופן שהמעשה שלו לא

סדר היום כהלכתו

מוגדר כהוצאת פסולת מתוך אוכל, אלא כמי שחתך פרי לשתיים וזה כמובן מותר.

ד. אם יש ב' מיני מאכלים מעורבים זה בזה, ורוצה להפרידם כדי לאכול את שניהם בנפרד, יכול לברור אותם רק לאלתר ורק ביד ולא בכלי (ועם מזלג מותר). אבל אם רוצה לברור כי לא רוצה לאכול מין אחד, דאז הוא פסולת בשבילו, יזהר לברור רק אוכל מתוך פסולת ולא להיפך. וכמובן יברור רק ביד ורק לאלתר.

ה. משחקים שיש בהם צורות שונות, ורוצה למיין אותם אחר השימוש ולסדר כל צורה במקומה, הרי זה אסור משום בורר. אבל אם רוצה למיין אותם כדי להשתמש בהם ולשחק מיד, הרי זה בורר לאלתר וזה מותר.

ו. חדר ששיחקו בו ילדים בסוגים שונים של צעצועים, והם מונחים על הרצפה בערבובייה, אסור למיין אותם. אבל אם הם מונחים באופן שאינם בערבובייה, אלא כל אחד מונח קצת רחוק מהשני, הואיל ואין כאן תערובת אין כאן איסור בורר.

ז. אין למיין או לסדר דפים שנתפזרו ולסדרם לפי נושא או סדר מסויים, אבל אם בא להשתמש בהם לאלתר הרי זה מותר. והדין שזה גם לגבי תמונות או כל חפצים אחרים.

ח. אם יש לפניו מלפפונים ועגבניות, ואינו רוצה לאכול מלפפונים. אמנם חבירו רוצה אותם, מותר להוציא אותם ולהושיטם לחבירו. והחידוש בזה דאף דעיקר כוונתו להוציא הפסולת שלא רוצה לאכול, הואיל ולגבי חבירו הוא כן אוכל, אין כאן איסור בורר.

ט. אמנם אם הוא מוציא מלפפונים מהצלחת שלו, ואחר כך מחפש מי מוכן לאוכלם, בזה יש כן איסור בורר. והטעם הפשוט משום דבזמן הוצאת המלפפונים כל כוונתו להוציא פסולת מתוך אוכל ורק אח"כ רוצה לתקן את זה, ומחפש מי שיסכים לאכול אותם, לכן זה אסור.

י. מגש שיש בו חתיכות דגים משני מינים כגון סלומון ומושט, אף על פי שיש רק חתיכות גדולות וניכרות היטב באופן שלא נראה שהם מעורבים ביחד,

סדר היום כהלכתו

קכג

הואיל והם מונחים באופן לא מסודר, חששו לאיסור בורר. ולכן אין לברור אותם אלא לפי התנאים המוזכרים לעיל. בורר אוכל מתוך פסולת, בורר ביד ולא בכלי, בורר לאלתר.

ט. ערימות צלחות מכמה סוגים, כגון צלחות שטוחות ועמוקות, גדולות וקטנות, אין לברור אלו מאלו ולהעמידן בערימות נפרדות א"כ מתכוין להשתמש בהן מיד. והוא הדין בסכו"ם המעורב זה בזה.

י. במקרה שיש בו מגירת ירקות שמעורבים זה בזה, יש בזה איסור בורר ולכן יוכל לברור רק לפי כללי התנאים המוזכרים לעיל, רק אוכל מתוך פסולת, רק ביד, ורק לאלתר, והוא הדין במקפיא, יש להיזהר בזה.

יא. ספרים העומדים בארון, והם ניכרים זה מזה, אינם בגדר תערובת לכן מותר להוציא ספר מהארון אף שאינו משתמש בו לאלתר. אמנם אם אינם ניכרים, וכגון שאין שם הספר כתוב עליהן מבחוץ וגם הבעלים לא מכירים אותם, יש כן גדר של תערובת, ולכן יש להוציא ספר רק אם ישתמש בו לאלתר (ודי בכך לעיין בספר רק קצת, ולכן אם רוצה להוציא כמה ספרים ביחד לקראת לימוד בעיון, ולא השתמש בכל ספר וספר מיד, יעיין במקצת בכל אחד מהם מיד, ואז הוי שפיר מותר).

יב. ספרים המונחים בערימה על גבי השולחן, אפילו אם הם ניכרים זה בזה, הוי כן גדר של תערובת, לכן יש למיין אותם רק לפי הכללים הידועים, בורר רק ספר שצריך, ורק ספר שילמד בו מיד.

יג. ביצים המונחות במים, אין זה נקרא תערובת, ולכן מותר לערות את המים לכלי אחר ואינו נקרא כבורר פסולת מתוך אוכל, דכל שאין תערובת אין איסור בורר.

אמנם כשיש הרבה זיתים במים (כגון קופסת שימורים) יש לחוש ולדון אותם כתערובת, ולכן אסור לערות המים דהוי כפסולת מתוך אוכל. אלא יקח את הזיתים מן המים על ידי כף, אמנם לא יקח כף מחוררת דזה מסנגת. וכמו כן יזהר לקחת הזיתים רק סמוך לאכילה, דבלי זה הוי אסור משום בורר אף

דהוי אוכל מתוך פסולת. ואם יש רק זיתים בודדים במים, לא חשיב כתערובת, ולכן מותר לערות מים אלה או לקחת זיתים בכלי אפילו לאחר זמן.

ובכן אתה רואה שצריך שיקול דעת גדול כדי לקבוע מה נקרא תערובת ומה לא, ודבר זה נמסר רק לחכמים יודעי בינה לעיתים.

יד. קופסת שימורים (שפתח לפני שבת כמובן) של אפונה, גזר, תירס, סרדינים וטונה, כולם נידונים כתערובת, ולכן אין לערות המשקה מתוכם.

טז. גביע לבן שיש בחלקו העליון שכבת מים, אסור לשפוך מים אלו אם הם מעורבים בשכבה העליונה של הלבן. אמנם אם הלבן מוצק ופניו שוים וחלקים מלמעלה, מותר לשפוך אותם מים הצפים, דשוב אינו נידון כמו תערובת.

טז. זבוב שנפל לכוס משקה אין להוציאו בפני עצמו משום איסור בורר, אלא יוציא אותו בכף ביחד עם מעט משקה. אבל אין לנער הכוס באופן שהזבוב ידחה לחוץ, דהוי מעשה בורר פסולת מתוך אוכל.

יז. אם יש חתיכות גדולות וקטנות מאותו מין (כגון חתיכות בשר) אין כאן איסור בורר כלל, ולכן מותר לברור הגדולות מהקטנות או להיפך כמו שהוא ירצה.

אמנם אם יש למשל גרביים גדולות וקטנות מעורבות זו בזו, אף על פי שזה מאותו המין, על כל פנים אינם מיועדים לשימוש אותו בן אדם, דהקטנים לילדים והגדולים למבוגרים, ולכן הוי כמין בשאינו מינו, ואז צריך להקפיד על כל כללי בורר.

יח. אם יש חלקי עוף שונים מעורבים זה בזה, כגון שוקיים חזה או כנפיים, נחלקו פוסקי זמנינו האם נידונים כמין אחד ומותר לבוררם כמו שהוא רוצה, או נידונים כמין בשאינו מינו, ואז צריך להקפיד על כללי בורר, וראוי לחוש לדעת המחמירים, הואיל ובקלות יכול להיזהר בכללי בורר.

אמנם אם יש חתיכות עוף ובשר מעורבים, או חתיכות עוף צלויים עם חתיכות עוף מבושלים, לפי כולם הוי מין בשאינו מינו, ולכן חייב להיזהר בכללי בורר.

סדר היום כהלכתו

קכה

יט. אם יש חלקי עוף שונים מעורבים זה בזה וכנ"ל, אבל הוא לעולם מקפיד שלא לאכול כנפיים או לגביו נידון כפסולת והיו כתערובת ב' מינים וחייב להקפיד על כללי בורר מן הדין לפי כולם.

כ. אם יש תערובת של תפוחים חמוצים ומתוקים מעורבים זה בזה נסתפק הפוסקים האם דינם כמין אחד או כב' מינים, וכמו כן בחג הפסח אם יש לפניו מצות שלימות ומצות שבורות, ורוצה לברור מצות שלימות לצורך ברכת המוציא ולחם משנה, יש יותר צדדים לומר, דדינם כשני מינים נפרדים, ויזהר בכללי בורר, (אמנם דעת הגר"נ קרליץ שמצות שלימות ומצות שבורות דינם כמין אחד ולכן אין שום דין בורר בהם והכל מותר).

כא. ביצה מבושלת, ויש חלמון וחלבון, דינם כמין אחד ומותר לברור אחד מהם איך שהוא רוצה.

כב. מים הראויים לשתייה לרוב בני אדם (כגון מי ברז), והוא רוצה לסנן אותם כדי להפיג הטעם לפגם שיש בהם, מותר להשתמש אפילו בכלי המסנן המיועד לכך, דאין זה בורר (ויזהר שבמערכת טיהור מים לא יהיה פעולה חשמלית). וכל זה נאמר באדם רגיל ששותה גם מים מן הברז, אלא שרוצה לענג עצמו בשבת ורוצה לסננם ולזככם. אבל אדם איסטניס שמעולם לא שותה מי ברז, עבורו הסינון הוי כבורר ממש ולכן אסור לו להשתמש במערכת טיהור מים, ואף שיש גם בזה מי שמתיר, ראוי להחמיר ולקנות מים מינרליים.

ואם יש אדם שאינו מקפיד לסנן מים, ורוצה לסנן עבור אדם שכן מקפיד, נידון זה דנו הפוסקים, ואין הכרעה ברורה.

אמנם מי שנוהג לסנן מים בפסח משום חשש חמץ, ונותנים פיסת בד על הברז, הואיל ויש להקפיד על חמץ, זה לכאורה בורר גמור. אמנם מכיון דחמץ במים הוא לא שכית, אין איסור לתת בפסח פיסת בד על הברז.

כג. פירות וירקות אשר רוב בני אדם אוכלים בקליפתם (כגון תפוחים) מותר לקלפם אפילו שלא בסמוך לסעודה. אבל אם הוא איסטניס והוא מקפיד שלא לאכול הפרי בקליפתו, אפשר דאסור לו לקולפו לצורך לאחר זמן, ולכן

סדר היום כהלכתו

יקפיד לקולפו רק סמוך לאכילתו, אמנם יש שחוששים להחמיר אפילו בסתם אדם שאינו איסטניס.

כד. מאכל מטוגן בשמן (חצילים או שניצלים), ויש בו ריבוי שמן, מותר לסוחטו מן השמן ואין כאן איסור בורר, והטעם משום דבלאו הכי ראוי לאכילה. אמנם אם כמות השמן מאוד גדולה עד שרוב בני אדם לא יאכלו אותו כך, אסור לסוחטו דהוי כבורר פסולת מתוך אוכל, ולכן יעשה את זה לפני שבת.

כה. דג כבוש בשמן כגון טונה או סרדינים, אין לשפוך השמן מהקופסא דהוי כבורר פסולת מתוך אוכל. אבל יוציא את הדג מהשמן כדי לאוכלו מיד. אבל אם כמות השמן מועטת באופן שהוא טפל למאכל, ורגילים לאכול כך, אז מותר לסחוט חתיכות הדג מהשמן המעורב ביניהם, דאין זה נידון כתערובת של ב' מינים. אבל אם הוא איסטניס, לגביו הוי כן כתערובת ב' מינים, ולכן אסור לסחוט השמן.

כו. מותר לשפוך אל הכיור שאריות אוכל אף שהם מסתננים במסנת שבכיור שכל המשקה הולך ונשאר רק הדברים הגושים. והטעם שאין כאן איסור בורר משום שכל פסולת נידונית כמין אחד אף שבעצם מורכבת מכמה מינים, סוף סוף הכל פסולת, ובמין אחד כאמור אין איסור בורר.

אמנם אם בתוך השאריות יש חלק מהאוכל שקדוש בקדושת שביעית ורוצה לברור אותו כדי לזרוקו לפח השמיטה, יש להורות שאסור לעשות כן, דכעת יש כן ב' מינים נפרדים בפסולת, ולכן חל עליו איסור בורר, ואין שום אופן שבו הותר לברור מין אחד מהמין השני, דסוף סוף אינו בורר כדי לאכול או להשתמש אלא כדי לזרוק לפח השמיטה. לכן ימתין עד מוצ"ש, ואז יפריד בין זה לזה.

כז. אם זבוב צף על גבי כוס, או פירור לחם, מותר לנפוח בפיו ולהזיזו לצדדים כדי שיוכל לשתות. דסוף סוף אינו בורר מין ממין אחר, דעדיין אותה תערובת נשארה תערובת. אבל אם נפל גרעין של לימון בתוך סלט, אין להזיז הגרעין לפינה מרוחקת בקערה, דאז הוי כעין הפרדה בין מה שרוצה לאכול

סדר היום כהלכתו

קכו

לבין גרעין הלימון, ולכן אסור משום בורר, ואינו דומה גרעין של לימון לדין זבוב הנ"ל.

כח. מי שמחפש מפתח מסויים בתוך צרור מפתחות, מותר לסלק מפתחות אחרים לצדדים ואין בזה איסור בורר כיון שאינו מוציא אותם מתוך התערובת, אבל אין להוציא המפתחות שאינו זקוק להם מתוך הצרור! אם יש מפתח מוקצה, כגון של מכונית, יזהר שלא להזיזה בפני עצמה אפילו בתוך הצרור, אלא יזיז כמה מפתחות ביחד.

כט. אין לברור סכו"ם המעורב זה בזה על מנת לערוך את השולחן אלא סמוך לסעודה. וכמו כן אין לקצוץ ירקות וביצים אלא סמוך לסעודה והיינו כחצי שעה לפני התחלת הסעודה, אמנם אם אינו יודע מתי תתחיל הסעודה כגון שלא יודע מתי יבואו האורחים, רשאי לברור בסמוך לשעה שמשער שתתחיל הסעודה אף שלא יכול לדייק בכך.

ל. מי שרוצה לחמם תבשיל שיש בו רוטב, ולהניחו על הפלטה (לא באופן ישיר אלא על ידי הפסקה), וכידוע יש איסור בישול ברוטב, לכן רוצה לברור דבר הגוש מתוך הרוטב, הרי מעשה ברירה צריך להיות יותר מחצי שעה לפני הסעודה כדי שזה יספיק להתחמם. אף על פי כן הדבר מותר דהחיימום חלק מההכנה לסעודה והוא כבורר אוכל מתוך פסולת לאלתר, ויזהר שלא להסיר הרוטב מעל הדבר גוש, וכגון שמן קרוש שעל הבשר, דהוי ממש כפסולת מתוך אוכל וזה אסור בכל מקום. (עי' חוט השני מלאכת בורר דף ע"ח).

לא. אם בירר אוכל מתוך פסולת כדי לאוכלו לאלתר, ונמלך שלא לאוכלו, יש מי שאומר דיאכל קצת לפחות, דבלי זה עשה איסור בורר, אמנם יש שאומר דאין צריך לאוכלו דסוף סוף בשעת מעשה לא עשה שום איסור, וכשנמלך אח"כ שלא לאוכלו, לא אמרינן דעשה מעשה איסור למפרע.

לב. מי שבירר אוכל מתוך פסולת לאוכלו לאחר זמן, ועבר בזה איסור אף אם אוכלו לאלתר לא מתקן בזה את האיסור.

לג. מי שאוכל, והרגיש פסולת בתוך פיו, מותר להוציא הפסולת מפיו, וזה המקרה היחיד דמותר להוציא פסולת מתוך אוכל, דכיון שהאוכל כבר

סדר היום כהלכתו

בפיו אינו מוגדר כמלאכת בורר מין ממין אחר, אלא מוגדר כמעשה אכילה, וקורה לפעמים להוציא פסולת מפיו, אבל לפני שהכניס האוכל בפיו, אסור לברור פסולת מתוך אוכל, אף שזה שעת אכילה ממש.

לג. תוית המודבקת על חלה אסור להסירה משום בורר. אמנם אם חותך הקליפה דקה עם התוית, הרי זה מותר, וכן תפוח שמקצתו הרקיב והתקלקל אין להסיר אותו חלק מן התפוח, אלא חותך התפוח בריחוק מקום מהמקולקל, ואז הוי מותר.

והוא הדין בעוגה שחלק ממנה נשרף בשעת אפיה, יחתוך בריחוק מהמקום השרוף.

וכן תפוח רקוב שמעורב עם שאר תפוחים, אין להוציאו מהתערובת, אבל אם הוא מקולקל למחצה מותר להוציאו ולחתוך אותו בריחוק מקום מאותו קלקול, ואז לאכול ממנה קצת, ואף שעיקר כוונתו להוציאו מהתערובת שלא ירקיב את שאר התפוחים, הרי זה מותר.

וכן עלי חסה מעופשים שאינם ראויים לאכילה, אין להוציאן מהחסה.

לד. אין להשתמש במסננת או בכף המחוררת בשבת דכל תפקידם הוא לעשות מעשה בורר. וכבר אמרנו דגם שקית תה אסור בשימוש דהשקית בעצמו עושה מעשה בורר, ולכן אם מכין תמצית תה בערב שבת יש להוציא שקיות תה לפני שבת מאותה תמצית. אמנם אם שכח, מותר להוציאן בשבת, אך אסור לנער השקית אחרי שהוציאה. וכמו כן אסור להשהותה באויר מעל הכוס, על מנת שהתמצית שבתוכה תנטוף לתוך הכלי.

לה. כשבא להשתמש במצקת כדי לקחת מרק מהסיר, ובתוך המרק יש כמה חתיכות של ירקות וכמובן הרבה רוטב, לפעמים רוצה לקחת רק החתיכות ולכן מצמיד את המצקת לדופני הסיר כדי שהמים יצאו החוצה, יש מי שהורה דאסור לעשות כן, דדינו כבורר על ידי כלי שאסור. (וא"כ לא אמרינן דהמצקת הוי כידו ארוכה, דסוף סוף משתמש גם במצקת וגם בדופני הסיר ודומה לבורר בכלי, אמנם יש מי שהתירו, וטוב ודאי להחמיר בזה).

סדר היום כהלכתו

קכט

אמנם אם לא רוצה בכלל לאכול המרק, ורוצה רק הירקות, לפי כולם זה אסור דמעשה זה מוגדר כבורר פסולת מתוך אוכל, וכל מה שהבאנו לעיל הוא רק כשרוצה גם המרק וגם הירקות.

לז. מותר לקלוף פירות בסכין רק סמוך לאכילה, אבל אין להשתמש כלל במקלף דהוי כלי שמיוחד לברירה. אבל מותר להשתמש במפצח אגוזים, דאינו בורר הקליפה מהאוכל, אלא רק מיועד לשבור את הקליפה.

והוא הדין כלח של חסה, אשר העלים החיצוניים לא ראויים לאכילה, ואינו יכול להגיע לעלים הפנימיים, מותר להסירם רק סמוך לאכילה, דאותם עלים חיצוניים דינם כמו קליפה.

לז. מותר להסיר עור שעל גבי העוף מבושל רק סמוך לאכילה. והטעם שאסור להסירה שלא בסמוך לאכילה, משום דרוב בני אדם לא אוכלים העור והוי כבורר, לכן ההיתר הוא רק סמוך לאכילה, אמנם עוף צלוי או אפוי בתנור רוב בני אדם אוכלים אותה, וא"כ אין כאן פסולת כלל. משו"כ אם רוצה הוא להסירה, מותר להסירה אפילו אינו סמוך לאכילה.

מאותו טעם, יש מי שאומר דרוב בני אדם אוכלים קליפת התפוח, ולכן מותר לקלפה אפילו שלא סמוך לאכילה, אמנם אם היא משוחה בחומר שיש בו חשש איסור לפי כולם אסור לקלפה שלא בסמוך לאכילה.

לח. לאחר קילוף תפוז, נשארה קליפה לבנה על גבי הפרי, אם היא בכמות מועטת אשר רוב בני אדם לא מקפידים להסירה, היא נחשבת כחלק מהפרי ולכן אין בזה איסור בורר כלל, ומותר להסירה אפילו שלא בסמוך לאכילה (והוא הדין בחוטים שעל גבי בננה).

וכז זה בקליפת לבנה שמקיפה את התפוז. אבל יש גם קליפה לבנה במרכז התפוז בין הפלחים שהיא כמו חוטים דקים, בזה נחלקו הדעות:

המשנה ברורה סובר דמותר להוציא אותה בשעה שאוחז התפוז בידו לאוכלה מיד סמוך לאכילה אבל שלא בסמוך לאכילה אסור. וטעם ההבדל הוא שהקליפה שמקיפה את התפוז דינה כקליפת פרי בעלמא, דאי אפשר להגיע לפרי בלי להסירה לכן אין זה מעשה בורר ממש, ומותר להסירה שלא בסמוך

סדר היום כהלכתו

לאכילה. אמנם קליפה לבנה שהיא בין הפלחים, הרי אפשר להגיע אל הפרי גם בלי להסירה, ולכן אם בא להסירה דומה טפי לבורר והתירו רק סמוך לאכילה.

והחזון איש מחמיר יותר דסוף סוף הוי כפסולת מתוך אוכל דאסור גם סמוך לאכילה, לכן אוכל הפרי עד שמגיע אליה, ואין היתר להסירה מקודם כלל ועיקר, אפילו בסמוך לאכילה.

לפ. כמו כן פרי שיש בו גרעין כמו משמש אפרסק או שזיף, המשנה ברורה מתיר להסירו סמוך לאכילה ממש, כשהפרי בידו לאוכלו. והחזון איש אוסר אלא אוכל הפרי עד שמגיע לגרעין.

אמנם בגרעיני אבטיח יש להחמיר טפי, דאותם גרעינים מעורבים ממש בפרי עצמו ולכן לפי כולם אסור להוציאם כלל, אלא יאכל האבטיח ויוציא הגרעינים מפיו.

ולגבי גרעיני מלון, מותר לחותכו לשנים לשפוך ממנו כל הגרעינים, ואז לנקות את תוך המלון משאריות הפסולת. והטעם בזה משום דאי אפשר להגיע אל הפרי בלי זה. אח"כ חותכו לפלחים, ואוחזו הפלח בידו ובידו השניה חותך בסכין בין הפרי לקליפה, וזה מותר דהוי כאוכל מתוך הפסולת.

אין להסיר ענבים מן האשכול, אלא סמוך לסעודה.

מ. דג שיש בו עצמות, יזהר מאוד למשוך האוכל מן העצם ולא להיפך. ודעת המשנה ברורה כנ"ל להתיר להוציא העצמות מן הדג סמוך לסעודה, ואין למחות בידו. אמנם החזון איש סובר שאין היתר כלל.

מא. נייר שעל סוכריה, מותר להסירו אפילו שלא בסמוך לאכילה, וכן נייר הדבוק בתחתית העוגה אף שלא בסמוך לאכילה.

מב. אין לשרות במים פירות שמעורבים בהם עפר או לכלוך כגון תות שדה או צימוקים כדי להסיר הפסולת. ואפילו סמוך לאכילה זה אסור, דהוי כבורר פסולת מתוך האוכל. אמנם אם הפסולת אינה כ"כ ניכרת, ויש רק כעין אבק עליהם, מותר להשרותם במים כיום שבלאו הכי הפירות ראויים לאכילה,

קלא

סדר היום כהלכתו

אלא שרוחצים במים לשם תוספת נקיון בלבד. אמנם פרי שדבוקה בו פסולת, מותר לרוחצו במים תחת הברז בסמוך לאכילה, והחזון איש מחמיר גם בזה. ולכן יש להיזהר כשבא להשרות עלי חסה במים, אם בשעת שריה במים, הפסולת נפרדת וצפה למעלה או שוקעת לתחתיו, יש איסור בורר אפילו בסמוך לאכילה. לכן עדיף לשטוף כל עלה בנפרד במים, ואז נופלים החול והפסולת, ולא להשרות את כל העלים ביחד במים.

מג. חלה קפואה שיש על גבה כפור, אין להסיר הכפור מאת הסדקים שבהחלה, דזה איסור בורר.

מד. אם יש לפניו סכו"ם מעורב, ורוצה למיין אותם, ולהניח כל אחד במקומו אפילו אם הוא נוטל מכל הבא לידו, ולא מקפיד לקחת סכין אחרי סכין, אף על פי כן זה אסור, דסוף סוף כוונתו למיין אותם. ואם הוא רוצה למיין אותם כדי להכין את השולחן, אינו מותר אלא אם כן עושה זה סמוך לסעודה.

אמנם אם הם מלויכלכים בכיור, ומדיח אותם, מותר אח"כ למיין אותם כסדר. והטעם דכאן כל כוונתו להדיחם, ועיקר לקיחתו לא היתה על מנת למיין אותם, משו"כ אין כאן איסור בורר, אמנם יש להקפיד לקחת מכל הבא לידו ולהדיח, ולא לקחת בדווקא כל הסכינים ביחד, וכל המזלגות ביחד, אלא מה שבא לידו בלי ברירה הוא מדיח, ואז אח"כ מסדרו במקום שהוא רוצה.

מה. קערה שמונחים בה תפוזים ותפוחים, וכל התפוזים למטה ורוצה אחד מהם, מותר לסלק התפוחים מלמעלה כדי להגיע לתפוז, ואין בזה איסור בורר.

מו. עבר ובירר מאכל אסור לאכלו עד מוצאי שבת, בין הוא בין אחרים.

מז. בכלל איסור בורר יש גם איסור זורה לרוח, והרוח מפריד בין מין למין. לכן אסור לנפח בפיו כדי לברור כגון לנפח בבוטנים שמעורבת בהם קליפה, ורוצה להוציא הקליפה.

מח. אין לרוקק לרוח כשהרוח מפזרת את הרוק.

סדר היום כהלכתו

מט. במקום הצורך, מותר לתת מים בתוך מכשיר אדים, אף שהמים מתרסקים לטיפות קטנות ומתפזרים לאויר.

נ. מותר להשתמש בתרסיס (ספריי) ע"מ ליתן ריח טוב בחדר, ואין בזה משום איסור זורה.

פימן ה

מלאכת דש

א. שורש איסור דש הוא לפרק גרעיני תבואה מן השיבולים, ואף כשמולל השבולת בידי ומוציא את הגרעין הרי זה בכלל מלאכת דישה. מטעם זה אין לפרק תמרים מן המכבדות בהם הם תלויים (אף שהמכבדות כבר לא מחוברות לקרקע). אמנם כן מותר לתלוש ענבים מהאשכול או דובדבנים מהידות שלהם, ומה ההבדל? ההבדל הוא שענבים או דובדבנים הדרך להסירם מחיבורם הוא בסמוך לאכילה ולכן אין כאן מלאכה ממש אלא הכנה לאכילה. אבל הסרת התמרים מהמכבדות הדרך לעשותה בשדה ולא סמוך לאכילה, לכן יש כאן משום גדר מלאכה ואסורה משום דישה.

ב. מותר לפצח אגוזים ושקדים, אמנם אין לפרק השקדים מתוך הקליפה הירוקה שלהם משום שהדרך לעשות את זה בשדה, אבל מותר לקלוף בוטנים אף שהם נתונים בקליפה כי כך הדרך לעשות סמוך לאכילה.

ג. ענף שנתלש מערב שבת, ומחוברים בו פירות, מותר להסירם בשבת ולאוכלם.

ד. עיקר איסור דישה בזמנינו הוא בסחיטת פירות, כי על ידי סחיטת פירות הוא מפרק המשקה מן הפרי והוי דומה לפירוק גרעיני תבואה מן השיבולים. ואם כן סחיטת פירות הוי תולדה דדש. אמנם יש לחלק בין פירות שדרכם לסחיטה ופירות שדרכם לאכילה: והוא דסחיטת זיתים וענבים אסורה מן התורה הואיל ועיקרם עומד למשקה, ושאר כל פירות שעיקרם לאכילה, איסור

סחיטה בהם הוא רק מדרבנן! ודעת החזון איש שבזמנינו גם סחיטת תפוזים ואשכוליות היא אסורה מן התורה, מכיון שהדרך לסוחטם הרבה.

והוא הדין שאסור לסחוט לימון בתוך צלחת ריקה, אמנם אם הוא סוחט לימון ישר לתוך הסלטים הרי זה מותר, והטעם בזה הואיל והמשקה יורד ישר לתוך האוכל דינו כאוכל, ואין כאן מעשה פירוק של משקה בתוך אוכל (שאסור משום דש), אלא הוי כמפריד וחותר אוכל מתוך אוכל והרי זה מותר ואם סוחט בתוך כוס ריקה או צלחת ריקה, אף שלבסוף ישפוך המיץ בתוך סלט, הרי זה אסור כי בזמן הסחיטה חל שם משקה עליו, ונאסר משום דש.

ה. ההיתר שכתבנו לסחוט לימון בתוך סלט, נאמר רק באופן שכל המיץ נטפל לאוכל, ונבלע בו או נבלל בו, אבל אם מיעוט המיץ עומד בפני עצמו ואינו נטפל לאוכל הרי זה אסור.

ו. ירקות כבושים, כגון מלפפון חמוץ שספוג מאוד במשקה, מותר לסוחטו ואז להוציא המשקה כדי למתק אותו ולתקן את אכילתו. אמנם אם כוונתו להשתמש במשקה הבלוע כדי לטבול בו פיתו הרי זה אסור. והוא הדין אוכל מטוגן בשמן, וקשה לאוכלו מרוב שומנו, מותר לסוחטו כדי להוציא השמן ובזה לתקן אותו לאכילה. וכבר כתבנו לעיל שמי שהוא איסטניס, ואי אפשר לאוכלו כך, אף שאיסור דישה אין, איסור בורר יש לו.

אם בא לסחוט לימון לתוך חתיכת סוכר וכוונתו לתת את הסוכר לכוס תה, נחלקו בזה האם חל שם משקה על הלימון הואיל וכוונתו לעשותו לתוך תה או שמא הואיל ובזמן הסחיטה נכנס לתוך סוכר הרי זה אוכל ולא משקה, ולכן יש שהתירו ויש שאסרו בזה.

ז. נכון להחמיר שלא למצוץ ענבים או תפוזים ולימונים, אם אוחו אותם בידו ומוצץ את המשקה בפיו. דאיסור סחיטה בפירות אלו הוא מן התורה לפי כמה פוסקים. אבל מותר להכניסם לפה ואז ללעוס אותם כדי לבלוע את המיץ ואחר כך לפלוט הנשאר בפיו. דפעולה זו מוגדרת כאכילה ממש, ואינו בגדר מפרק משקה מתוך אוכל.

סדר היום כהלכתו

ושאר פירות שסחיטתם אסורה רק מדרבנן, מותר למצוץ בפיו כשאוחזן בידו, והוא הדין דמותר למצוץ פת שרויה במרק או ביון.

ח. זיתים וענבים שאיסור סחיטתם מן התורה, אם זב מהם משקה בשבת מאליו (וכגון שהיו מכונסים במקום אחד, זה על זה, ומרוב עומס המשקל הפירות שלמטה נסחטו לבד), אסור לשתות מיץ זה בשבת גזירה שמא יבוא גם לסחוט אותם בהדיא. ומיץ זה נעשה גם מוקצה ולכן אסור לטלטלו.

אמנם אם זב המשקה משאר פירות שעיקר איסור סחיטתם מדרבנן, והוא ייחד אותם לאכילה ולא לסחיטה, לא גזרו לשתות אותו משקה שמא יבוא לסוחטם, דהוי גזירה לגזירה, אמנם אם ייחד אותם לסחיטה והוא כן מעוניין שיצא המשקה מהם, כן גזרו שאסור לשתות מאותו מיץ שמא יבוא לסוחטם.

וכמו כן אם חותך תפוזים ואשכוליות לצורך הכנת סלט פירות, ואז הצטבר בצלחת מיץ של פירות, במקרה כזה לא גזרו כלום, ולכן מותר לשתותו. והטעם בזה, דאע"ג שיש מי שאומר דאיסור סחיטתו מן התורה מכל מקום רוב תשמישם לאכילה, ולכן אינו מעוניין שיצא מיץ מהם, משו"כ לא גזרו כלל משום משקין שזבו, ולכן מותר לשתות את המיץ.

ט. מותר לאכול אשכולית חצויה, על ידי כפית, אף שהפרי נסחט תוך כדי אכילתו. והטעם בזה כי אותו משקה היוצא, נשאר מעורב בפרי עצמו והוי כסוחט משקה לתוך אוכל, ואף על פי שלבסוף לא ישאר אוכל אלא רק משקה בלבד, מכל מקום אין כאן איסור דהוי סחיטה כלאחר יד גם כן, דאין הדרך לסוחטו כך.

י. אסור מן התורה לחלוב בהמה בשבת משום איסור סחיטה, ומשום צער בעלי חיים שהבהמה מצטערת מעודף חלב, התירו לחלבה על ידי גוי. אמנם אין שום היתר לשתות חלב בשבת, וממילא גם אסור לטלטלו משום מוקצה, אבל הגוי יכול להוליכו במקום קירור.

ואם לא מצא גוי, מותר לחלוב בהמה באופן שהחלב הולך לאיבוד, וכגון שחולב על הרצפה, אבל לא בכלי. והטעם מכיון שהמשקה הולך לאיבוד

קלה

סדר היום כהלכתו

באופן ישיר, אפשר לומר דלא חל עליו שם משקה בכלל. וכאמור זה רק קולא משום שיש כאן צער בעלי חיים. ואם החלב נחלב באיסור, אסור באכילה ובטלטול.

יא. כמו כן אשה אין לה לקלח את החלב שלה לתוך כלי, כדי לתת אותו לתינוק. ואם יש ספק פיקוח נפש, כגון שהתינוק עדיין קטן ואינו מצליח לינוק ממנה ישר הרי זה מותר. ואם היא מצטערת מעודף חלב, מותר לה לחלוב לתוך כלי שיש בו סבון או חומר אחר שפוגם את החלב באופן שהחלב הולך לאיבוד.

יב. אין לרסק קרח ושלג ולהופכם למים, ועיקר הטעם בזה כתבו רוב הראשונים דהוי בכלל גזירה של סחיטת פירות, דכשם שאסרו לסחוט פירות העומדים למשקים כן אסרו לרסק קרח ולהופכו למשקה, אמנם מותר לשבור קרח (שחוסם ראש הבקבוק למשל) כדי ליטול מים מתחתיו, ואין לחוש לזה שמחמת השבירה של הקרח זבים מים, דאין כוונתו לרסק אותו ולהופכו למים אלא רק לשבור אותו ולעשות מעבר למים שמתחתיו.

והוא הדין דמותר לדרוס על שלג, ואין צריך לחוש שהשלג מתרסק והופך למים, וכמו כן מותר להטיל מי רגלים בשלג אף שממיס אותו בזה, אמנם בזה אם אפשר להימנע בלי טורח, עדיף שלא לעשות את צרכיו על השלג, דדעת חלק מהפוסקים להחמיר בזה (ואף הם מתירים לדרוס על השלג, הואיל ואי אפשר באופן אחר).

יג. מותר לתת קוביות קרח לתוך מים, ואין זה כלול באיסור ריסוק קרח משום שהקרח נמס מאליו. אמנם אם נותן קרח לתוך כוס ריקה ואז נמס הקרח לבד ונהפך למים, בזה יש דעות חלוקות:

דעת ספר התרומה שעיקר איסור ריסוק קרח אינו מטעם גזירת סחיטת פירות כמו שכתבנו, אלא משום איסור נולד, דהקרח נהפך למים שלא היו בעולם בכניסת שבת. אמנם אם הקרח נמס בתוך כוס מלא של מים, אותם מים שאסורים משום נולד הם בטלים ברוב, ומשום כך הכל מותר. אבל אם הקרח נמס בתוך כוס ריקה, אין ביטול ברוב, ולכן לשיטתו המים אסורים משום נולד.

סדר היום כהלכתו

והנה מנהג הספרדים לא לחוש לשיטה זו, דקיימא לן אין שום איסור נולד במים אלו, אבל מנהג אשכנזי דטוב להימנע מלשתות מים אלה כשאפשר דיש לחוש לאיסור נולד.

יד. כלי שיש בו משקה קפוא, ורוצה ליתנו כנגד האש כדי לזרוז ההפשרה שלו (וכל זה במקום שלא יכול בכלל להגיע לשיעור יד סולדת, דאל"כ יש כאן איסור בישול), יש להחמיר ולא ליתנו כנגד האש, והטעם דעצם הנתינה חשיב כמעשה ריסוק, ורק אם נמס מאליו הדבר מותר, אבל אם עושה מעשה וכגון שמקרב לאש, ג"כ כלול באיסור ריסוק קרח וכל זה משום חומרא, אבל במקום הצורך אפשר להקל בזה וליתנו כנגד האש, דסוף סוף אין כאן מעשה ריסוק בידים. ומכל מקום בדיעבד אם כבר נתן המשקה כנגד האש, והפשיר, אין צריך כלל להחמיר, ומותר לשתות את המשקה הזה.

אב"ד להוציא משקה קפוא מן המקפיא, ולהניחו באויר החדר עד שיפשיר, לפי כולם הדבר מותר בתנאי שיש בדבר זה צורך שבת.

פו. הבא ליתן כפית דבש בכוס תה, והדבש קרוש, ראוי שלא לערב אותו בכפית משום שדומה לריסוק קרח, אבל אם הוא לא מערב והדבש נמס לבד, הדבר מותר.

פז. לפי דעת ספר התרומה כשם שלרסק קרח ולהופכו למים יש בזה משום איסור נולד, כך להקפיא מים ולהופכם לקרח יש גם משום איסור נולד. לכן מי שחושש לשיטתו, אין לו להקפיא מים, ואין לו לתת בקבוק מים במקפיא בשבת. והוא הדין דאין לעשות קוביות קרח בשבת. אמנם אם נתן בקבוק מים במקפיא לפני שבת, אף על פי שבכניסת השבת עדיין לא נהפכו לקרח, אין בזה משום איסור נולד.

אמנם הואיל ומנהג ספרד לא לחוש לשיטה זו, א"כ מותר להקפיא מים אפילו בשבת, ואף על פי כן יש מי שמחמיר בזה.

פימן ו

מלאכת טוחן

א. אין לחתוך פירות וירקות לחתיכות קטנות, וכמו כן אסור לחתוך לרצועות דקות. שיעור המדוייק לגודל החתיכות לא ידוע לנו, ולכן יש לחתוך באופן שהחתיכות יהיו די גדולות.

ב. התירו הפוסקים לחתוך לחתיכות קטנות סמוך לסעודה, אמנם גם כאן אין לחתוך לחתיכות קטנות ביותר אלא צריך גדולות קצת, וגם כאן קשה לדקדק מה בגבול האיסור ומה בגבול המותר, ושיעור סמוך לסעודה הוא כחצי שעה לפני הסעודה.

ג. אף כשהתירו לחתוך, אין לחתוך אלא בסכין ולא בכלי המיוחד לטחינה כגון פומפיה, ויש חשש בזה משום איסור מלאכה גמורה מן התורה.

ד. דעת החזו"ן איש שההיתר של סמוך לאכילה נאמר רק בחיתוך לחתיכות גדולות, אבל אם מרסק וכותש את הירק אין בזה שום היתר אפילו סמוך לאכילה (אמנם יש מן הפוסקים שהקילו גם בריסוק וכיתוש).

ה. פרי שהתבשל או נאפה, ונתרכך היטב ע"י הבישול, מותר אפילו לרסקו ואין בזה איסור טוחן. והטעם משום שהריכוך שנעשה ע"י הבישול מחשיב הפרי כאילו כבר נפרדו חלקיו זה מזה.

ו. מותר לרסק תפוחי אדמה שנתבשלו ונתרככו היטב, ואפילו במזלג מותר אבל לא בכלי המיוחד לריסוק, ובכלי המיוחד יש בכך איסור דרבנן משום שזה עובדא דחול ולא איסור תורה כדלעיל, דאין שם מלאכת טוחן בדבר שהתרכך בבישול.

ז. אבוקדו ובננה שהם רכים כשלעצמם, הואיל ולא נתבשלו, יש בהם איסור טוחן, דרך בדבר שהתבשל והתרכך אין איסור טוחן, אבל דבר רך בלי בישול,

סדר היום כהלכתו

יש כן איסור טוחן. ולכן אסור למרוח אבוקדו על פרוסת חלה, משום שהמעכה הנעשית בשעת המריחה, נחשבת כטוחן.

ז. אוכל שאינו מגידולי קרקע, כגון בשר מבושל או ביצה או גבינה קשה, מותר לחתוך לחתיכות קטנות, דאין שום איסור טוחן בדבר שאינו מגידולי קרקע. אבל גם כאן לא להשתמש בכלי המיוחד לטחינה כגון פומפיה.

ח. יש חידוש גדול במלאכת טוחן, והוא שאם הוא טוחן בשינוי, הדבר מותר. חידוש זה לא מצאנו בשאר מלאכות שבת, ולכן אף שאסור לרסק פירות או ירקות, אם מרסק בקת הסכין או בקת הכף הרי זה מותר. לכן מותר לרסק בננה לתינוק בקת המזלג, אבל לא בשיני המזלג.

ט. אין טוחן אחר טוחן, כלומר דבר שהיה טוחן כבר אף שחזר ונתאחד שוב, אין איסור לטחון אותו. ולכן מותר לפורר או לטחון פת או עוגה או ביסקוויט לפירורים, הואיל והקמח שבהם כבר עבר מהלך של טחינה. אמנם אין לעשות כן בכלי המיוחד לטחינה כגון פומפיה.

י. מטעם זה מותר לפורר קוביית סוכר, או מלח שהפך לגוש מחמת הלחות. כי בזה אין איסור טוחן אלא מחזירו למצב הקודם שלו. אמנם אסור לפורר סוכר כדי לעשותו אבקת סוכר.

יא. אסור לפורר שוקולד לפירורים דקים על ידי חוד הסכין, ואף על פי שגרעיני שוקולד עברו תהליך של טחינה, הרי בתהליך הכנתו, השוקולד ניתך וחזר והתגבש, ונתבטלה הטחינה הראשונה, ואינו דומה לעיסה שנאפתה, לכן שייך איסור טוחן בשוקולד. אמנם מותר לטחון אותו בשינוי, ע"י מעיכתו בקת הכף או בידית הסכין.

יב. מותר לפורר גלולה לאבקה.

יג. אין לרסק רגבי עפר. ולכן אסור להסיר בוץ או טיט שנתייבשו על הבגדים או על הנעליים, משום שהסרתם כרוכה בטחינת העפר, וזה כאמור אסור. ובמקום שיש משום כבוד הבריות מותר להסירם ע"י אמירה לנכרי.

סימן ז

מלאכת לישה

א. מלאכת הלישה כוללת ב' פעולות:

נתינת המים לתוך הקמה, מעשה גיבול ולישה כדי להפוך מים וקמח לעיסה.

מעשה הגיבול הוא איסור מן התורה לפי כל השיטות, אמנם בנתינת מים לתוך קמח בלי גיבול, נחלקו הפוסקים. דעת רוב הפוסקים שאיסור נתינת מים הוא רק דרבנן, ודעת ספר התרומה שהוא איסור תורה.

עיקר ההלכה היא כדעת רוב הפוסקים, אבל נהגו להחמיר כדעת ספר התרומה להחשיב אותו כאיסור תורה.

אמנם אם בנתינת מים בלבד כבר יש עיסה בלי שום צורך לגבל וללוש לפי כולם עצם הנתינה אסורה מן התורה.

ב. מלאכת לישה נאמרה מן התורה רק בבלילה עבה, והיינו שהעיסה כ"כ עבה עד שאי אפשר לערותה מכלי לכלי. אמנם אם הבלילה רכה באופן שכן אפשר לערות מכלי לכלי (אמנם זה דבר גוש ולא נוזלי כמו משקה) הרי איסור זה הוא רק דרבנן.

ואם הבלילה היא דלילה מאוד עד שאינה כגוש כלל אלא כנוזל ממש, אפילו איסור דרבנן אין כאן. בעזר השם, בהמשך נביא כמה דוגמאות למעשה.

ג. דעת הביאור הלכה (סימן שכ"ד) דבדבר שאינו בר גיבול, כגון מים ואפר, שלעולם אי אפשר לעשות מהם עיסה מושלמת רק שהאפר מתאסף ומתקבץ על ידי המים במקרה כזה מעיקר הדין עצם נתינת המים היא מן התורה ולא רק משום חומרא. אמנם החזון איש חולק ודעתו לומר דגם בתערובת של מים ואפר, עצם נתינת המים אינה אסורה אלא מדרבנן בלבד.

סדר היום כהלכתו

ד. כשם שאסור לתת מים בתוך קמח, או קמח בתוך מים, ולגבל, כך אסור לתת מים לתוך מלט או גבס או שאר דברים, דאיסור לישא לא נאמר רק בדברים הראויים למאכל אלא בכל דבר ודבר.

ה. אין לתת משקה לתוך פירורי פת או קמח מצה, ולגבלם. וכן אין לפורר ביסקויט ולערבבו בגבינה או ברסק פירות, לצורך מאכל תינוק, (ואם יש איזה שינוי, כמו שיתבאר בהמשך בסיעתא דשמיא, הרי זה מותר).

ו. עיסה שנילושה היטב מערב שבת, ורוצה להוסיף מים כדי לדלל אותה יותר, הרי זה מותר להוסיף מים ולערבב בשבת. משום שעירבוב זה מטרתו לדלל אותה ולא לגבל אותה, אמנם אם העיסה לא נילושה היטב מערב שבת, שלא נתקבצו חלקיה היטב, אין להוסיף מים כדי ללוש אותה יותר טוב.

ז. אין לתת מים לטחינה גולמית בשבת ולערבב, כי אז נוצרת עיסה עבה, וזה בכלל איסור לישא. אמנם אם הכין אותה מבעוד יום אלא שהיא עבה יותר מדאי, מותר להוסיף מים בשבת ולערבב כדי לדללה יותר, ובתנאי שהיא היתה נילושה היטב מבעוד יום.

ח. עיסה שהוכנה ונילושה היטב, וקצת מן המשקה נפרד ממנה וצף על גבה, (דבר זה מצוי בחמאת בוטנים, שאחרי זמן רב השמן צף על גביו), מותר לערבב שוב, כי אז המטרה היא לדלל ולא לגבל, וכל זה כשהעיסה ראויה לאכילה גם לפני שמערבב אבל אם קשה לאוכלה מחמת עוביה וקשיותה שוב יש בתערובת איסור לישא, ולכן יעשה אותה רק בלילה רכה מאוד והיינו נוזלי מאוד.

ט. אין לערבב ב' עיסות ממינים שונים, כגון לערבב ריבה בגבינה רכה וכיוצא בזה. אמנם לערבב ב' עיסות כגון גבינה בגבינה או טחינה בטחינה הרי זה מותר.

י. הבא לרסק בננה לתינוק, והיינו שבא לרסק בקת הסכין (כדי שלא להיכשל באיסור טוחן), אחרי שכבר התרסקה, מותר לערבבה ולקבצה אף שהיא נדבקת ונעשית כמו עיסה. הטעם בזה, כי אין כאן תערובת עם מים, ואמנם אסור להוסיף מים ואז לערבב אותה.

סדר היום כהלכתו

קמא

יא. תבשיל שיש בו רוטב, מותר לערבבו היטב וליצור ממנו עיסה אחת ואין בזה איסור לישה. ומותר אף להוסיף משקה מבחוץ ולערבבו באותו תבשיל. טעם היתר זה מורכב מאוד, ובכדי להקל על ההבנה נצטט רק קו כללי והוא דכשם שאין איסור טוחן אחרי בישול, שאין איסור לטחון דבר מבושל כך אין איסור לישה בדבר מבושל. ונכון להשתמש בהיתר זה רק בזמן אכילה ממש ובשינוי של מעט מעט והיינו כל פעם לערבב רק חלק קטן מהתבשיל ולא כל התבשיל בבת אחת, אבל באופן אחר אין להשתמש בהיתר זה.

יב. יש להתיר נתינת רוטב על אורז יבש או תפוחי אדמה מרוסקים.

יג. הבא להכין תערובת בלילה רכה (שאיסורה רק מדרבנן), התיירו חכמים את הדבר ע"י שינוי. והוא דצריך שינוי בב' פעולות המרכזיות של מלאכת לישה, היינו בזמן נתינת המים וגם בזמן הגיבול עצמו.

יד. ביום חול הדרך לתת הקמח ואחר כך המים, בשבת יתן המים ואחר כך הקמח אבל אם ביום חול הדרך לתת מים ואחר כך קמח, בשבת יתן הקמח תחילה ואחר כך המים. (אמנם במקרה כזה יזהר לשפוך המים בבת אחת, שאם שופך המים קצת, מיד נעשה בלילה עבה ואז האיסור הוא מן התורה, לכן ישפוך באופן שיהיה מיד בלילה רכה).

- ואם ביום חול אין סדר קבוע להכנת תערובת, שפעמים שנותן את הקמח תחילה ופעמים נותן המים תחילה, יש שכתבו להקל בזה ואז יתן הקמח ואחר כך המים, אמנם יש שאסרו בזה דסוף סוף אין כאן שינוי מהסדר הקבוע, ונהגו להקל.
- חוץ מהשינוי שבאופן נתינת המים, צריך גם שינוי בשעת הלישה, ובעצם יש ב' שינויים אפשריים:
- לישה בשתי וערב, והיינו שלא לערבב כדרכו, אלא מכניס הכף לתוך תערובת ויעביר אותה פעם אחת שתי ופעם אחת ערב, ויוציא הכף בין השתי לבין הערב. ויכול לחזור על זה כמה פעמים.
- לישה מעט מעט, והיינו שאם הרגילות להכין תערובת זו בכמות מרובה, כעת יכין בכמות מועטת. אמנם שינוי זה אינו אפשרי תמיד, כי הרי יש לפעמים שכך הדרך להכין כמות מועטת, וא"כ אין כאן שום שינוי.

סדר היום כהלכתו

יג. הבא להכין בלילה עבה, שאיסורה מן התורה, אין שום היתר אפילו על ידי השינויים הנ"ל. אמנם במקום הצורך כגון שאי אפשר להכין מאכל זה בערב שבת משום שטעמו מתקלקל, או כגון שצריך להכין עיסה לתינוק או התירו חכמים על ידי שינויים הנ"ל.

כב' סעיפים הנ"ל, יש הרבה חילוקי דינים והרבה שיטות, וכתבנו כאן בקיצור נמרץ לפי קו אחד ברור. אמנם יש עוד כמה חילוקים וכמה קולות שלא הזכרנו.

יד. איסור לישה נאמר גם בירקות או פירות מרוסקים, ולכן אין ליתן לתוכם משקה באופן שיבוא לידי עיסה. והוא הדין דאין ליתן מיונו לתוך חצילים מרוסקים כי גם זה עושה עיסה.

ואם נתן את המשקה או המיונו מערב שבת, מותר לערב בשבת בשינוי, כגון שיערבו בנחת (כשהרגילות לערבו ולטרפו בכח), או שיערבו בשתי וערב, או שיערבו באצבעו.

אמנם אם המאכל עלול להתקלקל, אם יכינו אותו מבעוד יום, הקילו הפוסקים לתת את המשקה בשבת ולערבו בשינוי, וטוב להחמיר ולעשות שינוי גם באופן נתינת המשקה, שאם הרגילות לתת הפירות או ירקות מרוסקים קודם ואחר כך המשקה, בשבת יעשה ההיפך.

זו. הבא להכין בשבת מאכל לתינוק, מותר לתת המשקה לתוך פירות מרוסקים ולערבם בנחת או בשתי וערב. ואם מוסיף שם גם פירורי פת או גבינה יערבו דווקא בשתי וערב.

זז. מאכל שיש בו צנון או מלפפונים קצוצים דק דק, אף על פי שאינם מרוסקים, שייך גם בו איסור לישה, אמנם מכיון שמאכל זה מתקלקל אם יכין אותו מבעוד יום, התירו להכינו בשבת בשינוי. והיינו שיעשה שינוי גם באופן נתינת המשקה וגם באופן הגיבול, שיערב בנחת ולא בכח.

יז. סלט עשוי מכרוב וגזר חתוכים לחתיכות דקות, ומעורבים במיונו וחומץ ראוי להכינו מערב שבת, ואם לא הספיק להכינו בשבת לא ברור האם מותר להכינו בשבת.

סדר היום כהלכתו

קמג

יח. סלט עשוי מגזר מרוסק בפומפיה דקה, ונותנים לתוכו מיץ תפוזים, יש יותר צדדים להקל הואיל ואפשר שאין כאן משום לישה בכלל, (כמובן עדיף להכינו מערב שבת, להתרחק מכל ספק). אמנם בסלט של עלי חסה חתוכים, אין שום איסור כלל ועיקר הואיל ואינם חתוכים דק דק.

יט. מותר לערב חומץ, מיונז, עם תפוחי אדמה חתוכים, הואיל ואינם חתוכים דק דק אין כאן משום איסור לישה.

והוא הדין מותר לערבב חתיכות של תות שדה או בננה בשמנת, כיון שאינם קצוצים דק דק. אמנם אם התותים מרוסקים, אין לתת בהם כמות מועטת של שמנת כי בזה התותים נדבקים זה לזה והוי לישה. (ועל ידי שינוי של שתי וערב, הרי זה מותר), ואם נתן כמות גדולה של שמנת מותר, כי התותים לא נדבקים אלא מתפורים.

כ. לערב סלט טחינה עם חזרת יש להימנע, כי בקל יכול לבוא לידי איסור לישה. אבל לערב עלי תבלין בסלט טחינה מותר, כי העלים מתפורים ולא מתקבצים ונדבקים.

כא. סלט ביצים מרוסקים עם בצל ושמן, עדיף להכינו מבעוד יום, ואם לא הספיק יעשה ב' שינויים: יתן תחילה שמן ואחר כך ביצה, ויגבל שתי וערב, והוא הדין סלט עם דגי טונה, וביצים מפוררות ומיונז, הדין כנ"ל.

כב. מותר לערב סוכר או קקאו בלבן, דלא עושה בזה שום עיסה, אבל לערב ריבה או דבש בגבינה, הרי זה אסור. אמנם יש מן הפוסקים שאסרו לערב סוכר או קקאו בלבן כיון שהם לא נמסים מיד ונוצר כעין עיסה בהתחלה ונכון להחמיר בזה כשזה אפשר.

כג. אין לתת חלב בתוך מיני דייסות, באופן שמיד מתגבלים מאליהם ונוצרת עיסה גמורה.

אין להכין ג'לי בשבת מהטעם הנ"ל.

סדר היום כהלכתו

כד. יש שכתבו להימנע מלמעוך חלה או עוגה עד שעושה אותם לגוש אחד ואף על פי שלא מוסיף משקה מבחוץ, הרי יש להם לחות מחמת עצמם, ובזה הם נילושים, לכן יש להימנע מזה.

כה. אין להקציף קפה בשבת על ידי עירוב קפה נמס וסוכר ומעט מים, דבזה נוצרת כמין עיסה.

כו. אין להטיל מי רגלים על טיט או עפר תלוש מהקרקע, דיש כאן פעולת לישה. ובמקום הדחק הרי זה מותר, אמנם מותר לכתחילה להטיל מים על קרקע ממש.

כז. אם עבר ולש עיסה בשבת, אם הוא מזיד אסור לו לעולם, ולאחרים עד מוצ"ש, ואם הוא שוגג אסור בין לו ובין לאחרים עד מוצאי שבת.

ובשעת הצורך, מותר לסמוך על דעת הגר"א, ולהתיר בין לו ובין לאחרים אפילו בשבת, כשהלישה היתה בשוגג.

סימן ח

תיקון אוכלים

א. הבא ליתן יין אדום בתוך יין לבן, ע"מ ליתן בו גוון אדום, לפי דעת רוב הפוסקים הרי זה מותר. אמנם מביא המשנה ברורה (ש"כ, נ"ו) בשם החיי אדם דנכון להימנע מזה. אמנם בליל הסדר שהצבע אדום מאוד חשוב לארבע כוסות, יש להמנע מזה.

ב. הבא ליתן במים נס קפה או תמצית תה או תרכיז ממותק הרי זה מותר, אפילו לפי החיי אדם, דכאן אין כוונתו כלל לצביעה אלא לתת טעם באוכל בלבד. אמנם בשער הציון (שי"ח, ס"ד) מבואר דעדיף ליתן תמצית תחילה ורק אח"כ המים, וטוב לחוש לדעת המחמירים גם בזה.

ג. אומן המייצר מאכלים, ונותן בהם צבע מאכל, כגון יין אדום ביין לבן, אסור לעשות כן בשבת. מקור הדין הזה בנשמת אדם (כ"ד, ג'), הטעם דדרכו של

קמה

סדר היום כהלכתו

אומן לצבוע וצביעתו היא מוגדרת כמלאכה חשובה ולכן זה אסור, אבל אדם פרטי מותר לו לתת יין אדום ביין לבן.

ולכן אדם פרטי מותר לתת כרכום במקום שאין חשש בישול בתבשיל אף שצובע אותו. וכמו כן מותר לאדם פרטי לתת חלמון של ביצה במסגרת של חרדל, למטרת השבחת הגוון של החרדל, ומה עוד דחלמון ביצה אינו מין צבע בכלל.

ד. אין לתת סבון שצובע המים בתוך האסלה, אבל אם הסבון לא צובע אלא רק נותן ריח טוב במים, הרי זה מותר.

ה. מותר לעשות חלק דבר והיינו לתת לו צורה חלקה וישרה מאכל כגון סלט חומוס וחצילים, אמנם המחמיר תבוא עליו ברכה.

ו. הבא להכין סלט ביצים בשבת, והוא רוצה לקבץ פירורי הביצה ביחד ולתת להם צורה מסוימת מן הסתם יש כאן משום מלאכת בונה. אבל אם כבר הכין הסלט מערב שבת, ובא לתת אותה בצלחת ולהחליקה, הרי זה מותר מן הדין, וגם בזה המחמיר תבוא עליו ברכה.

ז. אין לתת מלח על מיני ירקות, שדרך בני אדם לכובשם, או שטבע המלח לפעול בהם עיבוד. ולכן אין לתת מלח על חתיכות צנון, או בצל או שום או מלפפון, איסור זה הוא אף אם כוונתו לאוכלם מיד. והטעם משום שזה נראה כבא לכבוש כבשים או לעבד, אבל אם נותן שמן או חומץ תחילה, מותר אח"כ לתת עליהם מלח דהואיל ונותן שמן קודם זה כבר מחליש השפעת המלח שיתן אחר כך ואין כאן פעולת עיבוד האסורה.

ח. כמו כן מותר לתת מלח על צנון אחד בלבד או מלפפון אחד בלבד, ולאוכלו מיד. דדבר זה אינו נראה כבא לכבוש כבשים או לעיבוד, אבל אין לו להשהות המלח לזמן מרובה על מנת שהמלח יפלוט את הציר, דזה באמת מעבד.

ט. מותר לתת מלח על עגבניות או פלפלים, דאין הדרך לכובשם או לעבדם. ואם יש סלט ירקות, שרובו עשוי מירקות שאין הדרך לכובשם, מותר לתת מלח אף שיש שם קצת צנון או מלפפון, דהולכים אחר הרוב.

סדר היום כהלכתו

י. אין להכין מי מלח בשבת בכמות מרובה, משום דנראה כבא לעבד ירקות, אבל בכמות מועטת זה מותר. ויש להיזהר בזה בפרט בפסח שחל בשבת, ולהכין מי מלח מבעוד יום.

סימן ט

מלאכת מלבן

א. אין לכבס בגד או להסיר ממנו כתם בשבת, ויש בזה איסור תורה. אמנם בכל דבר העשוי מחומר קשה כגון כלים או ריהוטים, שלא בולעים את המים, אין איסור כביסה, ולכן מותר לנקות רהיטי עץ, ויזהר מאיסור סחיטה של הסמרטוט.

ב. אין לכבס עורות, אין לשפשף בידים או במברשת את העור כדי לנקותו מכתמים ואפילו עור קשה יש בו איסור כיבוס. ויש להיזהר בזה בנוגע לניקוי נעלים בשבת שהם עשויים מעור, אבל שרייה במים בלבד מותרת.

ג. מפת ניילון או פלסטיק יש חשש איסור כיבוס, ולכן אין לתת עליה מים ולשפשפה, וכמו כן אין לרחוץ ולשפשף במים כפפות גומי שנתלכלכו. אמנם מותר להשתמש בכפפות אלה בשעת הדחת כלים.

ד. מוצץ של תינוק שעשויה מגומי, מותר לרוחצו ולשפשפו במים, אמנם לדעת מרן הרב אלישיב אסור לשפשף בידיים, ולכן לשיטתו מותר רק לתת אותה תחת זרם מים, ותו לא.

ה. מותר לרחוץ כוסות וצלחות חד פעמיות ולשפשפן מלכלוך, ואין כאן איסור ליבון, וכמו כן מותר להדיח כלים שצריך אותם בשבת, אפילו עם סבון נוזלי.

ו. מותר לרחוץ משקפיים במים וסבון, ולנגבם במטלית יבשה, ויזהר שלא יבוא לידי סחיטה. אבל אין להשתמש לצורך זה בתכשיר המיועד לניקוי משקפיים. עדשות מגע קשות, מותר לשרותן בנוזל המיוחד להן, וכן מותר

סדר היום כהלכתו

קמז

לנקותן על ידי שפשוף מועט כמקובל. אמנם עדשות מגע רכות אין לשרותן בנוזל ניקוי משום איסור ליבון, אבל מותר לשרותן בנוזל שריה שלא מעורב בו נוזל ניקוי.

ז. מותר לנגב אבק מרהיטים במטלית יבשה, אבל במטלית לחה אסור משום סחיטה וכמובן אין לקבוע את עצמו לניקוי זה, משום זילותא דשבת. אמנם אין להבריק הרהיטים או החלונות בתכשירי הברקה. מותר לנקות קורי עכביש שנמצאים באיזה רהיט ויזהר להסירם באמצעות מטאטא וכדומה (דאז הוי רק טילטול מן הצד ולכן זה מותר), אבל אם קורי עכביש מחוברים לקירות הבית אין להסירם כלל.

ח. נעליים שהתלכלכו מבוץ או טיט, והם כבר התייבשו, אסור להסיר הבוץ או הטיט משום איסור טוחן, דכשבא להסירם הוא מפורר אותם וזה דומה לטוחן. אמנם אם הבוץ עדיין לח, אין איסור טוחן, ולכן אפשר להשרות הנעל במים או לתת אותה תחת זרם מים כדי לנקותה, אמנם יזהר שלא לשפסף בידו כדי להוריד הבוץ, דהשפשוף הנעשה במים אסור משום כיבוס.

ואם הוא משרה אותם במים, יזהר שלא לשרות שרוכי נעלים במים, דאצל השרוכים אפילו שרייה במים אסורה שזה מכבס אותם (אבל שרייה של עור במים מותרת, דהעור לא כ"כ בולע המים), [עיין בזה לקמן סעיף כ"ב].

וכמו כן מותר לגרד הבוץ הלח בסכין או במגרדת, ובתנאי שלא יקנחנה בחזקה משום איסור ממחק.

ט. אין להשתמש במשחת נעליים, וגם אם ניתנה המשחה מערב שבת, אסור להבריקה בשבת על ידי שפשוף במברשת או בסמרטוט או בידו, וכמו כן אסור לשפסף את הנעל בבגדיו כדי להבריקה.

אמנם אם יש אבק על הנעל, מותר להסירה על ידי ניגוב ביד או במטלית, אך יש להקפיד שלא להבריק אותה.

י. אין לנקות לכלוך כגון בוץ או קיא או צואה, על ידי בגד או מטלית אם הרגילות לכבס הבגד או המטלית כשמתלכלכים בכך, והטעם, גזירה משום שמא יבוא לכבס אותו מיד, (וגם הופך את הבגד הזה למוקצה, ואסור לעשות

סדר היום כהלכתו

כלי מוכן להיות מוקצה, איסור זה מכונה בשם איסור ביטול כלי מהיכנו), ולכן העצה לנקות לכלוך זה, בניירות נזרקים או טישוויים וכיוצא בזה.

יא. בגד שהתלכלך בטיט או בוץ, והם התייבשו, אסור להסירם משום איסור טוהן, דכאשר מפורר את הטיט לפירורים הרי זה אסור משום טוהן. (לעיל עסקנו בנעל שהתלכלכה בטיט או בוץ, כעת עוסקים בבגד שהתלכלך בטיט או בוץ. ויש בזה כמה שינויים). אבל אם הטיט או הבוץ עדיין לחים, מותר להסירם על ידי סכין או ציפורן, או על ידי קינוח במטלית. וכל זה דווקא כאשר נשאר רושם של לכלוך בבגד, אבל אסור לגרדם עד שלא ישאר שום רושם בבגד, דזה אסור משום כיבוס.

וכמו כן אין להסיר הלכלוך, על ידי שפשוף חלקי הבגד זה בזה, או שפשוף במטלית. משום דפעולת השפשוף דומה לכיבוס.

יב. והוא הדין תבשיל שנפל על הבגד, מותר להסירו בסכין או ציפורן או קינוח במטלית דווקא כאשר נשאר רושם של לכלוך בבגד. וגם איסור שפשוף שייך כאן, וכל זה כשהתבשיל דבוק בבגד, אבל אם הוא רק מונח עליו, מותר להסירו אף שלא נשאר שום רושם של לכלוך.

יג. בגד שהתלכלך מאבק, והוא אדם שמקפיד על כך ואף פעם אינו יוצא בלי לנקות אותו, אסור לנער את האבק משום איסור ליבון, והוא הדין שאין לשפשוף אותו בידו או במטלית או במברשת. אבל אם אינו מקפיד תמיד על ניקוי הבגד, מותר לנער הבגד, דאז ליבון הבגד אינו מלאכה חשובה בשבילו, לכן אין שם מלאכת ליבון על זה כלפיו, ולכן טוב להיזהר, להניח בגדיו במקום שמור, שלא יבוא לידי ספק איסור ליבון.

יד. בגד שחור או כהה, שיש על גביו טל או שלג שהחל להינמס, ואדם זה הוא מקפיד שלא ללבוש בגד זה בלי לנערו מהרטיבות, אסור לנערו בשבת דהניעור מייפה הבגד, ומועיל כמו כיבוס, ודווקא בבגד שחור או כהה, הניעור הוי יפוי וליבון משמעותי. אם השלג עדיין לא נמס, והוי סתם כמונח על הבגד, מותר לנערו.

סדר היום כהלכתו

קמט

פז. אם הבגד ספוג במים מרובים, בין שחור בין כהה, בין שאר צבעים, בין חדש ובין ישן, אסור לנער אותו בחזקה משום איסור סחיטה, אבל אם לא מנער בחזקה אלא בעדינות יש להבדיל בין בגד חדש ובין בגד ישן: בבגד חדש, אסור אפילו לנער בעדינות, כי המים הבלועים גורמים לו להתקצר, ומקפיד עליהם, אבל בבגד ישן, שאינו מתקצר בזה, ואינו כ"כ מקפיד לכן מותר לנער בעדינות.

פז. אין לנקות שטיח מאבק על ידי מברשת, אבל מותר לנקותו מפירורים או מפיסות נייר שנפלו על גביו.

יז. מבואר במסכת זבחים (דף צ"ד): דהשורה בגד במים בלבד, בלי לבכסו כלל, כבר חייב חטאת. דשריית הבגד מסייעת בניקוי הבגד, והרי זה בכלל מלאכת כיבוס. אמנם לא בכל מקרה ומקרה נאסרה השרייה, ומצאנו ב' שיטות בראשונים:

דעת תוספות בשבת (קי"א): בשם רבינו יצחק – איסור שרייה במים אינו אלא בבגד מלוכלך, אבל אם הבגד הוא נקי אין שום איסור להשרות אותו במים.

דעת רבינו תם – אפילו בבגד נקי יש איסור שרייה במים, אמנם דווקא כששורה אותו במים דרך כיבוס וניקוי, אבל אם שורה אותו דרך לכלוך, כגון אדם שנכנס בבגדיו לתוך אמת המים, הרי זה מותר, ולהלכה כתבו הפוסקים לחוש לדעת רבינו תם.

יח. לכן השורה בגד מלוכלך במים, או מערה מים עליו, אף שאין כוונתו לנקות הבגד, הואיל ומתנקה בכך, הרי זו מלאכה גמורה ואסורה מן התורה משום מלאכת כיבוס.

אמנם אם הבגד נקי, רבינו יצחק מתיר להשרותו במים, ורבינו תם אוסר. ונכון להחמיר כר"ת. ואם משרה אותו במים דרך לכלוך, אפילו ר"ת מתיר בזה, לכן המנגב ידיו או גופו במגבת, אף ששורה המגבת במים, הואיל וזה דרך לכלוך בכך, הרי זה מותר לפי כולם, אמנם אם כוונתו לנקות המגבת אפילו

סדר היום כהלכתו

אם זה דרך לכלוך הרי זה אסור. ובכדי שלא להיכנס בספיקות, טוב לנער המים מעל ידיו לפני שמנגב אותם במגבת.

יט. אם נשפכו מים על מפת השולחן של בד, יכול לגוררם בסכין כדי להסירם מעל השולחן אף שבזה מרטיב במים את שאר המקומות שבמפה. ויזהר שלא ידחוק המפה בעת הגרירה, כדי שלא יסחוט המים הבלועים.

כ. הקושר פיסת בד על פי הברז, כגון בפסח, מותר לפתוח הברז ואין בזה איסור שריייה, כי פיסת הבד אינה עשויה כלל לכיבוס, ואינו מתכוין לכבסה.

כא. אם יש מטלית בד או ספוג בתוך הכיור, מותר לפתוח ברז אף על פי שיגיעו המים אל המטלית ותהא שרוייה בהם, ומשום דהוי דרך לכלוך ולא דרך ניקוי.

כב. כל איסור שריייה במים הוא רק בבגד, אבל עור אינו בולע, ולכן מותר להשרות עור במים בלי לכבסו ולשפשפו, לכן אף שמותר להשרות נעל במים שהיא עשויה מעור, אין להשרות השרוכים שלה במים, שהם עשויים מבד.

מותר להשרות במים מפת ניילון ופולסטיק, כי חומר זה דומה לעור ואינו בולע אבל אין לשפשף בידיו.

כג. דעת הרמב"ם בהלכות שבת (ט', י"א) דאסור מן התורה לסחוט בגד שזה תולדה דמלאכת מלבן, כי הסחיטה מצורכי כיבוס הוא. ואילו דעת תוספות בשבת (דף קי"א:) בשם רבינו תם שיש גם סיבה אחרת לאסור סחיטת בגדים והיא משום מלאכת מפרק שהיא תולדה דדש, שמפרק המשקה מן הבגד, כשם שאיסור סחיטת זיתים וענבים אסורה משום מפרק שהיא תולדה דדש. אמנם מודה רבינו תם שיש גם איסור מטעם מלבן, דהבגד מתלבן בכך.

כד. כתבו עוד תוספות בכתובות (ו'). בשם רבינו תם שאיסור מלבן שייך רק כשהבגד ספוג במים, דעל ידי סחיטתו מתלבן בכך. אבל אם הוא ספוג ביין או שמן אין איסור מלבן, כי הבגד לא מתלבן ולא מתנקה על ידי סחיטתו. ולכן לשיטתו אם הוא סוחט בגד הספוג ביין או שמן, עובר רק על איסור מפרק שהיא תולדה דדש ולא על איסור מלבן.

סדר היום כהלכתו

קנא

אמנם דעת רבינו יצחק דאין הבדל בין מים לבין שמן ויין, סוף סוף אסור לסחוט הבגד משום מלאכת ליבון, דהבגד מתלבן קצת בסחיטה זו.

כה. עוד יש לדעת דמה שנאסר סחיטת בגד משום מלאכת מפרק שהיא תולדה דדש, היינו כשרוצה להשתמש במשקה היוצא, או שהוא קולט אותו בתוך כלי. אבל אם המשקה הולך לאיבוד, אין כאן איסור מפרק כלל לכן לשיטת רבינו תם אם בגד ספוג ביין או שמן או שאר משקים, ורוצה לסוחטו באופן שהמשקה הולך לאיבוד, אין כאן לא איסור ליבון ולא איסור משום דש.

כו. אסור להשתמש במטלית רטובה כדי לנקות השולחן או הרצפה, משום דבשעת הניקוי, נסחטים המים מן המטלית. אבל מותר להשתמש במטלית יבשה כדי לספוג לתוכה משקים. וכמו כן מותר לנגב כלים במגבת המיועדת למטרה זו, כיון שאין חשש שיבוא לסחיטה, דאין אדם מקפיד לסוחטה הואיל ומיועדת לכך, ואם תהא רטובה מדי, יחליפיה באחרת! ומכאן דאין לנגב הכלים במגבת שאינה ראויה לכך, דיש לחוש שמא יבוא לסוחטה, הואיל ומקפיד על רטיבותה.

כז. אין לנגב כוס שפיו צר, והטעם משום שהמגבת סופגת המים שבכוס ותוך כדי הניגוב נסחטת משום שהיא דחוקה בכוס.

כח. אין להשתמש בצמר גפן ספוג בנוזל לצורך חיטוי פצע, אבל מותר לשפוך נוזל על הפצע, ולקנחו בצמר גפן יבש. אין להשתמש בממחטות לחות כדי לנקות התינוק (מגבוניים).

כט. מותר להוציא מטלית השרויה במים המונחת בכיור, ולא חוששין שמא כשיבוא לאוחזה בידו, היא תסחט. וגם אין כאן איסור מוקצה כיון שיכול לשוטחה עד שתתיבש ותהיה ראויה לשימוש.

ל. מן התורה אין איסור לסחוט שערות, דהואיל והשיער קשה אינו בולע, אמנם כן יש כאן איסור דרבנן, ומשום כך כתבו בשם הגר"א דאין לטבול במקוה בשבת, דמאוד קשה להיזהר שלא לסחוט שערותיו כשהוא מתנגב, ולכן יצא שכרו בהפסדו. אמנם מנהג האר"י ז"ל כן לטבול, משום תוספת קדושה. ומסקנת

סדר היום כהלכתו

הביאור הלכה (שכ"ו, ח') דמי שהוא טמא, וצריך טבילה, שיטבול בשבת. אבל מי שהוא טהור, ורוצה לטבול רק לשם תוספת קדושה, יש לו להימנע.

א. מי שכן נוהג לטבול, יש מי שנמנע לגמרי לנגב השערות במגבת, אמנם יש לו להמתין עד שיתנגבו מאליהן, כדי שלא להוציא המים הספוגים לכרמלית או לרשות הרבים. אמנם רבים נוהגים לנגב במגבת באופן שאינו סוחטה בחוזקה רק באופן קל, והמים היוצאים מן השערות נבלעים מיד במגבת.

ב. מי שנרטבו גרביו תוך כדי הליכה, יכול להמשיך ולהלך כדרכו, אף שהמים נסחטים תוך כדי הילוכו. אמנם כשמגיע לביתו, ראוי להחמיר ולהחליף את הגרביים. וטעם שהתירו בכלל ללכת כך, משום דהמים שנסחטים חוזרים ונבלעים מיד, ואין דרך ליבון בכך.

והוא הדין דמטעם זה מותר ללכת על שטיח רטוב, אף על פי שכאשר דורכים עליו המים נסחטים, ומשום דחוזרים ונבלעים, אמנם אם אפשר להימנע מזה, צריך ללכת בדרך אחרת.

ג. אסור להרטיב בגד במים גזירה שמא יסחוט, וכמו כן אין ליתן בגד במקום שעלול להתרטב, גזירה שמא יתרטב ויבוא לסוחטו, ומטעם זה אין לכסות כלי שיש בו מים בבגד, שמא יתרטב ויבוא לסוחטו, וכל זה בבגד שמקפיד עליו, אבל בגד שלא מקפיד עליו לסוחטו מיד, כגון מטלית וסמרטוט, לא גזרו גזירה שמא יסחוט. לכן אם נשפך מים על הרצפה, ויש שלולית מים, אין לספוג המים במגבת וכדומה שמקפיד בדרך כלל לסוחטה, אלא רק בסמרטוט או במטלית.

ד. אין שום איסור לנגב ידיים במגבת, אף שמרטיב אותה, דכיון שאין כאן אלא מים מועטים לא חששו שמא יסחוט, וכמו כן אם בגדיו נרטבו בגשמים, ואין לו בגדים אחרים, מותר ללבוש אותם ולא גזרו שמא יסחוט. אמנם אם פושט אותם, אסור כבר לטלטלם שמא יבוא לסוחטם, דכל בגד שנרטב אסור לטלטלו שמא יבוא לסוחטו, (והוא שנרטב במים מרובים). אמנם חכמים התירו טלטול בגד שנרטב באופן ששני בני אדם יחד הם אווזים אותו ומטלטלים אותו, דבתוך כך כל אחד יזכיר לשני.

סדר היום כהלכתו

ל.ה. כל מה שאסרו לטלטל, היינו בגד שנרטב במים, אבל אם נרטב במשקה אחר לא גזרו שמא יסחוט אותו, הואיל וגם אחרי הסחיטה לא מתנקה לגמרי, לכן מה לו לסוחטו.

ל.ו. בגד שהיה מאוד רטוב בבין השמשות, ולאחר זמן התייבש, אסור לטלטלו משום מיגו דאיתקצאי בבין השמשות, אתקצאי לכולי יומי. אמנם אם אין לו בגד אחר, יש להקל.

ל.ז. אין לתלות בשבת בגדים ליבוש, דחששו חכמים למראית עין, שמא יחשדו בו שכיבס בגדיו בשבת. ואין הברל בין בפרהסיא ובין בחדרי חדרים, והוא הדין דאין לשטוח אותם על הרדיאטור או בסמוך לו, אבל אם תלה הבגדים בערב שבת, אין חיוב להורידם משום מראית העין.

ל.ח. אם תלה הבגד בערב שבת, ובבין השמשות היה קרוב ליבוש מותר להורידו בשבת, אבל אם היה רטוב בבין השמשות והוא מקפיד על זה שזה מפריע לו, אף שהתייבש אח"כ אין להורידו, אא"כ אין לו בגד אחר.

ל.ט. אין לקפל בגדים בשבת, כי הקיפול מפשט הקמטים והרי זה כמתקן, ורק אם הבגד לבן וחדש ולא התכבס עדיין, מותר לקפלו, ודווקא כשצריך להשתמש שוב בבגד זה באותה שבת, וגם כשמקפלו אין להניחו על השולחן או ספסל בזמן הקיפול, דאז הקיפול "מקצועי" יותר מדי, והוי ממש כמתקן.

מ. מותר לקפל שלא כסדר קיפולו הראשון, אף שאינו צריך שוב בגד זה באותה שבת, ולכן אסור לקפל הטלית אחר התפילה, ואם רוצה לקפלו שלא כסדר קיפולו, הרי זה מותר, אמנם עדיף להחמיר ולא לקפלו כלל (ובמוצ"ש יזדרז לקפלו מיד).

מ.א. בגד שאין קיפולו ניכר, מותר לקפלו.

מ.ב. מותר לקפל בבסיים, כשאינו מקפיד כלל על צורת הקיפול, וכל כוונתו היא לסדר אותם בארון לבד.

מ.ג. בגד העומד מאליו לפי קפלו כאשר תולים אותו, מותר לתלותו.

מ.ד. מגבעת רכה שהתקמטה, מותר לתקנה בשבת. אבל אם היא קשה לא.

פימן י

מלאכת קריעה ומחתך - דיני פתיחת אריזות ושקיות

א. אין לקרוע יריעה העשויה מבד או נייר או עור או ניילון. וכמו כן אין להפריד בין יריעות תפורות זו לזו, או בין ניירות דבוקים זה לזה. אבל מותר לקרוע חוט, אם אינו מכווין לקורעו לפי מידה, כיון שקריעת חוט אינה בכלל מלאכת קורע.

ב. כפתור, שנתרופפה תפירתו, ועדיין תלוי הוא בבגד, אסור לקרוע אותו. ולהיפך אסור גם למתוח את התפירה כדי להדק את הכפתור משום מלאכת תפירה.

ואם נתלש ממנו הכפתור לגמרי, ונשארו שאריות של חוטי התפירה, הואיל והיו מחוברים בבגד והתאחדו עם הבגד, אסור לקרוע אותם, ויש להיזהר שאם מקפיד על כפתור שהתרופף או על חוטי תפירה שנשארו שלא לצאת בבגד זה לרשות הרבים, משום מלאכת הוצאה, דמה שהוא מקפיד עליו אינו חלק מן הבגד, ויכול להתחייב בהוצאתו.

ג. תוית של מכבסה, המחוברת לבגד על ידי סיכת הידוק, או תוית של מחיר הדבוקה בבגד, אם התוית מבחוץ במקום שרגילים להסירה מיד כי היא נראית לעיניים, לכתחילה צריך להסירה לפני שבת, ובדיעבד אם הבגד נחוץ לו, יכול להסירה גם בשבת, ובלבד שלא יסירנה בפני עם הארץ שלא להכשילו באיסור הואיל ואינו יודע להבחין בין דין לדין. אבל אם התוית בחלק הפנימי, ועשויה להישאר שם לזמן מרובה, אין להסירה בשבת.

ד. תוית התלויה בבגד, לא על ידי סיכת הידוק, אלא על ידי חוט של פלסטיק בלבד, מותר לחתוך את החוט, ואין כאן איסור קורע, (דעת הגר"נ קרליץ לאסור בכל מקרה).

סדר היום כהלכתו

קנה

אב אם החוט מחבר ב' חלקי בגד זה לזה, כגון גרביים, יש להימנע מלקרוע את החוט משום איסור קורע, ובמקום הצורך יש לעשות שאלת חכם.

ה. מענין לענין, יש מהאחרונים שאסרו להדק חלקי הבגד זה לזה, על ידי מחט או סיכה אם תוחבם בשתי תפירות. אמנם דעת החזון איש להקל, משום שתוחב המחט כדי להדק באופן עראי, ודינו כסוגר כפתור בלבד, ואין לאסור משום מלאכת תופר.

ו. מי שנוהגת ללבוש פאה נכרית, אסור לתלוש שערות מהפאה משום איסור קורע. ולכן אם כוונתה לסרוק הפאה, יש לה לסורקה באופן קל, במסרק המיוחד לפיאות, באופן שאינה מכוונת לתלוש שערות וגם אין שכיח שיתלשו שערות בסירוק קל. אמנם אין להתירו תרסיס- ספריי על הפאה כדי לייצב צורתה משום איסור תיקון כלי, ומכאן יש ללמוד גם כן, דאין לאדם לסרוק את השערות שלו במסרק דהוי פטיק רישה שיתלשו שערות.

ז. אסור לקרוע צמר גפן, וכמו כן אסור לקרוע נייר טואלט בין אם קורע במקום המנוקב, ובין אם קורע במקום אחר, ובשעת הדחק, שאין לו נייר כבר חתוך, מותר לקרועו משום שיש להתיר במקום כבוד הבריות, ויזהר לחתוך שלא במקום המנוקב. [עיין סעיף י"ד. טעם הדבר].

ח. אין לקרוע מעטפה על מנת להוציא המכתב הנמצא בתוכה. אמנם אם הוא קורע אותה בדרך השחתה, באופן שהמעטפה לא תהיה עוד ראויה לשימוש, החזון איש מתיר.

אב איגרת שהיא מקופלת בקצוות שלה, והקצוות מודבקים זו בזו אין לקרועה בשבת.

ט. ספר שיש בו דפים מחוברים זה לזה, שלא נחתכו בכריכה אסור מן התורה לקרוע את החיבור. ואם הדפים כבר נחתכו לגמרי אלא שנדבקו זה לזה על ידי טיפת דבק, מותר להפרידם, ויש להיזהר בזה דקשה להבחין בין דפים שלא נחתכו לבין דפים שכבר נחתכו אלא שחזרו ונדבקו, ובפרט בספר חדש, מצוי מאוד שיש דפים שלא נחתכו כלל, וכאמור יכול חס ושלום להיכשל באיסור תורה.

סדר היום כהלכתו

י. וכן בחבילת טישו, קורה שהממחטות נייר לא נחתכו לגמרי, ומחוברות הן באחת הפינות, אסור לקורען, אמנם אם כן נחתכו לגמרי אלא שנדבקו מחמת לחץ שנלחצו במפעל, מותר להפרידם אף שהן נראות כאילו מחוברות, וגם כאן צריך משנה זהירות להבחין בין מקרה למקרה.

יא. חליפה חדשה, אשר הכיסים החיצוניים תפורים בשפתותיהם, אסור לקרוע תפירה זו בשבת.

יב. הנותן תחבושת על גבי פצע, ובא להדק חלקי התחבושת זו לזו על ידי פלסטר או הדבקה איספלנית, יש פוסקים שאסרו דבר כזה משום איסור תופר אף שזו תפירה זמנית בלבד. והוא הדין דאסור לקרוע תפירה זמנית בשבת.

אמנם יש כמה מן הפוסקים שמתירים תפירה זמנית הנ"ל, אם עתיד להוציא את ההדבקה תוך כ"ד שעות מזמן החבישה. ולכן הבא להשתמש בפלסטר בשבת על גבי פצע, יש להיזהר שלא להדביק הקצוות זו על זו, משום שנכנס לנידון של תפירה זמנית שנאסרה לפי כמה מן הפוסקים, אלא ידביק כל אחת מן הקצוות על העור שלו, בכדי שלא יהיו מודבקות אחת על השניה.

יג. טיטולים של תינוקות, יש להכניס מבעוד יום, והיינו לפתוח המדבקות המקופלות, שאם פותח אותם בשבת, יש חשש של איסור קריעה, שעל ידי זה מפריד ההדבקה, וכמו כן יש למתוח את כל הטיטול, באופן שכל החלקים המודבקים נפרדים זה מזה. וכל זה כדי להימנע מאיסור מכה בפטיש (דהטיטול היוצא מן המפעל אינו ראוי עוד לשימוש עד שימתח אותו היטב, ויפתח אותו עד הסוף, ולכן יש בפעולה זו חשש של מכה בפטיש).

וכשהוא מוריד הטיטול מן התינוק, ורוצה לזורקו לפח, יזהר שלא לקפלו ולהדביקו על ידי המדבקות שלו, משום דהדבקה זו היא לעולם ויש כאן תפירה גמורה. (ואף שאין לו שום צורך בתפירה זו, על כל פנים יש לאסור).

יד. יש ב' מלאכות שדומות זו לזו, ואף על פי כן הן שונות לחלוטין, ואלו הן: מלאכת קריעה, ומלאכת מחתך. מלאכת קריעה היא לקרוע בגד או בד על מנת לתפור אותו בחזרה. שכך דרך התופרים לקרוע על מנת לתקן (ולא על מנת לקלקל). אמנם מלאכת מחתך היא חיתוך בכוונה למידה מסויימת או

סדר היום בהלכתו

קנו

בכוונה לקו ישר, אבל חיתוך בלא כוונה למידה מסויימת אינו בכלל מלאכת מחתך, והוא הדין כשהחיתוך נעשה במקום מסויים דווקא, זה כלול במלאכת חיתוך.

ולכך כתבנו לעיל, שבמקום הדחק שאין לו נייר טואלט חתוך כבר, שיכול לחתוך משום כבוד הבריות, אלא שיזהר שלא לחתוך במקומות המסומנים לכך, דאז עובר על איסור קריעה וגם על איסור מחתך (שמחתך במקום מסויים) ועדיף לחתוך במקום שאינו מסומן כדי למעט האיסור ככל האפשר.

זו. שקית סוכר שמכילה כפית אחת של סוכר, ויש בראשה ניקוב המסמן את מקום הפתיחה, אין לקרוע השקית במקום הסימון משום איסור מחתך, (אמנם רבי שלמה זלמן אוירבעך זצ"ל מתיר גם את זה, וטעמו דאף על פי שיש מקום הסימון, וחותר שם, לא איכפת לו כלל לחותכו לפי הסימון, ומה עוד שהולך לזרוק לפח את השקית, לכן אין כאן חיתוך מכוון, משום כך הוא מתיר).

זז. גביעי לבן שנמכרים בזוגות, אין להפרידם במקום החריץ המיועד לכך משום איסור מחתך (וכאן יש גם איסור מכה בפטיש, דכך הוא גומר ומשלים צורתו של הגביע). וגם כאן רבי שלמה זלמן מקיל ומתיר להפרידם. אבל אנו נוהגים להחמיר בזה, וגם בסעיף הקודם, המנהג הפשוט להחמיר.

יז. אין לפתוח בשבת פחית שתיה, דהא יש בראשן סימון אשר ניתן לפותחו על ידי משיכת טבעת, ונוצר בזה פתח נאה וישר ומסומן, ולכן יש כאן איסור מחתך. וגם כאן רבי שלמה זלמן מתיר, שהרי כוונתו לבסוף לזורקה לפח, ולכן לא איכפת לו כלל מהסימון.

יח. פקק של בקבוק שתיה, שמחובר עם רצועה, וכשבא לפותחה מפריד בין הפקק לבין הרצועה בצורה יפה וישרה, יש בזה משום איסור מחתך (וגם איסור מתקן מנא), ולכן יש להיזהר לפתוח כל הבקבוקים לפני שבת [אמנם פקק של בירה, אפשר לפתוח בשבת], וכך ראוי לנהוג.

זרבי שלמה זלמן מקיל גם בזה, ולא הארכנו בביאור טעמו.

זאם עושה נקב קטן [וינקב גם הפלסטיק שבתוך הפקק] בפקק הזה, לכו"ע מותר לפותחו, משום דאבד ממנו שם כלי.

סדר היום כהלכתו

י.פ. אין איסור מחתך באוכלין, ולכן מותר לחתוך מיני מאכל אף כאשר מקפיד על המידה, ויזהר שלא לחתוך דק דק משום איסור טוחן, וכמו שהזכרנו לעיל.

ו.ל.כ. מי שצריך רק חצי גלולה לתרופה, מותר לשוברה לשני חצאים שווים לפי מקום הסימון, ואין כאן איסור משום מחתך.

כ. כשאדם רוצה לפתוח אריזות או שקיות או קופסאות שימורים, הוא נתקל לכאורה בכמה מלאכות ונדון בזה בעזר השם כל איסור ואיסור בנפרד מתי הוא כן שייך ומתי הוא לא שייך:

איסור סתירה בכלים

הרי כשפותח אריזה הוא סותר אותה. ומעשה סתירה הרי אסור בשבת אמנם איסור זה שייך דוקא בכלי חשוב וחזק, אז הסתירה היא מעשה חשוב הראוי להאסר אבל אריזות שלנו או שקיות מוגדרים ככלי גרוע ולכן אין הסתירה שלהם חשובה, משום כך אין לאסור מטעם סתירה בכלים.

ובמקרה שיש אריזה חשובה, כמו קופסא של זכוכית, שוב יש כן מקום לאסור משום איסור סתירה בכלים.

איסור בונה בכלים

קופסת שימורים סגורה ואטומה, ובא לעשות לה פתח, בזה הוא עושה אותה כלי, וכאילו שהוא בנה כלי וזה אסור. וכל זה כשכוונתו לעשות ממנה שימוש חוזר, אבל אם כוונתו לזרוקה מיד, או שעושה שם פתח מלמעלה וגם נקב מלמטה, לא חל שם כלי עליו, ואין כאן איסור בונה. ודעת החזון איש להחמיר בין כך ובין כך, דהא אינו מרוקן את כל התכולה מיד, ולכן הרי כן עשה כלי זמני הראוי לשימוש.

איסור קורע

כשפותח אריזה הרי קורע אותה, אמנם גם בזה יש לדון שלא שייך כאן איסור זה, דהא אריזה זו איננה כלי חשוב, ובטלה לגבי האוכל שבתוכה, והיו

קנט

סדר היום כהלכתו

כמו קליפה לפרי. וכשם שמותר להוריד הקליפה, כדי להגיע לאוכל, כך מותר לקרוע את הנייר כדי להגיע לתכולה.

איסור עשיית פתח בכלים

כל מה שהתירו לקרוע נייר או אריזה, היינו רק אם אין כוונתו לעשות פתח נאה, אבל אם רוצה פתח נאה, הרי זה אסור בכל גווני.

איסור מחיקה

יש להיזהר מלמחוק אותיות או ציורים, ולכן יש להיזהר לפתוח במקום ריק מן האותיות או הציורים.

כא. כעת נסכם בעזר השם כמה הלכות מעשיות היוצאות מהכללים הנ"ל:

אסור מן התורה לפתוח קופסאות שימורים אם כוונתו לעשות בהם שימוש חוזר; ואם דעתו לזורקם המנהג שלנו לאסור פתיחתן, ומי ששכח לפותחם מערב שבת, יכול לעשות נקב בתחתית הקופסא כדי לבטל ממנה שם כלי, ואחר כך יכול לפותחה כראוי מהצד השני.

דעת רבי ניסים קרליץ שגם נקב שבתחתית חשיב כפתח ולכן אסור לעשות אותו בשבת. ושמעתי, שגם לפי דעתו אם עושה בבת אחת גם נקב מלמטה וגם פתיחה מלמעלה הרי זה מותר.

כב. לכתחילה יש לפתוח שקית חלב לפני שבת, ואם שכח, אין לפותחה בשבת כדרכו בחול, ולכן או שיעשה קרע בשיניו, או שיעשה בסכין קרע גדול יותר ממה שהוא רגיל.

ולאחר שרוקן את שקית החלב לגמרי מתכולתה, הרי היא מוקצה כיון שרגילין לזורקה, ולכן לא יוציא אותה מהמיכל בידיים, אלא ילך עם המיכל ושקית החלב למקום שרצונו לזורקה, וינער שם את השקית מהמיכל.

ואם חושש שהשקית דבוקה למיכל ולא יוכל לנערה, יקפיד להוציאה מהמיכל לפני שנתרוקן לגמרי מתכולתה.

סדר היום כהלכתו

קם

כג. שקית שתיה (כגון שוקו או טרופית) מותר לנקבה בשיניו, ולשתות המשקה דרך הנקב וכן מותר לנעוץ קשית בשקית זו.

כד. קופסת קפה נמס, שבפתחה מודבק רדיד אלומיניום, מותר לקורעו כדי להוציא קפה מתוך הקופסא, וכן אם רוצה להסיר את נייר האלומיניום המודבק על גביעי לבן או יוגורט, ולא מקפיד אם הנייר יקרע או לא, מותר להסירו כמו שרוצה, בין על ידי שיקרענו (שלא במקום אותיות) ובין שיסירו בשלימות. אמנם אם כוונתו שהנייר ישמש אח"כ כמכסה לא ברור אם מותר להסירו בשלימות, דהא מעשה זו מוגדר כמעשה קריעה לשם תיקון ולא לשם השחתה, ואפשר שיש להימנע מזה.

דעת הגר"נ קרליץ להתיר להסיר אותו בשלימות ואדרבה עדיף להסירו בשלימות מאשר לקורעו.]

מותר לעשות נקב במכסה של הגביע לבן ולהכניס קשית ולשתות אותו כך.

כה. כיסוי פלסטיק או נייר אלומיניום שנמצא מעל הפקק של הבקבוק יין, מותר לקורעו בשבת ויזהר שלא לקרוע אותיות או ציורים.

כו. קופסת מיוזנו, שיש עליו פקק פלסטיק, ורצועה של פלסטיק, וכדי לפתוח הקופסא צריך למשוך הרצועה וממילא משחרר הפקק, המנהג שלנו לא למשוך הרצועה בשבת.

כז. שקיות נייר שיש בתוכם אוכל (ביסלי, במבה) מותר לקורעה בשבת באופן שאינה ראויה עוד לשימוש, ואז לאכול ממנה. אבל אם בא לעשות קרע (ולא פתח נאה), ולהשאיר התכולה בשקית ולקחת רק מה שצריך, ואז יגמור את הכל רק לאחר זמן, יש שאוסרים בזה, דהוי כשימוש חוזר.

כח. תרופות בתוך אריזת ניילון, אפשר לקרוע הניילון השקוף, אבל אי אפשר לקרוע כדרכו בחול על ידי קריעת נייר האלומיניום, דמצוי שם הרבה אותיות, וא"כ אי אפשר לפתוח בלי לקרוע כמה אותיות.

כט. מותר לנקוב מכסה של ריבה כדי להקל על פתיחתו.

סימן יא

מלאכת גוזז

א. הגוזז שערות שלו על מנת להתייפות הרי זה אסור משום גוזז, וכמו כן אסור לסרוק השער במסרק, משום דבשעת הסריקה נתלשות שערות. אבל מותר להפריד שערותיו באצבעותיו, או במברשת מיוחדת לשבת שאין שערותיה קשות.

ב. מותר לחכך בראשו ובזקנו, ואין לחוש שמא ישיר שערות. ואף אם נשרו, אין כאן איסור דהוי דבר שאינו מתכוין בדבר שאינו קרוב לודאי שיתלשו, אמנם אם מחכך הרבה עד שידו מסתבכת בשערות ראשו וזקנו שהוא קרוב לודאי שיתלוש שערו כדי להוציא את ידו זה אסור, ואם כן כל ההיתר לחכך הוא רק אם מחכך בעדינות.

אמנם אם רוצה להסיר פלסטר במקום שערות, קרוב לודאי שיתלוש שערות, לכן יש להימנע בכך ככל האפשר.

ג. אסור לאשה לקלוע שערה לצמה, וכן להתיר את הקליעה, וזה איסור דרבנן משום שזה דומה למלאכת בונה, וכמו כן אין לסלסל בשערות מאותו טעם.

ד. אין להתיז תרסיס ספריי על שערות כדי לשמר התסרוקת.

ה. אסור לגזוז צפורניים בין בכלי ובין ביד, ובין שכוסס אותם בשיניו. ציפורן שהחלה להיתלש, ועדיין לא נתלשה לגמרי, או שנשארו קצוות תלויים, אם החלק התלוש הוא רוב הציפורן, והחלק המחובר מצער אותו מותר להסיר את כל שאר הציפורן אבל אין לעשות זה בכלי, ואם החלק התלוש אינו רוב הציפורן, אין שום היתר להסירו אפילו במקום צער.

ו. קצוות של עור שהחלו להיתלש (בקצות הציפורניים או בשפתיים) אין להסירם אפילו שמצטער בכך וע"י גוי מותר להסירם במקום צער.

סימן יב

מלאכת ממחק וממרח

א. אין להשחיו סכין משום איסור ממחק.

ב. אין למרוח משחה משום איסור ממחק, ולכן מי שיש לו פצע או מכה, לא ימרח את המשחה אלא יניחה על מקום הפצע בלבד, ואחר כך יכסנה בתחבושת, ואף שזה נמרח מעצמו אין בכך כלום, והוא הדין לתת משחה לתינוקות במקום הטיטול, יניח שם המשחה בלי למרוח אותה, ויסגור עליה את הטיטול.

ג. אין למרוח ידיים במשחה שמטרתה למנוע יובש, אבל מותר לסוך אותם בשמן נוזלי, והיינו דווקא אם רגיל לסוך אותם אף שלא במקום רפואה, אבל אם משתמש בשמן נוזלי זה רק לצורך רפואה, אסור משום רפואה בשבת.

ד. אין להשתמש בתכשיר למניעת זיעה העשוי מחומר מוקשה הנמרח על הגוף.

ה. אין לשחק בפלסטלינה.

ו. אין להשתמש בסבון מוצק או במשחת סבון, אבל בסבון נוזלי מותר.

ז. אין לצחצח שיניים אפילו בלי מברשת, משום שאסור למרוח משחת שיניים, אבל מותר להשתמש במי פה (בלי מברשת), ובלבד שיערבב מי פה בתוך מים מערב שבת (אם החומר מדאי חזק), דאסור לערבב מי פה בתוך מים בשבת משום שמוליד ריח במים וזה אסור.

ח. מותר להשתמש במתזית והוא כלי שמתזו מים בחוזק לנקות שיניים, אבל אם קרוב לודאי שיצא דם מהחניכיים, אסור. ואין לחבר את המתזית לברז בשבת, משום איסור בונה.

סימן יג

כמה הלכות כלליות נחוצות [מלאכת כתיבה – בונה]

- א.** אסור לכתוב או לעשות ציור או לעשות קו בעלמא, ואפילו אם הכתיבה אינה מתקיימת כגון שכותב על אדים שבחלון זכוכית, הרי זה אסור.
- ב.** ספר שכתובות בו אותיות על חורי הדפים, וכשהוא פותחו מפריד בין אותיות, וכשהוא סוגרו מחבר בין האותיות, המנהג להקל בזה.
- אמנם** אם יש לו ספר אחר, ראוי להחמיר, אמנם יש רק ציורים חסרי משמעות אין צורך להחמיר.
- ג.** משחקי ילדים העשויים מקלפים שיש על כל אחד מהם חצי ציור, וכאשר מקרבים אותם נוצר ציור שלם, המנהג להקל. ובתנאי שיש קירוב בלא חיבור, אבל אם יש חיבור והיינו שהחלקים נאחזים זה לזה או שהם בתוך מסגרת אחת שמחברת אותם, יש כן להחמיר.
- ד.** עוגה שכתובות עליה אותיות או ציורים, אין לחתוך אותה בסכין או לשברה ביד, אם החיתוך מקלקל את האותיות, אבל אם הוא חותך בין האותיות הרי זה מותר.
- וזן** מותר לאכול עוגה, אף שעל ידי האכילה מתקלקלות האותיות.
- ה.** חלה או ביסקויט שחקוקים אותיות בתוכם, מותר לחותכם ולאוכלם.
- ו.** מותר לחתוך עוגה לחתיכות בצורה פשוטה, כגון ריבוע או משולש או מעויין אבל צורות מורכבות כגון פרח וכדומה אסור, דעשיית צורה אסורה משום כתיבה.
- מותר** להוציא מאבטיח (או מגלידה) חתיכות מעוגלות ככדור על ידי כף המיוחדת לכך.

סדר היום כהלכתו

קסד

ז. מותר לשרטט קווים על עוגה כדי לחותכה באופן ישר.

ח. אין לקשט עוגה על ידי קרם בצורה של עיגול או משולש, אבל יתן הקרם בצורה אקראית.

ט. מי שמקלף ביצה שיש על גבה אות או ציור, יש להיזהר שלא לשבור את האות או הציור.

י. אין לתלות דלת או חלון על ציריהם או בתוך מסילה בדלת הזזה, דחייב מן התורה משום מלאכת בונה. וכמו כן אם ידית הדלת נפלה, אין להחזירה על ידי שנותן בה מסמר המחזק אותה, יש בזה איסור דאורייתא, ואם מחזיר ידית בלי מסמר, הרי זה איסור דרבנן. כמו כן ברז שנשמט ממקומו, אין לחברו ולהבריגו, דהואיל ומחובר שם באופן קבוע הרי זה חייב משום בונה, וגם אם הוא לא נשמט אלא רק רופף אין לחזק אותו.

יא. ארון שיש בו מגירה מורכבת על מסילה, אין להוציא אותה לגמרי, ואם כבר נתפרקה אין להחזירה, משום איסור בונה, ודין זה נאמר רק בארון כבד (שהנפח שלו קרוב לשש מאות ליטר, והיינו ארון של שלוש או ד' דלתות) דארון כזה דינו כקרקע, וחייב משום בונה. אבל בשידה קטנה, אין איסור להוציא לגמרי המגירה או להחזירה.

יב. ארון ספרים שהוא כבד כנ"ל, ויש בו מדפים מונחים על ווים, אין להוציא אותם או להחזירם, אבל בארון קטן אין חשש איסור בזה.

יג. וילון על מסילה או על מוט שנפל, אין להחזירו, והוא הדין פרוכת של ארון הקודש.

יד. וו פלסטיק שמתהדק אל הקיר על ידי הידוק שנקרא וואקום, אף שמחזיק מעמד רק כמה שעות אסור להדביקו משום בונה. אבל מגנט המודבק על המקרר אין איסור בונה.

טו. תמונה על הקיר שאינה מחוברת אליו רק מונחת על מסמר, אין איסור בונה או סותר. אמנם לפעמים אסור לטלטלה משום מוקצה.

קסה

סדר היום כהלכתו

פז. אין איסור להוציא תקע תחוב בשקע או להכניס התקע בשקע כשהזורם אינו פועל, ואין כאן משום איסור בונה או סותר. אמנם תקע זה דינו ככלי שמלאכתו לאיסור, אין לטלטלו אלא לצורך גופו או מקומו, (ועיין לקמן בהלכות מוקצה).

יז. מוט שיש בו קפיץ העשוי לתלות בו את גלגל נייר טואלט, יש להימנע שלא ליתנו או להסירו משום בונה וסותר.

יח. מתלה פלסטיק שעל הדלת מותר לתלותו ולהסירו, ואין כאן משום איסור בונה.

יט. בית מזוזה שנפל ממקומו אין להחזירו כלל, וכן אם נפל מסמר אחד מהמזוזה אין להחזירו, אבל אם בית המזוזה לא נפל אלא רק נפתח, ונפל רק הקלף, מותר להחזירו למקומו. אמנם דעת החזו"א שאסור להחזיר המזוזה למקומה.

כ. חלון שנשבר ונשארו זכוכיות, אסור להסירם משום שזה סותר, ואם חושש לנוק אפשר להסירם על ידי גוי, או אפילו הוא בעצמו יכול להסירם כלאחר יד, כגון על ידי רגלו, וכמו כן יכול לפרוס שמיכה, אבל אסור להדק אותה בנעצים.

כא. אין לתת שמן בצירי הדלת משום דזה מכה בפטיש. כיור שנסתם, מן הסתם אין לפותחו בכלי המיועד לכך (משאבת גומי) וגם אין להשתמש בחומר ממיס שומן.

כב. כפית שנתעקמה אין ליישר אותה משום מכה בפטיש.

כג. אין לקפל ניירות באופן שעושה צורות, וגם מפיות נייר זה אסור, אבל קיפול פשוט בלי צורה מיוחדת הרי זה מותר.

כד. אין לעשות כדורי שלג או בובת שלג.

כה. הבא להכין בקבוק חלב לתינוק ולוקח מטרנה בכפית אין להחליק את הכפית בדופני הקופסא, באופן שהכפית ותכולתה יהיו באופן ישר וחלק, וחייב בזה משום מוחק.

סדר היום כהלכתו

כו. אין להרכיב חלקים של כלי זה בזה באופן המוגדר כתקיעה, והיינו חיבור גמור על ידי מסמרים או ברגים, והעושה כן חייב חטאת, וכמו כן, חלקי כלי המתחברים זה לזה, על ידי הברגה מהודקת, אסור לחברם ביחד. אבל אם יש כלי שהמכסה שלו מוברג אליו בחוזק רב, מותר לפותחו ולסוגרו כי זה עומד לכך ואינו מיועד להיות מחובר תמיד.

כז. כסא או מיטה שהתפרק אין לחבר ולהרכיב את כל החלקים אף שלא תוקע אותם במסמרים, דכל שהרכבה מהודקת הרי זה אסור אף על פי שאינו תוקע, אמנם הרכבה רפויה מותרת. וקשה לתת שיעור וקצבה לדבר. (דעת המשנ"ב שהרכבה רפויה מותרת דוקא אם דרכו של הכלי להיות תמיד בהרכבה רפויה אבל אם דרכו בהרכבה חזקה אז אפילו כשהרכבה רפויה זה אסור).

כח. אין להחזיר בורג של משקפיים שיצא ממקומו, דהברגה זו דינה כתקיעה ממש ויש בזה איסור תורה, ואף שלא יצא לגמרי אלא קצת באופן שהוא רפוי אין להחזיקו ולהדקו.

כט. נאבד אותו בורג, מותר לחבר הידית שנתפרקה על ידי הכנסת סיכת ביטחון אבל אין לחברה על ידי הדבקה איספלנית.

ל. אם הזכוכית של המשקפים נשמטה ממקומה הדין תלוי: אם נשמטה משום שהבורג המחזק אותה נעשה רפוי, אסור להחזירה לגמרי גזירה שמא יתקע (והמשקפיים אסורים לטלטל משום מוקצה). אבל אם הטעם שנשמטה משום שהמסגרת התרחבה, מותר להחזיר הזכוכית באופן רפוי אבל לא באופן מהודק.

לא. ובמשקפיים עם חצי מסגרת ונשמט הזכוכית מותר להחזירו למקומו בין חצי העליון של המסגרת ובין החוט הפלסטיק התחתון שמהדק אותו.

לב. מותר להאריך שולחן על ידי לוחות עץ, הואיל והחיבור רפוי.

לג. מגש המחובר לכסא ילדים, אם הוא מחובר בצורה רפויה היינו בלחיצה קלה, מותר לחברו, אבל אם החיבור מהודק ודורש מאמץ יש להימנע מזה, ובמקום הצורך אפשר להקל.

קסז

סדר היום כהלכתו

כב. מותר להבריג מלחיה או בקבוק של תינוק אפילו בצורה מהודקת.
כג. אין להרכיב אבני לגו באופן שההרכבה מהודקת, וטוב לחנך ילדים להימנע מזה.

סימן יד

הלכות מוקצה

הקדמה: כלי שמלאכתו לאיסור – הוא כלי שעיקר תשמישו למלאכה אסורה וחל עליו דין מוקצה באופן חלקי, והדין הוא שאם יש צורך בגופו לבצע מלאכה מותרת או יש צורך במקום שבו הוא נמצא שוב אינו מוקצה ומותר לטלטלו אמנם במקרים אחרים אסור לטלטלו.

וכלי שמלאכתו להיתר – הכוונה שעיקר תשמישו לדבר שמלאכתו מותרת אז מותר לטלטלו לכל צורך.

א – כלי שמלאכתו לאיסור, כלי שמלאכתו להיתר

א. פטיש או מחט הם כלי שמלאכתו לאיסור, ולכן מותר לטלטלם לצורך גופם כגון לפצח אגוזים או להוציא קוץ. וכמו כן לצורך מקומם מותר לטלטלם. אבל לא לצורך, או לצורך הצלה מנזק, אסור.

ב. ארנק ריק גם הוא כלי שמלאכתו לאיסור, ואף שהכלי עצמו לא עושה מלאכה האסורה מן התורה או מדרבנן, הואיל והוא עשוי להחזיק מוקצה, הוא כלי שמלאכתו לאיסור.

ג. אטבי כביסה, דינם ככלי שמלאכתו לאיסור גם כן.

ד. תפילין זה כלי שמלאכתו לאיסור, אף שהאיסור הנחתם בשבת אינו משום מלאכה אלא משום זלזול בשבת. אמנם יש שמתירים טלטול גם שלא לצורך גופו או מקומו, וכגון משמש לצל, כדי לשומרם מן הנזק.

סדר היום כהלכתו

ה. כלי שלא משתמש בו רק משום חומרא, יש אומרים דאינו בגדר כלי שמלאכתו לאיסור כלל.

ו. מאוורר הוא כלי שמלאכתו לאיסור, ולכן מותר לטלטלו כדי שינשב לכיוון מסויים דהוי לצורך גופו, או כדי שלא ינשב בכיוון מסויים דהוי לצורך מקומו. אמנם דעת הרב ניסים קרליץ שאין לטלטלו כלל, דהוי בסיס לזרם החשמלי שבו, ודין בסיס לדבר האסור הוא שאסור לטלטלו כלל.

ז. מאוורר שאינו פועל בשבת הוא בגדר כלי שמלאכתו לאיסור שאין בו שימוש היתר, ובכה"ג ראוי להחמיר דלא לטלטל אותו כלל ועיקר. אמנם בשעת הדחק יש המורים להקל בזה. אמנם אם כעת אינו פועל, אלא שעתיד לפעול ע"פ שעון שבת, שוב הוא כלי שמלאכתו לאיסור רגיל, ודינו כמו בסעיף לעיל.

ח. מכשיר טלפון או מצלמה הוי כלי שמלאכתו לאיסור שאין בו שימוש היתר ולכן אין לטלטל כלל, וכן נר שעוה אין בו שימוש היתר, ודינו כנ"ל.

ט. כל היתר טלטול בכלי שמלאכתו לאיסור, הוא דווקא בחפץ שמוגדר ככלי, לכן בקעת עץ שעומדת להסקה, דאין עליה תורת כלי כלל, אין לטלטלה כלל. וכמו כן סבון מוצק או משחת סבון (שאסורים בשימוש), אבקת כביסה, נפט, אינם מוגדרים ככלי כלל. ומשו"כ אסור לטלטלם בשום פנים ואופן.

י. כלי שמלאכתו גם לאיסור וגם להיתר, ושימוש ההיתר מצוי כמו שימוש של האיסור, מוגדר ככלי שמלאכתו להיתר, ולכן מותר לטלטלו לכל צורך.

יא. כלי שמלאכתו לאיסור, ואינו צריך אותו כעת לשימוש של היתר, אם יש אפשרות סבירה שיזדקק לו למקום שהוא הולך, מותר כבר לטלטלו עכשיו דהוי שפיר לצורך גופו.

יב. מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור כדי לשחק בו עם התינוק, וזה שפיר ג"כ לצורך גופו, וזה בתנאי שאין לו כלי שמלאכתו להיתר לשחק בו.

וכן לשלוח מתנה ביום טוב לחבירו כאשר רוצה לשמחו, הוי צורך גופו.

סדר היום כהלכתו

קסט

וכן לשלוח פמוטות של כסף לחתן בתורת דורון דרשה, משום דהוי ג"כ לצורך גופו. אמנם יש אומרים דפמוטות כסף הן מוקצה מחמת חסרון כיס, דהא מקפידים בהם לא להשתמש לדבר אחר, לכן אין בהם שום היתר לא לצורך גופו ולא לצורך מקומו.

יג. כל ההיתר לטלטל לצורך גופו כלי שמלאכתו לאיסור, כגון פטיש לפצח בו אגוזים, היינו דווקא כשאין לו כלי שמלאכתו להיתר. אבל אם יש לו כבר מפצח אגוזים, שוב אין לטלטל הפטיש כלל. אמנם אין לטרוח ללכת אצל השכן לשאול ממנו מפצח אגוזים.

יד. אם הוא לא צריך גופו של כלי, אבל חבירו כן צריך, מותר לטלטל אותו לצורך חבירו. אבל לצורך גוי אסור, ולצורך בהמה מותר, וכל זה כמובן אם יש בו צורך בשבת עצמה, אבל לצורך מוצאי שבת חוץ מאיסור הכנה לחול יש גם איסור מוקצה.

טו. אם יש פטיש בחדר ורוצה להוציאו משם, מותר להערים ולהחליט עכשיו שרוצה לאכול אגוזים, ואז יש לו היתר לטלטל הפטיש כדי לפצח אגוזים. ומאז מותר לטלטל אותו בכל מקום שירצה.

טז. כלי שמלאכתו לאיסור המונח על הרצפה, ובני אדם עלולים להיכשל בו, הוי שפיר צורך מקומו, ומותר לטלטלו.

יזכך דלת של מכונת כביסה שנפתחה, והיא מפריעה למעבר, הוי צורך מקומו, ומותר לסוגרה, וכן מותר לפתוח דלת של תנור להוציא משם חפצי היתר, שהרי צריך להשתמש במקומה של הדלת כדי להכניס ידו ולהוציא החפצים.

מגירה המכילה כלים שמלאכתם לאיסור, ונפתחה ומפריעה למעבר, מותר לסוגרה.

כ"י שמלאכתו לאיסור המונח על אדן החלון, וזה מפריע לסגור את החלון, מותר לסלק אותו, דהוי שפיר צורך מקומו.

סדר היום כהלכתו

קע

כ"י שמלאכתו לאיסור ששכחו בסלון, וגורם אי נעימות, וצריך לסלקו משם, אין היתר בדבר, דהואיל ואין צורך מקומו של הכלי, אין זה צורך מקומו והוא הדין שאין לטלטלו לסידור החדר.

יז. אם הפלאפון משמש כשעון מעורר, ואירע שהחל לצלצל בחדר, וזה מפריע, הוי צורך מקומו, [ויש שאסרו גם בזה] ומותר לטלטלו, אבל לא ישתמש בפלאפון להיות שעון מעורר, דזה פירצה וחילול שבת. (וכל זה כשהפלאפון מכובה אבל אם הוא דלוק, אין לטלטלו כלל, כי על ידי טלטול יכול לשנות איכות הקליטה ואז ישנה את סימון הקליטה על מסך ואסור משום מלאכת כתיבה).

יח. מותר לטלטל לצורך מקומו, כלי שמלאכתו לאיסור, אפילו אם אפשר באופן אחר.

יט. במקום הפסד מרובה, מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור, אפילו בלי ההיתר של צורך גופו ומקומו, והיינו שיניח עליו כלי שמלאכתו להיתר, ואז מטלטל האיסור דרך אגב של ההיתר.

כ. אם הזמין כוסיות זכוכית להדלקה, ולא השתמש בהן עדיין, הזמנה לאו מילתא היא, ומותר לטלטלם כדין כלי אוכל, אבל אם צורת הכלי מוכיחה עליו שהוא כלי שמלאכתו לאיסור, כמו פטיש, אפילו הזמנה בלבד הוי כן מילתא, וא"כ אפילו שעדיין לא השתמש בו, חל עליו כבר דין של כלי שמלאכתו לאיסור.

כא. כלי שמלאכתו לאיסור, שהחליט לייחד אותו לעולם לשימוש של היתר, חל עליו שם של כלי שמלאכתו להיתר ומותר לטלטלו אפילו שלא לצורך גופו ומקומו. וא"כ אם יש לו פטיש מיוחד לפצח אגוזים, ומיועד רק לזה, הוי כלי שמלאכתו להיתר.

כב. כלי שמלאכתו לאיסור, שנטלו בהיתר, (כגון לצורך גופו ומקומו), אין צריך להניחו מיד בגמר השימוש, אלא אחרי שהגיע לידו בהיתר יכול לטלטלו בכל מקום שירצה, וכמו כן מותר להעביר החפץ מיד ליד אבל למוסרו לאדם אחר שיוליכנו לאיזה מקום שירצה, מן הסתם זה אסור.

קעא

סדר היום כהלכתו

כג. כלי שמלאכתו לאיסור, שנטלו בטעות, שלא לצורך גופו או מקומו, דעת המג"א דמאחר שהוא כבר בידו יכול לטלטלו לכל מקום שרוצה. אמנם לדעת הגר"א כיון שנטלו באיסור, יש להניחו מידו מיד.

כד. טלטול התפילין, דעת הרמ"א (ש"ח, ד') דהוי כלי שמלאכתו להיתר, ומותר לטלטלו לכל דבר, ואע"ג דאסור להניחן בשבת, איסור זה הוא רק אם מניחן לשם מצוה, אבל אם מניחן בכוונה לשמור עליהן אין בזה איסור, משו"כ סבור הרמ"א שזה כלי שמלאכתו להיתר.

ודעת המ"א וט"ז דמכיון שאסור להניחן בשבת, הוי כן כלי שמלאכתו לאיסור. אמנם אם הם מונחים בבזיון, אף שהטלטול איננו לצורך גופו ומקומו יש לדחות איסור מוקצה משום בזיון התפילין, ואז מותר לטלטלם ולהניחם במקום מכובד.

והחזו"א הורה למי שנפלו תפילין בשבת על הרצפה, שיחליט להשתמש במקומם ואז הוי שפיר לצורך מקומו, ויקפיד באמת לעשות איזה שימוש מייד במקום היכן שהיו מונחים.

כה. אם שכח התפילין בכיס הטלית, מותר להוציאן ממנו ולהשתמש בטלית, דהוי שפיר טלטול לצורך מקומו. והטלית בעצמה לא נידון כלל כבסיס לדבר האסור, דהא דינו כבסיס אקראי בלבד והוי כלא מתכוין, ולגבי כיס הטלית הדבר תלוי: אם הוא רגיל להוציא התפילין לפני שבת, והפעם הוא שכח אין זה בסיס לדבר האסור כלל, דבסיס על ידי שכחה אינו בסיס. אבל אם רגיל להשאיר התפילין שם, וכגון שיש לו טלית אחרת לשבת הרי הוי הנחה מכוונת, יש לכיס הטלית דין של בסיס לדבר האסור, לכן אין לטלטלו אלא לצורך גופו או מקומו.

דיני בסיס יתבארו בהמשך בעזה"י בסימן ז'.

כו. תיק של תפילין דינו כתפילין עצמם, וזה תלוי במה דפליגי הט"ז ומ"א עם הרמ"א לעיל, עיין שם.

בדין מלטול קדירות ותבניות

- **כ.ז.** קדירה שיש בתוכה תבשיל, הרי היא טפילה לתבשיל ומותרת לגמרי בטלטול.
- קדירה שאין בתוכה תבשיל, והיא משמשת רק לבישול, לכו"ע דינה ככלי שמלאכתו לאיסור.
- קדירה שאין בתוכה תבשיל, ורוב שימושה הוא כמובן לבישול, אלא שמפעם לפעם היא משמשת גם לאחסון המאכלים, נחלקו הפוסקים מה דינה האם ככלי שמלאכתו להיתר או לאיסור? והמשנה ברורה מחמיר בזה.
- תבנית אפיה (של התנור) רוב שימושה לאפיה, ומפעם לפעם רגילים ליתן בהם מיני מאפה לאחסון, נחלקו בזה האם הוי כלי שמלאכתו לאיסור או להיתר, ולכן אם אין בהן מאכל יש להחמיר ולהחשיבו ככלי שמלאכתו לאיסור.
- תבנית אפיה חד פעמית שנאפה בה עוגה וכבר לא נשאר עוגה, יש בזה כמה פרטי דינים:
- אם רגיל להשתמש בה שימוש חוזר, הוי כלי שמלאכתו לאיסור.
- אם ניקבה או נתקמטה באופן שאינו ראוי לשימוש חוזר, אסורה בטלטול לגמרי אפילו לצורך גופו ומקומו. ואם הוי גרף של רעי מותר לסלקה (דיני גרף של רעי יתבארו בעזר השם בסימן ד').
- אם אינו רגיל בשימוש חוזר, הרי נחלקו הפוסקים בזמנינו, יש מי שאומר דהכלי בעצמו ראוי לשימוש החוזר על ידי הדחה, ואף שאינו רגיל להשתמש שוב, אין זה מוריד כלום מתורת כלי שלו, וא"כ דינה ככלי שמלאכתו לאיסור! אמנם יש מי שאומר דהואיל ואינו רגיל בשימוש חוזר, נתבטל ממנו שם של כלי, ואסור לגמרי בטלטול חוץ ממקום שהוא גרף של רעי.
- קדירות ביום טוב הוי כלי שמלאכתו להיתר, דהא אין איסור בישול ביום טוב.

סדר היום כהלכתו

קעג

קומקום חשמלי

כח. קומקום חשמלי שאינו דולק בשבת ויש בתוכו מים רותחים, מותר לטלטלו ממש.

- אם אין בתוכו מים רותחים, דינו ככלי שמלאכתו לאיסור, ומותר רק לגופו ומקומו.
- קומקום חשמלי שדלוק בשבת, וגוף החימום שלו לוחט ומתאדם, דינו כמו שלהבת שהיא מוקצה. וא"כ כל הקומקום אסור לטלטלו לגמרי דהוי בסיס לדבר האסור, ואף אם הוא מלא מים רותחים, אין אומרים שהוא בסיס לאיסור והיתר, אלא דלעולם אסור לטלטלו.

כט. שעון יד שיש בו מחשב, העיקר זה השעון והמחשב הוא טפל. לכן דינו ככלי שמלאכתו להיתר, ומותר לטלטלו לכל מה שהוא רוצה, אבל פלאפון שיש בו גם שעון, אין לטלטלו משום שיעקרו הוא מכשיר פלאפון, ולכן אין להשתמש בו כשעון מעורר, אמנם אף שיש צדדים לומר שפלאפון מוגדר ככלי שמלאכתו לאיסור עם שימוש היתר (שעון מעורר) וזה נותן היתר מסויים לטלטלו, על כל פנים יש כאן פירצה גדולה וזילותא דשבת, לכן אין לטלטלו כלל, ומה עוד שתמיד מתחדשות טכנולוגיות חדשות שמעוררות שאלות קשות בהלכה, לכן עדיף להנזר מהם לגמרי!

ל. אולר שיש בו מספריים, ומספריים הוי כלי שמלאכתו לאיסור, על כל פנים הואיל ויש בו סכינים וכדו', נידון ככלי שמלאכתו להיתר. אמנם אם רוב חלקי האולר אסורים בשימוש, שוב הוא נידון ככלי שמלאכתו לאיסור.

אמנם צרור מפתחות, שיש בה מפתח אחד מוקצה (כגון מפתח של רכב). כל אחד נידון ככלי בפני עצמו, ולכן אין לטלטל מפתח מוקצה אגב שאר מפתחות והיינו שאסור לאחוז כל הצרור בידו, אבל אם אי אפשר לנער מפתח מוקצה, מותר לאחוז בטבעת של הצרור (שהיא בסיס לאיסור ולהיתר, וההיתר יותר חשוב), או במפתחות אחרות.

לא. דפים המיועדים לפרסומת אסור לעיין בהם אף כשאין כוונתו לקנות המוצר המתפרסם, ולכן דינם ככלי שמלאכתו לאיסור, ומותר לטלטלם

סדר היום כהלכתו

לצורך גופם ומקומם. אמנם אם לעולם אינו רגיל לעיין בהם בימות החול, אפשר שדינם כעצים ואבנים ואסור לטלטלם כלל, אבל עלוני התרמה מיועדים לאיסוף צדקה, אינם מוקצה דמותר לקוראם בשבת.

דלתות כלים שמלאכתם לאיסור

- **ב.ב.** תנור אפייה הוי כלי שמלאכתו לאיסור, וגם הדלת של התנור דינה כן. לכן רק לצורך גופה או מקומה מותר לטלטלה, ומטעם זה מותר לפותחה לצורך הוצאת מאכל, ומותר לסוגרה כדי שהאוכל בפנים לא יתייבש, וכמו כן מותר לסגור דלת אם עלולים להיתקל בה.
- דלת מכונת כביסה, הדין תלוי: אם אינו רגיל לאחסן שם בגדים מלוכלכים (אף בלי לכבסם), דינה ככלי שמלאכתו לאיסור שאין בו שימוש של היתר, ולכן אסורה בטלטול לגמרי. אבל אם רגיל לאחסן שם בגדים, אז הוי כלי שמלאכתו לאיסור רגיל, ומותר לפתוח הדלת ולהכניס שם בגדים, אבל אין היתר לסגור את הדלת אא"כ יש שם ריח רע או שהיא מפריעה למעבר.
- דלת של מדיח כלים הוי כלי שמלאכתו לאיסור, ומותר לפותחה להכניס שם כלים (ואין בזה הכנה לחול), אבל אין לסגור הדלת אא"כ מפריעה למעבר, ודין מייבש כביסה כדין מדיח כלים.

מלבוש משחקי ילדים

- **ג.ג.** צעצועים ושאר משחקי ילדים אינם מוקצה כלל הואיל והם ראויים לשימוש. וכמו כן כדור העשוי בבית חרושת הואיל ומיוחד למשחק אינו מוקצה כלל.
- אמנם גרעיני משמש שהילדים אוספים כדי לשחק בהם, אין עליהם תורת כלי. ולדעת השו"ע (ש"ח, מ"ה) אסורים בטלטול לגמרי.
- צעצוע שעיקר יעודו להשמעת קול שיר, הוי כלי שמלאכתו לאיסור.
- צעצוע שעיקר יעודו להשמעת קול בלבד שאין זה קול שיר אלא רעש בלבד, נחלקו הפוסקים האם דינו ככלי שמלאכתו לאיסור או להיתר.

סדר היום כהלכתו

קעה

- צעצוע שעיקר יעודו למשחק, אבל משמיע קול על ידי לחיצה, דינו ככלי שמלאכתו להיתר.
  - משחקי הרכבה שמתהדקים יפה, יש שאוסרים* לשחק בהם. ולדעתם משחקים אלה הם בגדר כלי שמלאכתו לאיסור, ואפילו לשיטתם הואיל והוי רק איסור דרבנן אין לאסור לתת אותם לפני קטנים שלא הגיעו לגיל חינוך, וק"ו שאין צורך לגעור בהם, דקיימא לן באיסור שהוא דרבנן, אין איסור ספייה בידיים.
  - משחקים שיש בהם חשש מלאכת כתיבה, וכגון שמקריבים חלקים ונוצר בזה ציור, אם החלקים נאחזים זה בזה היטב או שהם נתונים בתוך מסגרת, אין להתיר משחק זה לשחק בו, ולכן הוי כלי שמלאכתו לאיסור (ושוב אין איסור ספייה בידיים, דאינו אלא איסור כתיבה דרבנן ולכן אין לאסור לקטנים).
- לד.** כלים המיועדים למלאכה הנצרכת לפיקוח נפש, דינם ככלי שמלאכתו להיתר.
- לה.** מד חום שאינו חשמלי הוי כלי שמלאכתו להיתר, דאף על פי שיש איסור מדידה בשבת אין איסור למדוד חום, משו"כ אינו כלי שמלאכתו לאיסור. והסברא בזה דאיסור מדידה הוא משום עובדין דחול, אמנם מדידת חום אין כאן עובדין דחול כלל, ומה עוד שלצורך רפואה הוי ג"כ מדידה של מצוה.
- אמנם** מד חום דיגיטלי הוא כן כלי שמלאכתו לאיסור, אם לא שיש בפניו ספק סכנה ואין לו מד חום אחר שאינו חשמלי.
- לו.** מכשיר אינהלציה בבית שיש בו חולה שיכול להצטרך לו, דינו ככלי למלאכת פיקוח נפש. אבל אם אין חולה בבית הצריך לו, הוי ככלי שמלאכתו לאיסור שאין בו שימוש היתר, ולכן חמיר טפי.
- מכשיר אדים ויש בבית חולה הנצרך לו, ואשר יש במחלתו חשש פיקוח נפש דינו ככלי לפיקוח נפש לעיל. אבל אם אין חולה כזה בבית, והיינו

---

* פעם הראו לרב ניסים קרליץ "קליקסים" והורה בהם להיתר, דדעתו שאין כאן הידוק בחוזק.

סדר היום כהלכתו

שאינן בו חשש פיקוח נפש, כל זמן שהמכשיר פועל, דינו ככלי שמלאכתו לאיסור, וא"כ מותר לצורך גופו ומקומו. אבל אם אינו פועל, דינו ככלי שמלאכתו לאיסור, שאין בו שימוש היתר כלל, ולכן חמור טפי.

לז. כלי נשק במקום שיש פיקוח נפש, במקום שהאויבים שכיחים, דינו ככלי שמלאכתו להיתר, אבל במקום שאין חשש סכנה והוא מוצנע בארון, הוי מוקצה מחמת חסרון כיס, ואסור אפילו לצורך גופו ומקומו.

לח. נרתיק של מחשב כשאין מחשב בפנים, דינו ככלי שמלאכתו לאיסור, ואם המחשב בתוכו אסור לטלטלו כלל.

לפ. מברשת בגדים, מאחר שנהגו לאסור השימוש בה, יש לזה דין של כלי שמלאכתו לאיסור. והוא הדין מברשת שיער הואיל וקרוב לודאי שיתלשו שערות, אסור לסרוק בה בשבת, והוי כלי שמלאכתו לאיסור. ואף אם רוצים לתקן קצת השערות עדיף להשתמש במברשת המיוחדת לשבת, ולא במברשת הרגילה, משום עובדין דחול. וכן מברשת שיניים הוי כלי שמלאכתו לאיסור.

מ. מטרייה, אופניים, וסקטים הם כלי שמלאכתו לאיסור, אין לנהוג באופניים וקורקינט בשבת משום עובדין דחול, וגם משום שמתקלקל ויבוא לתקן.

מא. ספר טלפונים אין לעיין בו כדי למצוא מספר טלפון משום גזירת שטרי הדיוטות, ולכן הוי כלי שמלאכתו לאיסור. אבל מותר לעיין בו כדי למצוא כתובת.

מב. קופסת גפרורים הוי כלי שמלאכתו לאיסור שאין בו שימוש היתר, וא"כ אין לטלטלו כלל.

מג. מגבוני לחות הם כלי שמלאכתו לאיסור שאין בו שימוש היתר ואין לטלטלם כלל.

מד. מקלף ירקות יש להחמיר בו ככלי שמלאכתו לאיסור, דהא אסור לקלף בו.

מה. פותחן קופסאות, הואיל ויש דעה שאוסרת לפתוח בה קופסאות שימורים וכן נהגו, הוי כלי שמלאכתו לאיסור.

סדר היום כהלכתו

קעז

מז. סמרטוט רצפה, וכן מגב רחצה, וכן דלי המיועד לשטיפת רצפות, הואיל ואסור לשטוף הרצפה, דינם ככלי שמלאכתו לאיסור. אמנם אם נשפכו מים, מותר לגרוף אותם על ידי מגב, דהוי לצורך גופו. כמו כן אם המגב מפריע למעבר, מותר לטלטלו.

- מטלית אבק – כלי שמלאכתו להיתר, דמותר לנגב אבק מן הרהיטים.
- קערת כביסה – היא מיוחדת לשרות בה בגדים ולכבסם הוי כלי שמלאכתו לאיסור.
- מגב של השיש – כלי שמלאכתו להיתר.
- ספוג להדחת כלים – כלי שמלאכתו לאיסור, ומותר לטלטלו לצורך גופו או מקומו. אמנם כשהוא רטוב, אסור לטלטלו משום איסור סחיטה, אבל כשהוא יבש כן מותר לטלטלו, ואע"ג שהביאור הלכה (ש"כ, י"ז) מכריע דאין לקנח בספוג יבש משום דלא פלוג, על כל פנים אין להחמיר לגבי מוקצה, ולאוסרו בטלטול לגמרי.

מז. אמבטיה לרחיצת תינוקות דינה ככלי שמלאכתו לאיסור, דגזירת איסור רחיצה בחמין נאמרה גם לגבי תינוקות.

מח. כלי שמלאכתו להיתר, מותר לטלטלו לכל צורך, ואפילו מחמה לצל, אבל בלי צורך כלל אין לטלטלו.

מז. דברי מאכל וכתבי קודש מותר לטלטלם אפילו בלי צורך.

- והוא הדין בכוסות צלחות וסכומיים דתשמישם תדיר, מותר גם בלי צורך.
- והוא הדין בגדים ותכשיטים ומשקפיים ושעון יד מותר בלי צורך.
- אדם שמטלטל כלים דרך משחק וכמתעסק משום שעמום, וקשה לו להימנע מזה, יש שהורו דהוי כן לצורך ומותר.

ב – מוקצה מחמת חסרון כים

א. ההגדרה של מוקצה מחמת חסרון כים איננה תלויה בשווי וערך של החפץ, אלא בהקפדתו היתירה שלא ינזק או יפגם. ומחמת הקפדתו אינו מוכן

סדר היום כהלכתו

להשתמש בו לשום שימוש חוץ מהשימוש המיוחד שלו; וכשימוש מיוחד זה אסור בשבת, שוב הוי מוקצה מחמת חסרון כיס, ואסור לטלטלו כלל ועיקר.

ברוב המקרים מוקצה מחמת חסרון כיס, הוא קודם כל כלי שמלאכתו לאיסור אלא שנתווסף לו ג"כ ההקפדה שלא ינוק. אבל קורה שגם כלי שמלאכתו להיתר יכול להיכנס לדין של מוקצה מחמת חסרון כיס.

ב. כלי נגינה, מקפיד עליהם ואינו עושה בהם שום שימוש אחר, ועוד הרי אסור לנגן בשבת ולכן מוקצה מחמת חסרון כיס.

ג. סכין של שחיטה, מקפיד עליו וגם אסור לשחוט, לכן הוי כנ"ל.

ד. זכוכית מגדלת (למי שנחלשה ראייתו) אף על פי שהוא מקפיד מאוד עליו, הרי זה דבר מוכן לשימוש וכלי שמלאכתו להיתר, לכן אינו מוקצה דעתו ממנו, ואין זה מוקצה.

ה. מכשיר טייפ שנוהר להניחו במקום משומר: אם הבעלים מקפידים עליו, אף שדרך העולם לא להקפיד, הולכים אחרי הבעלים דוקא, ולכן הוי מוקצה מחמת חסרון כיס, ואין שום היתר לטלטלו.

ו. נייר העומד לכתיבה, ואדם מקפיד עליו שלא להשתמש בו אלא למטרה זו, ונוהר שלא מתלכלך ושלא מתקמט, הרי זה מוקצה מחמת חסרון כיס, אף על פי שאין הערך שלו גדול. (אבל אם יש לו גם שימושים אחרים אינו מוקצה מחמת חסרון כיס, ומן הסתם דינו ככלי שמלאכתו לאיסור דמותר לצורך גופו ומקומו, אמנם אין דין זה פשוט).

- ולכן מחברת ריקה העומדת לכתיבה היא גם מוקצה מחמת חסרון כיס, אבל אם הוא התחיל לכתוב בה דברים נחוצים שוב אין זה מוקצה. אמנם אפשר דאסור לדפדף בדפים הריקים.

ז. מעטפות ובולים הם מוקצה מחמת חסרון כיס, אבל בולים של אספן שמסתכל בהן להנאתו הם כלי שמלאכתו להיתר.

- מסמכים, תעודות, פנקסי צ'קים, דפי חשבון בנק, כרטיס אשראי, תעודות זהות הם מוקצה מחמת חסרון כיס.

סדר היום כהלכתו

קעט

- הזמנה לחתונה או לבר מצוה אינה מוקצה; אבל אם עבר זמנה זה כן מוקצה, חוץ מלבעלי שמחה עצמם שדרכן לשמור אותן למזכרת.
  - קבלה של תרומה, אם הוא צריך אותה לניכוי מס, הוי מוקצה מחמת חסרון כיס, ואם לא צריך וזה עומד להיזרק היו מוקצה מחמת גופו (ודיני מוקצה מחמת גופו יתבארו בהמשך בעזה"י בסימן ג').
  - גליון הערכה של ציונים של הילד אינו מוקצה.
  - יומן של בעל מקצוע, מוקצה.
- ח. אתרוג העומד למכירה או העומד למצוה, מוקצה מחמת חסרון כיס.
- מצות המיועדות לליל הסדר דווקא הם מוקצה מחמת חסרון כיס.
  - מצות לכל חג הפסח אינן מוקצה, ואף למי שנוהג שלא לאוכלן מיום ר"ח, דעל כל פנים ראויים הם לילדים.
  - כלי חמץ בפסח, או כלי פסח בשאר ימות השנה, מן הסתם מוקצה הם.
- ט. תמונה תלויה על הקיר, אם מקפידים עליה שלא תפגם, וכאשר הוסרה מהקיר, נזהרים בה מאוד, אדם מקצה דעתו לגמרי מלטלטלה, ולכן הוי מוקצה מחמת חסרון כיס, ודין מוקצה זה הוא, משום שאדם קובע לה מקום מפני חשיבותה.
- ואם התמונה התעקמה בהיותה על הקיר על ידי אנשים שעוברים, יש לדון האם מותר ליישר אותה דאין זה ממש טלטול, אמנם עדיף להחמיר בזה.
- וכן שעון קיר דינו כמוקצה מחמת חסרון כיס, אמנם שעון קיר זול או פשוט, נחלקו הפוסקים:
  - דעת האגרות משה – הואיל ואינו מקפיד עליו, וכן על תמונה שאינה יקרה, הוי כמו כלי העומד לנוי ומותר בטלטול ככלי שמלאכתו להיתר.
  - דעת החזון איש – הואיל וקובע לה מקום ואינו רגיל לטלטלה, אינו משנה אם הוא מקפיד או לא, אלא לעולם אסורה בטלטול אפילו לצורך גופו או מקומו.

סדר היום כהלכתו

י. מותר לטלטל אגרטל, דכלי העומד לנוי הוא כלי שמלאכתו להיתר, ואפילו לדעת החזון איש הנ"ל אין כאן קביעות מקום גמורה, לכן מודה הוא דמותר בטלטול.

יא. כלים העומדים לסחורה, ובעל החנות מקפיד עליהם, אף על פי שהם כלי שמלאכתו להיתר, אלו הם מוקצה מחמת חסרון כיס, אבל דברי מאכל הנמצאים בחנות אף על פי שעומדים למכירה, אינם מוקצה.

ולענין ספרים העומדים למכירה, אם בעל החנות מקפיד שלא יעיינו בהם אפשר שהם מוקצה, אבל אם לא מקפיד אין זה מוקצה.

יב. ספר תורה שנפסל, מותר להחזירו למקומו בארון הקודש, וגם מותר לטלטלו בתוך ארון הקודש כשיש צורך בדבר. ודעת מרן הרב אלישיב כי אינו מוקצה בכך, דאף על פי שלא קוראים בו, מותר ללמוד בו. אמנם יש לדון בזה, דבזמנינו אין כ"כ מנהג ללמוד בו, ומה עוד דהגבאים מקפידים לא להוציא ס"ת בחינם, וא"כ צ"ב.

יג. תיבה או ארון כבדים מאוד, ומקפידים שלא לטלטלם כדי שלא ינזקו מחמת כבדם, הם מוקצה מחמת חסרון כיס. אבל מותר לפתוח המגירות והדלתות.

ואם אינו מקפיד לטלטל התיבה או הארון, אף שצריך כמה אנשים לטלטלם, אין בזה איסור מוקצה.

• אמנם אם קבע להם מקום, ואינו רגיל כלל לטלטלם, אף על פי שאינו מקפיד עליהם שמא יפגמו, דעת החזון איש שיש לאסור בזה. ולכן אם נפלה טבעת מתחת למקרר*, אין לטלטלו כלל.

יד. סכין של מילה לאחר המילה, דעת הט"ז שהוא מוקצה מחמת חסרון כיס, אמנם דעת הרמ"א דאין מוקצה לחצי שבת, ונכון להחמיר בזה. אבל העצה שלא יניח הסכין מידו, ויוליכנו למקום שירצה, (או המוהל או שלוחו) ובדיעבד

---

* גם מקרר קובעים לו מקום בדרך כלל, ולכן הוא מוקצה; ואע"פ שיש שמטלטלים אותו לפעמים (כגון לצורך נקיון), עכ"פ הוא מוקצה גם מטעם אחר, משום שהוא בסיס לגוף החשמל שלו.

סדר היום כהלכתו

אם חושש שמא יפסד, אף אם הניח מידו, אפשר לסמוך על המקילים, ובפרט שאם יש סכנה לילדים ודאי דמותר, וכמו כן אפשר להניחו בתוך כיסו.

טו. יכין מבעוד יום עפר כדי לתת בו הערלה, ואם לא הכין, אסור ליטול עפר דמוקצה הוי. ומיד אחר המילה, יניח הערלה מיד בעפר, ולא יניחנו המוהל מידו.

ג. – מוקצה מחמת גופו

א. כל דבר שאינו מוכן כלל לשימושו של האדם, ואינו כלי, הרי זה מוקצה מחמת גופו. כגון אבנים או עצים או שאר דברים המושלכים בחוץ ואם הוא צריך אותם לאיזה שימוש במיוחד, צריך ליחד אותם לאותו שימוש לפני כניסת השבת.

ב. חול ועפר אין לטלטל אותם.

ג. מעות ושטרי כסף, כרטיס חיוג, כרטיסי אשראי הם מוקצה מחמת גופו.

ד. פרי שלא הבשיל ואינו ראוי כלל למאכל אדם, הרי זה מוקצה מחמת גופו. דוגמא לזה, אבוקדו קשה. אמנם אם מתרכך באמצע השבת, וזה דבר שהיה צפוי, ואכן הוא מצפה לזה, שוב פקע ממנו שם מוקצה, ולא אמרינן דנשאר מוקצה לכל השבת.

ה. כל אוכל שאינו ראוי לאכילה בלא בישול, הוא מוקצה מחמת גופו. כגון תפוחי אדמה, אורז, קמח, בצק, דגים לא מבושלים, בשר ועוף לא מבושלים, אמנם בשעת הדחק אפשר לטלטל בשר ועוף לא מבושלים, אבל דג לא מבושל אין להתיר, ואולי משום הפסד מרובה יש להקל גם בדג לא מבושל. ולכן כשמוציא אוכל מהמקרר או מקפיא יש להיזהר שלא לטלטל מאכל לא מבושל, ואם במגירה יש רוב מאכלים מוקצים, המגירה עצמה הרי הופכת להיות בסיס לדבר האסור.

ו. אוכל הראוי לאכילה על ידי הדחק אינו מוקצה.

- ביצה חיה לא מוקצה.
- אבל קפה שחור ועלי תה כן מוקצים.

סדר היום כהלכתו

- ז. מאכל מבושל שהוקפא, אינו מוקצה אף שאין בשבת זמן להפשירו.
- ח. פיסת נייר שכתוב בו דברים של קדושה, והיא מונחת על גבי קרקע, יש כאן בזיון של כתבי קודש, ולכן נדחה איסור מוקצה, ומותר לטלטלה! עיין עמוד קעא, סעיף כ"ד בדין תפילין.
- ט. כל בעלי חיים הם מוקצה, ואפילו כלוב שיש בו ציפור נוי. וכן דגי נוי בתוך אקוריום, אבל מותר להסיר המכסה כדי לתת להם אוכל.
- י. גליל נייר אלומיניום או נייר ספוג, או גליל של מפת ניילון, כל אלה הרי הם מוקצה, משום שאינם עומדים לשימוש אלא לאחר שיחתכו, והחיתוך עצמו אסור משום מלאכת קורע, ומשום מלאכת מחתך, ומשום מתקן מנא.
- יא. גליל נייר טואלט אינו מוקצה, משום שהוא עומד לשימוש בשעת הדחק. שאם אין לו נייר חתוך, מותר לחתוך ולקרוע את הנייר כלאחר יד, וכל זה הקילו משום כבוד הבריות.
- יב. תרופות ששימושן מצוי (כגון להורדת חום), אפילו אם אין לו חולה בבית, אין להם דין של מוקצה, והטעם בזה משום שמצויים בעיר אנשים שזקוקים להם, ולכן נחשבות כמוכנות לשימוש.
- תרופות שאין שימושן מצוי, אם יש לו חולה בבית הזקוק להם, והוא היה חולה כבר מכניסת השבת, אין להם דין מוקצה, משום שהוכנה לשימוש מכניסת השבת. אמנם החזון איש סבור דאחר גמר שימושן, כן חל עליהם דין מוקצה, דהא אין עליהם שם אוכל או שם כלי, ואף על פי כן יש להקל ולהחזירן למקרר כשהם צריכים להיות במקרר.
  - תרופות שאין שימושן מצוי, ויש לו חולה שחלה באמצע השבת, יש להם דין מוקצה, ולכן רק לחולה עצמו מותר לטלטלם אבל לאדם אחר לא, ואמנם אם יש צורך לחולה שנפל למשכב (וכגון שקשה לו לטפל בעצמו), אז יש לטלטלם בשינוי קצת.
- יג. תרופות ומשחות המיועדות לתינוקות או לילדים קטנים, הרי דינם כחולה שאין בו סכנה (לגבי הדברים הנצרכים להם), ולכן אם שימושן שכיח אין להם דין של מוקצה כלל.

סדר היום כהלכתו

יד. תרופות הנמצאות בגמ"ח, אף ששימושן אינו מצוי, ואף שאין לו חולה בבית אין עליהם דין מוקצה. והסיבה לזה משום שהם מיועדים לכלל הציבור, ובתוכם יכול להיות כאלה שזקוקים להם, ואם השימוש נדיר מאוד, זה מוקצה.

יז. מגירה שהיא מלאה תרופות, ויש מהן ששימושן תדיר ויש מהן שלא, יכול להיווצר מצב שהמגירה הוי בסיס לדבר האסור, ולכן אם החולה צריך תרופה יש להיזהר לטלטל המגירה בשינוי קצת, ויזהר שלא לטלטל תרופות שלא צריך אותם. וכמו כן יכול להיווצר מצב של איסור בורר, ולכן יוציא דווקא אוכל מתוך פסולת, לשימוש לאלתר.

ומכיוון שאפשר להגיע למצב מסובך כזה, עדיף להכין מראש לפני שבת כל התרופות שצריך.

יז. משחה לסיכת ידים היא מוקצה, כיון שאין משתמשים בה מחמת חשש ממרח.

יז. דבר מאכל שאסור לאוכלו:

- אסור לטלטל פירות של טבל או ערלה.
- אסור לטלטל תבשיל שנאסר מדין מעשה שבת, כגון אם עברו בו על איסור בישול או שהייה חזרה והטמנה, אז אסור לטלטל הקדירה והתבשיל שבתוכה.
- אסור לטלטל מצה כפולה או נפוחה ביום טוב של פסח, באופן שאסור מן הדין לאוכלה. אבל אם רק חלק ממנה כפול, מותר לטלטלה משום שעיקרה אינו מוקצה. וכשיפריד החלק האסור, יזהר מאיסור בורר, ויקח גם חלק מהמצה הלא כפולה. אם רק משום חומרא נמנע לאכול אותה, אין לה דין מוקצה.
- חמץ בפסח הוא מוקצה, ולכן אם מצא חמץ בביתו ביום טוב, כופה עליו את הכלי. ובמוצאי יום טוב יוציאנו וישרפנו.
- מותר לטלטל קטניות בפסח אף שמחמיר לא לאוכלם, משום שהן מותרות למי שנוהג לאוכלם.

סדר היום כהלכתו

- וכן מותר לטלטל מצה שרויה, משום שמי שנוהג בה איסור, אינו אלא משום חומרא, ולאחרים הדבר מותר.
- הנוהג שלא לעשן ביום טוב משום חומרא, מותר לטלטל כלי עישון, אבל אם הוא אוחז שזה מעיקר הדין, והמתירים אין להם על מי לסמוך, הוי מוקצה כלפיו.
- מותר לטלטל אוכלים ומשקים ביוה"כ, משום שהם ראויים לקטנים או לחולים.
- פירות שנקנו בחנות העומדת תחת השגחה מיוחדת ומהודרת אף שנוהג להדר ולהחמיר לחזור ולהפריש מהם תרומות ומעשרות אין כאן מוקצה.
- יח.** ענפי אילנות ועשבים המחוברים לקרקע, הרי הם מוקצה. ולכן אם הענפים בולטים למקום שבו מהלכים בני אדם, אסור להזיזם בידו כדי לפנות לו דרך. אך מותר ללכת כדרכו, אף על פי שהענפים נדחפים הצידה בדרך הילוכו.
- יט.** הדס או שאר מיני בשמים מחוברים לקרקע, אם רגילים להריח בהם אז מותר להריח בהם, ואפילו לטלטלם ויזהר מלתלוש אותם.
- כ.** מי נטילת ידים של שחרית, אינם מוקצה, שאין איסור בשימוש בהם, אלא שרוח רעה עליהם.
- כא.** עציץ שעומד על השולחן, ורגילים לטלטלו מדי פעם, אין הוא מוקצה ומותר לטלטלו, וכל זה כאמור באופן שאין בו חשש תולש או זורע.
- עציץ שקבוע לו מקום, ועומד לנוי, נחלקו הפוסקים האם הוא אסור בטלטול כמו שהסברנו לגבי תמונה.
- עציץ כבד שאין מטלטלין אותו כלל, הוי מוקצה לכל הדעות.
- כב.** עציץ שנפל על צידו ונשפך ממנו עפר, אין להחזיר העפר לתוך העציץ משום איסור חורש וזורע, וממילא עפר זה מוקצה, ומכל מקום מותר לטאטא הבית מאותו עפר כדרך שמוותר לטאטא כל הבית. ואם לא נתגלו השורשים בזמן הנפילה, מותר לזקוף את כל העציץ, כי אז אין איסור חורש וזורע.
- כג.** אגרטל שמוכן לקישוט, מותר לטלטלו בכל מקום.

ד – מוקצה, טלטול פסולת, גרף של רעי

דיני פסולת

הקדמה: יש דברים שהם בגדר מוקצה ממש כגון פסולת או לכלוך, שאינם ראויים לשום שימוש, אעפ"כ התירו חכמים לטלטל אותם משום שהם מפריעים וגורמים תחושת אי נעימות במקום שהותם, היתר זה מכונה בשם גרף של רעי, ולכן אם יש שיריים של אוכל בשולחן הסלון, שהם ממש מוקצה, היעלה על הדעת להשאירם שם כל השבת, לכן התירו חכמים לטלטלם, אמנם אותם שיריים אם הם נמצאים במטבח או במקום שלא כל כך מפריעים אין שום היתר לטלטלם, וכעת נביא כמה דוגמאות ונבאר בס"ד את הדברים בסימנים אלו.

א. פסולת של אוכלין כגון קליפות ועצמות, אם אינם ראויים למאכל בהמות וחיות המצויות באותה העיר, הרי הן מוקצה, דהא אינם ראויים לשום שימוש.

- לכן קליפות אגוזים וביצים הן מוקצה.
- מותר לקלף ביצים כדרכו אף שהקליפה נעשית פסולת בידו, ומכיון שהפסולת באה בידו בהיתר מותר להוליכה לכל מקום שירצה ואינו צריך להניחה מיד.

ב. בעיר שמצויים בה כלבים או חתולים אשר בני אדם מגדלים אותם, שאריות בשר ודגים אינן מוקצה משום שהן ראויות למאכלם. ואף על פי שהוא בעצמו אין לו כלבים וחתולים, ולא מצוי כלל שיתן להם כלל משאריות האלה, על כל פנים אינן מוקצה כי חל עליהם שם של מאכל הראוי לבהמה, (דווקא בעלי חיים הגדלים אצל בני אדם באותה העיר אמרינן שהפסולת אינה מוקצה, כי מזונותיהם מוטלים עליהם, אבל אם יש רק בעלי חיים הפקר בעיר, חל עליהם מוקצה).

- אם השליך אותם שאריות בשר ודגים מבעוד יום לאשפה, הרי זה מוקצה.

סדר היום כהלכתו

ג. מקום שמגדלים דגי נוי וציפורי נוי, שאריות לחם או פירורים אינן מוקצה וכמו כן אם באותה העיר לא רגילים לגדל דגי נוי, ורק הוא בעצמו מגדלם, בשבילו הפירורין לא מוקצה, אבל בשביל שאר בני העיר זה כן מוקצה.

ד. אם במקום הזה אין בו בעלי חיים כלל, כגון שנמצא בספינה כל השאריות הן מוקצה.

ה. שאריות אוכל הראויות לאכילת אדם, אך הדרך לזורקן, וכגון שיש שאריות בשר על עצמות, מותר לטלטל אותן העצמות אגב הבשר. אמנם אם כבר נתייאש מלאוכלם אפשר דכבר חל שם מוקצה עליהם, וק"ו אם כבר סילקם מעל השולחן וזרקן לאשפה שהן מוקצה.

ו. פירורי לחם פחות מכזית, במקום דאין דגי נוי, הואיל ונתייאש מהם לאוכלם, הן מוקצה, אמנם בזמן הסעודה, כן הדרך לאכול אותם ולכן אינם מוקצה, ורק לאחר הסעודה חל עליהם שם מוקצה כשאין דגי נוי.

• ולכן יש להחמיר שלא לנקות פירורי לחם שעל המגש של החלות לאחר הסעודה, וכאמור אם יש לו דגי נוי, מותר.

ז. גרעיני פירות שאינם ראויים למאכל כלל, הם מוקצה ואסור לטלטלם אלא אם כן הם גרף של רעי. אמנם גרעיני תפוחים ואגסים הם כן ראויים לאכילת אדם כשלעצמם, ולפעמים אוכלים אותם יחד עם הפרי, לכן אף שנשארו לבד בפני עצמם, אפשר לטלטלם.

• לעומת זאת גרעיני ענבים ותפוזים, למרות שלפעמים אוכלים אותם עם הפרי, אבל אינם ראויים לאכילה כשלעצמם, ולכן הם מוקצה.

• גרעיני משמש שהילדים רגילים לשחק בהם, אם נתפרקו בשבת אסור משום מוקצה (וביום טוב אסורים אפילו משום נולד), אמנם אם נתפרקו לפני שבת, לפי מנהג אשכנז אינם מוקצה כשם שמתירים לשחק עם כדור, אמנם לפי דעת השו"ע הם מוקצה ממש, כשם שאסור לשחק בכדור לשיטתו (ואף שכדור שבזמנינו שמיוצר במפעל, מודה השו"ע לכאורה דהוי כלי, על כל פנים בגרעיני משמש דאינם מיוצרים, אין שם כלי עליהם כלל).

סדר היום כהלכתו

קפו

ח. האוכל דבר מאכל, ונשאר בפיו עצמות או קליפות או גרעינים, עדיף להוציאן עם הלשון ולא עם הידיים, אמנם אם הוא נתקע בין השיניים או שמתבייש להוציא בלשון, מותר לקחת אותו בידיים.

ט. כלי שלם שהושלך לפח אינו נעשה מוקצה, אף אם הושלך מבעוד יום, דבטלה דעתו אצל כל אדם. אמנם אריזות פשוטות וקופסאות שימורים או בקבוקי פלסטיק הם כן מוקצה, מזה שאין כן בקבוקי יין ריקים שזרקם לאשפה, יש לדון דאינם מוקצה.

י. כלי שנשבר ואין שבריו ראויים לשימוש, הרי הם מוקצה. ובכה"ג יש כן מוקצה לחצי שבת, כי הדבר כעת בעצמותו אינו ראוי לשום שימוש. ולא משנה אם הכלי נשבר בשבת או בערב שבת, אמנם אם השברים מונחים במקום שעלולים להזיק, מותר לטלטלם.

יא. כלי שנשבר, ושבריו ראויים לשימוש, אבל דרך בני אדם לזרוקם ולא לשומרם, גם זה מוקצה. הדוגמא לזה היא מחט שנשבר אחד מראשיה, אף על פי שהיא עדיין ראויה למלאכה (כגון להוציא בה את הקוץ), הרי היא מוקצה, כי אין אדם רגיל לשמור אותה ככה.

יב. כלי שנשבר, ועדיין ראוי לשימוש, ואין דרך בני אדם לזרוקו, אינו מוקצה. אבל אם זרקו לפח לפני שבת הוא כן מוקצה, מזה שאין כן אם זרקו באמצע שבת אינו נעשה מוקצה, דאין מוקצה לחצי שבת.

יג. אריזות אוכלין שהוציא ממנה את תכולתה, והיא עוד ראויה לשימוש, אך אין הדרך להשתמש בה שוב אלא רגילים לזרוק לפח, יש אומרים שמיד שהיא התרוקנה חל עליה שם מוקצה, ויש שמתירים וסברי דאינו מוקצה, הואיל וראוי לשימוש. לכן שקית חלב שהתרוקנה, וגביע לבן או קופסת גבינה, יש להחמיר להחשיבם מוקצה מיד שנתרוקנו, וא"כ רק משום גרף של רעי מותר לטלטלם, ולכן אין להוציא בידיים שקית חלב מתוך מיכל הפלסטיק שהיא מונחת בו, אלא ילך עם המיכל אל הפח וינער ממנה את השקית, ואם השקית דבוקה ואי אפשר לנערה, אסור להוציאה בידיים. (או יזהר להוציא את השקית לפני שהתרוקנה לגמרי).

סדר היום כהלכתו

יד. כלים חד פעמיים יש אומרים דמותר לטלטלם אף אם נתלכלכו הרבה אף שאין הדרך לנקותם, והטעם דאף על פי שאינם עומדים לשימוש חוזר לא פקע מהם שם כלי, דבפועל כן אפשר להשתמש בהם בהדחה בלבד. אמנם יש אוסרים לטלטלם, ולשיטתם מותר לטלטלם רק מדין גרף של רעי, אבל כוסות חד פעמיות דשכיח להשתמש בהם לשימוש חוזר, ולכן לכו"ע מותרים בטלטול.

יז. תבניות אפייה חד פעמיות, שבהן נאפו עוגות, ונאכלו העוגות בשבת, בדרך כלל אין הדרך לעשות בהם שימוש חוזר, ולכן דינם ככלים חד פעמיים. אבל אם ניקבו או נתקמטו באופן שנפסלו לשימוש, לכו"ע פקע שם כלי מהם ולכן אסורים בטלטול, ורק כשיש היתר של גרף של רעי מותר לטלטלם.

יח. מפתחות שאינם ראויים לשימוש, כגון שנשברו או שהוחלף מנעול הבית ושוב אין בהם צורך, הן מוקצה מדין שברי כלים. אמנם אם נסע מחוץ לעיר, ועימו צרור מפתחות ביתו, הרי כעת אין שום אפשרות להשתמש בהם כי הוא רחוק מביתו ויש איסור הליכה, אף על פי כן לא חל עליהם שם מוקצה, והטעם משום שהם בעצמם ראויים לשימוש אלא שיש סיבה חיצונית שמונעת את השימוש בהם, לכן לא פקע שם כלי מהם עבור כך.

יט. כלי שהתפרק ממנו חלק, כגון ארון קטן שהתפרקה ממנה הדלת, ועתידיים לחזור ולתקנה אחרי השבת, מותר לטלטל בין הארון ובין הדלת. והחידוש כאן שאף על פי שהדלת אינה ראויה לשימוש בשבת, אף על פי כן במוצ"ש היא עומדת לתיקון, לכן לא פקע ממנה שם כלי! והוא הדין אם ידית נתפרקה מהארון שאין חל עליה שם מוקצה (אמנם ידית שנתפרקה מדלת הבית, מן הסתם כן חל שם מוקצה עליה, כי דלת הבית לא מוגדרת ככלי, וכמו שנכתוב לקמן בע"ה).

יח. כפתור שנפל מבגד, ועתיד לחזור ולתופרו אינו מוקצה.

יט. טלית שנקרעה ממנה הציצית באופן שנפסלה, אינה מוקצה, דלא פקע ממנה שם בגד, ומה עוד דטלית זו ראויה לשימוש בשבת אם ישאילנה לאחרים דטלית שאולה פטורה מן הציצית. אבל בגד שעטנו מוקצה גמור הוא.

סדר היום כהלכתו

קפט

דיני גרף של רעי

כ. כל דבר מאוס המונח במקום שבני אדם שוהים בו, וגורם להם אי נעימות, התירו חכמים לטלטלו כדי להוציאו לחוץ אף אם הוא מוקצה. היתר זה מכונה בשם גרף של רעי. וההיתר הוא גם כאשר אוחז המוקצה בידיו.

מקור הדין הוא בביצה (ל"ו). ובשבת (קכ"ד). ובדברי שו"ע (ש"ח, ל"ד).

כא. בכלל היתר זה, קדירות שהתבשיל הורק מתוכן, ואינן מודחות. אם הן מונחות במקום ששוהים שם אנשים, מותר להוציאן אף שהן בגדר כלי שמלאכתו לאיסור.

וכן עכבר מת, צואה, כוסות יין לא מודחות. גרעיני תמרה שנתקבצו יחד, קיסמי סכך שנשרו הרבה, ובאופן כללי כל פסולת על השולחן שגורמת אי נעימות גדולה.

וגם ההיתר לטאטא את הרצפה, אף שהלכלוכים הם מוקצה, כלול בדין של גרף של רעי.

כב. אף שכפתור של גז הוא מוקצה, מותר לסובבו ולסוגרו כדי למנוע ריח של גז שגם הוא גורם אי נעימות, והיתר זה כמובן אפילו במקום שאין סכנה מחמת הגז. אמנם מן הסתם, כל שמריחים ריח של גז, זה תמיד סכנה, ולכן פשוט שאין שום איסור מוקצה.

כג. נר שמן שכבה, אף שלבני אדם אין זה מאוס כ"כ, אם בשבילו זה מאוס מותר לטלטלו, אמנם הרמ"א כתב שאין להקל בזה אלא במי שידוע שהוא איסטניס, אבל אדם בעלמא לא.

כד. יש שהתירו לטלטל דבר מוקצה כדי לכסות דבר מאוס, ואף שאינו מטלטל הדבר המאוס בעצמו, גם זה כלול בהיתר של גרף של רעי. וכל זה רק כשאין לו דבר אחר לכסות את הדבר מאוס, אבל אם יש לו דבר אחר שאינו מוקצה, אין היתר לטלטל המוקצה.

סדר היום כהלכתו

כה. כל ההיתר של גרף של רעי אינו אלא במקום שבו שוהים בני אדם. אבל אם יש דבר מאוס איפא שאין שוהים, אסור לטלטלו. ובכל זאת אם יש דבר מאוס בחצר במקום שנכנסים ויוצאים בו, אף שלא שוהים הרבה זמן מותר לטלטלו. וכמו כן אם מונח ברחוב ובמקומות מעבר, מותר לטלטלו ולסלקו לצדדים.

כו. אם יש דבר מאוס כגון חיתול לא נקי בבית הכסא או באמבטיה מותר להוציאו משם. דגם זה כלול במקומות שבו שוהים בני אדם, וכן עביט שיש בו צואה או מי רגלים, מותר להחזירו לבית הכסא ולרוקנו שם, ואז לרוחצו ולהחזירו בחזרה לתוך הבית. (עביט שלנו לא עשוי מחרס, אלא מפלסטיק או מתכת, ולכן אינו מאוס כשלעצמו).

זאם יש מקום מיוחד שרגיל שיהיה שם טיטולים, שוב אין הדרך לטלטלם כי אינו רגיל לשהות שם כלל.

דינים הנוהגים לפח אשפה

כז. • פח אשפה שיש בו פסולת שהיא מוקצה, אסור לטלטלו כדין בסיס לדבר האסור, ואף על פי שיש רק כמות קטנה ומועטת של פסולת שאין בה כל חשיבות, אף על פי כן הפח נעשה בסיס הואיל והיא מיועדת לכך.

זאף על פי שהניחו הפסולת בפח אשפה באמצע שבת, וקיימא לן בעלמא דאין מוקצה לחצי שבת ואין בסיס באמצע שבת אם הניח מוקצה על בסיס באמצע שבת, לא נעשה בסיס לדבר האסור, שאני פח אשפה שהוא מקומו המיוחד של הפסולת, לכן נעשה בסיס לפסולת אף באמצע השבת ולכן אין להביא שום פח לסלון כדי לתת פסולת בתוכו.

• פח אשפה שמונח בתוך ארון מטבח, והדרך לטלטל אותה ולהוציאה כדי לזרוק הפסולת, אין בזה שום היתר, דסוף סוף היא עדיין בסיס לדבר האסור, לכן העצה הטובה ביותר, דבכניסת השבת ירוקן הפח מתכולתו, ובשבת עצמה יכניס בה פסולת שאינה מוקצה (כגון כוס פלסטיק), ואז היא נעשית בסיס לדבר ההיתר. ואף שיש גם פסולת מוקצה, הוי בסיס לאיסור והיתר. במקרה זה חל על הפח רק דין של כלי שמלאכתו

סדר היום כהלכתו

קצא

- לאיסור, ולכן מותר לטלטלה לצורך גופו או מקומו (דכל פח אשפה אפילו ריק, הוא כלי שמלאכתו לאיסור, משום שרגילים לזרוק בה פסולת).
- פח אשפה ריק דינו ככלי שמלאכתו לאיסור כאמור לעיל, משום שרגילים להניח בו פסולת מוקצה. ומותר ליתן בתוכו פסולת בשבת ואין בזה איסור ביטול כלי מהיכנו, והטעם דאדרבה הרי כלי זה מיוחד לכך.
- מכסה של הפח הוא כלי שמלאכתו לאיסור, ומותר בטלטול לצורך גופו או מקומו. ולכן מותר להגביהו כדי לזרוק בתוך הפח את הפסולת וגם מותר לטלטלו כדי לכסות הפח.
- שקית פח שמונחת בפח, היא בסיס לדבר האסור, ולכן אי אפשר להוציאה מן הפח. אמנם אם מדיפה ריח רע הוי כגרף של רעי ומותר לקחתה לפח ציבורי (במקום שאין בעיה של הוצאה).
- פח שנתמלא, אין היתר לרוקנו לאשפה הציבורית, (אם לא שמדיפה ריח רע ממש).

כח. אין עושין גרף של רעי לכתחילה, דהיינו אם יש דבר מאוס בחדר שאינו שוהה שם, ובא בכוונה להתיישב ולאכול שם כדי שיחול עליו שם של גרף של רעי הדבר אסור, אבל במקום הפסד, מותר לכתחילה לאכול שם. אבל מי שעשה גרף של רעי לכתחילה, אף שעבר איסור, אין קונסים אותו, ומותר לסלק את הגרף של רעי משם.

כט. מים הדולפים מן המזגן ועתידיים לגרום לכך שהרצפה תהיה מלוכלכת מאוד באופן שיהיה מאוס לשהות שם, והרי מים אלו הם מוקצה: במקום צורך גדול (ובפרט במקום ציבורי וקדוש). יש להקל להביא כלי כדי לקבל את המים על דעת לרוקנו, אף שבזה עושה גרף של רעי (לבטל את הריווח) לכתחילה.

- אבל ליתן מים שאינם מוקצים בכלי, ולסמוך על דין ביטול ברוב, שהרי קמא קמא בטיל, אין לזה היתר, דהואיל והוי דבר שיש לו מתירין, אין ביטול ברוב ומה עוד דבכה"ג אפשר דאין היתר של קמא קמא בטיל, חדא דעתידין מים של המזגן להיות מרובים מהמים שאינן מוקצה, ובזה שוב

אין לומר קמא קמא בטיל, ותו הרי דבר שנוזל וזב בלי הפסק, לא אמרינן קמא קמא בטיל.

5. מותר ליטול ידיים שחרית בתוך כלי, ואחר כך לסלק את הכלי, ואין כאן שום איסור עשיית גרף של רעי לכתחילה. והטעם אומר הביאור הלכה (של"ח, ח') דאף על פי ששורה רוח רעה על המים האלו, מעיקר הדין אין איסור להשתמש בהם (אף שכמובן נוהגים לא להשתמש בהם), לכן אינם מוקצה.

6. הסרת פסולת מעל גבי השולחן:

- פסולת אוכלים אשר הוא מוקצה, הנמצאת בידו של האדם בשעת אכילה, כגון קליפות אגוזים, אין להשהותה בידו ואין לטלטלה ממקום למקום שלא לצורך. אמנם הואיל והקליפה באה בידו בהיתר אינו חייב להניחה ממש מיד, אלא רשאי הוא להוליכה לפח אשפה.
- אדם העוסק באכילה, ורוצה להניח בקערה פסולת שהוא מוקצה, ולאחר זמן לסלק את הקערה לפח אשפה. יש לדון האם הקערה הופכת להיות בסיס לדבר האסור, וא"כ יש כאן איסור לבטל כלי מהיכנו? והנה אם הוא אוכל בסלון למשל, באופן שהפסולת תהיה גרף של רעי, הרי מיד מותר לטלטלה ולסלקה, ולכן אין כאן שום בסיס לדבר האסור, א"כ מותר בכל גונא. אמנם אם אוכל במקום שלא מפריע לאנשים ואין כאן היתר של גרף של רעי, האם הקערה הוי בסיס לדבר האסור? הכלל הוא מדברי מ"א ומשנ"ב דמכיון שיכול לנער את הפסולת מן הקערה, מיד עם הנחתה בתוכה, אין בה איסור ביטול כלי מהיכנו כלל, ואף אם אינו רוצה לנער שם מיד כדי שלא ללכלך המקום, יכול הוא להוליכה ביחד עם הקערה לפח האשפה ולנער שם, לכן אין שום איסור ביטול כלי מהיכנו.
- מותר לרוקן הפסולת שבכל הצלחות לתוך צלחת אחת, ואחר כך יטלטל רק אותה צלחת לפח.
- פסולת על המפה של השולחן, רשאי ליטול המפה עם הפסולת ולנער לפח האשפה. וכמו כן רשאי לגרור הפסולת מעל השולחן על ידי הסכין לתוך צלחת או מפית, ולהשליכה לאשפה.
- מותר לכבד הבית מהפסולת הנמצאת על גבי הרצפה, ולאסוף אותה בכף

סדר היום כהלכתו

אשפה ולנערה לפח. וטעם ההיתר משום דהוי גרף של רעי. ואחרי שכבר התירו לכבד הבית, הופך להיות היתר כללי, והיינו אף במקום שאין הרבה לכלוך ואין זה דבר מאוס, מותר לטלטל ולכבד הבית.

ו – איסור טלטול מחשש שמא יתקע

א. כלי שהתפרק ממנו חלק, באופן שהכלי עדיין ראוי לשימוש, אך השימוש אינו נוח. אסרו חכמים לטלטל הכלי הזה ואת החלק שהתפרק שמא יבוא לתקנו. ולתקוע אותו בחזקה.

ב. אם צריך אומן כדי לתקן החלק שהתפרק, בכדי"ג לא גזרו שמא יבוא לתקן, ולכן אין איסור טלטול. וכמו כן אם צריך לרכוש חלק חילופי אצל אומן וחלק זה אינו זמין בביתו, שוב אין חשש שיבוא לתקן, ואם כן אין איסור טלטול.

ג. כל האיסור הוא רק בטלטול, אבל אם משתמש בכלי שהתפרק בלי לטלטלו כגון שמניח חפצים עליו או שיושב עליו, לא גזרו כלל חכמים בזה. ודעת רב נסים קרליץ להחמיר גם בשימוש בלי טלטול.

ד. אם הכלי כבר התפרק מבעוד יום, וכבר הספיק להשתמש בו פעם אחת מבעוד יום, שוב לא גזרו חכמים, ומותר לטלטלו בשבת, דהואיל ולא תיקנו מבעוד יום, למה לחוש שיתקנו בשבת.

ה. משקפיים שהתפרק מהם בורג ויצאה אחת מהזכוכיות או הידיות ממקומה, אסור לטלטלה, ואף על פי שהן עדיין ראויות לשימוש על ידי הדחק מכל מקום גזרו שלא לטלטלן שמא יבוא לתקנן באופן האסור מן התורה על ידי החזרת הבורג למקומו. אמנם אם אבד הבורג, ואין לו אפשרות לתקן המשקפיים באופן האסור אלא על ידי אומן, מותר אז לטלטל המשקפיים. וכמו כן אם הבורג כן קיים, אלא שאין לו מברג, וממילא צריך אומן, שוב מותר לטלטל אותן, ואם יכול להבריג אותו בקלות על ידי סכין רגיל, יש כן חשש שמא יבוא לתקנו, ולכן אסור בטלטול.

ו. אם המסגרת התרחבה מעט, ויצאה זכוכית אחת ממקומה, באופן שחזרתה אינה אסורה מן התורה, שהרי אינה תקועה בחוזק בתוך המסגרת רק שהיא

סדר היום כהלכתו

מהודקת שם, בכה"ג מותר לטלטל המשקפיים ולא גזרו שמא יבוא לתקן, דעצם התיקון בכה"ג הוא איסור דרבנן ולא גזרו גזירה לגזירה, אמנם יזהר שלא יחזיר הזכוכית למקומה, שזה כן אסור. ואם אין שום אפשרות טכנית שיתקע הזכוכית בחזקה, וכל חזרתה ושימושה אך ורק באופן רפוי, אז מותר אפילו להחזירה למקומה.

ז. מטאטא שהתפרק אין להשתמש בחלק של המברשת בפני עצמו, מחשש שמא יתקעו בו את המקל המשמש לו כיד, אמנם אם כבר השתמש במברשת בפני עצמו לפני שבת, שוב מותר להשתמש בה בשבת, ובתנאי שהשימוש בערב שבת הוא היה שימוש אמיתי לתועלת, ולא רק בכדי להתיר טלטולו בשבת.

ודעת רב נסים קרליץ להתיר להשתמש במברשת בפני עצמה, בכל מקרה.

ח. שעון יד שהתפרקה ממנו הרצועה, וצריך אומן להחזירה, מותר לטלטל גם השעון וגם הרצועה.

ט. מאוורר שנפלה ממנו הרשת, מותר לטלטל את הרשת כדין כלי שמלאכתו לאיסור והיינו לצורך גופו או מקומו. והטעם, משום שלמחרת עתידים להחזיר הרשת למקומה, וא"כ עדיין שם כלי עליה, ואם יש חשש סכנה ממשי להשאיר מאוורר כזה בפעילות בלי רשת (כגון שהוא עשוי מברזל, וחס ושלום יכול להזיק), אפשר לחבר את הרשת בחזרה באופן שאינו מוגדר כתקיעה, והיינו באופן עראי.

י. כל דבר מחובר לקרקע או לבנין שהתפרק מחיבורו הרי הוא מוקצה מחמת גופו ואין שום היתר לטלטלו, וזה לא משנה אם התפרק בשבת או בערב שבת. והנה דוגמא לדבר: ידית של דלת של בית או של חדר, או ברז או חלון שהתפרקו ממקומם. אבל דלת של ארון איננה מוקצה, דאין זה מחובר לקרקע אלא מחובר לדבר מיטלטל. וכל זה בארון קטן או בינוני, (כגון שידה) דכאמור אפשר לטלטלם. אבל דלת של ארון גדול וכבד שאין רגילים לטלטלו, דינה כדין דלת של בית שהתפרקה, דהוי מוקצה מחמת גופו, ואין היתר כלל לטלטל.

סדר היום כהלכתו

קצה

יא. אם נתפרקה ידית של דלת לפני שבת, והוא צריך אותה כדי לפתוח או לסגור הדלת בשבת, צריך להכין אותה והיינו לייחד אותה לצורך שימוש זה, וכך יהיה מותר לטלטלה ולהכניסה לתוך החור שבדלת באופן אקראי כדי לפותחה או לסוגרה, ואסור לתחוב אותה לגמרי משום איסור בונה, אלא יתחוב אותה רק במקצת, באופן שישתמש בה בעודה בידו בלבד.

יב. אם נפל מוט הפרוכת של ארון הקודש, הרי ארון זה אין רגילים לטלטלו ומוט זה נחשב כחלק מהארון בין שהוא מוברג במקומו ובין לא. לכן דינו כדלת של ארון גדול וכבד, ואותו מוט הוי מוקצה גמור ואין שום היתר לטלטלו וק"ו שאין היתר להחזירו למקומו, אף בלי להבריג אותו.

יג. מתלה שמחובר למקרר בדבק או על ידי וואקום שנפל ממקומו, הוי מוקצה גמור כמו דלתות בית שהתפרקו, כי המקרר דומה לארון כבד וגדול ואין הדרך להזיזו.

ומגנט שמחובר בין בדלת של מקרר, בין בדלת של הבית, מותר להשתמש בו, דאינו אלא חיבור רפוי. אמנם אם הדרך הוא לא להזיזו משם לעולם. אז אפילו מגנט אסור בשימוש.

יד. מושב אסלה שהנתפרק בשבת הרי הוא מוקצה גמור, ואם נתפרק כבר מערב שבת והיתה דעת הבעלים להשתמש בו בשבת במצב זה שהוא מפורק, אינו מוקצה כיון שהוכן לטלטול זה מערב שבת.

טו. איסור טלטול באש ובנרות:

- נר הדולק בשבת אין לטלטלו, לא משום שמא יכבה, אלא משום שהשלהבת היא מוקצה. וכל הנר הוא בסיס לשלהבת, לכן נעשה כולו בסיס לדבר האסור והטעם שהשלהבת היא מוקצה לא מבואר בגמרא ובמפרשים, ודנו האחרונים הרבה כדי להסביר אותו. יש מי שאומר משום דשלהבת אין בה ממש, ואינו כלי כלל, לכן דומה לאבן שהוא מוקצה מחמת גופו, ואנו אין לנו אלא דברי חכמינו שאכן היא מוקצה, גם אם קשה לנו להבין טעמם.
- ביום טוב השלהבת איננה מוקצה, כי מותר להשתמש בה כדי להבעיר ממנה אש אחר. ממילא מותר לטלטל כל הנר ביום טוב.

סדר היום כהלכתו

- אין לטלטל נורת חשמל שיש בתוכה חוט המתלהט כאש, וכן אין לטלטל נורת פלורוסנט. וכמו כן אין לטלטל כל מוצרי חשמל שיש בתוכו חוט שמתלהט ומתאדם, דדינו כשלהבת שהיא מוקצה. ואם כן כל מוצר חשמלי נחשב כבסיס לדבר האסור. לכך, תנור חום או מפזר חום, או פלטה חשמלית הם אסורים בטלטול, ורדיאטור חשמלי ג"כ בכלל זה ואסור בטלטול.
- והנה מיחם מים חשמלי, יש בתחתיתו גוף חימום לוחט, ולא נראה לעין שיש בו חוט מתאדם, על כל פנים בתוך גוף החימום יש כן חוט מתאדם, ולכן גם הוא אסור בטלטול.

יז. דיני נולד בשבת וביום טוב:

- דברי מאכל שנאכלו ונשארה מהם פסולת שאינה ראויה למאכל אדם אלא רק למאכל בעלי חיים המצויים באותה העיר, הרי זה בגדר נולד, דהא השתנה השימוש בהם. הדין של נולד הזה הוא שונה בין שבת ליום טוב. בשבת נולד זה מותר, וביום טוב נולד זה אסור. זה אחד מהדברים שהחמירו חכמים ביום טוב יותר מבשבת, כדי למנוע מאנשים לזלזל בקדושת יום טוב. והטעם שאנשים היו מזלזלים ביום טוב הוא משום דהרבה מלאכות הותרו לצורך אוכל נפש, ולכן אנשים לא כ"כ מרגישים חומרת איסור מלאכה ביום טוב. ומתוך כך חכמים החמירו בו בנולד יותר מאשר בשבת, (אמנם אם אותה פסולת נעשה גרף של רעי, כמובן שמותר לטלטלה אפילו ביום טוב).
- אמנם גרעיני משמש שנתפרדו מן הפרי ביום טוב אסורים משום נולד; ואם נתפרקו בשבת אסורים רק משום מוקצה ולא משום נולד (ואיסור מוקצה יותר קל מאיסור נולד).
- מים המנטפים מן המזגן הם נולד גמור, כי מים אלו נעשו על ידי הפעלת המזגן שהופך אויר למים, ולא היו קיימים מערב שבת. סוג של נולד זה שווה בין בשבת ובין ביום טוב, ואסור בין בשבת ובין ביום טוב.
- מי גשמים אף שירדו בשבת אינם מוקצה ואינם נולד, והטעם משום שהמים כבר היו נמצאים בתוך עבים מערב שבת או מערב יום טוב. אמנם אם הם מאוד מלוכלכים ולא ראויים לשום שימוש, חל עליהם איסור של מוקצה.

סדר היום כהלכתו

קצו

• שלג הוא כן מוקצה, ואסור לטלטלו. ושונה דין שלג מדין גשמים, משום ששלג אינו עומד לשתייה כלל, ועוד אסור לעשות כדורי שלג או בובת שלג בין בשבת ובין ביום טוב, לכן אסורה בטלטול. והנה איסור זה לטלטל שלג הוא בין בידיו ובין ברגליו, ואף על פי שטלטול ברגליו מותר בעלמא, היינו משום שאין הדרך לטלטל בכך, אבל שלג כן הדרך לטלטלו בכך, ומשום"כ אפילו טלטול ברגליו אסור. אמנם מותר ללכת על גבי השלג, אף שהוא נדרס ומיטלטל לצדדים דרך הילוכו, ואם יש חשש החלקה, מותר לפנות השלג, למנוע היזקא דרבים.

ז – טלטול מן הצד וטלטול בגופו

א. דבר מוקצה המונח על גבי השולחן, באופן שאין השולחן נעשה בסיס לדבר האסור (כגון ששכח שם המוקצה ולא הניחו בכוינה), והוא צריך את מקום השולחן, ומיירי במוקצה שאין היתר לטלטלו לצורך* מקומו: מותר להטות את השולחן ולנענעו ע"מ שהמוקצה יפול, טעם היתר זה משום שאז הטלטול הוא מן הצד שאינו באופן ישיר למוקצה, אלא מטלטל ההיתר ומן הצד מטלטל גם האיסור, וכל מטרת הטלטול הוא לצורך דבר המותר לכן הרי זה מותר.

ואם המוקצה עלול להפריע בהיותו על הרצפה, או עלול להישבר, מותר אפילו להגביה השולחן ולהוליכו לצדדים ואז שם לנער המוקצה.

• מקור הדין הזה במסכת שבת (דף קמ"ב:) בענין אבן ע"פ החבית.

ב. היתר זה לא נאמר אלא כאשר הטלטול נעשה לצורך דבר מותר, אבל אם עושה זאת לצורך דבר האסור, כגון שהמוקצה עלול להגנב או להאבד, אין היתר בכלל.

והוא הדין במת המוטל בשמש ויש לחוש שמא יבוא לידי ניוול, אין היתר להופכו ממטה למטה, דהוי טלטול מן הצד לצורך דבר האסור.

• מקור הדין הזה במסכת שבת (דף מ"ג:).

---

* כגון דבר שהוא מוקצה מחמת גופו.

ג. נר המונח על השולחן באופן שאין השולחן נעשה בסיס לו, וכגון שבבין השמשות היו גם חלות מונחות עליו, ורוצה לטלטל השולחן למקום אחר כדי להשתמש שם לאור הנר. כתב המ"א (רע"ט, ט) דנחלקו בזה:

- יש מי שאומר דהוי טלטול מן הצד לצורך המוקצה, ולכן זה אסור.
- יש מי שאומר דכל האיסור הנ"ל הוא אם הטלטול לצורך שמירת דבר המוקצה שלא יאבד או ישבר. אבל כאן שרוצה לעשות שימוש של היתר במוקצה, והיינו שרוצה להנות מאור הנר, גם הטלטול מותר.

ד. דעת הט"ז (ש"ח, י"ח) דטלטול מוקצה על ידי דבר, כגון שדוחפו במקל או בקנה, או שגוררו בסכין, הוי טלטול מן הצד, ולכן אם עושה את זה לצורך דבר המותר, הרי זה מותר. אבל אם מטלטל את המוקצה על ידי המקל, לצורך דבר מוקצה, כגון שלא ישבר או יאבד, הרי זה אסור.

אמנם הרבה פוסקים חולקים על הט"ז, וס"ל דטלטול על ידי מקל אינו טלטול מן הצד אלא טלטול גמור, ולכן הוא אסור בכל גונא.

ה. וכל מה שהט"ז התיר טלטול על ידי מקל הוא, כשאין דרך טלטולו בכך אבל אם דרך טלטולו בכך אסור. לכן אין ליטול מוקצה על ידי צבת אם זה הטלטול המקובל.

ו. דבר היתר המונח במגירה יחד עם דבר מוקצה, מותר לאחוזו בדבר היתר אף על פי שבדרך הילוכו נדחפים דברי מוקצה לצדדים. טעם היתר זה משום שזה טלטול מן הצד, והרי זה מותר. והוא הדין דמותר להכניס למקרר קדירה אף שבכניסתה נדחפים דברי מוקצה לצדדים.

- מקור דין זה במסכת שבת (דף קכ"ג:).

ז. שנינו במסכת שבת (דף קמ"א). דקש שהוא מוקצה שעל גבי המיטה, לא ינענעו בידו אלא מנענעו בגופו, דטלטול בגופו הוי כמו טלטול מן הצד ולכן זה מותר. ודעת הרא"ש (ג, יט) דטלטול בגופו יותר קל מאשר טלטול מן הצד, דטלטול מן הצד אינו מותר אא"כ הטלטול הוא לדבר המותר, אבל אם הוא לצורך דבר האסור הרי זה אסור. ואילו טלטול בגופו מותר אפילו אם הוא לצורך דבר האסור, דהא כאן הרי מטלטל את הקש בגופו לצורך הקש, כדי

קצט

סדר היום כהלכתו

להשכיבו וליישרו שיוכל לשכב עליו, ואף על פי כן הרי זה מותר. וכן פסק השו"ע (שי"א, ח').

ח. מותר לשבת על גבי האבנים שהן מוקצה אף אם הן מתנדנדות תוך כדי הישיבה, דהוי טלטול בגופו. אמנם דעת המשנ"ב שרק במקום הצורך יש להקל בזה ולא בכל מקום.

ט. אין לשאת בידי ילד האוחז דבר מוקצה כגון אבן או מטבע, משום שבזה הוא מטלטל את המוקצה. אמנם מותר לנער את ידו כדי שהמוקצה יפול ממנו, דזה טלטול מן הצד לצורך דבר מותר (היינו הילד עצמו).

י. אם יש לילד געגועים על אביו, ויכול לבוא לידי חולי, מותר לשאת אותו אפילו כשהאבן בידו, דסוף סוף אין כאן טלטול מוקצה גמור. אמנם אם אוחז בידו מטבע או דבר שיש בו ערך, אפילו בכה"ג אין היתר להרים את הילד, מחשש שמא ישליך את החפץ מידו, והאב יחוס על החפץ ויקח אותו.

יא. אם הילד אוחז בידו דבר יקר ערך, אסור ג"כ לאב לטייל עמו כשהוא אוחז בידו האחרת של הילד ואפילו שאינו מרימו. והטעם כנ"ל שמא הילד ישליך את החפץ, ויבוא האב לקחתו. אמנם אם יש געגועים לילד ויבוא לידי חולי, מותר לטייל עמו כשאוחזו בידו בלי להרימו.

ח – בסיס לדבר האסור והמסתעף

א. חפץ של היתר שהונח על גביו דבר מוקצה, על מנת שיהיה מונח עליו בשבת נעשה בסיס לדבר האסור. ואף אם נפל המוקצה מן הבסיס, מכל מקום נשאר הבסיס באיסורו, דאמרינן מיגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא, וכל זה אם הניחו שם בכוונה, אבל אם שכחו שם, אינו נהפך להיות בסיס לדבר האסור.

ב. אם הניח דבר מוקצה על גבי חפץ של חבירו, שלא מדעת הבעלים, ואילו ידעו הבעלים לא היו עושים זאת, אין החפץ נעשה בסיס. טעם הדין הזה הוא משום דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, אבל אם הבעלים היו מרוצים, והוא כן נעשה בסיס לדבר האסור.

סדר היום כהלכתו

ר

ג. הדין של בסיס לאיסור ולהיתר הוא, דווקא אם דבר ההיתר יותר חשוב לאדם מהדבר איסור, אז מותר לטלטל הבסיס. אבל אם האיסור יותר חשוב, או האיסור וההיתר שווים הם, הוי כבסיס לדבר איסור גרידא, ואסור בטלטול. (ובהמשך בסימן י, בעמוד רג, נאריך בזה בס"ד)

ד. שולחן שתלויה בו מגירה שבתוכה דברי מוקצה, השולחן נעשה בסיס לדבר האיסור, ויש כאן חידוש גדול, דהשולחן מלמעלה והמגירה מלמטה, וא"כ אין שום דבר מונח על השולחן, אלא השולחן מונח על המוקצה, אף על פי כן יש כן בסיס לדבר האסור.

ה. אם יש קליפות ושיריים על השולחן, אין השולחן נעשה בסיס לדבר האסור. כי אין להם שום חשיבות ביחס לשולחן, וכאילו הם בטלים ומבוטלים לא שרירין ולא קיימין.

ו. דלת של בית או חדר, אשר תלוי בה מוקצה, אינה נאסרת מדין בסיס. והטעם בזה משום דעיקרה של דלת נועד לסגירת החדר ואין היא נטפלת לדבר המוקצה להעשות לו בסיס.

ז. דבר מוקצה המונח על חפץ של היתר באופן שלא עשאו בסיס, על כל פנים אין לטלטל את החפץ כל עוד המוקצה עליו, אלא יטה אותו על מנת שהמוקצה יפול. ואם אינו יכול לעשות כן, מותר לטלטל הכל כדי לנערו במקום אחר. ואם אי אפשר לנער כלל, מותר לטלטל החפץ עם המוקצה שעליו.

ח. הניח דבר מוקצה על החפץ של היתר בערב שבת בסתמא, בלי כוונה מפורשת לסלקו וגם בלי כוונה להשאירו שם כל השבת. דעת תרומת הדשן דנעשה בסיס לדבר האסור, ודעת הבית יוסף דאינו נעשה בסיס לדבר האסור.

ט. הניח מוקצה בכוונה שיהא שם כל השבת, ואחר כך נמלך ורצה לסלקו לפני שבת אבל שכח לסלקו, דינו כשכחה ואין כאן בסיס לדבר האסור.

י. אם מוקצה מונח במקומו באופן קבוע, אף בלי כוונה, הוי בסיס לדבר האסור.

יא. דין בסיס אקראי, הוא במקרה שהניח דבר מוקצה בארון על גבי דבר היתר, ולא נתכוין שיהיה החפץ מונח עליו בדוקא, אלא עיקר כוונתו שיהיה מונח

בארון, ובמקרה הניחו על דבר היתר זה. דעת המגן אברהם להקל בזה ולומר דאין כאן בסיס לדבר האסור, הואיל ולא הניחו שם בכוונה ממש. אמנם דעת הט"ז ותרומת הדשן דהוי כן בסיס לדבר האסור, דסוף סוף אינו דומה לשוכח. - ומסקנת המשנה ברורה (ש"ט, י"ח) להקל במקום הצורך.

יב. קטן שהניח דבר מוקצה על חפץ של היתר, לא עושה אותו בסיס לדבר האסור. כי אין מחשבה לקטן לומר שחשב להניחו שם בכוונה לכל השבת, אבל אם הניח במגירה המיוחדת לו, כן עושה בסיס לאיסור.

יג. בחור ישיבה שהניח דבר מוקצה על סטנדר, לא חל בזה דין בסיס, משום דאין בידו לייחד את הסטנדר לדבר מוקצה לכל השבת, שהרי הוא שייך לכל בני הישיבה וכן אם אורח הניח דבר מוקצה על חפצי בעה"ב, ואין דעת בעה"ב נוחה בכך, אינו עושה אותו בסיס.

יד. מגירה שיש בתוכה כלים שמלאכתם לאיסור כגון סירים, יש להחמיר ולומר דהוי בסיס. אמנם דין המגירה כדין הכלים שבתוכה, והיא מותרת בטלטול לצורך גופה או מקומה, כגון ליטול ממנה כלי הנצרך לו. אמנם אינו יכול לסוגרה, אא"כ מפריעה להילוך בני אדם, שזה טלטול לצורך מקומו.

ט – בסיס לדבר האסור – בסיס לשעה ולא לכל השבת

טז. דבר מוקצה שהיה מונח על בסיס בזמן בין השמשות אוסרו בטלטול לכל השבת, אף אם הוסר המוקצה מהבסיס באמצע השבת (כגון על ידי גוי או שנפל), והטעם בדין זה משום מיגו דאיתקצאי בבין השמשות, איתקצאי לכולי יומא.

• וכתב הבמשנה ברורה (ש"ט, כ"ז) דהמיגו הזה נאמר רק אם המוקצה היה מונח על הבסיס כל משך זמן בין השמשות, אבל אם היה מונח רק בחלק מבין השמשות אינו נאסר לכל השבת.

טז. דבר מוקצה שהיה מונח על בסיס בזמן בין השמשות, ודעתו של בעה"ב היתה שבאמצע השבת יוסר המוקצה מהבסיס, כגון על ידי נייעור או על ידי גוי, דעת רוב הפוסקים דגם באופן זה חל דין בסיס לדבר האסור, ולכן אסור לנער את המוקצה מהבסיס.

סדר היום כהלכתו

- אמנם דעת תוספות בשבת (נ"א.) בשם רבינו תם, דבכה"ג לא חל דין בסיס, דאין בסיס לחצי שבת, ולכן אף בזמן שהמוקצה מונח על הבסיס, אין לו דין של בסיס לדבר האסור.
  - והוסיפו תוספות בשבת (קכ"ג.) שלשיטת ר"ת אין היתר לטלטל הבסיס כשהמוקצה עליו בטלטול גמור אף שהוא לצורך מקומו, אבל מותר אך ורק לנער את המוקצה בלבד. (אמנם במקרה ששכח המוקצה על הבסיס, מותר בטלטול גמור כשצריך את מקומו).
  - ולהלכה פסק המשנה ברורה (ש"ט, כ"א) דהוי כן בסיס לדבר האסור, ולכן אין לנער המוקצה כלל. אמנם במקום הפסד, אפשר לסמוך על דעת ר"ת, ואז לנער המוקצה.
  - ומוסיף החזון איש (מ"ח, ח') שאם הבסיס הוא מקום המיוחד של המוקצה, וכגון הפמוטות לנרות או המגש המיוחד לפמוטות, אפילו רבינו תם מודה דחל עליו דין בסיס לדבר האסור, אף שעתידי ליטלו באמצע השבת (על ידי גוי).
- יז. דבר מוקצה שהונח על בסיס באמצע השבת (כגון על ידי גוי, או על ידי קטן ע"פ דעת הבעלים), ולא היה שם בבין השמשות כלל, מצאנו בזה כמה שיטות בראשונים:
- דעת תוספות בשבת (מ"ד:) דחל בזה דין בסיס לדבר האסור, ואסור לטלטלו וגם אסור לנערו, שעצם פעולת הניעור הוי טלטול.
  - דעת בעל המאור בשבת (קנ"ד:) דאין דין בסיס כלל באמצע שבת.
  - דעת הרמב"ן, הרשב"א והר"ן (קמ"ג.) שאם דעתו להניחו שם לכל המשך השבת חל דין בסיס עליו. ואם דעתו לנערו משם לאחר זמן, אינו בסיס כלל.
- וכ"ז המחלוקת הנ"ל היא דווקא במשך הזמן שהמוקצה מונח על הבסיס, אבל אם הוסר כגון על ידי גוי, לכו"ע לא נשאר דין בסיס כלל, ומותר לטלטל לגמרי את אותו בסיס. (והטעם, משום שמוקצה לא היה מונח שם בבין השמשות).
- דעת המשנה ברורה (רס"ו, כ"ו) לסמוך להקל על דעת בעל המאור, שלא

סדר היום כהלכתו

חל דין בסיס לדבר האסור כלל, ודבר ברור שכל ההיתר הוא אך ורק לנער את המוקצה ממנו, אבל אין שום היתר לטלטל את הבסיס עם המוקצה בעודו עליו, אף אם אי אפשר לנערו במקומו, וכ"כ מרן החזון איש.

- אמנם דעת הט"ז (סוף סימן ש') להחמיר בזה כדעת רוב הראשונים, הלא המה הרמב"ן, הרשב"א והר"ן שציטטנו לעיל.
- וגם כאן כתב החזון איש שאם הבסיס הוא מקומו המיוחד של המוקצה, לכו"ע חל בו דין בסיס אף באמצע השבת. וזה הטעם שפח אשפה ריק, שהניחו בו פסולת באמצע השבת, חל עליו דין בסיס לכל דבר, כי זה מקומו המיוחד.

יח. דבר מוקצה שהונח על המפה בעת האכילה, כגון עצמות או קליפות, אין כאן דין בסיס כלל, והטעם משום שהמוקצה הונח על דעת לנערו אחר סיום אכילה, ולכן מותר לנער המפה מהפסולת, (ומה עוד שיש היתר של גרף של רעי, ובפרט בסוף האכילה כשהמפה מלוכלכת, ולכן מותר לטלטל טלטול גמור את כל המפה).

יט. דבר מוקצה שהונח על בסיס באמצע שבת, ואחר כך הניח שם על הבסיס גם דבר היתר, יותר חשוב מהמוקצה. לכל הדעות הותר הבסיס בטלטול גמור.

י – נסים לאיסור והיתר

כ. חפץ שהיו מונחים עליו בבין השמשות גם דבר מוקצה וגם דבר היתר, באופן שההיתר יותר חשוב מהמוקצה, ובמשך השבת, הוסר דבר ההיתר משם: יש מי שהורה בזה דאין בסיס באמצע השבת, ולכן מותר לנער המוקצה משם, ויש מי שהורה שחל דין בסיס, ולכן אסור לנער המוקצה, והפתרון הפשוט בזה להחזיר לשם את דבר ההיתר, ואז שוב מותר לטלטל הכל. וכך הורו פוסקי זמנינו לעשות, דצריך להחמיר במקום דאפשר.

כא. חפץ שהונחו עליו מבעוד יום דבר מוקצה ודבר היתר, וההיתר חשוב לאדם יותר מהאיסור, הבסיס מותר בטלטול. אמנם אם אפשר לנער ממנו את האיסור, צריך לנערו תחילה, ואם אי אפשר לנער אז מותר לטלטל הכל ביחד.

סדר היום כהלכתו

אב אם האיסור חשוב יותר מן ההיתר, או שהם שווים בחשיבותם אז הבסיס כן אסור בטלטול, וחשיבות זו לא נמדדת רק ביחס לערך הכספי, אלא בחשיבותו האישית לבעה"ב, על מה הוא היה מוותר תחילה.

בב אם נרות שבת מונחים על השולחן, צריך להניח שם מבעוד יום או חלות או שעון זהב או ספר קודש, כדי להציל את השולחן מלהיות בסיס לדבר האסור. אמנם מוסיף הרב אלישיב דאין לקחת ספר מהארון הספרים רק כדי להניחו על השולחן, דיש בזה משום בזיון כתבי הקודש, אלא צריך לעיין בו במקצת.

בג אם נרות של שבת מונחים על מגש של כסף המיוחד להם, יש מי שאומר דלא מהני להניח שם דבר היתר כדי להתיר בטלטול את המגש של כסף. והטעם כי מגש זה מיועד ומיוחד לנרות אלו לכן בטל להם. אמנם רבי שלמה זלמן כן מתיר גם כאן.

בד מפת שולחן שיש עליה נרות דולקים ולא נתנו עליה החלות מבעוד יום, ובא גוי ונטל את הנרות, נחלקו בזה הפוסקים האם חל גם עליה דין של בסיס לדבר האסור:

- דעת המשנה ברורה (ש"ט, י"ח) דאותה מפה דינה כבסיס אקראי, דהא כל כוונתו להניח נרות על השולחן, אלא שבמקרה יש מפה שבאה לכסות את השולחן, ודעת המ"א דבסיס באקראי אינו בסיס, משו"כ אף שהשולחן כן בסיס לדבר האסור, המפה לא נעשית בסיס כלל, ויש עוד סברא להקל בזה, דכתב השער ציון (ש"ט, כ"ד) דהמפה באה לשמש את השולחן ולא את הנרות, לכן היא נטפלת לשולחן ולא לנרות ולא נעשית בסיס לנרות.
- אמנם דעת שו"ת אגרות משה (חלק ד', סימן ע"ג) דהואיל וכך דרך העולם להניח מפה על השולחן, אין לה דין של בסיס אקראי, אלא בסיס בכוונה, לכן נעשה בסיס לדבר האסור. ובמקום הצורך אפשר להקל בזה.

בה הניח דבר מוקצה על הדפים כדי שלא יעופו (כגון דפים שאינם מוקצה), אף שהניחם שם כל בין השמשות, אין הדפים נעשים בסיס לדבר האסור, והטעם כי כאן הדפים לא באו לשמש את המוקצה אלא המוקצה בא לשמש אותם, משו"כ הוא טפל להם ולא להיפך.

כו. אטבי כביסה, שתלוי בהם בגד רטוב מוקצה, נעשים בסיס לדבר האסור. אף שאין המוקצה מונח עליהם אלא תלוי בהם, דהם באים לשמש ולשרת את המוקצה.

כז. דעת האגרות משה (חלק ד', סימן ע"ב) דאם הניח בתוך הגמרא, דפים ריקים המיועדים לכתובת דברי תורה, אותם דפים מוקצים הם וממילא כל הגמרא נעשית בסיס לדבר האסור, ואסור לטלטלה.

כח. קליפות מונחות על השולחן, אינם עושים את השולחן לבסיס לדבר האסור, משום שהם בטלים ואין השולחן נעשה טפל להם. וכמו כן סכום כסף קטן מאוד, המונח בבגד אינו הופך אותו לבסיס, אבל אם יש כמות גדולה של קליפות על השולחן, הוא כן נעשה בסיס לדבר האסור.

כט. פח אשפה נעשה בסיס לפסולת שבתוכו, אף כשהיא מועטת ואין לה חשיבות, שהרי הוא מיועד לתכלית זו, והוא הדין ארנק שיש בו מעט כסף, הואיל ומיועד לכך, נעשה בסיס לדבר האסור אף בכמות קטנה.

ל. דלת בית או דלת חדר, שבו תלוי בגד שבתוכו סכום כסף, אין הדלת נעשית בסיס לדבר האסור, כי עיקר תשמישה לשמש את הבית לפותחה או לסוגרה, ולכן אינה בטלה לדבר המוקצה שעליה, אמנם דלת של מקרר או מקפיא או ארון, שיש בו מגירות, ויש בהם דבר מוקצה, הרי יעודם גם לשמש המוקצה, ולכן צ"ב האם נעשית בסיס למוקצה.

לא. מכנסיים או חליפות וכדומה, שהכיס אינו חלק מהבגד עצמו אלא הוא חלק נפרד שתלוי בבגד, ואינו מעיקר הבגד, אף אם הניח שם בכוונה מוקצה בערב שבת, הבגד לא נעשה בסיס לדבר האסור, ולכן מותר* לטלטלו (אף שהמוקצה עדיין בתוך הכיס). והטעם בזה דמוקצה מונח רק על חלק מן הבגד, שהוא חלק טפל של הבגד, ואינו מעיקר הבגד ולא מעצם הבגד, אמנם אם אפשר לנער המוקצה מהכיס, עדיף להחמיר ולנער לפני שיטלטל הבגד.

• אמנם אף שהבגד לא נעשה בסיס, אבל ברור שהכיס כן נעשה בסיס, ולכן

---

* ויזהר שלא להוציאם לרשות הרבים.

אין לטלטל הכיס בפני עצמו או להכניס ידיו לתוכו. משו"כ כשבא לנער המוקצה, אל יאחז בכיס עצמו אלא יאחז בבגד ואז ינער.

• ואם לא הניח שם המוקצה בכוונה אלא שכח אותו, לא הבגד נעשה בסיס ולא הכיס נעשה בסיס, ולכן מותר לאחוז הכיס בעצמו ואז ינער.

ל"ב. אם הניח בכוונה מוקצה בתוך כיס של חולצה, כיס זה הוא חלק מעצם הבגד והוא כאילו המוקצה מונח על עיקר הבגד, ולכן אסור לטלטל לגמרי כל החולצה, כי כולה נעשית בסיס לאיסור. אמנם אם שכח שם מוקצה, אין כאן בסיס, ומותר לטלטל החולצה וגם ללובשה, אך ינער תחילה המוקצה אם אפשר.

ל"ג. שולחן שיש בה מגירה, והניח בכוונה מוקצה בתוך המגירה, כל השולחן נעשה בסיס לדבר האסור ואסור לטלטלה אם לא שהיה עליה בבין השמשות דבר היתר יותר חשוב מהמוקצה. ואף במקרה כזה שיש דבר היתר חשוב על השולחן, ואין השולחן נאסר בטלטול, בכל מקרה אין לטלטל המגירה בפני עצמה שהיא כן בסיס.

ל"ד. שולחן שיש עליו רק מוקצה, אבל בתוך מגירה יש דבר היתר יותר חשוב מהמוקצה, על כל פנים צריך להחמיר ולדון שהשולחן כן בסיס לדבר האסור. והוא הדין סטנדר שמונח על גביו מוקצה, ובמדף שלו יש דבר היתר, דינו כבסיס לדבר האסור.

ל"ה. סטנדר שיש במדף שלו מוקצה, והמדף נפרד מהלוח העליון של הסטנדר, הוא טפל אליו, ולכן אין הסטנדר בסיס למוקצה. אבל אם המדף מחובר עם הדף שעל גבי הסטנדר, הכל כלי אחד, ולכן הוא נעשה בסיס לדבר האסור.

ל"ו. בימה של בית הכנסת, שהונח עליה בכוונה מוקצה (כגון קופת צדקה), אף שיש במדפים שמתחת לבימה דבר היתר, הכל בסיס ואסור.

ל"ז. ילקוט בית ספר אשר חפצי ההיתר שבו חשובים מהמוקצה מותר לטלטלו, ואם אפשר, ינער ממנו האיסור לפני הטלטול, אמנם אם חפצי המוקצה יותר חשובים, כל ילקוט זה נעשה בסיס, ולכן דינו כחפצי המוקצה, אם דינם

סדר היום כהלכתו

ככלי שמלאכתו לאיסור, גם הילקוט דינו כך, ויהיה אז מותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו בלבד.

ל"ח. קלסר שיש בו דפים מלאים, וגם דפים ריקים שהם מוקצה, הרי הוא בסיס לאיסור והיתר ומותר לטלטלו. אמנם עדיף לנער דפים ריקים אם אפשר, ובפרט להיזהר מאיסור בורר אם הם בתערובת.

אמנם יש מי שאומר דקלסר כזה דינו כמחברת, שחלק מלא וחלק ריק, ומותר לכתחילה לטלטל כולו, אף בלי לנער הדפים הריקים אף במקום דאפשר.

ל"ט. צרור של מפתחות שיש בו מפתח של רכב, אותו צרור הוא בסיס לאיסור והיתר, ומותר בטלטול. אמנם לא יאחוז כל כולו בידים שלו (דאז אוחז בידו דבר המוקצה באופן ישיר), אלא יאחוז טבעת של הצרור, או מפתח אחד של היתר ואם אפשר עדיף לנער את המפתח האסור.

מ. שידה שהונחו עליה נרות בכוונה, אף שהיא בסיס, מותר לפתוח דלתותיה ומגירותיה.

יא – ביטול כלי מהיכנו

א. כלי שראוי לשימוש, אסור לגרום לכך שיהפך למוקצה בשבת, איסור זה מכונה בשם ביטול כלי מהיכנו, היינו לבטל השימוש שהיה מוכן ומיועד אליו, בטעם האיסור מצאנו ב' דרכים: טעם ראשון דמכיון שהופך אותו למוקצה וגורם שיהא אסור לטלטלו, הוי כאילו קבע לו מקום וחיברו בטיט, ולכן דומה למלאכה (כמובן אין כאן מלאכה ממש אלא דומה למלאכה, ועיקר האיסור דרבנן).

טעם שני הוא דהואיל והוא מבטל מהכלי את השימוש שלו, הוי כאילו סותר את הכלי, ויש איסור סתירה בכלי במקרה זה.

ב. הנותן מוקצה בכלי באופן שאינו יכול לנערו ממנו מיד אלא רק לאחר זמן מסויים, דעת המשנה ברורה שפעולה זו גם כן אסורה הואיל ומבטל הכלי מהיכנו לזמן מסויים, והחידוש הוא שגם אם ביטול הכלי מהיכנו הוא רק זמני, גם זה אסור, אמנם במקום הפסד מרובה יש להתיר כשהביטול הוא זמני.

סדר היום כהלכתו

רח

ג. אם נותן בכלי באופן שיכול לנערו מיד, אין כאן איסור ביטול כלי מהיכנו.
ד. אין לתת כלי תחת נר של שמן או שעוה שנוטף, דזה גורם ביטול כלי מהיכנו, ואף שהוא בעצמו אינו עושה מעשה בידיים, אלא רק גורם לזה, הרי זה אסור.

ה. בסיס שהיה מונח עליו דבר היתר ודבר איסור, באופן שההיתר יותר חשוב מהאיסור, דוגמא לזה, שולחן שמונחות עליו חלות ונרות, הואיל וחלות יותר חשובות מהנרות לאדם, לא חל דין בסיס לדבר האסור על השולחן, כידוע. והנה אם מוריד החלות מעל השולחן, לכאורה גורם לבטל השולחן מהיכנו, אף על פי כן הדבר מותר, ומותר להוריד החלות ולהשאיר רק הנרות.

ו. איסור ביטול כלי מהיכנו הוא דווקא כשהמוקצה הוא מוקצה גמור שאין בו שום צד היתר לטלטלו (כגון ניירות או אבן), אבל כלי שמלאכתו לאיסור, כגון פטיש, שיש צד היתר בטלטולו, כגון לצורך גופו או מקומו, אין כאן שום איסור ביטול כלי מהיכנו, ומותר להניח את הפטיש על כלי של היתר, דסוף סוף יתכן שיהיה שימוש בכלי של היתר, ואינו מבטל אותו לגמרי מהיכנו, אבל אסור להניח מוקצה על כלי שמלאכתו לאיסור, דבזה מבטלו מהיכנו לגמרי.

ז. מותר לתת פסולת או לכלוך בתוך שקית חד פעמית, ואין זה נחשב שמבטל השקית מהיכנו, דאדרבה זה השימוש המיועד לו, וכשהוא נותן בתוכו איזה פסולת, בזה הוא משתמש בו ולא מבטלו מהיכנו, אמנם בשקית שמיועדת לשימוש רב פעמי, לכאורה אסור לתת לתוכו דבר מלוכלך או טיטול, דבזה מבטל שאר השימושים שהיו ראויים לה.

ח. מותר לתת פסולת האוכלין בצלחת, ואין כאן ביטול כלי מהיכנו, דהואיל ומותר לסלק מיד הפסולת משום גרף של רעי, לא מבטל הצלחת משימושה כלל.

ט. אם נשפך מים או משקה על הרצפה, אין להשתמש בבגד או במגבת כדי לנקות, דהואיל והבגד או המגבת יהיו מאוד רטובים או מלוכלכים, בזה מבטל אותם משימושם. ואף על פי שלא חל שם של מוקצה על בגד מלוכלך

או רטוב, אף על פי כן הואיל וכבר אינו ראוי לתשמישו, שייך כאן איסור ביטול כלי מהיכנו, לכן במקרה הנ"ל יש להשתמש רק בסמרטוט המיועד לכך, דאין כאן ביטול כלי מהיכנו, הואיל וזה השימוש שלו, (וגם כשיספוג המים בסמרטוט יש להיזהר באיסור סחיטה).

יב – המשך דיני מוקצה – פרטים חשובים בהלכות מוקצה

א. מותר לגעת בדבר מוקצה אם אינו מנענעו על ידי הנגיעה, וגם שאין הנגיעה נעשית לצורך מוקצה, אבל אם הנגיעה לצורך המוקצה, דעת התרומת הדשן להחמיר בזה, ודעת הרב המגיד להתיר. והמשנה ברורה הכריע להקל, ולכן אם המוקצה עגול כמו ביצה, אין לנגוע בו כלל, שהנגיעה מנדנדת אותו וגם אין לכסותו בדבר שנוגע בו מחשש שמא יטלטלו.

ב. מותר לטלטל את הכיסוי המיוחד למתג החשמל, וכן מותר לכסות את מתג החשמל בשבת בכיסוי זה, כיסוי זה אינו לצורך שמירת המוקצה אלא לכבוד שבת, וכמו כן אין בנתינת הכיסוי משום איסור בונה, כיון שאינו נתון שם אלא באופן עראי, ולכן אין זה כמוסיף על הבנין.

ג. אסור להשתמש במוקצה אף על פי שאינו מטלטל אותו, ולכן אין להסיק ביום טוב את התנור בעצים שהם מוקצה אף על פי שאינו מטלטלם (כגון שהם כבר מונחים בתוך התנור), וכמו כן אין להשתמש ביום טוב להדלקת נר בפתילה שהיא מוקצה.

אמנם מותר לשבת על גבי אבנים ועצים שהן מוקצה, בתנאי שאינן מתנדנדות תחתיו. וטעם החילוק הוא דשימוש של כילוי אסור (כשם שאכילת מוקצה אסורה), אבל שימוש שאינו של כילוי כגון ישיבה על מוקצה, מותרת.

ד. זבוב הצף על פני המשקה, ובא להוציאו ביחד עם קצת משקה (כדי להינצל מאיסור בורר), לכאורה היה מקום לאסור זה משום טלטול מוקצה, דזבוב מוקצה הוא. אמנם הכלל הוא שזבוב זה מוקצה שאין בו שום חשיבות, וכשהוא בכוס של היתר, והוא טפל לדבר היתר ובטל לו, משום כך אין איסור לטלטלו

סדר היום כהלכתו

רי

באופן שלא יכשל באיסור* בורר, והוא הדין בתולעת המונחת על גבי פרי או עלה, אין כאן מוקצה, וכן לכלוך הדבוק בבגדו או בבשרו, מותר לגררו בציפורן ואין כאן איסור מוקצה, והוא הדין לכלוך מתחת לציפורן.

ה. אדם שנטל לידו דבר מוקצה, דעת המ"א דמותר להוליכו ולהניחו במקומו, אבל דעת האבן העזר ודרך החיים שצריך להניחו מידו לאלתר, וכן הכריע המשנה ברורה לחומרא.

ואם מצא בתוך כיס בגדו דבר שהוא מוקצה מחמת גופו, כאן יש יותר צדדים להקל ולהוליכו למקומו, דהא הבגד לא נעשה בסיס לדבר האיסור הואיל ולא הניח המוקצה שם בכוונה, לכן הוי כטלטול מן הצד, לכן יש להקל יותר. ואף על פי כן דעת הגר"א להחמיר גם בזה, אמנם אם אותו מוקצה עלול להאבד אם ינערנו לאלתר, רשאי אז להוליכו למקום המוצנע הקרוב, אפילו לדעת הגר"א, אבל אין לו להוליכו לכל מקום שירצה.

ו. המקלף פרי או ביצה, ונמצאת בידו הקליפה שהיא מוקצה, או נשאר בידו גרעין של פרי, הואיל והמוקצה בא לידו בהיתר ולא בטעות לכן דעת רוב הפוסקים שמותר להוליכו לכל מקום שירצה. וכמו כן דבר מאכל שהתעוררה שאלה אודות כשרותו, והביאו לרב והורה בו לאיסור מן הדין ולא מחמת חומרא, יש מן הפוסקים שהתירו להוליכו לכל מקום שירצה, דהא גם כאן בא המוקצה בהיתר בידו, אמנם יש מן הפוסקים שהורו להניחו מיד במקום איפוא שהוא נמצא, ולכן אם הרב רואה שצריך להורות בו איסור, לכן אין לו להורות ההוראה שלו אלא במקום שיכול להניחו שם מיד. אמנם אם ההוראה היא מחמת חומרא, יכול להוליכו בכל מקום שירצה.

ז. מותר לטלטל קטניות בפסח אף מי שנוהג איסור באכילתם. משום שהן מותרות למי שאינו נוהג בהן איסור, והוא הדין מצה שרויה, דדבר שאינו מוקצה לאחרים אינו מוקצה אף למי שנוהג בו איסור. ודעת החזון איש שמי שנוהג איסור בדבר מסויים, וחשיב ליה כאיסור מן הדין ולא מחמת חומרא

---

* וזכוב הוא גם סוג של גרף של רעי, לכן מותר לטלטלו, ובתנאי שלא יכשל באיסור בורר כמו שכתוב בפנים.

סדר היום כהלכתו

ריא

(וכגון עישון סיגריות ביום טוב) אין להם להושיט את זה לאחרים הנוהגים בהם היתר אף שיש להם על מי שיסמוכו.

ח. דבר מוקצה המונח במקום הילוך רבים, כגון זכוכית שבורה, ויש חשש נזק לרבים, מותר לטלטלו ואפילו להעבירו ד' אמות בכרמלית, וברה"ר יטלטלו פחות פחות מד' אמות, דהתירו חכמים איסורים דרבנן במקום נזק דרבים. ואם אינו הילוך רבים, אלא יש כמה יחידים שהולכים שם ויש גם חשש נזק, יטלטל אותו בשינוי כגון דחיפת רגל או גרירה.

ט. פרעוש או יתוש הנמצא על בשרו ועלול לעוקצו, מותר ליטול אותו משם ולהשליכו אבל לא להרגו, והרי כאן אינו נזק דרבים אלא צער דיחיד עכ"פ מותר הטלטול בהדיא ולא רק בשינוי, כי הוי הזיקו מצוי (וגם נזק דרבים במקורו הוי משום דהזיקו מצוי).

י. מותר לטלטל נר דולק בחדר שמפריע לחולה שאין בו סכנה, ועדיף בשינוי ואם אי אפשר אז יטלטל אפילו בלי שינוי. וכאן שורש ההיתר הוא גם משום היזק וגם משום חולה שאין בו סכנה.

יא. אין היתר לטלטל מוקצה במקום הפסד ממון, אבל במקום הפסד מרובה כן אפשר לומר לנכרי לטלטלו.

יב. בגדים רטובים שכבר התייבשו בכניסת שבת, והוא לא יודע מזה והקצה דעתו מהם, אין כאן מוקצה, דמוקצה בטעות אינו מוקצה, והכל נקבע לפי המציאות ולא לפי המחשבה שלו. וגם להיפך, דבר שהוא מוקצה במציאות, אף שלא הקצה דעתו, מוקצה הוא.

יג – פרטי דינים בענין מלטול המת בשבת

- אין לטלטל מת בשבת שלא לצורך, הואיל והוא מוקצה, אמנם אם הוא מוטל בבזיון כגון שהוא מוטל בחמה ועלול להסריח, או שהוא במקום ציבורי ואנשים מתקהלים סביבו, אפשר לטלטלו בשני אופנים:
- על ידי שמניח עליו ככר או תינוק, ואז רואים את המת כנטפל לככר או לתינוק, לכן מותר לטלטלו אגב הככר או התינוק. אמנם אין זה מן הדין

סדר היום כהלכתו

אלא קולא שהקילו חכמים משום כבוד המת, ולכן אין להשתמש בהיתר זה כדי לטלטל מוקצה אחר.

- על ידי אמירה לנכרי. אמנם עדיף על ידי ככר או תינוק, ועל ידי ישראל, ומשום כבודו.

- אם יש עליו ככר או תינוק, מותר לטלטלו אפילו מרשות לרשות במקום שאיסור הוצאה הוא רק מדרבנן, והיינו מרשות היחיד לכרמלית או להיפך. דמשום כבוד המת, התירו איסור הוצאה דרבנן. אבל מרשות היחיד לרה"ר אין שום היתר, ואפילו אמירה לנכרי יש שאסרו מרשות היחיד לרה"ר. ומסיק המשנה ברורה שאם אין מהלכין בה ששים ריבוא, אפשר להקל על ידי נכרי.

- אם יש מת בבית באופן שאסור לכהן להיכנס לשם, והכהן גר בבית, אין היתר לטלטל המת אפילו על ידי הככר או תינוק, דטלטול זה אינו לצורך המת אלא לצורך הכהן. אמנם מותר לטלטלו על ידי נכרי, וטעם של ההיתר הוא משום שזה שבות דשבות במקום צער גדול.

וכתב המשנה ברורה דה"ה דמותר להופכו ממיטה למיטה, דהוי טלטול מן הצד לצורך מקומו של המת, ולאפשר לכהן להיכנס לביתו.

- נוהגים להפשיט מהמת את בגדיו בשבת, והיינו שיאחזו בבגדים ויפשיטם מהמת. אך אל יזיז אבר שלו בידיים לצורך זה, אא"כ יש חשש שבלי הפשטת הבגדים עלול המת להסריח.

- מניחים עליו חפץ של היתר, ומניחים אותו על הרצפה, ומכסים אותו בסדין.

- אם יש חשש שמא יתקשו אברי המת ויתעקמו, מניח על האברים ככר או תינוק, ודוחק עליהם עד שיתיישרו.

- מותר לרחוץ את המת בלי לטלטל אותו או אחד מאבריו.

- מותר להוציא מחטים וצינורות המחברים למת, בלי לטלטלו.

יד. הכנת דבר מוקצה ויחודו לשימוש המותר:

דבר מוקצה שבני אדם רגילים לייחדו לשימוש מותר, במקום הצורך די לנו לייחדו לשימוש זה רק לשבת אחת. אמנם לכתחילה צריך לייחד לזה

סדר היום בהלכתו

ריג

- לעולם, וכל זה דווקא כשמייחד אותו לפני כניסת השבת דווקא.
- אם אין רגילים לייחדו לשימוש זה, צריך לייחדו דווקא לעולם, אבל אם הוא מייחד אותו רק לשבת אחת, אין זה מועיל אפילו בדיעבד.
  - אם בחול השתמש פעם אחת בדבר מוקצה, ולא היתה דעתו במפורש להשתמש בו גם בשבת, אם בני אדם רגילים לייחד אותו למטרה זו, הרי זה מותר. ואם לא רגילים לייחדו למטרה זו, לא מועיל שימוש חד פעמי בחול, דהא כבר אמרנו שצריך יחוד לעולם, אמנם אם רגיל תמיד להשתמש בזה בחול, הוי כמו יחוד מפורש לעולם.
  - אם בא ליטול אבן לסמוך בה הדלת שלא תסגר, שזה התשמיש הרגיל, צריך להכין וייחד אותה לזה מבעוד יום. ואפילו אם לא ייחד אותה לעולם יש לנו להקל. והוא הדין אם השתמש בה פעם אחת בימות החול למטרה זו, יש ג"כ להקל.
  - מי שמייחד מטבע לשימוש מסויים, צריך דווקא ייחוד לעולם, דאין הדרך לייחד מטבע לשימוש אחר. ודעת החזו"ן איש שאפילו יחוד לעולם לא מהני, דאנן סהדי שעתיד להימלך בדעתו.
  - כלי שמלאכתו לאיסור שבא לייחדו למלאכת היתר, צריך לייחדו לעולם, אמנם אין צריך לבטל את השימוש האסור, אלא צריך לייחדו ולהוסיף לו שימוש היתר לעולם, ולכן פטיש שמייחד לפיצוח אגוזים, צריך לייחדו לכך לעולם.
  - אדם שרוצה להשתמש בעצים ואבנים בשבת, צריך לייחדם מבעוד יום, ואם לא עשה כן, אין שום אפשרות לייחדם בשבת.
- פז.** נרות שהודלקו מערב שבת על פמוטות, אסור לטלטל הפמוטות אף לאחר שהנרות כבו, דמיגו שהיו הפמוטות מוקצה בבין השמשות הם נשארם במוקצה כל השבת, אף שנסתלקה סיבת המוקצה.
- פז.** מנורת חשמל שדלקה בכניסת השבת, וכבתה (כגון על ידי שעון שבת) אין להתיר ללחוץ על מתג החשמל כדי שלא תידלק אח"כ עם השעון שבת. דכיון שהמתג היה מוקצה בבין השמשות (דאז דלקה המנורה) שוב נשאר מוקצה כל השבת.

סדר היום כהלכתו

יז. להבת גז שכבתה באמצע השבת, והגז ממשיך לצאת לאויר החדר (היום בכיריים החדשים יש סגירת גז בטיחותית מיידיית) אף שכפתור הגז היה מוקצה בבין השמשות ונשאר מוקצה כל השבת, אמנם הואיל וריח הגז מפריע יש כאן דין של גרף של רעי ולכן מותר לסובב הכפתור, ומה עוד מצוי שיבוא לידי סכנה, לכן פשוט שמותר לסגור הגז.

יח. מקרר ששכחו לנתק את הנורה, ובטעות בא ילד ופתח אותו אין לאסור המאכלים שבתוכו משום איסור מוקצה, אף שבבין השמשות לא היה לו שום אפשרות לקחת אותם.

יט. פרי שלא היה מוכן לאכילה בכניסת השבת, והבשיל באמצע שבת, בזה לא אמרינן דהואיל והיה מוקצה בכניסת שבת נשאר מוקצה לכל השבת, אלא הואיל והבשיל מותר לאוכלו (טעם ההיתר, משום דלא דחה אותו בידיים בערב שבת, אלא היה דחוי מאליו, לכן במקרה זה הואיל ונסתלקה סיבת המוקצה, נסתלק המוקצה בעצמו).

כ. נוי סוכה שנפל בשבת או ביום טוב, אסור לטלטלו עד סוף היום. אבל בחול המועד מותר לטלטלו.

כא. מי שיש לו דוד חשמלי, ובכניסת השבת היו המים רותחים, ואז היה אסור לפתוח ברז מים חמים (כי המים החמים מבשלים את המים הקרים שמתערבבים בהם בברז), אמנם למחרת שהמים בדוד החשמל הם רק פושרים, ולא באים לשיעור יד סולדת, מותר לפתוח ברז מים חמים, ולא אמרינן דהואיל והברז היה מוקצה בכניסת שבת, נשאר מוקצה לכל השבת (אף כאן הטעם משום דאין דחייה בידיים, אלא דחייה ממילא).

כב. ויש לציין שהדין הזה שייך רק בדוד חשמלי, אבל בדוד שמש הרי המים מתחממים כל הזמן, ואי אפשר לדעת מתי הם פושרים, לכן אין לפתוח ברז מים חמים.

כג. חפץ חדש שקנה בחנות, ומצא בו בשבת פגם כלשהו, וכוונתו להחזירו לחנות, לכן מכאן ולהבא הוא מקפיד שלא להשתמש בו, אפשר שחל עליו דין מוקצה מחמת חסרון כיס באמצע השבת (דין זה לא ברור).

סדר היום כהלכתו

כג. קדירה רותחת מותר לטלטלה אף דאינה ראויה לאכילה בעודה רותחת. והטעם משום דבידו של האדם לצננה ולעשותה ראויה לאכילה, היתר זה מכונה בשם גומרו בידי אדם, ולכן אף אם בבין השמשות היתה מאוד רותחת ולא ראויה לאכילה, אין שום איסור לטלטלה.

כהא הדין אם קדירה שעמדה על האש בבין השמשות, ולא היתה עוד ראויה לאכילה, אחרי שנהייתה ראויה לאכילה שוב מותר לטלטלה ולהורידה מן האש.

כד. מאכל שהיה במקפיא אינו מוקצה, משום דבידו של אדם להוציאו מן המקפיא.

כה. בגד שהיה מאוד רטוב בבין השמשות, באופן שאסור היה לטלטלו משום איסור סחיטה, אסור לטלטלו גם לאחר שהתייבש. אמנם אם אין לו בגד אחר, מותר ללובשו.

כו. מותר לומר לגוי לטלטל מוקצה לצורך מצוה או במקום צער או בהפסד מרובה, דהוי שבות ולא אסרו במקום מצוה צער או הפסד מרובה (שבות דשבות, היינו טלטול מוקצה אסור דרבנן, וגם אמירה לגוי הוא איסור דרבנן).

כז. מותר לומר לגוי לטלטל מוקצה גמור, כשהוא צריך להשתמש במקום המוקצה ואף שאין לו צורך גדול או הפסד מרובה, הקילו בזה חכמים, הואיל וגם אצל יהודי יש אפשרות לעשות את זה בהיתר כגון בטלטול מן הצד.

כח. מגירה שאדם מסופק אם יש בתוכה חפצי מוקצה, אסור הוא לפותחה, דספק מוקצה אסור.

כט. מותר לטלטל גפרורים בשבת לצורך גופם או מקומם (כמובן בלי להדליק בהם אש), והחידוש בזה דשפיר חל עליהם שם של כלי ולא אמרינן דהוו עצים בעלמא, שאסור לטלטלם כלל, דהוי מוקצה מחמת גופו; ולכן אם רוצה לנקות בהם השיניים או משהו דומה, שזה תשמיש של היתר, מותר לטלטלם; ויזהר לנקות אותם בנחת שא להוציא מהם דם.

סדר היום כהלכתו

רטז

יד – דברים הנחוצים בשבת – מוצרי חשמל

בזמן האחרון חלה התקדמות גדולה בטכנולוגיה והיום מייצרים הרבה מוצרי חשמל מתוחכמים, אשר שימושם בשבת כרוכים בהרבה מכשולים יש חוסר מודעות בתחום זה והנני לפרט במקצת בעזר השם:

מזגן – היום מיוצר מזגן הנקרא INVENTER, מאוד מתוחכם ורגיש, ומסוגל להבחין באופן מיידי שינוי טמפרטורה שבחדר, על ידי פתיחת חלון, ומיד פועל בהתאם לקרר יותר. אי לכך, כל פתיחת חלון כרוכה בהשפעה מיידית על המזגן, ודבר זה אסור בשבת.

מתקן למים – יש בו 2 פעולות, הוא גם מקרר מים וגם מחמם מים. כשהוא פועל באופן רגיל אסור להשתמש בו בין למים קרים ובין למים חמים. אמנם יש התקן מיוחד לשבת (ע"י כפתור שמשאיר את המצב רק לצורך שבת) ואז אפשר להשתמש לכל הפחות במים קרים אמנם אין פטנט המתיר להשתמש במים חמים ואם כן עדיף להכין קומקום מים הרגילים לכבוד שבת.

מקרר – יש במקרר ג' בעיות עיקריות:

הדלקת הנורה על ידי פתיחת הדלת ולפני שבת צריך להוריד את המתג של הנורה בשביל שמתי שיפתח הדלת לא תידלק הנורה.

הפסקת המנוע מיידית ע"י פתיחת הדלת דבר זה כמובן אסור.

במקררים חדישים יש כרטיס דיגיטלי הרושם כל פעם שפותח את הדלת ועובר בזה ע"י איסור כותב.

בכ"ל שאילה יש לפנות לארגונים שמטפלים בענין זה. ארגון משמרת השבת:
03-6569900.

אם שכח להוריד את הנורה – יכול לרמוז לגוי לפתוח הדלת במקום הצורך או יבקש מילד קטן שלא הגיע לגיל חינוך (4-5) לקחת משהו במקרר ואז ישאיר אותו פתוח עד סוף השבת. היתרים שונים אלו הם בדוחק וא"כ יקפיד לזכור תמיד להוריד הנורה לפני שבת.

סדר היום כהלכתו

מונה מים – יש היום מונה דיגיטלי בכמה מן הבניינים החדשים, הפעלתו כרוכה בהרבה איסורים בשבת; לכן יש להזהר להחליפו ולהתקין רק מונה מכני. ויש להזהר בזה בפרט בימי נופש, ששוכרים צימר או חדר במלון!

משאבת מים דיגיטלית – אין היתר להפעילה בשבת, ויש לנתקה לפני כל שבת ויום טוב.

שעון שבת – קורה שבשבת רוצים לשנות את המצב של שעות שבת. הכלל בזה הוא שמותר רק להאריך את המצב הקיים ולא לקצר אותו.

לדוגמא אם כעת השעון שבת מכובה, ואמור להדלק רק בעוד שעה; אסור לשנות המצב באופן שתדלק רק אחרי חצי שעה, אבל מותר להאריך זמן הכיבוי לשעתיים, הואיל וכעת יש כבר מצב של כיבוי!

וכן להיפך אם כעת השעון שבת דולק, ואמור להכבות בעוד שעה, והוא רוצה להמשיך ולהאריך את זמן הדליקה, הרשות בידו; אבל לקצר את זמן ההדלקה הרי זה אסור.

אמנם רבו הפרטים בענין זה, ובקלות אפשר לטעות ולהכשל, מי שיכול להמנע לגמרי לעסוק בשעון שבת בשבת, תבוא עליו ברכה.

תם ונשלם, שבח לקל כורא עולם

לע"נ

אליהו בן מננה ע"ה

נלב"ע י"א שבט תשס"ב

מרת מיסדה בת שמואל ז"ל

נלב"ע כ"ד שבט תשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

לע"נ

שלמה חי בן לואיזה ז"ל

נלב"ע ו' תמוז תשנ"ז

מרת ביה בת ורדה ע"ה

נלב"ע ב' שבט תשס"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

דפואה שלימה

לדודתי מרטיין בת מייסא
בתוך שאר חולי עמך ישראל

לע"נ

רפאל חיים יצחק בן יוסף ז"ל

נלב"ע

י"ח טבת תשמ"ו

מרת אסתר בת יעקב ז"ל

נלב"ע

כ"ד ניסן תשס"ב

ת.נ.צ.ב.ה.

לע"נ

יעקב בן אסתר ז"ל

נלב"ע

י"ט מרחשון תשע"ה

מיכאל יצחק בן יעקב ז"ל

נלב"ע

ט' תמוז תשע"ג

ת.נ.צ.ב.ה.

לע"נ

התינוקת **אסתר** בת **יעקב** ז"ל

נלב"ע

ג' אלול תשל"ז

הרה"ג ר' **אברהם** בן **חיים** ז"ל

נלב"ע

ט"ז אלול תשמ"ח

ת.נ.צ.ב.ה.

לע"נ

שמואל **שלמה** בן **בערל** **יששכר** הי"ד

מרת **אירמה** **יהודית** בת **אורי** **שרגא** הי"ד

שנספו בשואה האיומה

בשנות הזעם

ת.נ.צ.ב.ה.